

PAPRSKY SVOBODY

Britská podpora brněnského disentu
v 80. letech 20. století

PAPRSKY SVOBODY

Britská podpora brněnského disentu
v 80. letech 20. století

Romana Dominika Hrbatová

Marta Mrázová

Petra Pichlová

Kritický katalog ke stejnojmenné výstavě,
kterou připravilo Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření (ODKAZ)
Moravského zemského muzea.

Moravské zemské muzeum, Mramorové sály, Biskupský dvůr
15. října 2025 – 19. dubna 2026

Nad výstavou poskytli záštitu:

Petr Fiala, předseda vlády České republiky
J. E. Matt Field, velvyslanec Spojeného království Velké Británie
a Severního Irska v České republice
Markéta Vaňková, primátorka města Brna

*Výstava a kritický katalog vznikly na základě institucionální podpory
dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace
poskytované Ministerstvem kultury České republiky (DKRVO, MK000094862).*

Recenzovali: PhDr. Petr Blažek, Ph.D.
PhDr. Aleš Filip, Ph.D.

©Text: Romana Dominika Hrbatová, Marta Mrázová, Petra Pichlová
©Moravské zemské muzeum, Brno 2025

ISBN 978-80-7028-625-8

Obsah

Poděkování.....	8
Úvod.....	9
Počátky spolupráce.....	11
Fenomén bytových seminářů v Československu	11
Dopis Julia Tomina zahraničním univerzitám.....	12
Tominův dopis v Oxfordu	13
Roger Scruton a ustavení Jan Hus Educational Foundation	15
Roger Scruton a jeho navázání kontaktu v Brně	17
Britské bytové semináře v domácnosti manželů Evy a Petra Oslzlých.....	27
Organizační a bezpečnostní pravidla	28
Organizační tým a hledání posluchačů	30
Kurýři a systém předávání zpráv	31
Zahraniční návštěvníci	33
Bytové semináře.....	35
Anglický klub	37
Jan Hus Educational Foundation a brněnský samizdat	49
Audiokazety	50
Elektronický psací stroj.....	51
Samizdat – počátek i konec Rogera Scrutona v Brně.....	52
Edice <i>Prameny</i>	54
Počítačová technika a samizdat	55
Český editor <i>Morning Star</i>	57
Tiskárna	58
Knihy francouzské provenience a samizdatové časopisy.....	60

Bytová kina	71
Bytová kina v Brně	73
Kopírování videokazet a dabing	76
 Podzemní univerzita a výtvarné umění	87
Přednášky o výtvarném umění v Brně	88
Zájem o české výtvarníky	91
Galerie Drogerie Zlevněné zboží – ostrůvek umělecké svobody v rytmu běžného dne	92
 Jan Hus Educational Foundation a hudba	103
Počátky hudební spolupráce	103
První návštěva Davida Matthewse	105
Tenké hranice	105
Brněnské semináře o hudbě	106
Brněnsko-britské hudební dialogy	107
Jazzová sekce	109
 Ekologie	123
Ekologie v normalizačním Československu	124
Spolupráce s britskými ekology	125
 Vzdělávací nadace Jana Husa po roce 1989	139
Po sametové revoluci	139
Československá vzdělávací nadace Jana Husa	141
Desetiletí obnovy	142
Ocenění	143
Nadace v současné době	144

Závěr	153
 Summary.....	 155
Seznam použité literatury	157
Archivní prameny.....	157
Literatura a publikované prameny	160

Poděkování

Poděkování patří zejména Barbaře Dayové, Jiřímu Müllerovi, Petru Oslzlému, Miroslavu Pospíšilovi a Rostislavu Pospíšilovi.

Dále děkujeme Petru Antonínovi, Catherine Audardové, Petru Baranovi, Tomu Burkemu, Ros Campbellové, Jamesovi de Candolovi, Markétě Dudové, Janu Dungalovi, Nancy Durhamové, Jiřímu Exnerovi, Aleši Filipovi, Paulu Flatherovi, Yvonně Gaillyové, Helen Ganlyové, Robertu Grantovi, Václavu Houfovi, Radomíru Ištvanovi, Johnu Keanovi, Christopheru Kirwanovi, Janě Klapilové, Jiřímu H. Kocmanovi, Vladimíru Kokoliov, Aleši Kolaříkovi, Vladimíru Kouřilovi, Tinu Kratochvilovi, Miroslavu Kunderatovi, Aleši Lamrovi ml., Haně Laudátové, Andrewovi Lenox-Conynghamovi, Davidu Matthewsovi, Normanu McBeathovi, Aleně Melichar, Aleně Němcové, Pavlu Novákovi, Anthonymu O'Hearovi, Bobu Pacholíkovi, Aleně Přibáňové, Karlu Rechlíkovi, Krzysztofu Rynkiewichovi, Miroslavě Řehulkové, Františku Schildbergerovi, Donu Sparlingovi, Wolfgangu Stockovi, Janu Šimkovi, Pavlu Šremerovi, Jaroslavu Šťastnému, Janě Švábové, Ralphu Walkerovi, Aleši Zábojovi, Pavlu Zatloukalovi

Úvod

K navázání úzké spolupráce oxfordských filozofů s představiteli pražského disentu došlo v lednu roku 1979. Krátce nato vznikla charitativní organizace s názvem Jan Hus Educational Foundation (dále JHEF a nadace), která podporu poskytovala systematicky. V Brně byla kooperace s JHEF započata v roce 1981, v prosinci 1984 se konal první bytový seminář a vzájemná spolupráce trvala bez vyzrazení (a tedy bez přerušení) až do konce roku 1989. Následující rok vznikla v Brně Československá vzdělávací nadace Jana Husa, která ve své činnosti pod názvem Vzdělávací nadace Jana Husa (dále VNJH) pokračuje dodnes.

Výstava s názvem *Paprsky svobody. Britská podpora brněnského disentu v 80. letech 20. století*, která byla v Mramorových sálech Moravského zemského muzea k vidění od 15. října 2025 do 19. dubna 2026, i stejnojmenný katalog se zaměřují na brněnské dění během pěti let v druhé polovině 80. let 20. století. Nejen z pohledu lidských dějin, ale i jednoho lidského života se tato doba může zdát krátká. Bližší pohled ale ukazuje, o jak dlouhou dobu se jednalo v kontextu fungování totalitního režimu. Pět let konspirace, utajování a spolehlivého chodu mezinárodní spolupráce je úctyhodně dlouhá etapa v době, kdy mohl jeden chybný krok vést k vyzrazení aktivity. Rozhodnutím státní moci pak mohlo být zmařeno jakékoliv konání takřka ze dne na den. Pět let se i v očích obyčejného, všedního života může zdát jako mžik. Jak to ale byla doba bohatá a životadárná pro aktéry tohoto dění a jejich okolí a jak trvale zasáhla do jejich životů a dalších aktivit, chceme ukázat nejen na výstavě, ale i v tomto katalogu.

Barbara Dayová uvedla svoji knihu *Sametoví filozofové* tvrzením, že britsko-československá spolupráce je příběhem „skupiny mužů a žen z obou stran železné opony, pro něž filozofie byla otázkou života a smrti“. Tento přístup ke vzdělávání, tato životní, lačná touha po vědomostech, s nimiž se britští filozofové u svých vlastních studentů ve velké většině nesetkávali, byly důvodem, proč se i akademikové z demokratického světa pouštěli do nebezpečné spolupráce. Otázka života a smrti, opravdové touhy, byla hnacím motorem obou stran. Dodáme jen, že v Brně se nejednalo pouze o filozofii, ale o oživující pramen vzdělávání a kultury v širokém smyslu slova.

Tento skutečný příběh se odehrával v 80. letech 20. století. V době, kdy sice polevila nejhorší brutalita komunistického režimu, ale zároveň byl člověk stále svírán a svažován. Totalitní režim se i v této době snažil mít život lidí pod dostatečnou kontrolou. Jakmile se kontrole něco vymklo, a tudíž režim ohrožovalo, snažil se vymknutí vrátit zpět. Včetně patřičného potrestání, které zahrnovalo celou škálu různých odstupňovaných výhrůžek, škodolibostí, nástrah, podrazů a zákeřností v běžném každodenním životě až po zadržení, vazby a vězení. Ve vymýšlení podob potrestání byla fantazie komunistů poměrně pestrá. Hrubé zásahy do lidského života, i pouhé obavy z nich, narušovaly mezilidské vztahy, ničily nejen tělo, ale i rozum a duši.

Bytové semináře (i paralelní svět kolem nich vytvářený) byly snahou vymanit se z této svěrací kazajky kontroly a nesvobody. Vymanění mohlo probíhat demonstračním zpřetrháním uzlů, nebo jejich postupným a nenápadným, ale cílevědomým rozplétáním. Tak se tomu dělo v Brně. Povolení tohoto sevření pak představovalo nejen svobodné nadechnutí, ale i záblesk radosti, potěšení, smysluplnosti. K tomu bylo zapotřebí velké trpělivosti a neoblomnosti hlavních aktérů. Tvrdošíjně zarputilosti žít svobodný život bez určování hranic povoleného.

V případě činnosti Jiřího Müllera se k neoblomnosti přidal navíc smysl pro vytváření principů a strategií. Petr Oslzlý svým tvůrčím duchem dokázal rozšířit britskou pomoc i k dalším oblastem mimo bytové semináře. Miroslav Pospíšil pak propojoval Brity a Brňany svými tlumočnickými schopnostmi. Všechny spojovala ohromná pracovitost. Je třeba také zdůraznit, že všichni tři muži našli pochopení a podporu u svých manželek Bronislavy Müllerové, Evy Oslzlé a Yvony Pospíšilové. Právě ony dávaly svým manželům stabilitu rodinného zázemí a vědomí blízké podpory, což bylo pro hladký průběh dění rovněž důležité. Díky vzájemné harmonické spolupráci a jistotě spolehnutí se na druhého mohla spolupráce vytrvat.

Jednotlivé kapitoly katalogu alespoň částečně respektují chronologickou linii dění. Mnohé se ale odehrávalo současně na několika kulturních frontách. Proto jsou kapitoly dále členěny dle zaměření jednotlivých oblastí. Nejprve se seznámíte s počátky britsko-československé a později úzce brněnské spolupráce, která souvisela s děním v oblasti samizdatu. Následně nahlédnete do kapitol o bytových kinech, výtvarném umění, hudbě a ekologii. Dozvíte se o činnosti VNJH po roce 1989. Samotným jádrem katalogu je část věnovaná bytovým seminářům s britskými hosty v domácnosti manželů Evy a Petra Oslzlých. Knihu doplňuje obrazová příloha a medailony nejvýznamnějších osobností spjatých s JHEF.

Výstava i katalog čerpají z bohatého fondu JHEF a dalších fondů uložených ve sbírkách Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření (dále ODKAZ) Moravského zemského muzea. Vycházejí také z konzultací a osobních fondů osobností spjatých s JHEF, především Barbary Dayové, Jiřího Müllera, Petra Oslzlého a Miroslava Pospíšila. Za jejich rady, připomínky, podnětné kritiky, mnohá osvětlení a podporu, a to nejen odbornou, ale i lidskou, jim patří upřímné poděkování.

Počátky spolupráce

Petra Pichlová

Fenomén bytových seminářů v Československu

Vznik bytových seminářů v Československu úzce souvisel s nástupem totalitního vládnoucího režimu a jeho restrikcemi vůči svobodně smýšlejícím intelektuálům.¹ Jedny z prvních bytových seminářů proto vznikaly již v 50. letech 20. století, kdy byli z univerzit propouštěni režimu nevyhovující vyučující. Ti většinou zastávali manuální profese, ale zároveň se dále vzdělávali ve svém původním oboru a poznatky chtěli předávat dále. Tento proces se stal ještě intenzivnějším během normalizace v 70. letech 20. století, kdy docházelo k politickým prověrkám a dalším čistkám na vysokých školách. V této době bytové semináře představovaly jediný prostor, kde mohlo docházet k svobodnému předávání vědomostí a otevřené diskusi. Semináře byly v této době chápány jako místa setkávání osob toužících po vědomostech a svobodných intelektuálních debatách.

Zlomem se pak stalo dění kolem Charty 77. Od roku 1977 se totiž bytové semináře nejen rozrostly a zintenzivnily, ale zároveň se objevily snahy o vytvoření pevnější struktury alternativního vzdělávání a vzdělávacího programu, který by do jisté míry nahrazoval skutečné akademické vzdělání těm, kterým bylo odepřeno. Proto se mnohé z bytových seminářů začaly konat v pravidelně se opakujících intervalech. (GRAEVENITZ 2009, 27)

Jeden z těchto seminářů provozoval Julius Tomin, signatář z první podpisové vlny *Prohlášení Charty 77*. O starověké filozofii, s hlavním důrazem na Platonovu filo-

¹ Bytových seminářů probíhalo v Československu mnoho, v různých podobách a na různých místech. I zaměření bylo rozmanité, od literárních debat přes filozofické a přírodovědné přednášky až po působení skryté, podzemní církve. K výukovým kruhům patřily i vězeňské přednášky uvězněných univerzitních profesorů, například teoretičky a historičky umění Růženy Vackové. Klasifikace a mapování bytových seminářů by si zasloužily svou vlastní odbornou publikaci.

zofii,² přednášel zprvu vlastním dětem a potomkům svých disidentských přátel. Pak přešel k vyučování skupiny studentů, kteří sice studovali na Českém vysokém učení technickém, ale bytostně toužili po humanitním vzdělávání, jež jim bylo z kádrových důvodů odepřeno. V souladu se svým přesvědčením o právu na svobodu projevu, zahrnující získávání, přijímání a další šíření informací, se Tomin, na rozdíl od jiných organizátorů, nesnažil své vlastní semináře žádným způsobem tajit. Státní bezpečnost (dále StB) o nich věděla, bedlivě je sledovala a často se s radikálně vystupujícím Tominem dostávala do otevřených konfliktů.³

V květnu 1978 seznámil Julius Tomin studenty se svým nápadem, aby se do přednášek zapojili zahraniční přednášející: „Udělal pro ně, co bylo v jeho silách, řekl, ale oni potřebují víc. S jejich svolením napíše na některé západní univerzity a navrhne, aby se do přednášek zapojili tamní profesori.“ (DAYOVÁ 1999, 28) Svůj nápad skutečně realizoval.

Dopis Julia Tomina zahraničním univerzitám

Obsáhlý dopis poslal Julius Tomin celkem čtyřem zahraničním univerzitám. Anglické verze putovaly na univerzity v Oxfordu a v Harvardu, německé pak na univerzity v Heidelbergu a v Berlíně.

V dopise popisuje složitou situaci v oblasti vzdělávání v Československu a rozhodnutí vzdělávat se vlastní cestou prostřednictvím bytových seminářů: „Je to asi rok, co jsme se rozhodli, že už nebudeme přistupovat na nezákonný způsob, kterým si představitelé státní moci v této zemi osobují právo rozhodovat o tom, kdo smí studovat a co má studovat, kdo smí přednášet a jaké předměty má přednášet.“⁴ Jádrem dopisu však nejsou stížnosti, ale pozvánka k návštěvě Tominových seminářů. Autor dopisu napsal, že uvítají široký okruh témat od humanitních k přírodovědným oborům, ekonomy, sociology, psychology, filozofy, teology, ekology, antropology atd.

² Střet anglického demokratického světa a československé diktatury je patrný z článku s názvem *Philosophy and the Absurd* od Kathy Wilkesové, v němž se podivovala nad společenskou situací v Československu, kdy je Platonova filozofie brána jako důvod k perzekuci: „Západní filozofové, kteří na začátku akademického roku přemýšlejí o přednáškách v rámci své výuky, mohou jen těžko uvěřit myšlence, že by se filozofie mohla stát předmětem policejního zájmu. Jsou spíše zvyklí na spory, které Platon vedl prostřednictvím Kallikla a Sokrata v dialogu *Gorgias*.“ Wilkes, K. 1979: *Philosophy and the Absurd*. Why does a police state fear lectures in technical metaphysics? *New Statesman*, č. 98, 588–589.

³ Rodina Julia Tomina byla pod bedlivým dozorem StB i kvůli jeho manželce Zdeně. Zdena Tominová byla v roce 1979 mluvčí Charty 77. Díky své znalosti několika světových jazyků sehrála podstatnou roli v komunikaci se zahraničními novináři.

⁴ Dopis Julia Tomina adresovaný zahraničním univerzitám z 20. května 1978. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

Vzhledem k tomu, že byl Tomin zbaven osobního kontaktu se zahraničím, nežádá dopisy ani telefonáty, ale přímou návštěvu. Uvádí, že semináře se konají každou středu od 18 hodin od září do června v jeho bytě v ulici Keramická 3 v Praze.

Z dopisu a jeho celkové formulace je patrný postoj Julia Tomina k StB a jejím metodám potlačování svobodných názorů. Tomin byl bytostně přesvědčen o svém právu na získávání a předávání svobodných informací a dle toho se také choval. Existenci a program svých bytových seminářů žádným způsobem neutajoval. Bylo veřejně známé, ve který den, v kolik hodin a na jakém místě se konají. Tomuto povědomí napomohla pravidelnost konání seminářů. Navštívit je mohl také kdokoliv. I dopis zahraničním univerzitám odeslal, v souladu se svým přesvědčením, klasickou poštou. Naštěstí kopie předal přátelům, o nichž věděl, že mají kontakt se zahraničím.⁵ (srov. DAYOVÁ 1999, 29) Díky nim se pak dopis mohl za hranicemi rozšířit.⁶ V prosinci roku 1978 se Tominův dopis dostal do rukou oxfordským filozofům. Na zasedání sekce filozofů univerzity v Oxfordu dne 29. ledna 1979 jej přečetl filozof Bill Newton-Smith.

Tominův dopis v Oxfordu

Jakmile Bill Newton-Smith přečetl dopis Julia Tomina na schůzi oxfordských filozofů, začalo se vytvářet jádro budoucí JHEF. Jako první Newton-Smith oslovil filozofku Kathy Wilkesovou. Měla právě „sabbatical“ (vědecké volno), a tak byla nejvhodnějším kandidátem na první návštěvu v Praze. Dalšími osobnostmi, které v historii JHEF sehrály významnou roli, byli Steven Lukes a zejména Alan Montefiore. Jméno Stevena Lukese bývá s JHEF úzce spojováno. Ve skutečnosti sice stál u kořenů prvních návštěv filozofů, ale jinak se v rámci JHEF neangažoval (nenajdeme ho ani mezi členy správní rady nadace). Znal se s Čechy, kteří na konci 60. let 20. století mohli vycestovat do Anglie (Petr Pithart a Jana Fraňková), a od nich byl dobře informován o poměrech v Československu. Zpočátku proto působil jako „praktický poradce“ před výjezdem Brita do země za železnou oponou. Sehrál také podstatnou roli při navázání kontaktu oxfordských filozofů s Janem Kavanem. To bylo důležité především proto, že Kavan představoval neoficiální zprostředkovatelskou trasu mezi Anglií

⁵ Byl jím mimo jiné Paul Oestreicher, generální sekretář Amnesty International, s nímž se Tominovi setkali poprvé v roce 1968 a od té doby zůstal jejich dobrým přítelem. Oestreicher namnožil kopie, které poslal dalším lidem. Byl mezi nimi např. George Theiner, vydavatel *Index on Censorship* v Londýně. (srov. DAYOVÁ 1999, 29) Následně se dopis a jeho kopie šířily spontánně.

⁶ Krátká zpráva o odeslání dopisu Julia Tomina čtyřem zahraničním univerzitám se objevila také v *Informacích o Chartě 77* č. 7 v roce 1978. Srov. *Informace o Chartě 77* č. 7 z r. 1978, datováno 28. května 1978, s. 16–17. Uloženo ve fondu Petra Zemana v podsbírce ODKAZ MZM.

a Československou socialistickou republikou (dále ČSSR).⁷ Byl to také Steven Lukes, kdo ještě před samotnou první návštěvou odjel do Prahy připravit Kathy Wilkesové cestu a domluvit další nezbytnosti nejen s Juliem Tominem, ale i Janou Fraňkovou a Alenou Hromádkovou.

Kathy Wilkesová odjela do Prahy na začátku dubna 1979. O své první návštěvě podala informace v dokumentu s názvem *Visit to Philosophers in Prague, spring 1979*, jistém předchůdci tzv. reportů, zpráv z cest. Tuto zprávu si vyžádali oxfordští filozofové, sloužila jako podklad pro jejich další shromáždění. Ve Wilkesové zanechala návštěva Prahy a setkání s mladými lidmi doslova prahnoucími po vzdělání hluboký dojem. Proto ve své zprávě doporučuje výboru Literae Humaniores, který se podílel na financování humanitních oborů v Oxfordu, aby bylo do Prahy v následujícím roce posláno ještě více přednášejících. Následovalo doporučení zcela praktického rázu: „Doporučuji jednotlivým členům shromáždění filozofů, aby semináře určitě navštívili, zároveň ale důrazně doporučuji, aby své jméno a záměr realizovat návštěvu oficiálně nahlásili předsedovi i tajemníkovi shromáždění, aby v případě potíží s policií mohli prohlásit, že Československo navštívili v postavení univerzitních profesorů z Oxfordu, a ne jako jednotlivci.“⁸ Kromě financování návštěv doporučuje rovněž použít finanční prostředky na nákup knih, v Československu tolik potřebných. Wilkesová se zároveň snažila seznámit britskou veřejnost s tíživou situací českých intelektuálů. Napsala proto několik článků do periodik, zejména do *New Statesman* a *The Guardian*.⁹

⁷ O tom, že byl Jan Kavan v kontaktu s Kathy Wilkesovou a že Britové využívali Kavanovy zprostředkovatelské cesty, svědčí rukopisné post scriptum k instruktážnímu dopisu, který Kathy Wilkesová poslala Anthony Kennymu před jeho první cestou do Prahy: „Toto je pouze ‚informativní‘; situace se může do jara zásadně změnit. A k přenosu informací mohu využít cestu Palach Press.“ Dopis Kathy Wilkesové Anthony Kennymu ze dne 4. listopadu 1979. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

⁸ Kathy Wilkesová: *Visit to Philosophers in Prague, spring 1979*. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZU. Toto doporučení bylo pak v Brně pojato přesně naopak. Přednášející přijížděli jako jednotlivci, dokonce oficiálně jako turisté, nikoliv akademičtí pracovníci zaštitěni institucí. Byli tak méně nápadní a jak se ukázalo, byl právě tento postup skutečně efektivní. V Brně se k výsledku nemusel dostavit ani jeden ze zahraničních přednášejících. Zatímco o tom, jak probíhal výslech britského filozofa a jaký postoj zaujali pracovníci StB, výstižně vypovídá svědectví Anthony Kennyho, v němž líčí průběh svého vyšetřování v Bartolomějské ulici: „Kdo vás poslal do Prahy?“ „Nikdo mě neposlal.“ „Co bylo obsahem vaší přednášky?“ To bylo snadné: „Vztah mezi *Nikomachovou* a *Eudémovou* etikou je jedním z nejzajímavějších problémů klasické filozofie. Většina filozofů hodnotí *Nikomachovu* etiku výše než *Eudémovu*, ale z nedostatečných důvodů. Navíc se v rukopisech vyskytují zajímavé anomálie...“ Několik minut to zdvořile snášeli a pak bouchli do stolu. „Těší nás, že chcete přijet do Prahy představit výsledky svých vědeckých výzkumů. Přáli bychom si však, abyste tak učinil na půdě Akademie věd, a ne před skupinou kriminálníků.“ Anthony Kenny, kapitola s názvem *Czechoslovakia* z knihy *A Life in Oxford*. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

⁹ Zmínit můžeme například články: Kathleen Wilkes: Talks with the philosophical nightwatchman of Prague. *The Guardian*, 10. května 1979, s. 6. Kathleen Wilkes: Philosophy and the Absurd. Why does a police state fear lectures in technical metaphysics? *New Statesman*, 19. října 1979, s. 588–589. Kathy Wilkes: An empty victory for the Secret Police. *New Statesman*, 30. května 1980, s. 802–804.

Shromáždění filozofů také určilo dalšího přednášejícího, který se do Prahy vydal v červnu 1979, byl to profesor sociologie a politologie Charles Taylor. Kolo vysílaných přednášejících do Prahy se roztočilo. Mohli bychom ve výčtu jmen dále pokračovat, do roku 1989 navštívilo Prahu několik desítek zahraničních profesorů. Britští akademici jezdili přednášet do Prahy mnohdy i za cenu osobních obětí. Nic z toho je neodradilo. Zájem o návštěvu Československa naopak stoupal. Kathy Wilkesová proto začala oslovovat i filozofy z jiných univerzit než oxfordské.¹⁰ Tak narážila na Rogera Scrutona, který v té době vyučoval na Birkbeck College, University of London.

Roger Scruton a ustavení Jan Hus Educational Foundation

Roger Scruton původně do Prahy jet nechtěl, byl příliš zaměstnán a pomoc československým studentům a intelektuálům nezapadala do jeho pracovního plánu. Přesto ale Prahu navštívil při své pracovní cestě do Krakova. Stalo se tak na konci září 1979. (srov. DAYOVÁ 1999, 43) Jeho přednáška, a hlavně polosoukromé setkání a procházka Prahou společně se studenty Tomášem Liškou a Lenkou Dvořákovou, jej inspirovala k jinému pojetí bytových seminářů. Liška i Dvořáková byli čerstvě vyhozeni z vysoké školy a zároveň dychtili po vzdělání. Scruton proto přišel s představou seminářů, které by byly určeny výhradně studentům, nikoliv disidentům: „Na těch mladých lidech, s nimiž jsem se setkával, mě nejvíce zaujalo, že nepatřili do světa ‚disentu‘. Statut disidenta si člověk musel vydobýt. Bylo třeba, aby o vás psala západní média, čas od času vás zavřeli a váš podpis na inkriminujícím dokumentu vyvolal patřičný rozruch. Disent byl sociální statut stejně jako každý jiný, a i když cena byla tak vysoká, že většina lidí nebyla ochotna ji zaplatit, vnášel řád tam, kde by jinak vládl chaos. Disent měl také svoji kariérní strukturu a místo v ní skýtalo člověku smysl jeho života a důvod pokračovat v tom, co dělá.“ (SCRUTON, DOOLEY 2021, 121–122) Zároveň by i zahraniční pomoc měla směřovat především do těchto studentských řad, a to včetně možnosti vycestování za studiem do zahraničí. Setkání bylo prvním, zásadním impulsem pro jeho zapálení pro pomoc Československu i pro vznik JHEF jako takové.

Důležitou roli sehrál pro britské vědce a jejich přátele v Československu tisk, především noviny *The Times* a jeho přílohy. Zveřejnění podmínek, ve kterých působí čeští intelektuálové, v zahraničním tisku, a tedy seznámení se s nimi zahraniční ve-

¹⁰ Důvod oslovení filozofů i z jiných univerzit než oxfordské byl také ryze praktický – Kathy Wilkesová měla obavu, aby výbor Literae Humaniores nezmenšil či zcela neukončil finanční podporu pro výjezd britských akademiků. (srov. DAYOVÁ 1999, 43)

řejností, znamenalo jeden z nejdůležitějších aspektů zahraniční spolupráce. Českoslovenští komunisté samozřejmě netoužili po negativním zahraničním ohlasu a měli z něj velké obavy. Snažili se mu všemi silami zabránit, ale nedařilo se jim to. Články v zahraničním tisku tak představovaly vítězství pro domácí opozici, kdežto pro státní režim byly podstatnou prohrou. Od té doby, co se začaly v hojnější míře objevovat v britském tisku články o situaci pražských intelektuálů, zostřil se ještě více dozor nad Tominovými semináři a zahraniční přednášející se téměř pravidelně dostávali do nepříjemných, či dokonce nebezpečných situací.¹¹ Vzhledem k mezinárodnímu přesahu takových zásahů StB se do událostí muselo vložit také ministerstvo zahraničních věcí ČSSR, britské velvyslanectví v Praze i československé velvyslanectví v Londýně. O takovou popularitu však nestáli britští filozofové v Oxfordu. Proto jejich sekce v Oxfordu navrhla, aby vznikla samostatná komise, která by návštěvy Československa organizovala a zajišťovala. (srov. DAYOVÁ 1999, 56–57) Z této komise se na nedlouho stalo jádro JHEF.

Dne 5. května 1980 bylo na schůzi sekce filozofů univerzity v Oxfordu odsouhlaseno, aby vznikla pětičlenná komise, která bude organizovat návštěvy v Československu. Tento den bývá pokládán za okamžik skutečného zrodu organizace, jejíž náplní bylo propojování západních filozofů s českými a slovenskými kolegy. (srov. tamtéž) Členy komise se stali čtyři ze zakladatelů JHEF: Kathy Wilkesová, Charles Taylor, Alan Montefiore a Bill Newton-Smith. Jako pátý člen přibyl filozof Michael Dummet, jehož místo v nadaci posléze zaujal Roger Scruton, který již byl plně angažován, ale nepůsobil na oxfordské, nýbrž na londýnské univerzitě. Právě Scrutonovým nápadem bylo zaregistrovat JHEF jako charitativní organizaci. První oficiální zasedání JHEF se konalo 10. listopadu 1980. Prvním předsedou byl zvolen Charles Taylor. Z peněz finančních sbírek byla vyplácena zejména stipendia.

Jednou z prvních akcí, kterou nadace podnikla, bylo vydání osmnáctistránkové brožury s názvem *Neoficiální filozofické kurzy v Praze* zahrnující sedm kapitol, které pojednávají o stručné historii spolupráce oxfordských filozofů s Juliem Tominem. Součástí jsou také dodatky – anglické překlady *Prohlášení Charty 77* a Tominova do-

¹¹ Nepříjemné zážitky z návštěvy Československa si odvezl například Bill Newton-Smith v březnu 1980. Jeho přednáška byla přerušena příslušníky Sboru národní bezpečnosti (dále SNB). V noci si v jejich doprovodu vyzvedl v hotelu osobní věci a byl odvezen na státní hranici s Německem. Překračoval ji pěšky v půl čtvrté ráno. Také Anthony Kenny, jeho manželka a francouzský návštěvník Jacques Laskar byli během přednášky zadrženi a vyslýcháni. A podobně jako Bill Newton-Smith byli odvezeni na hraniční přechod v Rozvadově. O průběhu zadržení a vyhoštění Billa Newtona-Smithe i svém píše Kenny v článku nazvaném *Philosophy in Prague*. Uloženo ve fondu Jan Hus Educational Foundation v podsírbce ODKAZ MZM. Více se této své životní etapě věnuje v knize *A Life in Oxford* v kapitole s názvem *Czechoslovakia*. V ní je otištěna i jeho tehdejší korespondence s československým velvyslanectvím v Londýně (konkrétně s Františkem Teličkou). V pozdějších letech si podobnými situacemi procházeli i francouzští návštěvníci, například filozof Jacques Derrida, který byl na konci prosince 1984 obviněn z pašování omamných látek.

pisu z roku 1978. Brožurka ve své době sloužila jako soubor instrukcí pro další přednášející a je možné ji považovat za první dokument JHEF. Za hlavní autorku bývá považována Kathy Wilkesová. (DAYOVÁ 1999, 57) Dnes je brožura především důležitým zdrojem informací o průběhu bytových seminářů před tím, než se začaly sepišovat tzv. zprávy z cest (reporty).

Na konci srpna 1980 odešla rodina Julia Tomina do exilu do Velké Británie. Po jejich odchodu pokračovaly bytové semináře v různých pražských domácnostech. Nejdelšího trvání měly v bytě signatáře *Prohlášení Charty 77* a evangelického filozofa Ladislava Hejdánka. Zahájeny byly na podzim 1980 a konaly se až do podzimu 1989. Podobně jako u Julia Tomina, také u Ladislava Hejdánka semináře probíhaly v pravidelný den a čas. Kromě britských návštěvníků přednášeli u Hejdánků také akademici z Holandska a z Francie.

Roger Scruton a jeho navázání kontaktu v Brně

Roger Scruton představoval důležitou postavu pro pražské bytové semináře, pro brněnskou kulturu 80. let 20. století bylo navázání kontaktu s ním zcela klíčové. V Brně našel výrazné a spolehlivé protějšky – Jiřího Müllera jako schopného organizátora a Petra Oslzlého, spolehlivého hostitele zahraničních přednášejících. Všichni byli stejně zapálení, entuziastičtí a šlo jim o tutéž věc – svobodné předávání informací a svobodné vzdělávání. V Praze Roger Scruton narážel na poněkud výstřední osobnost Julia Tomina, jeho odvážné praktiky, které z dnešního úhlu pohledu mohou působit v jistém smyslu obdivuhodně, ale pro praktický chod seminářů a celé utajené činnosti byly ve své době spíše kontraproduktivní. V Brně se Roger Scruton seznámil s lidmi, kteří se snažili, aby činnost probíhala bez přerušování a ohrožování přednášejících i posluchačů co nejdéle. To vyžadovalo promyšlenou taktiku a strategii založenou na důsledné konspiraci. V tomto smyslu zapadl Roger Scruton do brněnského nezávislého prostředí mnohem lépe a přirozeněji než v Praze. V souladu byly také jeho zacílení na potřeby studentů či snaha o spolupráci s tzv. šedou zónou. Také v těchto oblastech našel v Brně pochopení. Britsko-česká spolupráce proto mohla v Brně plně rozkvést a z prostředí bytových seminářů prorůst i do dalších kulturních odvětví.

O možnosti navštívit Brno se Roger Scruton poprvé zmiňuje ve svém reportu z návštěvy Prahy, datovaném 27. ledna 1981: „V Brně se také koná seminář, kterého se účastní (mimo jiné) Dr. Vašíček, o kterém napíšu více níže. Západní návštěvníky rádi přijmou, ale potřebují na to upozornit s tří- až čtyřtýdenním předstihem. Nechal jsem otevřenou možnost informovat je prostřednictvím Johna Procopého o tom, co bychom pro ně mohli udělat. V Bratislavě je navíc další kontakt (bývalý profesor Mi-

roslav Kusý), který se také snaží organizovat semináře a zjišťuje další možnosti. Lenka se chystá do Brna, shromáždí kompletní informace a také navštíví Vašíčka.¹² Do Brna dorazil Roger Scruton v doprovodu Lenky Dvořákové v dubnu téhož roku. V bytě brněnského signatáře *Prohlášení Charty 77*, historika a filozofa Zdeňka Vašíčka, již byla nachystaná menší skupina posluchačů skládající se zejména z levicově orientovaných intelektuálů, debatovalo se zejména o politických tématech. Zásadním momentem Scrutonovy brněnské návštěvy však nebyla přednáška samotná, ale následná osobní schůzka s Jiřím Müllerem.

Setkáním s Jiřím Müllerem a postupným prohlubováním jejich vzájemné důvěry započala v historii JHEF nová, brněnská kapitola, v níž se události odehrávaly jiným způsobem než v Praze. Zatímco v Praze byly semináře pojaty více méně jako jednorázové akce, v Brně vznikl zásluhou Jiřího Müllera dlouhodobý systém,¹³ který byl udržován v chodu díky konspiraci a bezpečnostním pravidlům nepřetržitě po dobu pěti let až do sametové revoluce.

Sám Jiří Müller byl na první schůzce opatrně nedůvěřivý: „Já jsem nevěděl, jak na něj mám pohlížet, protože mě zajímaly dlouhodobé věci, dlouhodobá spolupráce. Kdežto on sem přijel, za dva dny odjede, tak o čem to je? Požádal jsem ho o dvě konkrétní věci, které jsem potřeboval. A ty věci nebyly nijak složité, ale vyžadovaly určitý zájem, určitou práci. On je splnil během půl roku. To bylo pro mě znakem důvěryhodnosti a při další příležitosti jsme se bavili už o tom, že je schopen pro nás dělat věci, které bychom chtěli.“ (URBÁŠEK 2005, 599) O tom, že Roger Scruton svůj slib podpory skutečně splnil, se dozvídáme v zápisu ze schůze správní rady JHEF ze dne 23. dubna 1981 v bodu 10: „Jiří Müller: bylo odsouhlaseno, že finanční prostředky připisované Müllerovi budou zaslány ve formě stipendia v případě, že se do tří týdnů neozve, že o ně nemá zájem. Bylo odsouhlaseno, aby mu bylo posláno 100 £ hned.“¹⁴ Návrh na stipendium pro Jiřího Müllera byl dne 3. května 1981 schválen a vzápětí do Brna poslán. Splněním slíbeného se začalo tvořit pevné pouto vzájemné důvěry, jež hrála v této spolupráci zásadní roli.

Zajímavostí je, že při prvním setkání Jiřího Müllera s Rogerem Scrutonem ještě nepadlo rozhodnutí o konání bytových seminářů. Roger Scruton sice tuto formu spolupráce navrhl,¹⁵ ale Jiří Müller o ní nepřemýšlel. První oblastí pomoci měl být samizdat. Situace se však dalším vývojem událostí změnila. Nedlouho po první schůzce Rogera Scrutona a Jiřího Müllera totiž došlo k nečekané události. Dne 27. dubna 1981

¹² Zpráva Rogera Scrutona z návštěvy Prahy z 27. ledna 1981. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

¹³ Je nutné zdůraznit, že systém byl jako dlouhodobý plánován od samotného počátku.

¹⁴ Zápis z jednání výboru JHEF z 23. dubna 1981. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

¹⁵ Roger Scruton dokonce již v té době navrhl jako přednášejícího Davida Levyho, který skutečně o několik let později, jako vůbec první zahraniční přednášející, do Brna zavítal.

byl na hraničním přechodu Dolní Dvořiště zadržen karavan, v němž byla pašována prostřednictvím organizace Jana Kavana z Velké Británie do Československa exilová literatura. Zadržení se odehrálo v rámci rozsáhlejší akce s názvem *Delta*, která měla zdiskreditovat velkou část československého disentu. Mezi lidmi, kteří v rámci této akce skončili ve vazbě, byl také Jiří Müller. Po 14 dnech byl sice propuštěn na svobodu, ale samotné zadržení pro něj znamenalo vnitřní obrat.¹⁶ Na svou dobu krátký vazební pobyt v řádu dní manžele Müllerovy překvapil. Nechtěli proto riskovat a samizdatovou činnost na nějakou dobu pozastavili. Když se s Rogerem Scrutonem setkali v říjnu 1981 podruhé, nebyly již tématem jejich rozhovoru jen samizdatové aktivity, ale celkově vzdělávání, předávání nových informací prostřednictvím osobních setkání a přednášek v rámci bytových seminářů. Smysl bytových seminářů po dubnových událostech nabyl na významu.

Müllerovi nechtěli nic ponechat náhodnému dění, a proto podobu fungování bytových seminářů důkladně promysleli. Své představy popsali Rogeru Scrutonovi v dopise 22. srpna 1984. Měli zájem zejména o přednášky týkající se etiky v širokém záběru – od dějin etiky přes etiku politickou či křesťanskou. Návštěvníci měli přijíždět ve čtvrtletním intervalu a v Brně měli strávit 3 až 5 dní. Přednášející měl být představen jako rodinný známý, nikoli jako vyslanec JHEF. Britským přednášejícím doporučovali cestovat letecky do Vídně a odtud autobusem do Brna. Hlavně však zdůrazňovali odlišnost pražských a brněnských bytových seminářů. Na rozdíl od pražských neměly být ty brněnské určeny pouze úzkému okruhu vzdělanců, disentu, ale širší „šedé zóně“. Přednášky s pomocí JHEF proto měly být otevřeny širší veřejnosti, vytvářet propojení mezi zahraničními vzdělanci a zejména mladými lidmi, kteří mohli nové poznatky přenášet dál: „Naši zahraniční přátelé chtějí často podporovat především disidenty, jejich nezávislou kulturu a nezávislý způsob života. Ale disidenti žijí v ghettu. Je důležité podporovat život v tomto ghettu, ale ještě důležitější je hledat a objevovat mosty z ghetta do společnosti. Organizace přednášek, jak ji navrhuji, je jedním z takových potenciálních mostů.“¹⁷ Díky zaměření mimo úzké disidentské kruhy navíc neměly semináře poutat pozornost StB. Z tohoto důvodu se sami Müllerovi přednášek nikdy neúčastnili a přednášky se samozřejmě nemohly konat v jejich bytě. Od samotného počátku ale fungovali jako skrytí hybatelé, organizátoři těchto akcí.

¹⁶ Důležitou roli hrál také fakt, že trestní stíhání Jiřího Müllera pro podvracení republiky propuštěním neskončilo. Ukončeno bylo až v polovině prosince roku 1989.

¹⁷ Dopis Jiřího Müllera Rogeru Scrutonovi z 22. srpna 1984. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

The University of Oxford, Great Britain
 Harvard University, USA
 Free University, West Berlin
 Heidelberg University, Federal Republic of Germany

From: Julius Tomin
 Keramická 7
 Prague 7, Czechoslovakia.
 Prague, 20. May 1978

We wish to establish scientific contacts

Dear Colleagues,

I should like to inform you about what we are doing and ask you to cooperate with us in our work.

I, my friends and my students all live in Czechoslovakia. It is now about a year since we decided no longer to accede to the illegal way in which the representatives of State power in this country arrogate to themselves the right to decide who may be allowed to study and what they should be studying, who may give lectures and what subjects they should lecture on. We therefore resolved to get together for the purpose of studying philosophy. As I have for the past 14 years devoted myself to the study of ancient philosophy, it is this subject we chose for our meetings. As was to be expected, it wasn't long before officials of the Interior Ministry began to take an interest in our work. They displayed their interest in their own, characteristic fashion, subjecting us to many hours of interrogation and exerting pressure on us with a view to getting us to abandon our studies. Our need for this kind of joint effort was, however, stronger and we stuck it out. Nor are we isolated in our struggle to gain the right to study - the Charter 77 movement, which is striving to establish fundamental human rights in our country, has given us backing, and we have the support of public opinion abroad. As a result, our course in philosophy has now been running for a whole year. To the credit of the Ministry of the Interior let it be said that they have hitherto not put any further obstacles in our way, at least not directly: they are content to carry out persecution of individuals by sacking them from their jobs, preventing young people from studying at secondary schools and universities, and so on. At times, though, they still threaten us: "We'll destroy you - you and your Plato!" Since we started inviting our friends abroad to come and join our sessions, I haven't received any foreign mail. That is why I have resorted to this Open Letter to your four universities. I have been deprived of all means by which to try and establish scientific contacts in the normal way.

We cannot accept a state of affairs where the authorities decide to whom we may write and from whom receive letters, who may come and visit us, who may talk to us, who may share his knowledge and his experience with us. Most of us have for many years now been studying English and German, our spiritual world is partly formed by the literature of your countries. How can we permit all live contact with contemporary cultural and scientific life in Great Britain, the USA, and West Germany to remain permanently cut off? We cannot even travel to the German Democratic Republic, as our passports have been confiscated. We cannot buy English or German newspapers and journals, and all printed matter sent to us by friends is prevented from reaching us. However, our country needs foreign currency (the living standards of the representatives and executors of State power cannot these days be maintained without Western goods) and so foreigners are welcome. You thus have an opportunity to come to Czechoslovakia and to visit us.

What subjects are we interested in? We wish to understand the world we live in, so we cannot ignore the natural sciences. Has science become a mere instrument for the technical exploitation of nature, or has it retained its capacity to give us an understanding of the universe? We shall welcome natural scientists who will try to bring closer to us the world of the natural sciences as part of the human struggle for understanding... We wish to understand the society we live in - we shall welcome economists and sociologists... We wish to understand Man - we shall welcome psychologists, philosophers, theologians... We wish to understand the development of mankind - we shall welcome anthropologists, historians, futurologists, ecologists... There is no discipline, no subject we can possibly exclude out of hand. There is only one condition - you need to have the desire to come and see us, to share with us the fruits of your own study and research. As I receive no mail from abroad and as my telephone may any day be taken away from me, we cannot count on the normal means of communication. Perhaps you will therefore allow me to suggest a solution which I consider the most convenient: we meet to study philosophy in my flat every Wednesday at 6 p.m., from September to June. You will be most welcome whenever you choose to join us. Ideally, we should like to set aside an agreed day for your lectures, for instance the first Wednesday in the month between October and June.

Dear friends, we shall be very happy if you accept our invitation and decide to cooperate with us. Please come and visit us.

Kopie dopisu, který Julius Tomin zaslal dne 20. května 1978 na čtyři zahraniční univerzity. Obsáhlý dopis poslal Tomin celkem čtyřem zahraničním univerzitám. Anglické verze putovaly na univerzity v Oxfordu a v Harvardu, německé pak na univerzity v Heidelbergu a v Berlíně. Ze zmíněných čtyř univerzit reagovala pouze oxfordská. Fond Jan Hus Educational Foundation

Fotografie z utajeného setkání Julia Tomina se studenty. Fond Barbary Dayové

Přednáška Charlese Taylora v lomu poblíž Karlštejna, 9. června 1979. Zleva: Lukáš Tomin, Lenka Dvořáková, Markéta Němcová. Fond Barbary Dayové

Přednáška Charlese Taylora v lomu poblíž Karlštejna, 9. června 1979. Julius Tomin (vlevo) a Charles Taylor. Fond Barbary Dayové

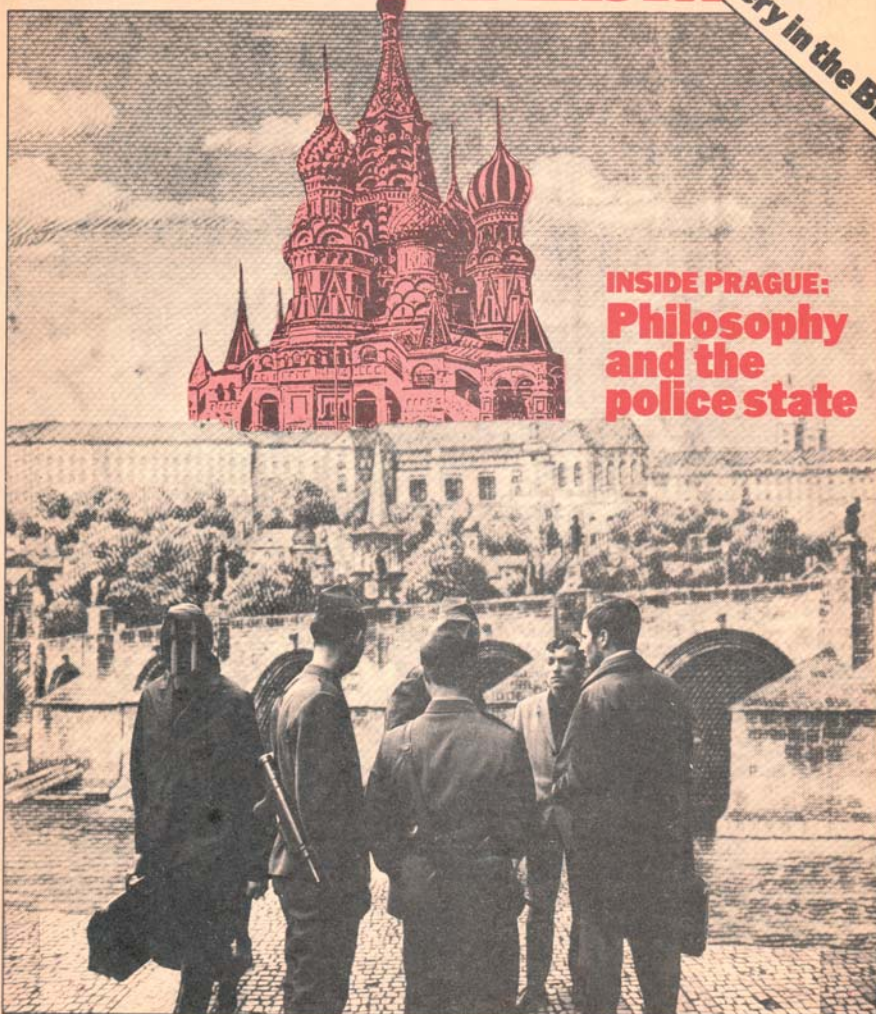

Bytové semináře v Praze, které vedl Milan Balabán. Vpravo Marta Chadimová. Fond Barbary Dayové

7 March 1980 40p USA \$1 By Air

NEW STATESMAN

Butchery in the BBC

**INSIDE PRAGUE:
Philosophy
and the
police state**

**Mugabe victorious: the white nightmare
Soraya Khashoggi and the spy shop
Spanish fascism: in court with Atocha assassins**

Obálka anglického periodika *New Statesman* ze 7. března 1980. Obsahuje článek od Julia Tomina s názvem *Inside the Czech security state*. Fond Jan Hus Educational Foundation

Portrét Rogera Scrutona, foto Petr Baran. Fond Jiřího Müllera

22th, August

Dear Roger,

With pleasure I am reading your dictionary of political thought and I am sorry that I am not the owner of it.

From your visit I have talked with H.G.Skilling and with P.Flather too. I have also received Jan Kavan's letter with information about J.P.E.Trust. Professor F.B. has sent me money for tapes, information about grants in France and ^{about} grant concerning Mr.B, and information concerning an appliance for binding and cutter. Unfortunately I have not got any answer to my question about lectures. Nevertheless, we have following proposal.

We are interested in lectures on ethic. We should like the first teacher to come and arrange the whole programm of lectures on ethic. We don't know, what possibilities exist. Our concern is for example ^a history of ethic, a political ethic, ethic of art, Christian ethic and so on. You see, it is very broad concern. We suppose one visit during a quarter of year and the stay of teacher from 3 to 5 days. We suppose two or three different lectures during the stay. Everything will be in one place. The accommodation of teacher and his wife will be always private. Some programm will be prepared beside lectures.

I should like to point out that the organization of lectures will be other and with other aim than the one in Prague. It will be lectured only for people employed in such institutions like university, secondary schools, theatre, research institutions and so on. "Dissenters" must be quite beside it. It is necessary to form proper conditions for it. Lectures must not be connected with me and you. The teacher will be introduced as a previous acquaintance of the family, that he visited now. This family will ask for lectures on this happy occasion. The date of visit will be arranged in public correspondence between two acquaintances. We suggest to start the visit in our city. It is possible to fly in Vienna, from where a bus goes to Brno twice a day. We should like the lectures to start as soon as possible. I shall send you the address of the family and information about it in another letter. Then we shall expect that a teacher will write to that address about his arrival to Czechoslovakia.

As you think politically, I want to add something for your personal information. Our foreigner friends often want to support dissenters, their independent culture and their independent way of life, first of all. But dissenters are living in ghetto. It is important to support the life of that ghetto, but it is more important to seek and to discover bridges from the ghetto to the society. The organization of lectures, as I suggest it, is one of such potential bridges.

Dopis manželů Bronislavy a Jiřího Müllerových Rogeru Scrutonovi z 22. srpna 1984. Popisují v něm svou představu bytových seminářů. Oznamují, že brněnští organizátoři jsou na konání bytových seminářů připraveni. Fond Jan Hus Educational Foundation

Britské bytové semináře v domácnosti manželů Evy a Petra Oslzlých

Marta Mrázová

Jiří Müller věděl, že se kvůli svým – režimu nepohodlným – aktivitám nemůže stát hostitelem zahraničních přednášejících. Rozhodl se proto oslovit svého dlouholetého přítele Petra Oslzlého, v té době dramaturga brněnského Divadla na provázku, jehož působení v divadle a další kulturní činnost mohly poskytnout seminářům „dokonalé krytí“. (DAYOVÁ 1999, 133) Oslzlý měl totiž mnoho zahraničních kontaktů spojených s divadlem, takže nepůsobilo podezřele, jestliže se u něj objevila návštěva z ciziny. Zároveň cíleně vybral domácnost harmonicky fungujícího manželství Evy a Petra Oslzlých: „... protože jen dobré manželství mohlo vydržet nároky, které jsem měl.“¹⁸ Stejně postupoval při výběru domácnosti manželů Jany a Milana Jelínkových pro francouzské přednášející a Marie a Jaroslava Blažkeových pro německé přednášející. Nutno také zdůraznit, že samotné pevné pouto mezi Bronislavou a Jiřím Müllerovými bylo jádrem bezchybné organizace těchto akcí.

Müller se obrátil na Petra Oslzlého s tím, že by s ním a s jeho ženou Evou chtěl probrat „závažný návrh“. (OSLZLÝ 1993, 13) Při následné návštěvě jim vysvětlil způsob, jakým by měl být zamýšlený seminář organizován, a výslovně je upozornil na rizika, která by z něj pro ně vyplývala. Petr Oslzlý vzpomíná: „Jiří vzhledem k naší hodnotové orientaci – myslím mojí a mé ženy – předpokládal, že dáme tomuto podniku k dispozici svůj byt, že se plně ujmeme organizace, že to vezmeme za své a že budeme také ochotni riskovat kolizi s StB, která samozřejmě hrozila, a pokud by k ní došlo, nesporně by ohrozila celou naši rodinu.“ (OSLZLÝ, JEŘÁBKOVÁ 2020, 176) Manželé Oslzlí bez váhání souhlasili. Měli k tomu několik osobních důvodů. Vysokou školu vystudovali v relativně svobodných poměrech 60. let 20. století a byli tak pro totalitní režim „ztracenou“ generací, protože „příliš načichli poznáním svobody v osmašedesátém roce a naopak (...) nenačichli marxismem“. (OSLZLÝ 1993, 14) V důsledku toho nemohli

¹⁸ E-mail Jiřího Müllera Petře Pichlové ze dne 27. března 2019.

učit na univerzitách a podílet se tak na formování vzdělávání mladých lidí. Oslzlému také chyběly vážné filozofické a politologické diskuse a možnost svobodné výměny názorů. Manželé Oslzlí se následně sami výrazným způsobem podíleli na podobě bytových seminářů konaných u nich doma. Vybírali témata, o nichž se mělo hovořit, oslovovali potenciální posluchače. Došlo tak k dokonalému souladu mezi Müllero-vými, Oslzlými i Scrutonem.

Petr Oslzlý se zmiňuje o třech pilířích myšlenkové koncepce brněnských bytových seminářů. Především to byl požadavek, aby každému tématu byl nadřazen etický rozměr. Základem byla Oslzlého úvaha o tom, že v československé společnosti nejen chybělo filozofické myšlení, ale došlo v ní dokonce k „destrukci etického myšlení“. (tamtéž, 15) Dalším principem byla snaha utvářet seminář jako široce pojatou „Faculty of Arts“, tak aby témata obsáhla co největší spektrum – nejen filozofii a politologii, ale i literaturu, hudbu, divadlo, malířství a další. A konečně mělo být každé téma vztahováno k myšlence střední Evropy, v jejímž srdci se budoucí přednášky měly odehrávat. (tamtéž) Tyto úvahy o konceptu střední Evropy reflektoval ve své zprávě o návštěvě Brna například výtvarný kritik Peter Fuller: „Mluvili jsme, ale opatrně: Petr hodně mluvil o svém pocitu ‚středoevropského povědomí‘. Bylo to zjevně hluboké a vášnivé přesvědčení, které, myslím, sdílelo mnoho z těch, s nimiž jsme se setkali. Stále vzhlíží k Vídni jako k nejbližšímu městu a kulturnímu centru, i když tam nikdy nejdou.“¹⁹

Organizační a bezpečnostní pravidla

Klíčové bylo také ujasnit si hned na začátku základní organizační (bezpečnostní) zásady. Přednášky měly probíhat v bytě Oslzlých a posluchačům měly být představeny jako náhodná návštěva přítele, jak vzpomínal Petr Oslzlý: „Při zahájení každého semináře jsem říkal, že za mnou přijel na návštěvu zajímavý britský akademik a že by bylo velké mrhání příležitostí, kdybychom se s ním nesetkali a nevedli s ním debatu o zajímavých tématech. Tuto mantru jsem potom opakoval neustále, i když už všem bylo jasné, že nejde o žádné nahodilé návštěvy.“ (OSLZLÝ, JEŘÁBKOVÁ 2020, 180) Podle Barbary Dayové pozval Oslzlý potenciální návštěvníky na čaj a řekl jim, že má zajímavou návštěvu ze zahraničí, s níž se mohou setkat, aniž by přitom jedinkrát bylo zmíněno slovo „seminář“.²⁰ Především však nikdy nebyla zmiňována britská nadace,

¹⁹ Zpráva Petera Fullera o návštěvě Československa z 8.–11. května 1987. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

²⁰ Srov. Polčáková, Petra. StB o mně věděla, ale na strach nebyl čas. Online. Universitas. Magazín vysokých škol. 31. prosince 2019, aktualizováno 15. ledna 2020. Dostupné z: <https://www.universitas.cz/osobnosti/4580-stb-o-mne-vedela-ale-na-strach-nebyl-cas>. [citováno 22. dubna 2025].

kteřou jako organizátora neznali zpočátku ani manželé Oslzlí. Žádné potenciálně nebezpečné informace tedy posluchači nedostali, a tím byli chráněni pro případ, že by došlo k narušení přednášky tajnou policií. Dalším pravidlem bylo, že návštěvníci měli přijíždět nikoli z Prahy, ale z Vídně, aby na sebe při případných setkáních v Praze neupoutali nežádoucí pozornost tajné policie. Příletem do Vídně se také vyhnuli sledování už v Praze, české úřady totiž měly možnost kontrolovat seznamy pasažérů aerolinek.²¹ Důležitým požadavkem bylo rovněž jet z Vídně autobusem, protože pohraničníci na přechodu v Mikulově neprováděli kontroly tak důkladně jako při jízdě vlakem. Každý návštěvník měl první noc strávit v hotelu, aby tak získal potřebnou policejní registraci, a další dny už mohl pobývat v soukromí. Přednášky se měly konat o víkendu, „protože angličtí hosté mají jako vysokoškolští učitelé o víkendu čas k takovým „výletům““. (OSLZLÝ 1993, 15) Přednášející neměli v Brně kontaktovat disidenty a měli se z Brna vrátit opět autobusem do Vídně.

Zpočátku došlo ke dvěma nedorozuměním, která mohla mít, ale naštěstí neměla, fatální následky. První se týkalo dovozu předmětů, které sice byly pro brněnský disident důležité, ale nemohly být na hranicích označeny jako předměty osobní potřeby. V dobré vůli pomoci brněnským tvůrcům samizdatu proto hned první brněnský přednášející David Levy vezl přes hranice nejen knihy, ale i řezačku na papír a sešivačku: „Do Brna jsem cestoval vlakem z Vídně. Hranice jsem překročil v Břeclavi. Tuto cestu nedoporučuji, zejména pokud člověk veze kombinaci věcí, například knihy plus řezačku na papír (jako já), což může působit podezřele. Pohraniční policii, se kterou jsem strávil 45 minut, jsem řekl, že řezačka je pro divadlo. Myslím, že to bylo přijato. Teprve když začali prohlížet knihy, byl jsem „pozván“ do kanceláře. Dokonce mi prolistovali diář... Musel jsem jim říct, že se mám setkat s Petrem Oslzlým. Naléhali na mne, abych jim uvedl jeho adresu.“²² Osobní zkušenost hned prvního přednášejícího proto potvrdila nejen to, že jízda vlakem je méně bezpečná, ale hlavně fakt, že přednášející s sebou nemá vozit nic, co by nemohlo být vyloženo jako předmět jeho osobní potřeby, a tak by potenciálně mohlo na hranicích vzbudit nežádoucí pozornost.

K druhému nedorozumění došlo o rok později, v listopadu 1985. Do Brna přijel Paul Flather, přednesl přednášky, setkal se s Jiřím Müllerem a Janem Šimkem, navštívil Divadlo na provázku. V Brně se zkrátka odehrálo několik rušných dní s jednou výjimkou oproti pobytu ostatních přednášejících. První noc Paul Flather nespál v hotelu, a nebyl tedy ani policejně přihlášen. Následně odjel na další misi do Prahy, do Vídně se vracel přímo z Prahy vlakem. Došlo tedy k porušení hned několika pravidel. Na hranicích jej zadrželi a odvedli k výslechu. Po čtyřhodinovém výslechu Flathera

²¹ Srov. tamtéž.

²² Zpráva z cesty Davida Levyho z prosince 1984. Uloženo ve fondu JHEF v podsbírce ODKAZ MZM.

z ČSSR vyhostili, v Brně byl následně k výsledku předvolán Petr Oslzlý. Důsledkem byl zákaz vycestovat do zahraničí. Jednalo se o potrestání, ale toto potrestání s sebou naštěstí nepřineslo vyzrazení konání bytových seminářů. A podobně jako běželo hlavou Jiřího Müllera během doby jeho věznění v 70. letech, i v mysli Petra Oslzlého došlo k utvrzení smysluplnosti bytových seminářů a ke zdůraznění ještě většího odporu: „Nemohu-li jezdit do světa, je potřeba vše udělat pro to, aby svět přijížděl za mnou.“ (OSLZLÝ 1993, 50)

Všechna pravidla, která ostatně měli přednášející shrnuta v tzv. *Notes for visitors*, tedy v *Poznámkách pro přednášející*, se ukázala jako nesmírně důležitá a smysluplná a díky jejich dodržování nebyl seminář nikdy prozrazen²³ a mohl probíhat nepřetržitě po celých pět let až do sametové revoluce.

Organizační tým a hledání posluchačů

Poté co Petr Oslzlý a Jiří Müller zformulovali tato základní bezpečnostní pravidla, bylo už na Petru Oslzlém, aby vytvořil širší organizační tým. Předně musel najít pro seminář překladatele, seminář totiž měl být otevřen i pro účastníky, kteří se nedorozuměli anglicky. Oslzlý se rozhodl do tajného projektu zasvětit svého dlouholetého přítele, vynikajícího anglistu Miroslava Pospíšila, který v té době – po vyhazovu z brněnské filozofické fakulty – působil na Státní jazykové škole. Dům Pospíšilových v Králově Poli se posléze stal dějištěm mnoha seminářů. K organizátorům se připojil ještě jejich společný přítel a soused manželů Oslzlých, výtvarník Rostislav Pospíšil (shoda jmen je pouze náhodná), jehož byt posloužil jako „technické a bezpečnostní zázemí“. (OSLZLÝ 1993, 16–17) Základnou semináře se pak stal byt manželů Oslzlých u lužáneckého parku.

Potom tu byl ještě úkol vybrat pro semináře studenty. Bylo třeba, jak vzpomínal Oslzlý, „najít ty pravé lidi, pro které to bude mít skutečný a hluboký význam“. (tamtéž) A organizátoři museli mít na paměti i to, že šlo o dlouhodobý projekt, museli tedy oslovit ty správné lidi, kteří by neohrozili jeho fungování. Podle Oslzlého si budoucí

²³ V Archivu bezpečnostních složek je zachováno několik svazků vážících se k činnosti JHEF. V první řadě se jedná o svazky z fondu Hlavní správy rozvědky SNB, reg. č. 12402 I. S (tematika svazku „Emigrace ve Velké Británii“). V podsvazku s reg. č. 12402/126 I. S a krycím jménem „Nadace“ byla evidována Barbara Dayová, údaje k ní můžeme najít také ve fondu Správa sledování SNB (SL), pod arch. č. SL-146 MV (krycí název „Ali-2“). Údaje k osobě Rogera Scrutona jsou zachovány ve sbírce Svazků kontrarozvědného rozpracování (KR) pod arch. č. KR-845942 MV. Žádný z dokumentů se však netýká jejich spolupráce s Jiřím Müllerem či s někým jiným z oblasti brněnského disentu. Pozornost příslušníků StB byla soustředěna pouze na jejich působení v Praze, především na styk s některými pražskými intelektuály (zejména s Alenou Hromádkovou), popř. na pomoc při rozšiřování nelegálních tiskovin. O rozsáhlém vlivu JHEF na rozvoj nejen samizdatu, ale i dalších kulturních aktivit v Brně neměla tajná policie dle dochovaných dokumentů patrně ani potuchy.

posluchače pracovní rozdělili na tři skupiny. (tamtéž, 27) Do první skupiny patřili studenti univerzity nebo její nedávni absolventi. Oslzlý je hledal pomocí svých divadelních kontaktů, zatímco Miroslav Pospíšil mezi studenty a absolventy anglistiky. Oslzlý k tomu dodává: „Téměř každý z této základní skupiny víceméně tušil, že jde o dlouhodobější a vážnější projekt než o pár náhodných a přátelských návštěv a diskusí. I tak však s námi hráli hru podle pravidel, která jsme na počátku stanovili, hru na náhodně přijíždějící přátele.“ (tamtéž, 28) Druhou skupinu tvořili lidé střední generace, organizátoři je vybírali z okruhu svých přátel. Šlo o profesně různorodou skupinu, ale většinou z uměleckých kruhů.

Do těchto prvních dvou skupin patřili podle Petra Oslzlého například sochař Jan Šimek, výtvarník Karel Rechlík a fotograf Petr Baran, divadelníci Josef Kovalčuk a František Derfler nebo absolvent matematické informatiky Jiří Zlatuška. Z tehdejších studentů filozofické fakulty zmiňuje bratry Aleše a Martina Filipovy, Petra Fialu, Pavla Baršu, Petra Osolobě a Karla Palu, z mladé nezávislé generace Františka Rychlíka a Františka Mikše. „Semináře věnované výtvarnému umění navštěvovali další přátelé výtvarníci, ale třeba i tehdejší student kunsthistorie Petr Váša, semináře literární třeba Jan Balabán, Martin Reiner, Miroslav Zelinský, hudební [skladatelé] Jaroslav Šťastný-Graham, Ivo Medek či Pavel Novák. Uvádím jen selektivní výběr jmen, celkový výčet by byl dlouhý.“ (OSLZLÝ, JEŘÁBKOVÁ 2020, 178–180)

Třetí skupina byla nejvíce proměnlivá, byli to lidé, které organizátoři zvali na jednotlivé přednášky – ať už ti, kteří se zajímali o dané téma, nebo mimobrněňští, kteří se zrovna ocitli v Brně. Vždy však byli požádáni o diskretnost.

Důležitou postavou na britské straně se stala Barbara Dayová. Díky svému divadelnímu působení se seznámila nejprve s Petrem Oslzlým a ten ji následně doporučil Jessice Douglas-Homeové a Rogeru Scrutonovi jako spolehlivou a pečlivou spolupracovnici JHEF. V kanceláři Rogera Scrutona v Londýně pak Barbara Dayová pracovala od listopadu 1985. Právě ona sehrála podstatnou roli při organizaci zahraničních návštěv.

Kurýři a systém předávání zpráv

Je třeba se zmínit také o způsobu komunikace, který byl při organizaci brněnských bytových seminářů využíván. Zpočátku přiváželi informace, knihy a další sami přednášející, brzy si však Müller uvědomil, že styky přednášejících s ním ohrožují bezpečnost celého systému. Především ale potřeboval s JHEF komunikovat o řadě dalších záležitostí, které se bytových seminářů vůbec netýkaly. Vymyslel tedy nový způsob předávání zpráv pomocí tzv. kurýrů neboli messengerů. (URBÁŠEK 2005, 600) To se ukázalo jako velice praktický tah, protože přednášející tak byli osvobozeni od nutnosti

pamatovat si množství informací, kontaktů atd. a mohli se soustředit na samotný seminář. Napomohlo to také utajení semináře před tajnou policií, neboť kurýři se setkávali výhradně s Müllerem.

Ohledně zavedení kurýrní služby proběhla v nadaci debata. Poprvé se otázka kurýrů projednávala na setkání výkonného výboru JHEF 21. prosince 1985 v souvislosti se zprávou Johna Keana z návštěvy Československa: „Brno požádalo o nezávislou kurýrní službu a prosí, jestli by první kurýr mohl přijet 10. ledna. Výbor se dohodl, že nemůže schválit stálou a pravidelnou službu, ale že udělá, co bude v jeho silách, aby této potřebě vyhověl.“²⁴ Jako první kurýr byl navržen Bob Grant nebo Dennis O’Keefe.²⁵ V lednu 1986 se záležitostí zabýval řídicí výbor JHEF, jenž dospěl k závěru, že jde sice o nákladnou položku, nicméně chápe důraz na oddělení obou funkcí, tedy organizace seminářů a předávání zpráv. Výbor se usnesl na tom, že zjistí možnost sdílení prostředků s francouzskou Association Jan Hus (dále AJH), a na vysílání kurýrů z Vídně.²⁶ V květnu byla na zasedání řídicího výboru nadnesena otázka, „zda jsme se vzdálili od původního kulturního statusu a nyní podporujeme činnosti, které jsou v ČSSR považovány za nezákonné“²⁷. Výbor odsouhlasil, že bude záležitost konzultovat s Johnem Facerem.²⁸ Na říjnovém jednání řídicího výboru bylo nakonec dohodnuto, že nadace bude do Brna vysílat kurýra jednou za tři měsíce (obdobná služba pro Prahu schválena nebyla).²⁹ Hlavní zásluhu na prosazení kurýrů měl podle Jiřího Müllera Roger Scruton, který nejlépe chápal šíři jeho práce.³⁰

Systém byl domluven tak, že kurýr přijížděl jednou za tři měsíce v sobotu, což bylo pevně dáno, jak popisuje v rozhovoru s Petrem Oslzlým Jiří Müller: „Odjížděli jsme s ním většinou někam do přírody a domlouvali a vysvětlovali jednak věci týkající se přednášek, tedy jednotlivé organizační záležitosti a naše nové návrhy, jejichž realizace závisela na rozhodnutí vedení nadace. Jednak tito messingeři [sic] vyřizovali ještě další věci, které přímo nesouvisely s přednáškami, ale s jinou pomocí nadace.“ (OSLZLÝ 1993, 73–74) Prvním kurýrem byl v lednu 1986 Dennis O’Keefe, přednášející katedry pedagogiky na Polytechnic of North London. Nejčastěji přijížděl Scrutonův doktorand James de Candole (navštívil Brno celkem čtyřikrát). (DAYOVÁ 1999, 152)

²⁴ Zápis z jednání výkonného výboru JHEF 21. prosince 1985. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

²⁵ tamtéž

²⁶ Zápis z jednání řídicího výboru JHEF 18. ledna 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

²⁷ Zápis z jednání řídicího výboru JHEF 11. května 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

²⁸ tamtéž

²⁹ Zápis z jednání řídicího výboru JHEF 5. října 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

³⁰ E-mail Jiřího Müllera Martě Mrázové ze dne 4. prosince 2024.

Ještě dokonalejší systém představovalo předávání zpráv pomocí šifrovaných disket, které souviselo s Müllerovou myšlenkou, jak využít západní technologie ve prospěch nezávislé kultury v Brně. Zpočátku se zprávy posílaly nekódované, později byl díky návrhu Wolfganga Stocka z dubna 1987 tento systém ještě bezpečnější, diskety se totiž začaly šifrovat pomocí speciálního programu. „Po více než dva roky od září 1987 až do listopadu 1989 téměř každý návštěvník Brna s sebou přivázel diskety (disketa se vzkazem se přibalila do krabičky, v níž bylo devět prázdných disket určených pro samizdat).“ (tamtéž, 146)

Velice originálním a zároveň spolehlivým způsobem si zprávy zaznamenávala výtvarnice Helen Ganlyová: „Vymyslela jsem si zajímavou metodu, jak mezi oběma zeměmi převážet vzkazy. Zprávy, které jsem dostávala, byly složité, týkaly se tajných schůzek a žádostí o knihy a rukopisy, a kdyby byly odhaleny, mohlo by to mít katastrofální následky. Já jsem je prostě převedla do kreseb, které jsem dokázala rozluštit jen já. Věšly se mi do malých kapesních skicáků a vypadaly jako zábavné kreslené vtipy. Při předávání jsem kresby jednoduše dekodovala zpět do psaných zpráv.“ (DUDZIKOVÁ *et al.* 2013, 165)

Zahraniční návštěvníci

Návštěvníci, ať už přednášející či kurýři, dostávali před cestou do Československa podrobnou instruktáž, aby získali představu, co je v totalitní zemi čeká. Bylo to nezbytné jak pro jejich vlastní bezpečí, tak zejména pro bezpečí celého podniku. Za instruktáž zodpovídali nejprve Ralph Walker a Roger Scruton, později, když se stala tajemnicí nadace, i Barbara Dayová.³¹ V archivu JHEF existuje dokument nazvaný *Notes for visitors*, který shrnuje používané zásady. Pokyny se týkaly praktických záležitostí jako ubytování, dopravy či výměny peněz, ale hlavně bezpečnostních pravidel. Bylo dobré mít například připravené vysvětlení, proč přednášející cestuje do Brna – doporučené krytí bylo, že je obyčejný turista. („Připravte si vysvětlení, proč jedete do Brna. Třeba že máte pár volných dní během návštěvy Rakouska a zajímáte se o Jannůvka, moravskou krajinu nebo místní víno.“³²) Při cestě autobusem prohledávali celníci pouze kufr v zavazadlovém prostoru, nejcennější věci si tedy měli přednášející ponechat v příručním zavazadle pod sedadlem, nejcitlivější informace pak měli mít u sebe, jelikož osobní prohlídky probíhaly jen výjimečně. Adresy a vzkazy si museli zapisovat pouze kódované, aby při případné prohlídce nic neprozradili. Barbara

³¹ Viz e-mail Barbary Dayové Martě Mrázové ze dne 22. listopadu 2024.

³² *Notes for visitors*. Strojepis. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

Dayová dokonce říká, že si přednášející nesměli nic psát, museli si vše zapamatovat. (POLČÁKOVÁ 2019) Telefonovat měli co nejméně, měli brát v úvahu možnost odposlouchávání bytů. Nebylo však třeba chovat se jako tajní agenti, pouze jednat opatrně. Následovaly ještě rady ohledně přednášek – například že diskuse mohou být dlouhé a živé a přednášející si je téměř jistě užijí – a na závěr důrazné upozornění, aby si návštěvník nebral zmíněné pokyny s sebou.

Většina návštěvníků díky této instruktáži věděla celkem přesně, co může očekávat. Petr Oslzlý nicméně vzpomíná na jednoho z přednášejících, který přijel s představou, že v Československu funguje jakýsi výjimečný stav spojený se zatemněním a zákazem vycházení, a následně byl překvapen, že v zemi vše funguje celkem normálně. (FOJTŮ 2019)

Každý návštěvník po cestě vypracoval podrobnou zprávu, ve které shrnul průběh návštěvy, sepsal vzkazy a požadavky. Přednášející se vesměs shodovali v tom, že návštěva Brna, setkání s lidmi organizujícími semináře, a hlavně semináře samotné pro ně byly ojedinělou, dojemnou a inspirativní zkušeností. Oceňovali odvahu a pohostinnost hostitelů a opravdový zájem studentů, jak poznamenává například spisovatel Dan Jacobson: „Již jsem se zmínil o tom, jaký dojem na mě a mou ženu udělala vřelost a laskavost, se kterou jsme byli přijati. Není snad třeba dodávat, že ještě více na nás zapůsobila odvaha a dobrá nálada našich hostitelů. Z vděku za naši přítomnost, který nám projevili jak oni, tak účastníci obou setkání, jsme byli prostě v rozpacích.“³³

Ve své zprávě se o tom zmiňuje také dramatik Julian Mitchell: „Návštěvu jsem si nesmírně užil. Za železnou oponou jsem byl poprvé, a i kdybychom celé tři dny nedělali nic jiného, než si povídali s Mikinem a Petrem, Evou a Yvonou, bylo by to pro mě nesmírně přínosné a poučné. Jejich odvaha a síla mě velmi dojaly. Jejich příběhy jsou tak odlišné od těch našich. Než jsem tam jel, věděl jsem intelektuálně, z knih o „středoevropské zkušenosti“. Jet tam, vidět to v jejich tvářích, sledovat to na ulicích, diskutovat s těmi, kteří to skutečně zažívají – znamenalo poprvé to pocítit. Jen bych si přál věřit, že naši hostitelé si z naší návštěvy odnesli tolik, co my. Zpětně si myslím, že jsme pohostinnosti, které se nám dostalo, spíše zneužívali – naši hostitelé byli tak štedří a my jsme si až do konce naší návštěvy neuvědomili, že například káva se považuje za nedělní pohoštění. My jsme ji dostali, ale oni sami ji nepili. Dárky v podobě kávy a čaje (ale ne Lapsang Souchong) tam budou vždy vděčně přijaty.“³⁴

Přednášející také bývali překvapeni tím, v jaké myšlenkové izolaci lidé v Československu žijí: „Začali jsme v pět hodin odpoledne a moje přednáška trvala asi hodinu.

³³ Zpráva Dana Jacobsona o návštěvě Brna z 28.–31. května 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

³⁴ Zpráva Juliana Mitchella o návštěvě Brna z 12.–16. listopadu 1987. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

Diskuse skončila až po jedenácté hodině a byla rozsáhlá. Byli dychtiví dozvědět se, jakými otázkami se v současnosti zabývají angličtí teologové, a byli bychom o tom mohli mluvit mnohem déle, kdyby nám dovolil čas. Zarazila mě izolace od myšlenek, které jsou na Západě už nějakou dobu běžné, a také nadšení diskutovat o těchto myšlenkách. (...) Laskavost a otevřenost lidí, se kterými jsem pobýval a které jsem potkal, byla inspirující a jsem nesmírně vděčný za možnost navštívit Brno, kterou mi poskytla nadace.“³⁵

Opakovaně byl oceňován i překladatelský výkon Miroslava Pospíšila: „Bylo tam celkem asi dvanáct lidí. Zopakoval jsem přednášku a čtení, které jsem měl v Anglickém klubu, tentokrát za pomoci Mikinova překladu, který byl samozřejmě plynulý a na správných místech vyvolával občasný úsměv. Pak následovala přestávka, během níž jsem hovořil s jedním nebo dvěma anglicky mluvícími lidmi, včetně jednoho studenta ze Západního Berlína. Poté jsme přešli k otázkám a odpovědím, které jsem tak postrádal v Anglickém klubu. Zdálo se, že to šlo velmi dobře, pokud jsem mohl posoudit. Byl jsem ohromen opravdovostí a inteligencí otázek – někdy bezelstných, ale vždy kladených s nadhledem lidí, kteří opravdu chtěli znát odpověď, a po odpovědích obvykle následovaly další otázky, které byly naprosto k věci.“³⁶

Bytové semináře

Na začátku se semináře zaměřovaly stejně jako v Praze na filozofii a další příbuzné obory, později se však ve shodě s celkovou koncepcí seminářů jako „Faculty of Arts“ – „středověké, všeobecně orientované univerzity“ (FOJTŮ 2019) – a se zaměřením jednotlivých organizátorů témata rozkošatila do různých směrů. K humanitním oborům přibyla hudba, výtvarné umění, literatura, posléze také ekologie, architektura a lékařská etika (té se věnovala jedna přednáška Richarda Rowsona v roce 1987).

Miroslav Pospíšil později vzpomínal: „Teprve až člověk absolvoval dva roky našich debat, tak se mu to začínalo skládat a dávat smysl. Teprve poté se mu propojily nej-různější přednášky, které se zprvu zdály velmi nesourodé, a začaly vytvářet ucelené studium. Pro mne to byl velký zážitek – najednou jsem studoval novou vysokou školu.“ (OSLZLÝ 1993, 92)

Úplně prvním přednášejícím v brněnském semináři byl 15. prosince 1984 sociolog David Levy, název jeho přednášky zněl *Politické bytí*. Po něm přijeli politologové John

³⁵ Dopis Michaela Bannera Rogeru Scrutonovi o návštěvě Brna z 28. dubna 1987. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

³⁶ Zpráva C. H. Sissona o návštěvě Prahy a Brna 3.–8. června 1988 z 10. června 1988. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

Keane s přednáškou *Občanská společnost a stát* a David Regan, který hovořil o *Edmundu Burkeovi a konzervatismu*. Dalším návštěvníkem byl filozof Francis Dunlop s přednáškou *Objektivita hodnot*. Levy, Keane a Dunlop se stali „kmenovými autory“ nadace a na brněnský seminář přijížděli pravidelně. Petr Oslzlý k výběru přednášejících podotýká: „Žádali jsme od počátku, aby naši britští přátelé vybírali filozofy a zejména politology různé orientace. Vyhověli nám rádi, protože to odpovídalo složení celé JHEF, která sdružovala lidi rozdílné názorové a politické orientace, avšak jedné společné touhy. Touhy pomáhat lidem v Československu a dalších totalitních zemích střední Evropy v jejich snaze udržet uprostřed myšlenkové, hodnotové a celkové sociální destrukce kontinuitu vzdělávání se ke skutečnému filosofickému myšlení.“ (tamtéž, 25)

V rámci programu věnovaného výtvarnému umění přijela do Brna dvakrát výtvarnice Jessica Douglas-Homeová a po ní navštívila seminář celkem čtyřikrát Helen Ganlyová (její poslední návštěva se odehrála již v době probíhající sametové revoluce). Do programu se zapojili také Anthony O'Hear, v té době profesor filozofie na univerzitě v Bradfordu, a Peter Fuller, výtvarný kritik a vydavatel časopisu *Modern Painters*. Jedním z vrcholů programu pak bylo zorganizování výstavy sochaře Jana Šimka v Londýně, zahájena byla v dubnu 1989.

Brněnský literární program započal v roce 1986 návštěvou spisovatele Dana Jacobsona, který se do Brna vrátil ještě v únoru 1989. Po něm následovali romanopisec Piers Paul Read, básníci Carol Rumensová a C. H. Sisson, dramatik Julian Mitchell, romanopisec a politický komentátor David Pryce-Jones a literární agentka Deborah Rogersová.

Slibně se rozvíjel hudební program, o jehož zahájení požádali brněnští organizátoři na podzim 1985. Hned v lednu 1986 přijel do Brna skladatel David Matthews, jenž se zde ještě téhož roku na podzim objevil znovu, tentokrát při oficiální příležitosti – byl oficiálním hostem Mezinárodního hudebního festivalu. Posledních pět dní jeho návštěvy s ním strávil skladatel Nigel Osborne. Po Matthewsovi a Osbornovi přednášeli v brněnském semináři skladatelé Gordon Crosse, Judith Weirová, Anthony Powers, Michael Berkeley a Simon Bainbridge.

Ekologický program se soustředil okolo návštěv Toma Burka, ředitele Green Alliance, program věnovaný architektuře proběhl v roce 1989 v rámci návštěvy architekta Quinlana Terryho.

Podstatnou částí seminářů byla i následná diskuse po přednášce. Petr Oslzlý vzpomíná, že zpočátku posluchači diskutovat neuměli: „Posluchači měli tendence s přednášejícím výrazně souhlasit nebo nesouhlasit, jenže diskuse je umění. (...) Nesouhlas není odpověď. Tou je přednesení jiného názoru, který je ale nějak podmíněn tím, co bylo řečeno. K tomu ale bohužel tehdejší společnost nebyla vychována, tady se žádný dialog nevedl.“ (FOJTŮ 2019) Postupem času se však posluchači umění dialogu naučili,

naučili se vyslechnout a pochopit názor druhého člověka, usilovat o svobodné, kreativní myšlení. Dalším rysem těchto diskusí bylo, že posluchači se často od předneseného tématu odkláněli obecněji ke své tehdejší situaci a snažili se vyčíst z něj nějaké „záchranné řešení“. (OSLZLÝ 1993, 23) Tento jev komentovali i sami přednášející, jak je patrné například ze zprávy spisovatele Pierse Paula Reada: „Diskuse se rychle vrátila k poměrům v Československu a já jsem nabyl dojmu, že obecně měli větší touhu mluvit s námi o své složité situaci než se dozvědět o literárním vývoji v Anglii. Je zřejmé, že kvůli své izolovanosti jsou z mnohých témat a problémů aktuálních na Západě zmatení. Například feminismus pro ně byl záhadou.“³⁷ Barbara Dayová k tomu dodává: „Jeden ze studentů mi později řekl, že se na semináři ptal, jak máme žít v tomto světě komunismu a lži. Podle přednášejících studenti brali filozofii jako něco osobního, něco, co žijí. Na rozdíl od studentů na našich univerzitách v Anglii tihle studenti opravdu chtěli vědět, co to znamená v praxi.“ (POLČÁKOVÁ 2019)

Anglický klub

Jak už bylo řečeno, organizátoři brněnských seminářů usilovali o to, aby se vzájemně propojovaly světy „disidentského ghetta“ a „šedé zóny“. Jednou z cest byla od roku 1986 obnovená činnost Anglického klubu, oblíbené meziválečné organizace.³⁸ Anglický klub byl nakrátko obnoven již po druhé světové válce, po roce 1948 opět zakázán, po celou dobu komunismu však existovaly snahy o jeho obnovení. V polovině 80. let došlo v Československu k určitému uvolnění a věci – do té doby nemyslitelné – začaly být možné. Miroslav Pospíšil a Petr Antonín ze Státní jazykové školy tehdy oslovili Thomase Donaldsona (Dona) Sparlinga z Univerzity Jana Evangelisty Purkyně a začali pořádat pravidelná setkání Anglického klubu v Klubu Bedřicha Václavka na tehdejší Leninově ulici č. 34 (budova odborového svazu ROH pracovníků školství, vědy, umění a tisku). Každé první pondělí v měsíci se zde konala přednáška v angličtině – v té době se uvolnily kulturní styky se Spojenými státy a Velkou Británií a začali sem jezdit lektori anglického jazyka nebo literatury, malá divadla, hudebníci či spisovatelé. Na popud Miroslava Pospíšila pak začali někteří návštěvníci z bytových seminářů – politicky „neškodní“, spíše lidé z jazyka než z akademického světa – přednášet i v Anglickém klubu.

Zahajovací přednášku Anglického klubu měl v říjnu 1986 hudební skladatel David Matthews, její téma znělo *Anglickost anglické hudby* a zaznamenala velký úspěch: „Měl

³⁷ Zpráva Pierse Paula Reada o návštěvě Československa z 12.–18. března 1987. Uloženo ve fondu JHEF v podsbírce ODKAZ MZM.

³⁸ Následující pasáž vychází z rozhovoru Marty Mrázové s Miroslavem Pospíšilem, vedeného 7. listopadu 2024.

jsem přednášku (přikládám kopii) na zahajovacím setkání (oficiálního) Anglického klubu v Brně o „anglickosti anglické hudby“ (náhodou jsem s sebou měl Pevsnerovu *Anglickost anglického umění* a použil jsem některé z jeho argumentů na hudbu). Bylo tam okolo 100 lidí, kteří mi posléze položili několik živých otázek. Následující den se v rádiu objevila zpráva o Anglickém klubu. Organizátoři, Mikin, Don Sparling, Kanaďan usazený v Brně, a Petr Antonín, učitel angličtiny stejně jako Mikin, si mysleli, že večer proběhl velmi dobře, a na příštím setkání, na němž bude přednášet Francis Dunlop, očekávají 200 lidí. Mikin si myslí, že je zcela přijatelné, aby v klubu přednášel jakýkoli anglický host, pokud se vyhne čemukoli kontroverznímu, i když by jich možná nemělo být příliš mnoho.“³⁹

Dalšími přednášejícími v Anglickém klubu byli filozofové Francis Dunlop a Richard Rowson, výtvarnice Helen Ganlyová, architekt Quinlan Terry a rovněž někteří z účastníků brněnského literárního programu – Carol Rumensová, David Pryce-Jones, C. H. Sisson a Dan Jacobson.

Kromě přednášek, které se od sezóny 1987/88 konaly dokonce dvakrát do měsíce, se v Anglickém klubu půjčovaly knihy, britská a americká ambasáda dodávaly program BBC a Hlasu Ameriky, byl uspořádán ples – postupně se okolo klubu utvářela komunita příznivců angloamerické literatury. Jednou z iniciativ klubu bylo také promítání filmů, to probíhalo ve Vysokoškolském klubu na Gorkého ulici a promítaly se zde zahraniční filmy, které měli organizátoři k dispozici od JHEF (šlo o pašované videokazety s filmy, které byly v Československu zakázané).

Miroslav Pospíšil vzpomíná, že to byla součást snahy, aby „nebyli v ghettu“, aby pronikli do šedé zóny i do oficiálních struktur, aby „zasáhli víc lidí než jenom těch dvacet, co seděli u nás nebo u Oslzlých v obýváku“.⁴⁰ A dařilo se to: přednášky Anglického klubu byly hojně navštěvované, rozvinula se bohatá spolupráce britských skladatelů a interpretů s brněnskými skladateli a hudebníky, která trvá dodnes, podařilo se propojit britské a brněnské výtvarníky, anglicky mluvící spisovatelé navštěvovali nakladatelství Mladá fronta, aby se dohodli na případné spolupráci, architekt Quinlan Terry přednášel kromě bytového semináře i v oficiálním Klubu architektů na Starobrněnské.

Jak je z uvedeného patrné, podpora ze strany JHEF se týkala zejména intelektuální oblasti. Podpora ale znamenala i zprostředkování předmětů hmotné povahy, které napomáhaly dalšímu rozvoji i předávání myšlenek a vědomostí, zejména v oblasti samizdatu. Také první návštěvy Rogera Scrutona v Brně se z velké části týkaly právě samizdatové činnosti.

³⁹ Zpráva Davida Matthewse o návštěvě hudebního festivalu v Brně z 1.–13. října 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsbírce ODKAZ MZM.

⁴⁰ Rozhovor Marty Mrázové s Miroslavem Pospíšilem, 7. listopadu 2024.

NOTES FOR VISITORS TO PRAGUE AND BRNO

1) Accommodation

Unless you are staying with a private individual, it is advisable to book a hotel in advance. One way to do this is through a travel agent in this country. The usual arrangement is that one pays in advance (in Western currency) for the room and for half pension, receiving in return a set of vouchers. The food vouchers are for fixed sums in Czech currency, and they can be used towards payment of bills in any of the Interhotel restaurants in Czechoslovakia - so that you are not restricted to eating in your own hotel. One may also be given vouchers to cover the cost of a hotel bus, run by Čedok (the Czech travel agency), from the airport to the hotel and back again. If one has paid for half pension in advance, one is under no legal obligation to change money into Czechoslovak crowns. The cheapest hotel that can be booked from this country is the Zlatá Husa in Wenceslas Square; it is not grand but is perfectly adequate.

A booking can also be made by sending a post card to the hotel of your choice in advance. It is also possible to go without a booking and find one's own hotel, though there is a risk that this may not be easy to do. (The production of a 20 Kč note at a hotel desk has been known to cause a room to become suddenly available.) If one travels in either of these fashions one is legally obliged to change a certain amount of money - about £10 for each day of the visit - at the official rate (and one cannot change it back into Western currency). This must be done at the airport or on the border crossing point before passport control.

If you are staying privately, i.e. not in a hotel, the same point about money applies. It is also essential to register with the police. (If you are staying in a hotel, the hotel will do the registration for you.)

2) Money

Money can be changed legally at the airport or at any bank; the queues are usually shortest at the airport. It can also be changed legally at some hotels. Money that is changed legally can be changed back into Western currency if it is over and above the amount one is obliged to change by law; the appropriate receipts are needed. Money that is changed illegally cannot be changed back. No significant amount of Czechoslovak money - which in practice means no amount over about 50 Kčs - may be taken out of the country. Even at the official rate of exchange Czechoslovakia is not expensive. (Money can be changed illegally at a better rate, most often with taxi drivers and night porters. It can never be considered a safe practice.)

3) Security

a) Border crossings

Passport and visa are examined on entry and travellers' cheques, foreign currency and valuable including cameras are sometimes registered. A simple registration ticket for these if issued should be retained and any conversion to foreign currency or travellers' cheques entered upon it. If you are carrying a lot of money prepare a story about preferring it to travellers' cheques or needing it for some later part of your trip. (If the cash is for stipend distribution, then avoid declaring it if possible.) Usually visitors are not searched, although in recent months some visitors have had their books confiscated. It is best to prepare some story about why you have so many books with you. Perhaps you are in the midst of a research trip or you were given them at your last port of call. It is also best to pencil your name in some, and perhaps to insert marker slips with notes suggesting you are reading them. Visitors to Brno will normally catch the bus leaving Vienna shortly after 5.00 p.m. It takes about 45 minutes to reach the city centre by bus from the airport and then about 5 minutes walk to the bus station.

The fare to Brno is about 150 Austrian schillings. A number of suitcases from the boot under the bus will be opened at the border. It seems best to keep all the materials you are worried about in your hand luggage under your seat. Prepare your story for visiting Brno. You may have a couple of spare days whilst visiting Austria and be interested in Janáček, the Moravian countryside, or the local wine. It might help to have various bits of travel information in your bag. The bus arrives in Brno at approximately 8.30 p.m..

b) Messages

Try and make sure that any addresses are written in code so that if you are searched you will not disclose any details of your intended visits. A code could also prove useful for writing down any messages (but in the end it is better to get things right than to be too clever about preventing disclosure). Recent experience suggests that whereas luggage is searched relatively often, body searches are very rare, so it might be as well to carry sensitive notes on you. Please be careful about taking unnecessary documentation - address books and even diaries have proved dangerous.

c) General

Always be cautious in your dealings. Use the telephone as little as possible and say as little as possible about your intentions. When you visit people remember the flats are probably bugged. You could write down details of your messages, or more usually be prepared to go for a walk in the park to discuss matters. But do not feel you have to act as a secret agent. It is best to be careful but relaxed about your visit. This will strengthen your hand if you are questioned that you are really just a tourist. If you really feel you are being followed walk around the block and perhaps postpone your meeting. If you are going by taxi, go to a different number in the street you need. When you are sure you are not being overheard ask your Czech contacts for advice over anything that is worrying you. Treat all material as sensitive and confidential, even the names of contacts in England. Never assume your Czech contacts know about (or should know about) each other.

4) Transport

a) To and from Prague Airport

You may have Čedok vouchers for hotel buses to and from the airport; in this case the only point to make is that on the inward journey you should make absolutely sure that the Čedok people know when they have to pick you up at the hotel. Otherwise one can get into town from the airport either by taxi, which is relatively expensive, or by bus. Frequent and cheap buses run to the air terminal in the city centre; these stop first at the metro station Leninova, and if your hotel is on Wenceslas Square it is best to get off at Leninova and take the metro to Muzeum. For the return journey it is probably worth enquiring about bus times at the air terminal. The journey takes about half an hour.

b) The Metro

The metro is quick, clean and efficient. There is a standard fare of 1 crown, which one pays by putting the coin into a collecting basket on the way in. In many stations there are machines which will give change for 2 and 5 crown pieces (single crowns are also needed for the telephones).

c) Buses and Trams

Buses and trams are also efficient, though not so quick and clean. Again there is a standard fare, but one pays by buying tickets in advance - obtainable from news stands and hotel desks. When one gets on board one punches the ticket in a machine to validate it.

(People will show you how to do this.) Bus and tram routes are marked most maps of the city. A photocopied map of the centre is attached to these notes.

(N.B. the preceding notes on transport apply mainly to Prague, although the bus and tram system in Brno is similar.)

5) Talks

Try and talk slowly and carefully and be prepared to repeat your arguments or give brief summaries every now and then. It is often easier if you split your talk into clear sections and summarise after each section. Be prepared for long and lively discussions. You will almost certainly enjoy them anyway. Sometimes talks have gone on for six hours or more! More usual is two-three hours. It is much appreciated if you can take, and leave in Prague, a written version of your talk.

6) Departure

Before you leave Czechoslovakia make sure all your papers are in order. You may be searched or questioned. Please stick to your prepared story and avoid mentioning any names of anyone you saw. Erase all reference to them from your papers and so on.

7) Please DO NOT take these notes in with you.

Pravidla, která měli přednášející dodržovat, byla sepsaná v pokynech nazvaných *Notes for visitors*, tedy *Poznámkách pro přednášející*. Pokyny se týkaly praktických záležitostí. Postupem času se ukázalo, jak velmi důležité bylo jejich dodržování. Fond Jan Hus Educational Foundation

012 848 Feb 85?
14-17

David LEVY

Report on a recent visit to Brno.

- 1) I travelled to Brno by train from Vienna. The border was crossed at Breclav. This route is not advised, especially if one is carrying a combination of things, such as books plus paper-cutter (as I was), which will seem suspicious. I told the border police, with whom I spent some 45 minutes, that the cutter was for the theatre. This, I believe, was accepted. It was only when they started looking through the books that I was 'invited' to go into the office. They even flipped through my diary..... I had to tell them that I was to stay with Petr Oszly. They insisted on being given an address.
- 2) Staying with the Oszlys was a delight. However I do not think that all, or even most, future visitors should stay there, especially if the meetings continue to be held in the flat. This for obvious reasons of caution. The translator of my paper, Miroslav Popel, who speaks English with hardly the trace of an accent is willing to put people up. He is anyway sometimes visited by friends from the West. I have his address which I attach on a separate sheet of paper. He is also on the telephone.
- 3) Petr Oszly took me to see a rehearsal of a new production that his company is doing. It was much more comprehensible than I, no Czech speaker nor an aficionado of experimental theatre, could have expected.

He is presently in touch with someone at the Bristol Festival about bringing the company to England. A company in Cardiff is also involved. Productions that might be suitable for performance over here include a piece based on the Comedia del Arte and one involving children. I gathered, I hope correctly, that any country's children would do. One additional sponsoring organization (The Riverside Studio?) would probably be enough to pay for the tour.
- 4) Jan Simek is a sculptor and a very good one. He is a friend of Petr's and attended my seminar. He is frowned on by the regime

Každý ze zahraničních přednášejících napsal po svém návratu do Anglie tzv. zprávu z cesty (report), v níž popisoval průběh návštěvy. První přednášející David Levy popsal ve svém reportu potíže, které jej po cestě do Brna provázely. Fond Jan Hus Educational Foundation

Den po semináři na balkoně bytu manželů Oslzlých v Pionýrské ulici. Zleva: Petr a Eva Oslzlí, Nigel Osborne a Jaroslav Kořán, říjen 1986. Fond Barbary Dayové

Manželé Bronislava a Jiří Müllerovi (vpravo) a Milan Jelínek se syny Milanem, Petrem a Otou při společném výletu na Pálavu v roce 1986. Foto Jana Jelínková. Fond Jiřího Müllera

Informace, které Helen Ganlyová získala v Československu, si zaznamenávala do kreseb, které následně dokázala dešifrovat jen ona. Fond Jan Hus Educational Foundation

Pro komunikaci mezi Brnem a Oxfordem se brzy po dodání prvního počítače začaly používat šifrované diskety. Fond Jan Hus Educational Foundation

Jednou z iniciativ Anglického klubu bylo promítání filmů, které probíhalo ve Vysokoškolském klubu na Gorkého ulici. Promítaly se zahraniční filmy, které měli organizátoři k dispozici od Jan Hus Educational Foundation. Na obrázku průkazka člena Anglického klubu, která zároveň sloužila jako vstupenka na promítání filmů. Fond Miroslava Pospíšila

Setkání na chalupě manželů Oslzlých v Kalištích v polovině 90. let. Zleva: Barbara Dayová, Petr Oslzlý, Eva Oslzlá, Marta Oslzlá, Jan Šimek a Vítek Šimek. Fond Barbary Dayové

Setkání v Brně ve svobodné době. Zleva: Jiří Müller, Jessica Douglas-Homeová a Roger Scruton v domě manželů Pospíšilových v Brně-Králově Poli, 90. léta. Fond Barbary Dayové

Jan Hus Educational Foundation a brněnský samizdat

Petra Pichlová

Smysl pro konspiraci se u Jiřího Müllera plně rozhořel po propuštění z pětiletého vězení v prosinci 1976.⁴¹ Právě tehdy se začal poprvé intenzivně věnovat samizdatové činnosti. V ní totiž spatřoval smysluplnou aktivitu, která dokázala nejen probouzet z nečinnosti, ale navíc i propojovat svět disentu s širším čtenářským okruhem. Tato snaha o propojování se Müllerovi (a velmi záhy také Bronislavě Koutné, která se za Jiřího Müllera provdala v roce 1979) úspěšně dařila. Rozrůstala se tak nejen samotná produkce jejich vydavatelství původně zamýšleného jen jako reedice *Petlice* Ludvíka Vaculíka, ale rostl také počet odběratelů právě mimo disidentské kruhy, dokonce i v oficiálních strukturách. Patřili mezi ně dle vzpomínek Jiřího Müllera i soudci Městského soudu v Brně: „Byla zde skupina čtyř soudců, dvě ženy a dva muži. A jedna žena dokonce redigovala nějakou literaturu. Prostě všichni jsme měli zájem. Já jsem měl zájem, abych je nijak neohrozil, aby oni byli dál soudci. Jeden z nich se potom stal předsedou Ústavního soudu.“ (URBÁŠEK 2005, 598)

K takovému rozrůstání mohlo dojít jen díky dodržování pravidel důsledné konspirace a snahy o maximální utajení činnosti: „Müllerovi dodržovali přísná konspirační pravidla: v nejrůznějších oblastech s nimi soustavně či příležitostně a vědomě i nevědomky spolupracovaly desítky osob, které však o sobě navzájem nebyly informovány.“ (PŘIBÁŇ 2018, 515) Toto utajení, byť s sebou přinášelo značná negativa⁴²,

⁴¹ Jiří Müller byl zatčen v listopadu 1971 a o rok později odsouzen k trestu ve výši pět a půl roku za podvracení republiky (organizoval výrobu a distribuci letáků k volbám do zastupitelských orgánů). Propuštěn byl v prosinci 1976. (PŘIBÁŇ 2018, 514) Ihned po propuštění podepsal *Prohlášení Charty 77* a text prohlášení odvezl do Brna, kde společně s Jaroslavem Šabatou získával první signatáře.

⁴² „Protože když jsem dělal něco, co jsem si plánoval na pět nebo na deset let, tak jsem to dělal proto, že jsem měl promyšleno, jak a proč. Ne proto, abych se tím pochlubil svým přátelům, že dělám takovouhle věc. Tak jsem považoval za naprosto potřebné jim o tom nepovídat. A tím se pro mě a pro mou ženu – mě to netrápilo, ale mou ženu to trápilo hodně – vytvářela situace, kdy řada lidí se domnívala, že nastal nějaký zlom v mém životě a že my najednou nic neděláme. Třeba si živě pamatuji, jak jeden můj přítel přišel sem k nám, že nám chce pomoci z deprese. Až do těchto podob to šlo.“ (URBÁŠEK 2005, 597)

opravdu vedlo k dlouhodobé a systematické samizdatové (a posléze i vzdělávací) činnosti. Stejně principy manželé Müllerovi i manželé Oslzlí uplatňovali v rámci bytových seminářů. Podhoubí organizace těchto aktivit tak můžeme sledovat již v samizdatové činnosti, která bytovým seminářům (i samotné spolupráci s JHEF) předcházela. První podpora ze strany Britů pak se samizdatovou činností souvisela.

Audiokazety

První finanční podpora ze strany JHEF směřovala k nákupu audiokazet, které byly v té době pro brněnskou nezávislou kulturu nejpotřebnější. Z bytových seminářů tato podpora vycházela a k samizdatu mířila. Jiří Müller totiž použil princip, kterého již předtím využíval v případě nahrávání a následného přepisu přednášek v bytě evangelické filozofky Boženy Komárkové, u jejichž zrodu na konci 70. let 20. století stál. Byl autorem jejich koncepce, která spočívala v četbě a následné společné debatě nad přečtenými texty, ve velké míře nepublikovanými esejemi Boženy Komárkové z let 1949 až 1965. (DAYOVÁ 1999, 129) Vzhledem k intelektuální náročnosti seminářů byl okruh pozvaných debatujících hostů omezený. Naopak samotné debaty mohly být podnětné pro širší okruh zájemců. Proto vznesla archivářka a historička, manželka evangelického faráře Jana Šimsy Milena Šimsová návrh diskuse nahrávat na magnetofonové pásky a následně je přepisovat. Tím byl průběh seminářů nejen trvale zachycen, ale navíc i rozšířen mezi další zájemce.

Samotné nahrávání seminářů v bytě Boženy Komárkové ještě nemělo souvislost s podporou oxfordské JHEF. Přece jen je ale můžeme považovat za jistý předstupeň této spolupráce. Poskytování prvních finančních prostředků ze strany JHEF se totiž týkalo stejného zvukového nosiče, tedy audiokazet, a se stejným účelovým zaměřením.

Jedna z prvních zaznamenaných podpor směřovaných z Oxfordu do Brna byla spojena s nahráváním přednášek dramatika a signatáře *Prohlášení Charty 77* Milana Uhdeho: „Uhde byl považován za prioritního a potřebného uživatele 185 audiokazet (...) V podstatě šlo o obranu české literatury před zapomněním či předpojatým podáním a o její kritické představení studentům středních škol. Dle všeobecného názoru se toho zhostil obdivuhodně a kazety se setkávají s vřelým přijetím.“⁴³ Jeho přednášky se konaly nejprve v rámci pokusu o tzv. podzemní „lé-

⁴³ Zpráva z cesty Rogera Scrutona z 3.–9. dubna 1984. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

tající“ univerzitu⁴⁴, později i na jiných místech a při jiných příležitostech: „Později jsem pokračoval o něco skromněji, když mě spřátelená rodina Šimsových pro svého syna, který se nedostal na gymnázium, požádala o pravidelnou výuku dějin českého písemnictví. Konala se několik let, přiměla mě neulpívat na negativním vymezování vůči jednotlivým zjevům literární minulosti a na bolestínsky osobních postojích, opírat se naopak o texty a autory, kteří obstáli ve zkoušce času, a snažit se získat pro ně čtrnáctiletého až sedmnáctiletého čtenáře.“ (UHDE 2012, 6) Jiří Šimsa, jemuž byly soukromé přednášky určeny, je nahrával a distribuoval dál: „Jirka rovněž mé promluvy nahrával a nahrávky potom kolovaly po spřátelených domácnostech. Pronikly k adresátům, o nichž jsem předem neměl potuchy, ale kteří se k tomu s velkým odstupem a při náhodných setkáních hlásili ještě v devadesátých letech.“ (UHDE 2013, 399) Dělo se tak již s podporou JHEF.

Elektronický psací stroj

Na začátku dubna 1984 navštívil Roger Scruton potřeť Brno. Pomáhal při té příležitosti Jiřímu Müllerovi ve sklepě jejich rodinného domu v Židenicích vázat samizdatové vydání pamětí otce Václava Havla. I na základě této zkušenosti Scruton po svém návratu spatřoval hmotné potřeby manželů Müllerových právě v technickém vybavení jejich samizdatové dílny: „Přáli by si psací stroj s pamětí, plně by ho využili. Také vázací zařízení a řezačku, obojí je k dostání v Německu. Ve srovnání s Prahou jsou ohromně produktivní a energičtí.“⁴⁵ O možnosti nákupu a dopravení elektronického psacího stroje s pamětí pro potřeby brněnského disentu si pak dopisoval s Vilémem Prečanem během května a června roku 1984. Dne 1. května 1984 sdělil Scruton Prečanovi, že má jistou představu o typu a značce stroje i o tom, komu má být určen: „Máme už jasnou představu, jaký typ psacího stroje jim poslat, stejně jako která konkrétní osoba by jej měla obdržet. Jedná se o dost rozměrný IBM electric, s českou klávesnicí. Zakoupíme ho v Německu někdy v průběhu příštího měsíce a doručíme vám ho za před-

⁴⁴ V roce 1977, po perzekucích spjatých s *Prohlášením Charty 77*, se i v Brně objevila snaha o vytvoření alternativního vzdělávání (podle vzoru polských tzv. létajících univerzit). Byl vytvořen koncept i přesnější seznam přednášek. Mezi přednášející patřili například Jan Tesař, Zdeněk Vašíček, Jaroslav Mezník, Jan Šimsa, Jaroslav Šabata a Milan Uhde. Milan Uhde se měl věnovat přednáškám z oblasti dějin české literatury (plánovány byly přednášky o čtyřech českých spisovatelích – Josefu Kajetánu Tylovi, Karlu Hynku Máchovi, Boženě Němcové a Karlu Havlíčku Borovském). Všichni přednášející, disidenti známí StB, byli pod jejím bedlivým dohledem, a tak se stihlo odehrát jen několik málo přednášek a činnost „antiuniverzity“ byla ukončena.

⁴⁵ Zpráva z cesty Rogera Scrutona z 3.–9. dubna 1984. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

pokladu, že můžete potvrdit jeho řádné doručení Jiřímu Müllerovi do Brna.⁴⁶ O měsíc později, dne 2. června 1984, zasílá Roger Scruton Vilému Prečanovi již zcela konkrétní informace: „Psací stroj, který chceme poslat do Československa, má následující rozměry: 613 × 453 × 177 mm, váží 20,6 kg a je určen Jiřímu Müllerovi do Brna.“⁴⁷

Psací stroj byl skutečně poslán do Brna. Jessica Douglas-Homeová přijela do Brna z Prahy dne 16. října 1984, aby se dohodla na podrobnostech konání prvního bytového semináře. Ve své zprávě z cesty mimo jiné zmiňuje, že elektronický stroj s pamětí dorazil k Müllerovým před týdnem a oni pracují na překladu jeho německého návodu. V sobotu 15. prosince 1984 se v bytě manželů Evy a Petra Oslzlých na Pionýrské ulici uskutečnil první seminář, na kterém přednášel britský akademik vyslaný do Československa prostřednictvím JHEF. Následující den navštívil přednášející David Levy manžele Müllerovy. Jedním z bodů jejich rozpravy se stal samozřejmě také elektronický psací stroj. Z reportu není zcela patrné, zda Müllerovi psací stroj používali. Jediným skutečně zaznamenaným faktem je, že paměť stroje jim připadala pro samizdatové účely příliš malá: „Avšak jeho paměť, 10 stran, je pro jejich účely nedostatečná. Potřebuje něco, kam bude možné ukládat 100 nebo 200 stran.“⁴⁸

Sám Jiří Müller vzpomíná, že elektronický psací stroj se jim nikdy nepodařilo uvést do provozu a „veškerá produkce nakladatelství byla buď na obyčejných psacích strojích, nebo počítačích a počítačových tiskárnách. Nic jiného.“⁴⁹ Důležitost této záležitosti s elektronickým psacím strojem však spočívá na jiné úrovni. Není podstatné, jakým technickým prostředkem byly jednotlivé svazky opisovány. Důležitějším závěrem byla síla manželů Müllerových překonávat nečekané překážky a pokračovat v započaté cestě. A ještě víc – v nezdaru nacházet ponaučení. Nerezignovali při prvním neúspěchu, ale naopak promýšleli, jak případnému dalšímu neúspěchu zabránit. Od té doby se v první řadě soustředili na získání počítače a v druhé řadě požadovali jen takovou techniku, kterou by bylo v Československu možno buď opravit, nebo sehnat náhradní díly.

Samizdat – počátek i konec Rogera Scrutona v Brně

Bylo to právě pole samizdatu, na kterém v Brně postupně upevňovali pouto manželé Müllerovi s Rogerem Scrutonem. Ale byl to také bedlivý dohled nad produkcí samizdatu

⁴⁶ Dopis Rogera Scrutona adresovaný Vilému Prečanovi z 1. května 1984. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

⁴⁷ Dopis Rogera Scrutona adresovaný Vilému Prečanovi z 2. června 1984. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

⁴⁸ Zpráva z cesty Davida Levyho z 14.–17. prosince 1984. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

⁴⁹ E-mail Jiřího Müllera Petře Pichlové ze dne 13. července 2020.

ze strany StB, který přímý kontakt Rogera Scrutona s Brnem zpřetrhal, byť se nejednalo o brněnskou samizdatovou produkci. Přátelské a duchovní pouto však již bylo pevně vytvořeno, a tak spolupráce mohla pokračovat i železné oponě a vzdálenosti navzdory. Kdy ale státní policie zaregistrovala Rogera Scrutona a proč byl zadržen právě v Brně?

Dne 13. dubna 1984 navrhla StB založení spisu na Rogera Scrutona s krycím názvem „Ben“. Návrh byl schválen, a tak již o týden později měla StB přehled o všech dosavadních návštěvách Rogera Scrutona v ČSSR od září 1979 (včetně konkrétních míst v Praze⁵⁰, kde se pohyboval a kde byl ubytován). Na konci června 1984 vznikl záznam, který popisoval schůzku v jedné pražské disidentské domácnosti dne 8. června 1984. StB se dozvěděla nejen o českém překladu Scrutonovy knihy pojednávající o filozofickém smyslu konzervatismu, ale také o příjezdech zahraničních návštěv a chystaných bytových seminářích, které měly být kvalitativně povýšenou paralelou Hejdánkových seminářů. Schůzce byl dle výpovědi tzv. pramene, v tomto případě tajného spolupracovníka StB, přítomný kromě Aleny Hromádkové ještě jeden muž, který se z konspiračních důvodů nepředstavil, ale dle tzv. pramene mluvil s brněnským přízvukem. Řeč byla zejména o taktice přijíždějících hostů: „...budou předem vybraným osobám v zahraničí, prostřednictvím oficiálních institucí, v rámci výměnných akcí, nebo rodinným přátelům apod. zasílat pozvání k pobytům v ČSSR. Po potvrzení budou abonentům ze zahraničí zaslána jak témata, která je zajímají, tak i seznam tzv. hostitelů v ČSSR, kteří se návštěv ze zahraničí budou ujímat.“⁵¹ Pozornost StB se tak zaměřila i na Brno, ale po celý rok o kontaktech Rogera Scrutona s brněnským prostředím neměla žádné konkrétní zprávy.

V následujících měsících StB zjišťovala, zda Roger Scruton požádal o vízum či zda se chystá do Československa. Z dochovaných záznamů je rovněž patrné, že pod dohledem byl i v Londýně. Roger Scruton byl tedy pečlivě sledován v Československu i ve Velké Británii již od léta 1984. Klec však měla spadnout až o rok později. Dne 6. června 1985 přijel Scruton do Brna přes hraniční přechod Mikulov. Již následující den jej zadrželi společně s manželi Bronislavou a Jiřím Müllerovými v zábrdovickém parku v Brně a z ČSSR byl vyhoštěn. Samotným důvodem zadržení se stal český překlad jeho knihy, kterou pod názvem *Smysl konzervatismu* přeložil Petr Pithart. Kniha měla být uvedena a představena v Praze právě během červnové návštěvy roku 1985. Díky dlouhodobějšímu vyjednávání ohledně překladu knihy sledovala StB tuto jeho návštěvu v ČSSR bedlivěji než dřív. Příjezd do Prahy chtěla Scrutonovi za každou cenu znemožnit, a proto jej zadržela již v Brně. Manželé Müllerovi a jejich neoficiální aktivity v tomto zadržení Rogera Scrutona nehráli žádnou roli.

⁵⁰ Záznamy o pobytu v Brně neexistují. StB o pobytech Rogera Scrutona na Moravě s největší pravděpodobností vůbec nevěděla.

⁵¹ Archiv bezpečnostních složek, fond Roger Scruton, arch. č. KR_845942_MV_1_2.

Po zadržení byl Scruton vyslýchán a následně vyzván, aby republiku do tří hodin opustil. Manželé Müllerovi jej pod dohledem mohli doprovodit na hraniční přechod v Mikulově: „Následovaly nás k hranici hromady aut, v nichž byli žvýkající hrdinové, kteří by v Anglii dělali čest fotbalovému klubu Liverpool. V hraničním městě Mikulov jsme nechali auto a celou akci ukončili procházkou v parku. Ztichli jsme vždy, když se z křoví podél cesty náhle vynořil další mladý hrdina. Pochybuji, že by ten krásný starý mikulovský židovský hřbitov byl od roku 1945 narušen tolika bezbožnými nohama. Opakovaně jsem Jiřímu vyjádřil svou obavu, že za to budou muset on i Broňa zaplatit. On mě naopak opakovaně ujišťoval, že nemají co ztratit. A že mi v každém případě napíše o všech případných důsledcích.“⁵² Na hranicích byl Scruton vyslýchán a prohledáván. Z hraničního přechodu pak došel pěšky do první rakouské vesnice.

Důsledky zadržení a vyhoštění Rogera Scrutona z ČSSR nakonec skutečně nenesli manželé Müllerovi. V nejtěžší podobě padly přímo na samotného Scrutona. Byl zařazen na index nežádoucích osob, a to na neomezenou dobu. Vstup do Československa mu byl zapovězen, vrátit se mohl až po sametové revoluci. StB si mohla oddechnout; jednoho zahraničního nepřítele, který se podílel „na vysílání emisarů k vnitřním nepřítelům Československa“, měla pod zámkem. (DAYOVÁ 1999, 225) Netušila však, že tato událost se naopak stala pomyslnou vodou na mlýn dalšího dění. Společně prožitá zkušenost mezní situace totiž přátelství mezi Scrutonem a Müllerovými ještě upevnila. Jeho vyhoštění nevedlo k narušení nebo dokonce ukončení spolupráce, ale naopak ji učinilo ještě intenzivnější a koordinovanější. Bylo proto důležitým impulzem jak pro Scrutona samotného, tak pro manžele Müllerovy.

Edice *Prameny*

Ještě téhož roku 1985 založil Jiří Müller samizdatovou edici *Prameny*, kterou koncepčně řídila redakční rada, do níž patřili jazykovědec Milan Jelínek, fyzik Martin Černohorský, sociolog a překladatel Vladimír Jochmann, sociolog Miloslav Petrusek a inženýr chemie Vladimír Turek. (PŘIBÁŇ 2018, 385) *Prameny* svým názvem odkazovaly na svůj hlavní inspirační zdroj – byly edicí překladů zásadních světových děl z oblasti společenských a přírodních věd. Těmito překlady šli členové redakční rady k pramenům evropské vzdělanosti, kterou chtěli zprostředkovat českým čtenářům. Sami charakterizovali svoji činnost následovně: „V Československu, kde je vydavatelský monopol v rukou státu, jsou překlady společenskovědních prací (zejména nemarxistických) vydávány jen ve velmi úzkém výběru. Naše skupina si proto vytkla za úkol vydávat překlady významných děl společenskovědní a jiné vědecké literatury

⁵² Zpráva z cesty Rogera Scrutona z června 1985. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

s filozofickým zaměřením. Touto ediční činností, kterou provádíme bezplatně, chceme přispět k překonání politického a z něho vyplývajícího ideologického rozdělení Evropy a k opětovnému kulturnímu sjednocení našeho kontinentu.“⁵³

Celkově vyšlo v edici 12 svazků, dalších zhruba 20 svazků bylo v roce 1989 sice zpracováno, ale v samotné edici již nevydáno. Většina plánovaných titulů pak vyšla v devadesátých letech v běžných nakladatelstvích. (PŘIBAN 2018, 386) Z vydaných titulů můžeme uvést například knihu *Duch a hmota* od autora Erwina Schrödingera, *Lékařská péče o duši* od Viktora E. Frankla, knihy *Bída historicismu*, *Věčné hledání* či *Otevřená společnost a její nepřátelé* filozofa Karla Poppera nebo práce *Esej o svobodách* a *Demokracie a totalitarismus* francouzského sociologa Raymonda Arona.

Činnost edice *Prameny* byla ve dvou liniích spjata s podporou JHEF.⁵⁴ Žádnou z těchto linií však nepředstavovaly bytové semináře. Velká část členů redakční rady o přednáškách nevěděla a ani mezi návštěvníky seminářů nekolovaly texty v *Pramenech* vydané. První spojovací linií byl inspirační zdroj. V edici často vycházely textové materiály, které s sebou přivázeli zahraniční přednášející, ať už se jednalo o jejich vlastní tituly a knihy, či obecnější nabídky zahraničních knižních titulů, z nichž mohla redakční rada čerpat inspiraci pro volbu vhodných titulů k překladu a vydání. Někteří autoři textů rovněž udělovali svým vydavatelům autorská práva či sami psali předmluvy k českým vydáním svých prací.⁵⁵ Druhá spojnice existovala ve finanční rovině. JHEF totiž poskytovala edici *Prameny* materiální a technickou podporu k výrobě samizdatu. Díky tomu byly *Prameny* jedním z prvních československých vydavatelství (a to nejen samizdatových), která k výrobě knih používala moderní počítačovou techniku.

Počítačová technika a samizdat

V polovině prosince roku 1985 poslal Jiří Müller členům JHEF zprávu s názvem *Information technology (Equipment, Trends and Connection)*, která se zabývala rozvojem informačních technologií v Československu. Zpráva byla úvodem k publikaci, jež

⁵³ Pracovní verze edičního plánu edice *Prameny* uložená ve fondu Milana Jelínka v podsírbce ODKAZ MZM. Mírně pozměněný text charakteristiky edice včetně podrobného soupisu již vydaných knih i titulů teprve plánovaných vyšel v samizdatovém svazku díla Karla Poppera *Otevřená společnost a její nepřátelé* (2) v roce 1989.

⁵⁴ Jako všechny aktivity vycházející z myšlenkové dílny manželů Müllerových, i tyto podléhaly přísným konspiračním pravidlům. Členové redakční rady z velké části o seminářích nevěděli a ti, kteří o nich věděli, zase netušili, že *Prameny* i semináře jsou financovány ze stejného zdroje.

⁵⁵ Příkladem může být zakladatel molekulární biologie François Jacob, který k českému překladu své knihy *Hra možností* (vyšla v edici *Prameny* roku 1988) připojil předmluvu. V podsírbce ODKAZ je zachován strojopis této předmluvy s rukopisným dovětkem Françoise Jacoba z 9. března 1988: „Obzvláště mě těší, že je tento text přeložen v Československu, a je tak přístupný mým kolegům v této zemi.“

měla odstartovat samostatnou řadu edice *Prameny* věnující se výhradně vědě. Jiří Müller považoval informační technologie za stěžejní obor, neboť v tehdejší době mohly poskytnout lidem poznatky o nových metodách komunikace, a tím zvýšit „nezávislost lidí na totalitním režimu“. (DAYOVÁ 1999, 149) Kniha o informačních technologiích nikdy nevyšla a dle slov Jiřího Müllera ani sama o sobě nestála na počátku zájmu o počítačovou techniku: „Kromě toho idea využít technologického pokroku Západu pro brněnský disent nevěšla z mého zájmu o překlad knihy *Information technology (Equipment, Trends and Connections)*, ale z rozhovorů se Stockem.“⁵⁶ Müllerův zájem i informační zpráva se harmonicky setkaly se seznámením s Wolfgangem Stockem, který měl následně zásadní vliv na další vývoj v této oblasti. V souhrě všech těchto okolností můžeme samotný rok 1985 považovat za počátek zájmu o počítačovou techniku.

Poprvé se o možnosti koupit počítač značky Atari zmiňuje ve své zprávě z cesty kurýra Cheryl Misakova na konci května roku 1986: „Čsl. občané budou brzy (1. července) moci legálně zakoupit počítač Atari ve speciálních devizových prodejnách Tuzex. (...) J. M. by si opatřil počítač raději takto, než aby si ho nechal přivézt ze zahraničí. (...) Je si velmi dobře vědom, co všechno takový stroj dokáže, je oprávněně nadšen představou, jak nesmírně užitečný by byl v ‚nakladatelské práci‘ a v bezpečnostních ohledech (disky se ukryjí snadněji než stohy papíru).“⁵⁷

Podstatné pro další vývoj však bylo setkání manželů Müllerových s Wolfgangem Stockem na začátku srpna 1986. Když přijížděl, měl v plánu vyjednat hlavně formality ohledně nákupu zmiňovaného počítače Atari. Návštěva ale byla načasována do zcela jiných podmínek. Wolfgang Stock přijel do Brna 2. srpna 1986 a přesně den předtím začala platit změna celních podmínek pro dovoz osobních počítačů. Celní poplatek byl snížen na 10 % z ceny počítače a 15 % z ceny monitoru. To samozřejmě změnilo i plány manželů Müllerových, kteří začali uvažovat o dovozu stroje lepší kvality ze zahraničí. Stock manželům Müllerovým původně navrhl počítač s názvem Amstrad⁵⁸ 8512 s kvalitní jehličkovou tiskárnou. Počítač pracoval ještě s operačním systémem CP/M. Později se však rozhodli pro novější typ Amstrad 1512, který již pracoval s operačním systémem DR-DOS. Ten byl kompatibilní se systémem MS-DOS, který měla všechna tehdy dostupná zařízení IBM PC. Tedy počítače, jež v té době měla k dispozici jak česká neoficiální scéna, tak i stroje na britské straně. Wolfgang Stock následující plány s počítačem popisuje ve svém dopise adresovaném dne 6. srpna 1986 Barbaře Dayové, Rogeru Scrutonovi a Paulu Greenovi následovně⁵⁹: „Pokud bu-

⁵⁶ E-mail Jiřího Müllera Petře Pichlové ze dne 19. listopadu 2024.

⁵⁷ Zpráva z cesty Cheryl Misakové z 27. května 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

⁵⁸ V Evropě byl Amstrad známější pod jménem Schneider.

⁵⁹ Dopis je zároveň zprávou z cesty do Brna a ze setkání s manželi Müllerovými dne 2. srpna 1986.

deti chtít, mohu poslat technické informace o tomto počítači na adresu jeho matky [na adresu matky Jiřího Müllera, pozn. autorky]. Zároveň bych mu tím i sdělil, jaký stroj nakonec dostane. Tak by mohl připravit oficiální dopis, který pošle svým příbuzným na Západě, kteří se stanou oficiálně dárči.“⁶⁰ Oficiální dárkyní počítače manželům Müllerovým se skutečně stala manželka historika Jana Tesaře Anna Koutná, matka Bronislavy Müllerové, žijící v té době v exilu ve Francii. Svědčí o tom notářské potvrzení ze dne 15. října 1986, že posílá svému zeťovi dar – počítač značky Amstrad (společně s monitorem a tiskárnou).

Wolfgang Stock byl šťastně zvoleným spolupracovníkem britské nadace i z jiného důvodu. Byl nejen velmi schopný a spolehlivý, ale zároveň měl důležité kontakty v Německu a v Polsku. Mnohá technika pak mohla směřovat do Československa právě z Německa. Když se v lednu 1987 vydal do Brna kurýr Michael Potter, měl v instrukcích mimo jiné zadáno informovat manžele Müllerovy o skutečnosti, že počítač Amstrad čeká na transport do Československa. Z důvodu bezpečnosti byla zvolena komplikovanější cesta. Počítač byl z Londýna dopraven letecky právě do Německa a teprve odtud jej vypůjčeným autem převezla do Brna Marie von Spee. Ve fondu Wolfganga Stocka je uchován doklad o zapůjčení auta hraběnce von Spee v období od 18. do 21. března 1987. V tomtéž fondu je zachován také celní doklad o převozu počítače Amstrad a tiskárny přes hraniční přechod Waidhaus datovaný 19. března 1987. První počítač Amstrad 1512 určený moravskému disentu se tedy do Brna dostal ve dnech 19.–20. března 1987.⁶¹ V této době se otevřela nová kapitola v historii moravského samizdatu. Chyběl však ještě jeden krok k profesionalizaci výroby samizdatových počítačových publikací – český editor.

Český editor *Morning Star*

Kromě Wolfganga Stocka a Billa Newtona-Smithe byl další důležitou osobou v záležitosti počítačové techniky Duncan Watt, který navštívil Brno v dubnu 1987. Intenzivně se zajímal o tvorbu českého editoru: „Na základě rozhovoru s JM jsem se rozhodl vytvořit jim textový procesor podle vzoru českého psacího stroje a způsobu psaní háčeků a čárek.“⁶² Dle Wattovy zprávy z cesty se manželé Müllerovi v dubnu 1987 snažili připojit k počítači tiskárnu Epson LX 80 a zprovoznit program VuMaster.

⁶⁰ Dopis Wolfganga Stocka adresovaný Barbaře Day, Rogeru Scrutonovi a Paulu Greenovi z 6. srpna 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

⁶¹ Další počítače Amstrad získali od JHEF (na základě žádosti Jiřího Müllera) Jiří Exner z pražské Jazzové sekce a Vladimír Turek ze Znojma. Vladimíru Turkovi a Františku Korbellovi byla později zaslána také tiskárna Star.

⁶² Dopis Duncana Watta Barbaře Dayové datovaný 17. dubna 1987. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

Duncan Watt však musel konstatovat, že bohužel není vhodný pro češtinu a bude potřeba vytvořit zcela nový program. V této souvislosti se v jeho zprávě z cesty poprvé objevilo jméno Jiřího Zlatušky: „Seznámil jsem se s přítelem JM, počítačovým odborníkem, a prodiskutoval s ním specifikace textového procesoru (Jiří Zlatuška, vedoucí výzkumného týmu, zástupce vedoucího Ústavu výpočetní techniky na brněnské univerzitě). Slíbil jsem jim poskytnout WP a dát JZ veškerou dokumentaci, zdrojový kód a kompilátor, aby ho mohl dle potřeby modifikovat. Klávesnice bude založena na české klávesnici z psacího stroje, neboť jsou na ni Češi zvyklí a velice dobře se na ní píše diakritika. JZ neví nic o naší organizaci, ale JM za něj ručí. Procesor musí být hotový do září, neboť JZ bude možná v akademickém roce 1987–88 pracovat v zahraničí.“⁶³

Problémy s tiskem i s českým editorem byly vyřešeny v září 1987. Ve své zprávě z cesty píše Wolfgang Stock, aby britská strana zastavila práci na českém editoru: „Zrušte prosím všechny práce ve Spojeném království: Jiřího odborník vytvořil ryzí a dokonalý český jazykový program (disk příkládám), kterým se zobrazují všechna speciální písmena jak na obrazovce, tak na tiskárně. Navrhl jsem, aby součástí programu byly i všechny speciální slovenské, polské a snad i maďarské znaky, což by umožnilo uživateli snadno přecházet z jednoho jazyka do druhého. To se nyní děje. S těmito možnostmi by se program mohl stát samizdatovým standardem po celé střední Evropě.“⁶⁴ Jiří Zlatuška svůj editor pojmenoval *Morning Star*.

Kromě exportu Zlatuškovu softwaru do Polska a Maďarska se uvažovalo i o jeho využívání pražským disentem, který do té doby používal českou transkripci dodávanou Františkem Janouchem.⁶⁵ Vzhledem ke Zlatuškově bezpečnosti však Roger Scruton trval na tom, aby byl i v Praze nový software prezentován jako program, jenž je běžně užívaný na Západě: „Nesmí se ale dostat k pražským (disidentským) kruhům z Brna: měli bychom ho prezentovat my jako program běžný na Západě.“⁶⁶

Tiskárna

Výběr kvalitní tiskárny nakonec představoval větší problém než nákup počítače. Wolfgang Stock přivezl nejprve při své srpnové návštěvě roku 1987 podavač pro tiskárnu

⁶³ Zpráva z cesty Duncana Watta z 3.–5. dubna 1987. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

⁶⁴ Zpráva z cesty Wolfganga Stocka ze září 1987. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

⁶⁵ V Praze používala počítač pro tisk *Lidových novin* skupina disidentů kolem Václava Havla a Petra Pitharta. Ti používali právě čip dodávaný Františkem Janouchem. Toto řešení bylo považováno za lepší než nový software, protože čip šlo jednoduše distribuovat.

⁶⁶ Zpráva Rogera Scrutona ze setkání s Jiřím Zlatuškou v americkém Delaware ze dne 19. března 1988. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

Epson LX 80, která se do Brna dostala jako první. Podavač však působil problémy při oboustranném tisku, navíc byl z technických důvodů pomalejší, než si Müllerovi původně představovali.⁶⁷ Další možností byla tiskárna Epson LQ 850 s 24 jehličkami. Později se však nejvíce využívala tiskárna Star, která byla cenově výhodná, navíc umožňovala tisknout ve více kopiích: „Tiskárna STAR má tu skvělou vlastnost, že se do ní vlezou papíry s kopíráky. (...) Proto jsme ji chtěli. Já ji měl doma také a žena dělala bloky řekněme z deseti leteckých papírů (blok = slepení v hřbetu, které umožňovalo tam nasunout kopíráky, aniž by se papíry hnuly).“⁶⁸ Bylo možné ji používat i v případě opotřebované pásky: „Na tenký papír je možné naráz vytisknout 5 kopií. Je výhodné užívat opotřebovanou pásku, protože na kvalitě pásky je závislý jen originál (a ten lze vyhodit), zatímco kvalita dalších 4 kopií závisí jen na carbon paper.“⁶⁹ Tiskárnu Star později využívali i další Müllerovi spolupracovníci, v Brně například František Korbela.

Bohatá diskuse se vedla nad přednostmi i nedostatky modernějších laserových tiskáren. Zmiňovala se zejména rychlost tisku: „Tyhle laserové tiskárny mají vysoce kvalitní výkon 8 až 10 kopií za minutu (jako xerox), zatímco jehličková tiskárna zvládne jen asi jednu za minutu (tzn. laser je třikrát rychlejší a lepší než eventuelní tři jehličkové dohromady).“⁷⁰ Na druhé straně ale stály nesporné přednosti tiskáren jehličkových, například nenápadnost a neurčitelnost původu⁷¹ či již zmiňovaná možnost tisku ve více kopiích.

Laserovou tiskárnu nakonec koupil až v roce 1989 Jiří Zlatuška, když se vracel z Ameriky a pak ji s pomocí Wolfganga Stocka převezl z Německa do Československa: „Nebylo ale jednoduché mít laserovou tiskárnu – mně se to poštěstilo jen díky tomu návratu z dlouhodobého pobytu venku (a také tomu, že jsem laserovou tiskárnu i xerox, které jsem z Německa vezl v autě – z Ameriky jsem letěl do Frankfurtu a tam s pomocí Wolfganga Stocka koupil pro sebe auto, a do něj tiskárnu, kopírku, zásoby tonerů atd., takže jsem hranice v Rozvadově projížděl autem plným včetně všech sedadel s výjimkou řidiče a celníci jen prohlásili „horší než Poláci“, na můj soupis převážených věcí jen dali razítko a uložili mi jít s tím papírem na celní úřad v Brně; fyzicky nikdo nic z věcí, co jsem převážel, nikdy neviděl).“⁷² Spojení počítače, profe-

⁶⁷ Jiří Müller měl představu, že písáčka bude schopná ve svém volném čase po práci přepsat 200 stran za měsíc. Tisk by navíc potřeboval další čas. Počítal s třemi hodinami pro jednu knihu. V edici *Prameny* plánovali vytisknout 100 knih, což by zabralo zhruba 2 měsíce při tisku 6 hodin denně.

⁶⁸ E-mail Jiřího Müllera Petře Pichlové ze dne 16. června 2018.

⁶⁹ Dopis od J. M. Rogeru Scrutonovi z 26. listopadu (1988). Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

⁷⁰ Dopis Wolfganga Stocka Barbaře Dayové z 20. dubna 1988. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

⁷¹ Na rozdíl od laserových tiskáren, které byly tehdy v Československu velmi vzácné nejen v soukromých domácnostech, ale i v podnicích a ve veřejném sektoru. Brněnský disent by tak na sebe mohl zbytečně upoutat nechtěnou pozornost.

⁷² E-mail Jiřího Zlatušky Petře Pichlové ze dne 19. června 2020.

sionálního programu TeX, laserové tiskárny, případně offsetu by bývalo poskytlo manželům Müllerovým podmínky srovnatelné s oficiálními vydavatelstvími. Laserovou tiskárnu však bylo možné začít používat až v říjnu 1989 a v listopadu se situace radikálně změnila.

Knihy francouzské provenience a samizdatové časopisy

Na konci 80. let 20. století vedle sebe v Brně paralelně fungovalo několik samizdatových edic a dílen. S podporou ze strany JHEF či AJH úzce souvisela edice *Prameny* a samizdatové dílny manželů Müllerových i Jelínkových. Edice *Prameny* byla do značné míry společným projektem (Jiří Müller ji založil a řídil, Milan Jelínek byl členem redakční rady), samizdatové dílny manželů Jelínkových a Müllerových pak prakticky existovaly a fungovaly samostatně.⁷³ Obě dílny, dle svého zaměření, svou pozornost věnovaly autorům z rozličných jazykových oblastí. Manželé Jana a Milan Jelínkovi se věnovali zejména autorům z frankofonní oblasti. Z titulů uvedených v lístkovém katalogu jejich neoficiální produkce je zřejmé, že samizdatové aktivity setkávání s francouzskými přednášejícími velmi ovlivňovalo. Nacházíme zde jména, která byla s bytovými semináři úzce spojena. Například Jean-Michel Besnier navštívil Brno v květnu roku 1986. Překlad jeho přednášky vydali Jelínkovi ve své samizdatové edici pod názvem *Jazyk a moc* hned následující rok. Dalším francouzským přednášejícím, jehož dílo se ocitlo v lístkovém katalogu samizdatových titulů, byl Miguel Abensour. Na základě setkání s ním a pravděpodobně také na základě četby knih a časopisů, které dovezl, vznikl překlad Abensourova textu, který manželé Jelínkovi vydali pod názvem *Socialistická utopie: nové spojenectví politiky a náboženství*. Důležitá byla také spolupráce s manželi Blažkeovými. Jaroslav Blažke zajišťoval Jelínkům mnohé překlady z německého jazyka. Marie Blažkeová se zase zasadila o překlad a vydání básní dalšího z přednášejících v rámci bytových seminářů – francouzského filozofa, jezuity Pierra-Jeana Labarriera. Jednalo se o překlad jedné části jeho sbírky *Odes à la nuit*, konkrétně části s názvem *Aux hommes de mauvaise volonté*. Sbírka vyšla původně roku 1984 v Éditions Saint-Germain Des-Prés. Verše do češtiny přeložila Stanislava Káňová, přebásnil je Karel Křepelka. V češtině kniha sice vyšla pod názvem *Ódy noci*, ale ve skutečnosti obsahuje pouze jednu část Labar-

⁷³ Je třeba zdůraznit, že obě vydavatelství existovala a fungovala ještě před samotným navázáním spolupráce s JHEF. Vydavatelství Jiřího a Bronislavy Müllerových vydávalo první tituly na konci 70. let. Ve stejné době kolovaly mezi přáteli a známými knihy z Vydavatelství Milana a Jany Jelínkových. Systematicky se manželé Jelínkovi začali samizdatové činnosti věnovat od roku 1981, kdy vydali knihu německého politologa Rudolfa Bahra s názvem *Alternativa*.

rièrové knihy s názvem *Lidem zlé vůle*. Výtvarným doprovodem samizdatu jsou detailní fotografie soch padlých andělů z kazatelny kostela svatého Michala v Brně, jejichž autorem je fotograf Petr Baran.

Většina knih v edici *Prameny* i v samizdatové edici manželů Müllerových vznikala na jehličkové tiskárně. Brzy se však začal nabízet i laserový tisk, který vyžadoval použití profesionálního programu TeX. Tak mohly být tištěny nejen knihy, ale i časopisy. Nejvýznamnějším z těchto časopisů byl *Sociologický obzor*, plánoval se však i tisk dalších: „Kromě edice *Prameny* a časopisu *Sociologický obzor* budeme pravidelně tisknout i bulletin *Otevřeného dialogu* /první číslo bude během měsíce/. Jakmile přijdou další printery Star, budeme uvažovat o dalších časopisech /*Kritický sborník*, brněnská mutace *Střední Evropy*, nový katolický časopis *Velehrad*, jehož první číslo má být v březnu/. Vše ale závisí na tom, zda uspokojíme poptávku po *Sociologickém obzoru* a edici *Prameny*. Počet kopií roste – oba naposled vydané překlady Arona měly náklad 100 kusů.“⁷⁴ Kromě toho uvažovali manželé Müllerovi i o možnosti dodat data na disketách do Velké Británie a tam knihy vytisknout v oficiálním nakladatelství.⁷⁵ K tomu již ale nedošlo. S trochou nadsázky by se dalo říct, že sametová revoluce ukončila slibný vývoj technologických inovací v rámci brněnského samizdatu.

Ve stejné době, kdy se ve spolupráci s JHEF rozvíjel v Brně knižní samizdat, obracel se zájem manželů Müllerových i do sféry soukromé kinematografie.

⁷⁴ Dopis J. (manželů Müllerových) Rogeru Scrutonovi z 14. února (1989). Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

⁷⁵ Nabízelo se zejména nakladatelství Rogera Scrutona *The Claridge Press*.

Jiří Müller těsně po návratu z vězení na konci roku 1976. Fond Jiřího Müllera

V roce 1979 se Jiří Müller oženil s Bronislavou Koutnou. Další neoficiální aktivity byly již jejich společným dílem. Na fotografii s rodiči na chatě v roce 1979. Zleva: Bronislava Koutná, Jiří Müller, Františka Müllerová, Vilém Müller a Anna Koutná Tesařová. Fond Jiřího Müllera

SPRÁVA PASŮ A VÍZ

130 00 PRAHA

Č. j.: PC-688/d-85
Při odpovědi uveďte vždy toto číslo jednací

Dne 8. srpna 1985

Pan
Jiří M ü l l e r
s manželkou Bronislavou

Chudobova 23
615 00 B R N O

Kontrolní orgány Správy pasů a víz SNB obdržely podání, kterým jste se obrátili na předsedu vlády ČSSR se žádostí o povolení návštěv ČSSR svému známému Rogeru SCRUTONovi britskému státnímu příslušníkovi.

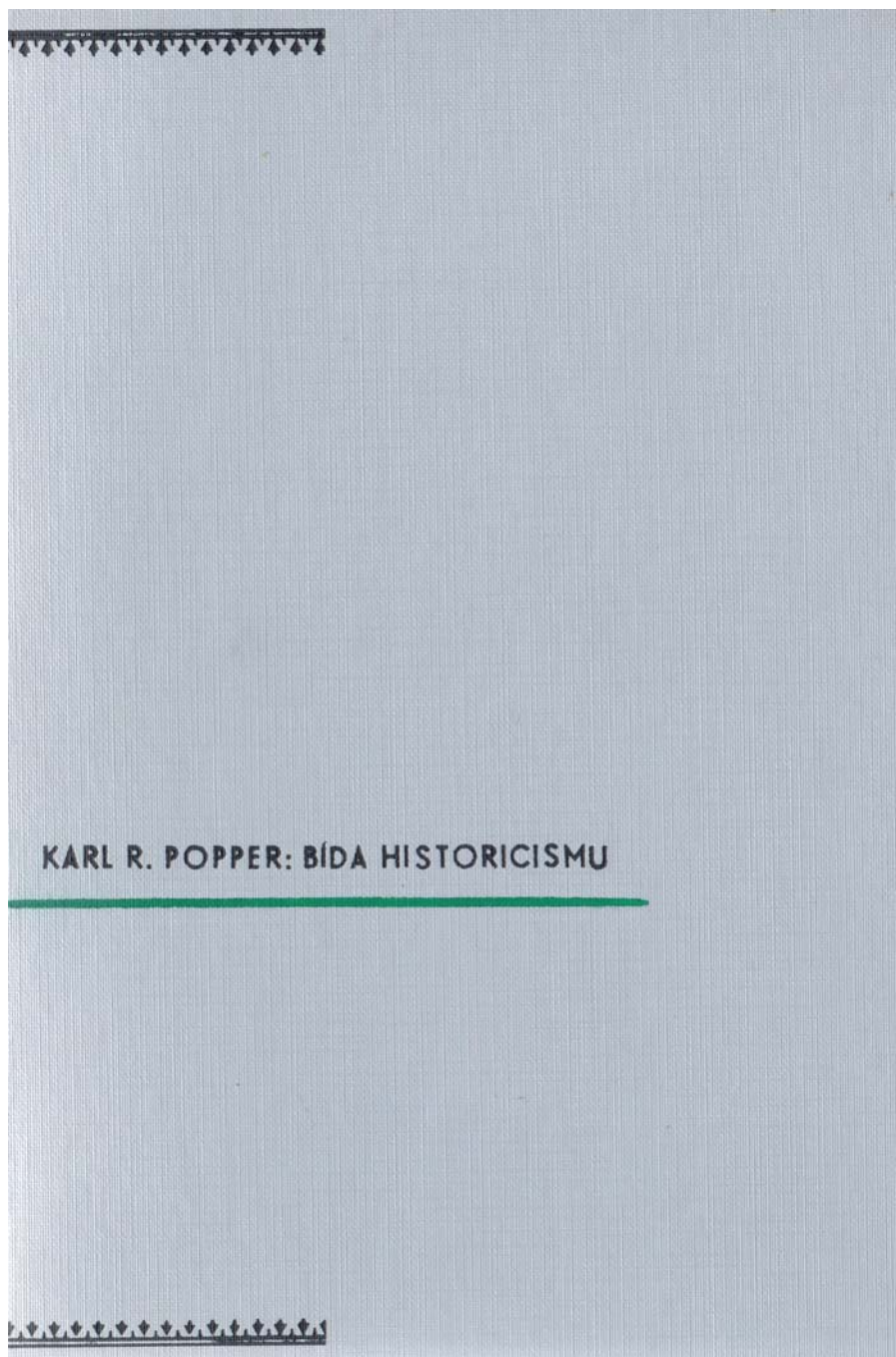
K Vaší žádosti sděluji, že shora jmenovanému nebudou cestý do ČSSR povoleny. Důvody neudělování čs. víza nejsou čs. orgány povinny sdělovat.

Tímto sdělením považujete za vyřízené podání k předsedovi vlády ČSSR.

N á č e l n í k :

Dne 6. června 1985 byl Roger Scruton zadržen v Brně a následně vyhoštěn z Československé socialistické republiky. Manželé Müllerovi se obrátili na předsedu vlády ČSSR s žádostí o povolení návštěv Rogera Scrutona. Dne 8. srpna 1985 obdrželi ze Správy pasů a víz zamítavou odpověď. Fond Jiřího Müllera

Obálka knihy Karla R. Poppera *Bída historicismu*. Překlad edice *Prameny*, 1986. Fond Jiřího Müllera

Je soussignée madame Anna K O U T N A, domiciliée au 80/82, rue de la Roquette, 75 011 Paris, France, certifiée par la présente offrir à mon gendre Jiri M O L L E R, domicilié à Chudobova 23, 615 00 Brno, Tchécoslovaquie, un ordinateur de marque AMSTRAD (avec monitor et imprimante) en cadeau.

Fait à Paris, le 15 octobre 1986

Lu et approuvé
Anna Koutná

Vu pour certification
matérielle de la signature de
Mme Anna KOUTNA
apposée ci-dessus
PARIS, le 15 octobre 1986

C. Giroix

Oficiální dárkyní počítače manželům Müllerovým se stala Anna Koutná, matka Bronislavy Müllerové, žijící v té době v exilu ve Francii. Svědčí o tom notářské potvrzení ze dne 15. října 1986, že posílá svému zeťovi dar – počítač značky Amstrad (společně s monitorem a tiskárnou).
Fond Jan Hus Educational Foundation

1 ANMELDUNG ZUM GEMEINSCHAFTLICHEN VERSANDVERFAHREN		T 11000	
2 Anzahl der Ergänzungsbilder T BIS oder Ladelisten	3 Ausfuhrer WOLFGANG STÖCK KARL-BARTH-STR 9 5300 BONN 1	4 Abgangsstelle Verbandschein aufgestellt am unter Nr. 08.03.87-20704 ZA Aachen-Autobahn-Süd (Stempel) fsm	
Beim Ausfüllen bitte Merkblatt beachten EXEMPLAR FÜR STATISTISCHE ZWECKE	11 Empfänger SIRI HALLER ul. PRAMA 31 BRNO 1 CSSR	21 Hauptverpflichteter	22 Versendungsland
	25 Bestimmungsort CSSR	28 Vorangegangenes Zollverfahren	
	32 Kennzeichen des Beförderungsmittels DAN-KU 36	Nationalität/Flagge D	Verkehrszweig
	41 Zeichen, Nummern, Anzahl und Art der Packstücke; Warenbezeichnung 1 Personal-Computer AMSTRAD 1 PC Drucker	42 Statistische Warennummer 853810	43 Rohgewicht 16
Nur auszufüllen, wenn in den Gemeinschaftsavorschriften vorgesehen.	41 Zeichen, Nummern, Anzahl und Art der Packstücke; Warenbezeichnung 	49 Eigengewicht 14	42 Statistische Warennummer
	43 Rohgewicht	54 Raum für zusätzliche Eintragungen zu Feld 32	
	55 Vorgesehene Grenzübergangsstellen (und Land)		
	56 Benutzte Grenzübergangsstellen (und Land)		
Handwritten: Waidhaus GEWÄHRHAUS GEMEINSCHAFTLICHES VERSANDVERFAHREN ERKLÄRUNGSBESCHEINIGUNG (vom Beteiligten auszufüllen, bevor sie der Zollstelle vorgelegt wird) Die Zollstelle (Bezeichnung und Land) bescheinigt, daß ihr der am (Datum) Abgangsstelle 22.3.1987 (Bezeichnung und Land) unter Nr. eingetragene Versandschein übergeben und daß bis zum der darin bezeichneten Warensendung keine Unregelmäßigkeit festgestellt worden ist. 13.03.1987 13.03.87-03974 Zollamt Waidhaus Waldhaus P.3.87 Wolfgang Stöck. ZA Aachen-Autobahn-Süd 08.03.87-20704 2801 VABJ Aachen			

Celní doklad o převozu počítače Amstrad a tiskárny přes hraniční přechod Waidhaus. Fond Jan Hus Educational Foundation

Poř. čís. rejstř. K-579/87
 průvodek přijatých
 nebo jiné evidence:

A 6: 219704/01
 Sériové číslo:

CELNÍ NÁLEZ čís. A-65/87 ze dne 26.3. 1987 **DRUHOPIS**

Odesílatel: ANNA KOUTNA, PARIS, LA ROQUETTE 19, FRANCE Dopravní cesta: SI In. En.
 Zástupce účastníka celního řízení: _____ Původ zboží: FRANCE - dan
 Jméno a bydliště účastníka celního řízení: VON SIEF MARC, FUCHSUNG, ROTENBURG 2, NSR, 7935.9463
 Jméno a bydliště příjemce zboží: SI In. MÜLLER, Rudolfs 23, BRNO, 78 11 1015

Počet, druh a množství nákladových kusů	váha v kg		počet kusů	hodnota zboží	popisná část zboží, čís. a položka celního sazebníku	Celní sazba	Cíle	
	hrubá	čistá					Kčs	h
APRIL			1ks	7680,-	Období pořízení AMSTRAD PL1512			
NČ					v.c. 54269 24779, 512K3	7/100%	7680,-	
posuvná lišta			7ks	460,-	Tiskárna pro pořízení			
2ks. poručník 813037					26 EPSON LX 86 v.c. 180477	9/100%	460,-	
deset náčep			7ks	4800,-	Mon. for kopování AMSTRAD			
lim. 1 ks. APV 10483			-	7000,-	PLM4 v.c. 6016 XD 6036 32cm	8/15%	570,-	
ROZUPOV				3.800,-				
						Součet	8710,-	
						zaokrouhleno na Kčs		

Slovy: osm tisíc sedm set deset korun
 Zaplacené — odklad účhrady na: _____

Příloha zúčtovatelná _____ podpis _____

SEVT : 20 302 0 1/77
 28.3.87
 BRNO 62

001 31-77 451.5

Celní nález – počítač Amstrad, tiskárna Epson a monitor. Dovezeno hraběnkou Marií von Spee přes hraniční přechod v Rozvadově, 26. března 1987. Fond Jiřího Müllera

Peripherie

Epson LQ 850

Der neue Epson LQ 850 zeichnet sich durch seine perfekte LQ (Letter Quality, Schönschrift), seine hohe Schnelligkeit und Genauigkeit aus. Einzigartig ist, daß man bei einem Wechsel vom Endlospapier zum Einzelblatt, das Endlospapier nicht mehr aus dem Drucker entfernen muß. Der Schubtraktor, der sich im hinteren Teil des Druckers befindet, ist in der Lage, Endlospapier von der Walze nach hinten in den Drucker zu ziehen, und es bei Bedarf

(z.B. nach Verarbeitung von Einzelblättern), wieder nach vorne in Druckposition zu schieben. Neu ist, daß Einzelblätter sowie auch Endlospapier von der ersten Zeile ab bedruckt werden. Bemerkenswert ist auch die Abriß-Automatik. Sie transportiert das Endlospapier nach Ende des Drucks bis zur Abrißkante, so kann es sauber und bequem abgetrennt werden. Soll nun weitergedruckt werden, so transportiert die Abrißautomatik das Endlospapier wieder in Druckposition.

Das System: 24-Nadel-Matrix-Drucker, mit bidirektionaler Druckrichtung und logischer Koppositionierung im Text und Grafikmodus. 264 Zeichen/Sekunde im Draft Elite Modus · 88 Zeichen/Sekunde im LQ Elite Modus · Schriftmodul: Zwei freie Steckplätze für Schriftmodule · Schriftvarianten: Normalschrift, Breitschrift, Microschrift und Proportionalischrift · Schriftformen: Normal, Doppel-, Kursiv-, Unterstrichen- und Fettdruck, Hoch- und Tiefgestellt, Eng- und Breitschrift, doppelte Höhe · Schnittstellen: 8 Bit Centronics parallel, RS 232 C seriell · Standard: Halbautomatischer Einzelblatteinzug, Friktionswalze, Schubtraktor, Papierspannaufsatz, Halbautomatische Papiertrennung · Abm. (B x T x H): 430 x 360 x 142 mm, Gewicht: 9 kg.

Best.-Nr. 98 71 40-89 **1698.-**

Passender automatischer Einzelblatteinzug
Zubehör-Best.-Nr. 98 71 23-89 **565.-**

Passender Aufsatzzugtraktor
Zubehör-Best.-Nr. 98 71 66-89 **190.-**

Passende Schönschrift Module für zusätzliche Schönschriften

Font Modul Script, Zubehör-Best.-Nr. 98 76 46-89 **180.-**

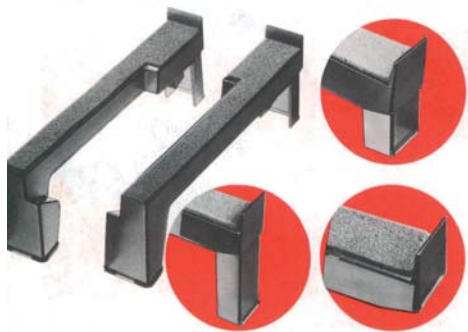
Font Modul Courier, Zubehör-Best.-Nr. 98 76 54-89 **180.-**

Font Modul Prestige, Zubehör-Best.-Nr. 98 76 62-89 **180.-**

Font Modul OCR A, Zubehör-Best.-Nr. 98 76 70-89 **180.-**

Font Modul OCR B, Zubehör-Best.-Nr. 98 76 89-89 **180.-**

Passendes Farbband, Zubehör-Best.-Nr. 98 72 39-89 28.-

Druckerständer DS-3-Uni

Der Ständer mit den unbegrenzten Möglichkeiten!

Da dieser Druckerständer aus zwei Stützbrücken besteht, kann er nicht nur für 80-Zeichen-Drucker, sondern für die meisten am Markt erhältlichen Drucker verwendet werden.

Der DS-3-Uni ist aus rauchfarbenen Hartplastik gefertigt, die Auflageflächen sind mit Schaumstoff überzogen. An den Stützfüßen befinden sich rutschfeste Gummileisten.

Als besondere Raffinesse kann der Neigungswinkel des Ständers mit wenigen Handgriffen dreifach verstellt werden.

Durch seine Anpassungsmöglichkeiten können Sie diesen Druckerständer auch für andere Computerperipherie z.B. Monitor, Recheneinheit, usw. verwenden.

Druckerständer DS-3-Uni - unheimlich, flexibel, aber auch unheimlich preiswert. Auflagtiefe: 33 cm.

Best.-Nr. 98 82 00-89 **19.80**

Das Computer-Mini-Lexikon mit Maxi Info!

Computer-Spicker

MONITOR. Was bedeutet das? Monitor ist zunächst ein Bildschirmsichtgerät. Man bezeichnet damit auch ein Programm, das die Eingabe von Befehlen und Steuerkommandos ermöglicht.

Das und vieles, vieles mehr finden Sie auf 250 Seiten im

Computer-Spicker.

Unter 500 Stichwörtern werden

Grundlagen „rund um den Computer“ erklärt. Format (B x H x

T): Nur 55 x 61 x 41 mm.

Best.-Nr. 90 91 90-89 **2.95**

Monitor-Schwenkfuß

Besonders robuste, standfeste Ausführungen mit großem Aktionsradius.

Nahezu für jeden Bildschirm geeignet. Abm. (B x H x T): 275 x 55 x 255 mm.

Best.-Nr. 98 00 99-89 **34.50**

Díky Wolfgangu Stockovi se do Brna mohla dostávat moderní počítačová technika. V této oblasti sehrál Stock zásadní roli. Na fotografii manželé Oriana a Wolfgang Stockovi s dětmi. Fond Jiřího Müllera

Autorem českého editoru s názvem *Morning Star* byl Jiří Zlatuška, který v té době působil na Ústavu výpočetní techniky na brněnské univerzitě. Na fotografii Jiří Zlatuška (první zleva) na konferenci SofSem (Software Seminar) v roce 1986. Osobní archiv Jiřího Zlatušky

Bytová kina

Romana Dominika Hrbatová

Kinematografie, stejně jako jiné formy umění, byla v Československu v období první poloviny 80. let 20. století ovlivňována cenzurou. Do běžné distribuce se některé z filmů nesměly vůbec dostat, do soukromí československých domácností pak už vůbec ne. Tato kulturní oblast se stala jedním ze zájmů manželů Bronislavy a Jiřího Müllerových. (PICHLOVÁ 2020, 333–334) Pro pořízení videokazet i videorekordérů pro domácí účely byly na tuzemském trhu jen omezené možnosti. Zatímco za hranicemi byly dostupné a velmi hojně užívané, běžný občan Československa takovou výsadu neměl. Na tuzemském trhu se na přelomu let 1983–1984 objevily první videorekordéry značky Tesla⁷⁶, které byly většinou dostupné v prodejnách Tuzexu. Další z možností pořízení přístroje byl dar nebo dovoz ze zahraničí.⁷⁷ Nabízela se tímto možnost, jak technologický předstih západního světa využít ve prospěch větší svobody u nás. O této variantě Müllerovi přemýšleli velmi dlouho. „Myšlenka dovozu videorekordéru nebyla chvilkovým nápadem, manželé Müllerovi ji měli promyšlenou do detailů včetně dalších aspektů, které by domácí kina mohla nabízet.“ (tamtéž, 333) Svůj návrh otevřeli, spolu s možností vzniku projektu tzv. domácího kina⁷⁸, při návštěvě Paula Flathera v červenci 1984. „Základní myšlenka byla stejná jako v případě samizdatu, proto svůj projekt pojmenovali *Most Klub*, tedy snaha o vytvoření překlenutí, mostu z uzavřeného ghetta disidentů směrem k tzv. šedé zóně: „Most Klub: zde je plán na videoklub, který JM popisuje jako most ze současného ghetta, kde se

⁷⁶ Jednalo se o přístroje sestavené ze sad, které dovážela nizozemská firma Philips, s níž měl uzavřenou licenční smlouvu bratislavský závod Tesla. (DĚD 1987, 256)

⁷⁷ Jiří Müller ve svém dopise navrhuje Rogeru Scrutonovi dopravení videorekordéru do Československa ze zahraničí legálně – například jako svatební dar. Dopis Jiřího Müllera Rogeru Scrutonovi z 22. srpna 1984. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

⁷⁸ Petr Oslzlý na existenci bytových kin vzpomíná: „Britští přátelé vozili u nás nedostupné knihy a vedle toho se neustále dotazovali, nepotřebujeme-li ještě něco dalšího. Takže jsme s Jiřím Müllerem nejprve přišli na to, že bychom mohli provozovat domácí „undergroundové“ kino, kde bychom promítali zakázané filmy. Z Británie jsem dostal valuty, abych mohl koupit v Tuzexu barevnou televizi a video, jehož vlastnictví bylo alespoň v našich kruzích tehdy dost raritní.“ (OSLZLÝ, JEŘÁBKOVÁ 2020, 183)

nacházejí disidenti a ostatní, k většinovým občanům (odtud název)“.⁷⁹ Jedním z důvodů, proč domácí kino vytvořit, byla touha zprostředkovat zájemcům pravdivější a reálnější obraz západní společnosti, tedy mimo koncept socialistického zřízení státu. Roku 1984 napsal Jiří Müller Rogeru Scrutonovi o důvodu důležitosti dovozu videokazet a vytvoření prostředí pro vznik bytových kin: „Naši občané vnímají západní filmy a televizní pořady jako kulturní záležitost, na kterou mají legálně právo. Při této příležitosti je možné, aby se setkával velký okruh lidí, kteří by se jindy setkání báli. Jistěže je tento politický výsledek důležitý pro mě osobně. Na tento projekt se však dá nahlížet i jako na kulturní a vzdělávací dle stanov nadace J. H. Je očividné, že se dají tímto způsobem prosazovat některé potlačené lidské a demokratické hodnoty efektivněji a méně nebezpečně než nějak jinak.“⁸⁰ Jiří Müller kladl důraz na dovážení filmů politicky neangažovaných. Právě proto, aby mohly být šířeny mimo disent.

Zřízení domácích kin nebylo pro britskou stranu tou největší prioritou a cesta k uskutečnění tohoto nápadu měla trvat ještě poměrně dlouhý čas. Než k tomu došlo, v Československu se změnilы podmínky stran možnosti pořízení videorekordéru, protože i vládnoucí garnitura našeho státu si byla vědoma výrazného technického zaostávání za ostatními státy. „Bylo legalizováno soukromé vlastnictví této techniky. To samozřejmě není pro totalitní režimy typické. Než je schválena výroba nebo dovoz jakéhokoliv konzumního zboží, musí strana zvážit jeho dopad na řízení společnosti. (...) Současný dovoz filmů a televizních programů, který je v Československu státním monopolem, se podřizuje politickým hlediskům v souladu s tím, jak jsou v totalitním státě chápány vztahy mezi politikou a kulturou. Vzhledem k této skutečnosti je z dovozu vyloučena řada vysoce kvalitních uměleckých a dokumentárních filmů. Existují programy, které sice nemají k politickým poměrům v Československu nebo v ostatních zemích východního bloku žádný vztah, jsou však považovány za nevhodné jen proto, že se pro politické účely nedají využít (umění musí sloužit politice Strany!)... Je třeba si uvědomit, jak široké spektrum programů je z dovozu vyloučeno... Omezení dovozu se netýká jen Západu, ale stejně tak Jugoslávie, Maďarska a Polska.“⁸¹

6. března 1985 bylo vydáno *Usnesení předsednictva vlády Československé socialistické republiky o koncepci rozvoje moderních audiovizuálních prostředků v ČSSR*. Toto usnesení přineslo možnost tuzemské výroby videorekordérů typu VHS a také hromadné rozšiřování videokazet. Především byly volně ke koupi prázdné VHS kazety. Díky tomu mohlo docházet k nekontrolovatelnému rozšiřování nahrávek na videokazetách

⁷⁹ Zpráva z cesty Paula Flathera z 6.–16. července 1984. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

⁸⁰ Dopis Jiřího Müllera Rogeru Scrutonovi z 22. srpna 1984. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

⁸¹ Bronislava a Jiří Müllerovi: *Zpráva Techniques and Politics (Videorecorder in Czechoslovakia)*, b. d. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

„pro osobní účely“.⁸² A také došlo k velikému uvolnění možnosti kontroly soukromého dovozu videokazet. Na základě toho mohl Jiří Müller navrhnout, aby každý přednášející či kurýr přijíždějící do Československa s sebou přivážel videokazety s nahranými filmy. Ty pak bylo možné dál kopírovat a distribuovat. (PICHLOVÁ 2020, 333–334)

Bytová kina v Brně

Jedno z prvních z bytových kin vzniklo v domě manželů Pospíšilových v Brně – Berkově ulici. (PICHLOVÁ 2020, 334) Mezi jeho návštěvníky, kterých bylo v průměru patnáct, patřili přátelé a známí manželů Pospíšilových, o nichž oni sami věděli, že jsou stran případného vyzrazení důvěryhodnými, dále pak posluchači bytových seminářů a také studenti angličtiny z jazykové školy v Brně, na níž v té době Miroslav Pospíšil učil. (DAYOVÁ 1999, 150) Cesta přístroje do domácnosti Pospíšilových vedla oficiálně prostřednictvím nákupu skrze Tuzex.⁸³

Postupně se na Moravu dostávaly videokazety přivážené ze zahraničí jednotlivými přednášejícími. Výběr filmů ponechávali Müllerovi na zástupcích JHEF. Jediné, v čem Jiří Müller výběr zpovzdálí ovlivňoval, byla prosba zaměřit jej spíše na filmy věnující se morálním a sociálním otázkám. Z jeho pohledu by filmy s politickou tematikou mohly přilákat pozornost kontrolních orgánů.⁸⁴ Následně žádal Müller Wolfganga Stocka o možnost dovozu filmů také v němčině.⁸⁵ I nadále však byly dováženy filmy převážně v angličtině. Brněnský dissent přenášel tyto aktivity i do jiných částí země, nejen na Moravě. I síť překladatelů se rozšiřovala. Jednou z dalších překladatelek byla například Rita Klímová, první porevoluční velvyslankyně naší země v USA, která následně přeložené filmy promítala ve svém pražském kroužku.⁸⁶ „Už nevím, co vše jsem k ní [Ritě Klímové] vezl, ale rozhodně vím, že jsem vezl kazetu s natočeným vystoupením F. A. Hayeka (1974 – Nobelova cena za ekonomii), protože se u ní scházeli ekonomové. Myslím, že vůbec nešlo o překlad, ale o tu ekonomii. Z Brna se mnohé ‚vyzařovalo‘ do jiných částí země.“⁸⁷

⁸² Oficiální dovoz filmů a televizních pořadů stále podléhal monopolu komunistické strany. Projekce kvalitních západních filmů – uměleckých i dokumentárních – prozatím bohužel nebyla československým divákům zpřístupněna.

⁸³ „Pokud jste ještě neposlali videorekordér, pošlete ho prosím Miroslavu Pospíšilovi, jako odesílatele uveďte Johna Morisona.“ Zpráva z cesty Davida Matthewse z 23.–27. ledna 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

⁸⁴ Zpráva z cesty Paula Flathera z 14.–17. listopadu 1985. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

⁸⁵ Zpráva z cesty Wolfganga Stocka ze září 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

⁸⁶ Do tohoto kroužku docházel mj. i budoucí prezident České republiky Václav Klaus. Rozhovor Barbary Dayové s Jiřím Müllerem ze 7. srpna 1998.

⁸⁷ E-mail Jiřího Müllera Romaně Dominice Hrbatové ze dne 31. března 2025.

U Pospíšilů byly hojně promítané dokumenty věnující se dějinám 19. a 20. století, zaměřující se na významné postavy z oblasti vědy, kultury i politiky. Pak také snímky mapující problematiku lidských a společenských práv i ekonomické či ekologické otázky. Z hraných filmů to byly např. polské snímky *Člověk z mramoru* (1977) a *Člověk ze železa* (1981), *Doktor Živago* (Velká Británie, USA, Itálie, 1965), britské filmy *Vražedná pole – Killing Fields* (1984) a *Bitva o Británii* (1969), *Most přes řeku Kwai* (Velká Británie, USA, 1957), Formanovo filmové zpracování muzikálu *Hair – Vlasy* (USA, NSR, 1979), z těch zábavnějších titulů pak americké muzikály *Hello Dolly* (1969), *West Side Story* (1961). (PICHLOVÁ 2020, 334)

Následně se na Moravu dostalo více videorekordérů, aby mohla bytová kina probíhat také v dalších domácnostech, a to i v jiných městech. Na vznik dalšího místa svobody Jiří Müller vzpomíná: „Další kino, které jsem zařizoval, bylo v Praze u Jindry Kadlecové, dcery Drahůše Proboštové, novinářky z Mladé fronty. Drahůše byla z novin vyhozená, zapojila se do disentu hned po okupaci, spolupracovala v letákové akci k volbám 1971, v první vlně podepsala Chartu 77, opisovala v Praze pro náš brněnský samizdat a zprostředkovala pro nás některé výjimečné překlady psychologa doc. Bakaláře.“⁸⁸

Existenci bytového kina umožnili také manželé Eva a Petr Oslzlí ve svém bytě na Pionýrské ulici 21 v Brně. „Zahraniční návštěvníci, přednášející přiváželi na VHS kazetách filmy. Jednalo se o filmy, které se do oficiální československé distribuce nedostaly, protože neodpovídaly tehdejší ideologii. Nebyly to jen filmy zahraničních produkcí, ale také filmy české nové vlny, které byly u nás tehdy zakázané.“⁸⁹ „Technická kvalita kopií těch českých, takzvaně „trezorových“ filmů byla dost bídná, dělali jsme si srandu, že ji snížilo to přepasírování přes stěny trezoru.“ (OSLZLÝ, JEŘÁBKOVÁ 2020, 183) Oslzlý také dodává: „Broňa Müllerová pořizovala překlady, protože tehdy nějak nešlo titulkovat. (...) Z magnetofonu se k tomu filmu pouštěl její překlad.“⁹⁰ Prostřednictvím videokazet se mezi návštěvníky bytových kin dostávaly i filmy dokumentární věnující se například tematice amerického vesmírného výzkumu, jiné přinášely zásadní politická témata. Jako příklad lze jmenovat film polské Solidarity *Dělníci 1980*, který pro českou stranu požadoval Petr Oslzlý a zástupci nadace jej na jeho žádost sehnali v Paříži. (DAYOVÁ 1999, 150–151) Petr Oslzlý daroval Moravskému zemskému muzeu 23 VHS kazet s tehdy promítanými tituly. Z tohoto nepříliš rozsáhlého vzorku lze nastínit několik skutečností. Vznik těchto filmů je ve velkém časo-

⁸⁸ E-mail Jiřího Müllera Romaně Dominice Hrbatové ze dne 31. března 2025.

⁸⁹ Z rozhovoru s Petrem Oslzlým, 2019. *Podzemní univerzita v Brně 1984–1989*. Projekt MUNI/FR/1094/2019 Podzemní univerzita – význam, dějiny. Masarykova univerzita, Brno. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2022/OV101/um/podzemni-univerzita-v-Brne_11222.pdf [cit. 25. února 2025].

⁹⁰ tamtéž

vém rozptylu, mezi lety 1939–1987. Tím nejdříve natočeným snímkem je dnes již kultovní dramatický, milostný příběh odehrávající se na pozadí občanské války (1861–1865) a nastiňující následný vývoj na poraženém Jihu (1861–1873) na novém kontinentu s názvem *Jih proti Severu* (USA, 1939), oceněný osmi Oscary. Z filmů z tohoto seznamu více oscarových sošek, jedenáct, posbíral příběh potomka židovského rodu odsouzeného na galeje s názvem *Ben Hur* (USA, 1959). Oscarových filmů se v seznamu objevuje vícero. Nejmladším snímkem je autobiografický příběh režiséra Johna Boormana z Londýna v období 2. světové války viděný očima malého chlapce, který vše vnímá jako velké dobrodružství – *Naděje a sláva* (Velká Británie, USA, 1987). Válka a její krutost jsou v tomto souboru tím nejčastějším tématem, ať už se jedná o 1. či 2. světovou válku 20. století nebo válku ve Vietnamu. Většina filmů pochází z nahrávacích studií USA, v závěsu jsou snímky z produkce britské (či z jejich vzájemné koprodukce). Zajímavostí je mezi nimi snímek natočený v Sovětském svazu *Balada o vojákově* (1959) považovaný za jeden z prvních filmů, v němž je téma války zpracováno i s ohledem na osobní život hrdiny s mnohem větší intimitou než jen jako patetický popis hrdiny a jeho povinností vůči vlasti. Silné osobní příběhy pak přináší např. film *Ježíš Nazaretský* (Itálie, Velká Británie, 1977), dokument o Mahátma Gándhím (1963) nebo japonský snímek *Yojimbo – Ochránce* (1961). Generační výpověď se stal film Miloše Formana *Taking Off – Odcházení...* (USA, 1971), na estetické citění cílili autoři výpravného, mysteriózního snímku *Umělcova smlouva* (Velká Británie, 1982), při jehož sledování byl divák svědkem vzniku symbolických dvanácti kreseb osobností, a to za stejný počet dní.⁹¹

Na bytové kino u manželů Hany a Leonarda Rajnoškových v přízemním bytě v Táboře 11 vzpomíná jejich dcera Alena Příbáňová: „Důvodů, proč umístit videopřehrávač právě k nám, bylo zřejmě hned několik: otcův zájem o film a slezský původ, díky němuž hladce překládal z polštiny, dále skutečnost, že mamčin bratr emigroval do Ameriky a bylo možné náhodným návštěvám předstírat, že přístroj, který byl v té době v domácnostech spíše raritou, jí poslal jako dar. Hlavně ale rodiče patřili k okruhu důvěryhodných přátel, kteří měli odvahu se na alternativní kultuře podílet (považovali jsme to za normální; i já jsem v té době už pro Jelínkovu edici začala opisovat knihy jako takovou ‚letní brigádu‘) a měli jsme celkem velký byt, i to zřejmě hrálo roli. V neposlední řadě jsme vždycky žili dosti společensky, běžně se u nás scházely i početné návštěvy a filmové večery proto nepředstavovaly pro sousedy nějakou nápadnou změnu...“⁹² U Rajnoškových byly promítány, vedle již zmiňovaných divácky oblíbených velkofilmů (*Doktor Živago*, *Hair – Vlasy*, *Vražedná pole – Killing*

⁹¹ Uloženo ve fondu JHEF v podsírcce ODKAZ MZM.

⁹² Ze vzpomínek Aleny Příbáňové. E-mail Aleny Příbáňové Romaně Dominice Hrbatové ze dne 23. dubna 2025.

Fields nebo *Jesus Christ Superstar*⁹³ také například *Apokalypsa* (USA, 1979), hojně pak filmy polské, a to právě díky jazykovým znalostem Leo Rajnoška, který je simultánně tlumočil. Dále české trezorové filmy, např. *O slavnosti a hostech* (1966), *Farářův konec* (1968), krátké filmy Jana Švankmajera *Byt* (1968) a *Možnosti dialogu* (1983), *Až přijde kocour* (1963), *Všichni dobří rodáci* (1968) nebo *Spalovač mrtvol* (1969). Nechyběla ani satirická sonda do života uprchlíků exilového režiséra Bernarda Šafaříka *Honička – Hundenrennen* (překládáno také jako *Psí dostihy*) podle scénáře Jaroslava Vejvody (1985). Z dokumentárních filmů to byly např. historický film o první republice *Ostrov demokracie* a *Originální videojournaly* (materiály nezávislých filmařů z doby normalizačního Československa, 1987–1989).

Kopírování videokazet a dabing

Rozšiřování počtu bytových kin s sebou samozřejmě přinášelo i následné nároky na kopírování videokazet a také dabing. Bylo zapotřebí dalších přidáných technických zařízení bohužel v té době v Československu nedostupných.⁹⁴ Některé filmy překládal také Miroslav Pospíšil se svými přáteli, a to pouze z poslechu, což bylo velmi zdoluhavé i náročné. „První dabingy byly samozřejmě metodou ‚overvoice‘, ale později češtinu namlouvalo i více hlasů.“ (PICHLOVÁ 2020, 335) Následně začaly vznikat i další „dabovací dílny“, např. dílna Aleše Záboje, který při realizaci usiloval o větší technickou profesionalitu, nahrával pomocí čtyřstopého magnetofonu. Využíval nahraných překladů Rity Klímové. Velmi důležitou etapou byla možnost využití filmových titulků. První zmínka o této možnosti se objevila ve zprávě z cesty Barbary Dayové z dubna 1987.⁹⁵ Díky úsilí Jiřího Zlatušky a jeho kolegů z Ústavu výpočetní techniky Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně vznikl program pro české filmové titulky⁹⁶, a to pro počítač Amstrad využívaný již manželi Müllerovými v jejich knižní

⁹³ „...jehož tlumočení jsem jako jediná anglicky se učící osoba v domácnosti měla na starosti já: měla jsem k dispozici strojopisný ‚podstročnickový‘ překlad, bylo ale třeba repliky ‚distribuuovat‘ správným postavám ve správnou chvíli. ‚Ježíše‘ jsem promítala tolikrát, že ho dodnes nedokážu poslouchat...“ Ze vzpomínek Aleny Přibáňové. E-mail Aleny Přibáňové Romaně Dominice Hrbatové ze dne 23. dubna 2025.

⁹⁴ Jiří Müller informoval o těchto potřebách ve svém dopise z prosince 1985 adresovaném Jessice Douglas-Homeové, kdy požaduje zajištění mikrofonu ke zprostředkování dabingu a také „spojovací kabel, jehož pomocí by se daly propojit videorekordéry a kopírovat obsah z jedné kazety na druhou“. Dopis Jiřího Müllera Jessice Douglas-Homeové ze dne 12. prosince 1985. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

⁹⁵ „Existuje metoda pořízení titulků k filmům pomocí počítače. Můžeme prosím poslat dvě koncovky vedení, které běžně propojuje dvě videa pro účely nahrávání, plus zástrčku Centronix, kterou se propojuje počítač k tiskárně?“ Zpráva z cesty Barbary Dayové z 11.–25. dubna 1987. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

⁹⁶ „Princip byl stejný jako v případě mluveného dabingu, během kopie kazety (při propojení dvou videorekordérů) se namísto mluveného slova měly dohrávat psané titulky.“ (PICHLOVÁ 2020, 336)

samizdatové edici *Prameny*. (tamtéž, 335–336) Vznikl tak další významný způsob, jak zajistit šíření videokazet mimo disent. „Mít kazety v podobě, kterou lze distribuovat jako samizdat. Daleko a široko.“⁹⁷

Jednou z dalších významných událostí byl nákup videokamery. Opět s přesnými požadavky i návrhem způsobu dovozu do naší republiky přišel Jiří Müller. Díky videokameře bylo umožněno i natáčení rozhovorů s českými spisovateli, umělci, kteří nemohli svá díla publikovat a vystavovat oficiálně, např. jejich videoportréty v rámci projektu *Galerie Drogerie Zlevněné zboží*. Kamera umožnila také vznik dokumentárního filmu o Gustavu Mahlerovi. Spolupracovali na něm David Matthews, Petr Oslzlý, Miroslav Pospíšil a kameraman Aleš Záboj.⁹⁸ Zachytili místa spojená s Mahlerovým životem a jeho hudbou včetně rozhovorů s osobami zabývajícími se touto osobností.⁹⁹ Kamera byla využita i po roce 1989 pro natáčení výpovědí osobností, jimž období v socialistickém zřízení poznamenalo osobní i pracovní život. (DAYOVÁ 1999, 151)

Osobnost, která stála u zrodu celého projektu „domácí kino“, Jiří Müller, na toto období vzpomíná: „Technologie byly v popředí i u domácích kin. Zdaleka nešlo jen o promítání filmů jako *Doktor Živago* nebo *Jesus Christ Superstar*. Vznikaly dabovací dílny. Hledaly se cesty, jak užít počítače k titulkovaným verzím filmů. Pak by mohly být rozšiřovány stejně jako knižní samizdat.“¹⁰⁰ Jeho slova jsou svědectvím o tom, že vedle vzdělávání a rozšiřování kulturního přehledu návštěvníků podzemní univerzity i ostatních diváků z řad známých a přátel – tedy propojení i s tzv. šedou zónou – přinesl tento projekt i vzdělání a vývoj v rámci výpočetní techniky. Film jako jedno z nejsilnějších médií – vzhledem k možnosti propojovat slovní sdělení s obrazem a hudebním doprovodem – dokáže člověka zasáhnout velmi zásadně. Filmy, které v rámci bytových kin mohli čeští diváci zhlédnout, přinášely nejen radost a esenci svobody, ale i motivaci a „návod“, kudy ke kýžené svobodě směřovat. Stejně jako naději, že žádné zlo nepřetrvá věčně.

⁹⁷ E-mail Jiřího Müllera Romaně Dominice Hrbatové ze dne 31. března 2025.

⁹⁸ Dokument vznikl v srpnu 1989 v Kalištích a Jihlavě. Přestože nebyl ve výsledku přijat pro svou technickou kvalitu žádnou z televizních společností, které Matthews oslovil, doposud existuje a je dnes cenným dokumentem i s ohledem na fakt, že řada budov zachycených na snímku již nestojí. (DAYOVÁ 1999, 168–169)

⁹⁹ Z rozhovoru Barbary Dayové s Miroslavem Pospíšilem ze 7. září 1998. Uloženo ve fondu Barbary Dayové v podsbírcce ODKAZ MZM.

¹⁰⁰ Z rozhovoru Petry Pichlové s Jiřím Müllerem, ODKAZ 4/2024.

Fotografie pořízená při natáčení filmového dokumentu o místech spjatých s dětstvím Gustava Mahlera v Kalištích a okolí. Zleva: Markéta Oslzlá, Petr Oslzlý, David Matthews, paní Kratochvílová, Miroslav Pospíšil, srpen 1989. Fond Miroslava Pospíšíla

Fotografie z natáčení filmového dokumentu o dětství Gustava Mahlera. Natáčeno v Kalištích u Humpolce v srpnu roku 1989. Na fotografiích Petr Oslzlý, David Matthews a kameraman Aleš Záboj. Fond Miroslava Pospíšila

Báňová Day: Prague & Brno 11-25 April 1987

The first purpose of my visit was to collect material for a chapter on 19th C. Czech theater for a new publication. Everyone I met was extremely helpful, and would very much value contacts in Britain. The biggest problem faced by all these institutions is the lack of literature; they have no hard currency to buy books from the West. They would therefore welcome any possibility of a link with some association in this country.

I also saw eleven theatre productions, ranging from amateur to the 'stone' theatres. These included the two latest productions at the Theatre on the String, *Prodává a prodaná* (about Karel Sabina) and *Seance*.

I did the following work for the JHEF:

Prague

1) I took **Alena** the stapler we bought, and she was delighted with it. She reminded me of the staples needed for their earlier stapler; I explained that the first stockist had failed to deliver, but that they were now on order from another.

2) Carbon paper and liquid paper constantly needed.

3) She was pleased with the U of L and L.S.E. catalogues and requested the following:

Birkbeck College
Imperial College of Science and Technology
Royal Veterinary College
School of Pharmacy
University College, London (Arts, Law, Medicine, Science, Engineering, Economics)
Wye College
King's College School of Medicine/Dentistry

4) Stipends - I took the following:

Rezek - £120
Urbinius - £180
Nietzsche - £60
Balabán - £60 (see below)
Šamálík - £60 (She is not sure whether he will continue to need a stipend or not.

5) **Balabán** - on my first visit, I explained to Alena that a stipend had to be for work, and not only on grounds of hardship. She then arranged for me to meet Balabán. The following information may already be known by the rest of you.

Milan Balabán is a pupil of Hromádka and was himself clergyman of a parish outside Prague for 17 years. In 1968 he had the opportunity to do post-graduate research in Switzerland. He now works as a cleaner in a night club. He has written a long book on Hebrew Studies, and teaches Hebrew as part of a programme of Biblical languages which includes the teaching of Latin and Greek (Alena says, the only systematic teaching of

108/ (these languages in Prague). He also works closely with the brothers Havel on the seminars held in their flat. (He described how when these were held in the Havel's Dejvice flat, the police not only knew the date & time of the seminars, but also who was scheduled to lead that evening, and would pick up that person on the way to the seminar.) (N.B. Ivan Havel's seminar covers not only scientific subjects but also philosophy and related subjects.)

Balaban has seven pupils of Hebrew, and is very short of materials for them. We discussed with Alena the possibility of a project to supply these. Alena felt that if the JHEF could obtain the materials, the Swedish Charta 77 should be approached to see if they would pay for them. (She is rather doubtful about Charta 77, and says that contact is weak and sporadic. *This may only be Alena's personal opinion.*)

Six students need materials in English (or German, but their English is OK); one needs materials in French. Hebrew-English (French) dictionaries and lexicons are needed; my notes say 'Ivrit' which I think refers to the dictionaries/lexicons

6) I went to call on Rezek, and again luckily found him at home. I took him a copy of *Don Giovanni* as a gift from RVS, with which he was delighted, as with the earlier one from RCSW.

7) No special requests, except possibly another book on Ethics from RCSW - he was very pleased with the first two.

8) He will expect Loparic on the dates given by RCSW (April 30-May 2), and waits for us to notify him of the dates for Barry Stroud.

9) I had no special messages for Hejdanek, and so went to see him very late in my visit, and with little time to spare - he made me so welcome, I felt very bad about this. (I made a weak apology about not being a philosopher, to which he said that he should apologise for being a philosopher). He sent his warmest greetings to everyone.

10) He suggested that as RVS visits Poland and Vienna from time to time, whilst in one of those places he should apply for a three day transit through Czechoslovakia - Glucksmann tried this, and it worked.

11) His students have asked for the subject of next year's seminars to be Political Philosophy (this year has been Ethics).

12) He is *extremely* pleased to be getting more visitors from Britain, and was particularly satisfied with Gunnar Skirbekk and Francesca Murphy - he would like both to return. He is very pleased that we are now in communication with the Dutch, but realises that he himself has to help us to avoid any clashes. He says that next year he would like to receive 6 visits from the Dutch, 6 from the French, and 4 from Britain (that is, *through* Britain, they can include Scandinavians, etc.). He is a little amused that the French send him all kinds of people ("even a poet") - he welcomes everyone, but if he were given their subject in advance, he could direct

David Matthews : Visit to Brno, 23-27 January 1986

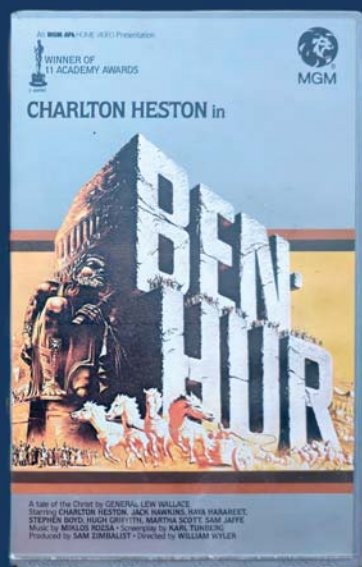
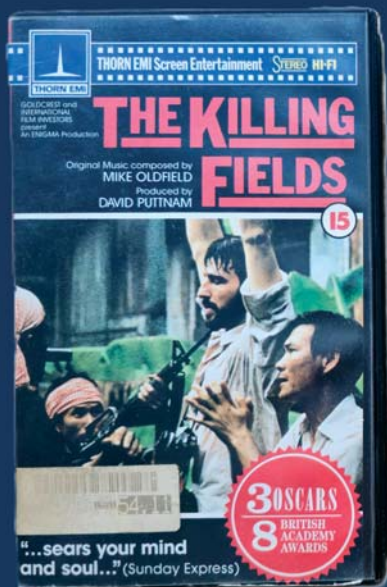
My visit was a full one, and I was able to make a number of contacts with people prominent in Brno musical life, which I hope will prove useful for the future. My only disappointment was that I was unable to meet Miloš Štědrň, the leading composer of his and my generation in Brno, as he was ill with influenza. A seminar with him and some of his pupils had to be cancelled. However, I did meet several of his pupils later, and I heard his music to Seifert's The Song of Viktorka, which Petr Oslzly has dramatized. This was one of two productions by the Theatre on a String that I saw; the other was based on Edward Lear's limericks. Both were brilliantly done and The Song of Viktorka was extremely moving. Petr dedicated the performance that evening to Seifert's memory; the little theatre was packed with mostly young people and it must have been an inspiring event for them.

During a long seminar with the group, I gave a talk on Mahler's Tenth Symphony and played the cassette of Simon Rattle's performance which I had brought with me. Most of the group had not heard the complete symphony before, though a few had heard it on Austrian radio and one even had an East German recording of the work conducted by Kurt Sanderling. None of them had seen the score of the Deryck Cooke performing version, which I had collaborated on, and which I had also brought and left behind together with the cassette. Petr said that it had been an important event for the group to hear the symphony as Mahler is a symbolic figure in Central European culture, but his music is still little performed in Czechoslovakia; no doubt some still consider him too 'cosmopolitan'. Earlier I had played the finale of the Tenth to Professor Smetana, the distinguished musicologist, now aged 83 (he had known Janáček and told me some nice anecdotes). He was very interested in the performing version of the

Tenth, which he had not known about. He was also unaware of Mahler's current popularity in Britain, so I was able to tell him something of the dramatic change in his reputation here that has occurred in the last thirty years. He asked about the possibility of some of his writings on Janáček being published in translation in England, and I suggested he wrote to Patrick Carnegy, the music books editor at Faber and Faber, whom I know well.

On Sunday, Petr and Miroslav Pospíšil took me to Kališřtř to see the house where Mahler was born. Kališřtř is an isolated village about 70 miles NW of Brno. The birthplace is an inn which had been kept by Mahler's father. It was burned down in 1937 but rebuilt more or less as it was. It is still the village inn, and is run by a marvellous old peasant woman who with great animation produced sheaves of cuttings and photographs for us to see. Petr became enthusiastic about playing the Tenth to a group of people at the inn some time in the near future. This visit was a great experience for me—and I think for all of us.

In the seminar I also introduced and played five of my own pieces, and there was some lively discussion afterwards with the young composers who were there. I was hardly expecting anyone to know anything about me, so was most surprised that several of the group had heard my piece September Music, the first piece I played to them, on Austrian radio (I didn't know myself that it had been broadcast there). Since Mahler had been the composer most important to me when I began to compose, it was not surprising that most of them found a link between Mahler and my own music, which emphasized the sense of cultural continuity which I recognized they were so anxious to perceive. The young composers seemed more aware of what was going on in the rest of Europe than I had expected, partly because their teachers seem

Ukázka filmů na VHS kazetách promítaných v rámci bytových kin. Fond Petra Oslzlého

Kameraman Aleš Záboj se svou kamerou bez záznamu (záznam se ukládal na stolní videorekordér). Jeho práci usnadnil pozdější nákup nové videokamery díky pomoci JHEF. Zleva: Jaromír Dulava, zády Mojmír Maděrič, Eva Tálská, Peter Scherhauser, Aleš Záboj, Petr Oslzlý. Divadlo v pohybu III, září 1987. Foto Jef Kratochvil

Podzemní univerzita a výtvarné umění

Romana Dominika Hrbatová

V Československu byla 80. léta 20. století pro řadu mladých výtvarných umělců, kteří odmítali svůj svobodný projev podřizovat „normalizačním představám“ a cenzurním zákazům a příkazům, složitá a nepřijatelná. Mnozí z nich se tak zařadili mezi „nepovolené“¹⁰¹ umělce, čímž ztratili možnost se výtvarným uměním oficiálně živit a museli si najít jiný způsob obživy.¹⁰² Tato situace se postupně odrážela ve všech oblastech, především pak ve školství. Zároveň nebyla dostupná ani odpovídající odborná literatura ke studiu. Možnost, jak se dostat k pramenům zabývajícím se současným výtvarným uměním v Československu i ve světě, byla složitá a především finančně nákladná.¹⁰³

Žádné umělecké dílo nemůže existovat jen samo pro sebe. Je to vzájemná interakce umělce s divákem a samozřejmě i umělců vzájemně mezi sebou. Možnost diskuse, možnost inspirace, stejně jako svobodný trh s uměním, to vše ovlivňuje existenci svobodného tvůrčího prostředí. Tak jako literát těžce nese, když píše pouze do šuplíku, stejně tak výtvarník potřebuje svá díla vystavovat na veřejnosti. Proto samozřejmě výtvarníci hledali možnosti vystavovat společně, a to v „malých neformálních galeriích“ (byty, chalupy, zahrady).

V rámci své koncepce podzemní univerzity jako „Faculty of Arts“ vnímal tehdy jeden z organizátorů Petr Oslzlý, který sám vedle divadelní vědy vystudoval i dějiny umění, jako žádoucí i zprostředkování přednášek z oblasti výtvarného umění. V květnu 1985 se díky mezinárodnímu vystupování Divadla na provázku dostal do Velké Británie. Divadlo zde uvedlo svou anglickou verzi hry Bertolta Brechta *Svatba* na 19th International Brighton Festival. (OSLZLÝ A KOL. 1999) Právě v Brightonu se poprvé setkal s Jessicou Douglas-Homeovou (Jessica Gwynne – její dívčí jméno). Domlu-

¹⁰¹ Nebylo tehdy rozhodujícím faktorem, nakolik díla vykazovala uměleckou kvalitu. Rozhodující byly politické názory, případně vstup do Svazu socialistické mládeže nebo do komunistické strany.

¹⁰² V opačném případě jim hrozilo obvinění z příživnictví.

¹⁰³ „Kniha o umění objednaná u západního vydavatele stála i polovinu měsíčního platu.“ (DAYOVÁ 1999, 169)

vili si společně tajnou schůzku s Rogerem Scrutonem v londýnském Caledonian Clubu nedaleko Hyde Parku. Petr Oslzlý toto rozhodnutí později komentoval: „Moje návštěva Londýna nebyla samozřejmě způsobena nějakou hrou nečekaných setkání, chvilkových nápadů a rozhodnutí. Byla předem přichystána. Od momentu, kdy bylo pravděpodobné, že pas pro cestu do Anglie dostanu, ji Jiří Müller tajnými komunikačními cestami připravoval. Jejím středobodem mělo být právě setkání s Rogerem Scrutonem.“ (OSLZLÝ 1993, 38) Předmětem společné debaty byla česká alternativní umělecká scéna, Jazzová sekce, postavení a problémy českého divadla, ale hlavně budoucí brněnské semináře. Na této schůzce byla probírána i možnost vzniku přidružených seminářů v Ostravě, Olomouci a také na Slovensku. Následně se Petr Oslzlý s Jessicou Douglas-Homeovou domluvili na možnosti její přednášky v Brně. (OSLZLÝ 1993, 39)

Stejného roku v říjnu představilo Divadlo na provázku svoji *Commedii dell'arte* a divadelní dílnu v Bristolu, Cardiffu a Llantwit Majoru v rámci *Dnů československé kultury*, vzniklých díky iniciativě JHEF. (OSLZLÝ A KOL. 1999) Za organizací akce *The Bristol-Czechoslovak Festival* stála spolu se svými spolupracovníky i divadelní historička Barbara Dayová¹⁰⁴, která se v té době systematicky věnovala teoretické a kritické reflexi tvorby Divadla na provázku.¹⁰⁵

Přednášky o výtvarném umění v Brně

Jessica Douglas-Homeová přijela do Brna do bytu Evy a Petra Oslzlých 28. září 1985. S sebou přivezla knihy¹⁰⁶ a především projektor.¹⁰⁷ Její první přednáška byla v několika věcech odlišná od běžně pořádaných přednášek v rámci brněnské podzemní univerzity. Tentokrát se účastníci sešli v bytě Hany a Rostislava Pospíšilových, zdejší ateliér

¹⁰⁴ Barbara Dayová na toto období vzpomíná: „Zapsala jsem se na katedru divadelní vědy univerzity v Bristolu a během následujících pěti let jsem strávila devět měsíců v Československu, kde jsem se pohybovala ve světě tzv. neoficiální kultury. Tam jsem se seznámila s Petrem Oslzlým a Divadlem na provázku. Tehdy jsem si předsevzala, že se budu snažit dostat jeho divadlo do Anglie. Když jsem hledala, jak toho dosáhnout, navrhli mi, abych uspořádala festival. Zpočátku se mi to coby mladé, a svým způsobem nepatrné studentce zdálo jako nesplnitelná ambice. Nicméně v roce 1985 se s pomocí Bristolské univerzity festival opravdu uskutečnil a byl úspěšný.“ (PICHLOVÁ 2024)

¹⁰⁵ Zrovna v roce 1985 odevzdávala svou disertační práci s tématem tradice malých českých divadel na univerzitě v Bristolu.

¹⁰⁶ Ve své zprávě z 10. ledna 1986 mj. upozorňuje na problematiku nedostatku kvalitní literatury přinášející informace o západní literatuře. Vnímá, že pokud se na českém trhu objeví nějaký překlad, pak se jedná pouze o klasické umění. Zpráva z cesty Jessicy Douglas-Homeové z 10. ledna 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

¹⁰⁷ „Proběhlo to docela dobře až na to, že se po deseti minutách porouchal projektor a Petr byl nesmírně vděčný za můj vlastní, který jsem dovlekla z Anglie. Nechala jsem ho tam.“ Zpráva z cesty Jessicy Douglas-Homeové z 26. září – 2. října 1985. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

i všudypřítomné obrazy umocňovaly velmi osobité vyprávění britské výtvarnice. Přednáška byla určena brněnským spřáteleným výtvarníkům a také studentům střední umělecké školy. „Atmosféra byla skvělá. Pro všechny byl tento typ přednášky překvapující. Nebyli jsme zvyklí na tuto míru interpretace sebe sama.“ (OSLZLÝ 1993, 45) Jessica Douglas-Homeová sama sebe vnímá jako figurální malířku.¹⁰⁸ S posluchači se podělila o své osobní zkušenosti, hovořila i o svém životním příběhu, o zkušenostech z oblasti divadelního návrhářství. Sdílela také to, kde čerpá inspiraci, osobní motivace i způsoby práce, které ji vedly k vytvoření jednotlivých výstavních projektů. Svůj výklad doplnila množstvím diapozitivů svých grafik a obrazů. V druhé z přednášek, která se odehrála již jako obvykle v bytě manželů Oslzlých, s názvem *Osobní pohled na britské malířství*, představila posluchačům britské umění – od Williama Hogartha po Francise Bacona. (OSLZLÝ 1993, 45) Výklad byl opět doplněn množstvím diapozitivů. Tato přednáška byla určena pravidelným posluchačům podzemní univerzity, přizváni však byli také výtvarníci.¹⁰⁹

Svou druhou návštěvu v Brně uskutečnila Jessica Douglas-Homeová v lednu 1987, kdy přednášela o německém expresionismu. Zároveň osobně navštívila ateliéry českých umělců, např. Svatopluka Slovenčíka ve Zlíně.¹¹⁰

Další britskou výtvarnicí, která přednášela v Brně v rámci podzemní univerzity, byla Helen Ganlyová. Přijela na konci února 1987 a vystoupila na dvou seminářích. Ani tentokrát nechybělo promítání množství diapozitivů. První seminář, určený posluchačům podzemní univerzity, byl věnovaný britskému umění a tamním tvůrcům v oblasti výtvarného umění. Na druhý, zaměřený na její osobní tvorbu, byli opět přizváni i praktičtí výtvarní umělci. Sdílela při něm osobní zkušenosti – radosti, strasti, zklamání z tvorby i zkušenosti s vystavováním vlastních děl. Velikým přínosem pro posluchače byly přivezené různé katalogy, nejvíce pak *Artists' Newsletter*. Sama Helen Ganlyová spatřovala největší úspěch v navazování nových vztahů a společné tvorby a vzniku nových projektů. Byla přizvána do již existující *Galerie Drogerie Zlevněné zboží*.¹¹¹ Nakolik prostředí, v němž se českoslovenští obyvatelé běžně pohybovali a po zkušenostech z předešlých let dokázali domýšlet důsledky každého ze svých činů, bylo pro cizince z demokratického světa nepřehledné, dokazuje mylný dojem, kterého

¹⁰⁸ „...zčásti proto, že se domnívám, že lidské tvary mohou v nekonečných obměnách vyjádřit věci, které chci říci, a zčásti proto, že mě mnohem více inspiruje pohyb lidské postavy než popis krajiny nebo staveb.“ (OSLZLÝ 1993, 42)

¹⁰⁹ „Diskuse, při obou setkáních i v ateliérech, které jsme navštívili, položily základ výtvarného programu našeho semináře a dalších akcí, které z něho byly odvozeny. Zasela také jedno ze semínek nápadů, z nichž se zrodil koncept nezávislé *Galerie Drogerie Zlevněné zboží*.“ (OSLZLÝ 1993, 46)

¹¹⁰ E-mail Petra Oslzlého Romaně Dominice Hrbatové ze dne 19. května 2025.

¹¹¹ „V prosinci téhož roku se vypravila do Brna s fotografiemi, lepty a třemi malými kolážemi na dně kufru a pod jejím sedadlem spočívala (nedbale zastrčená, aby neupoutala pozornost celníků) růžová taška plná videokazet o umění.“ Zpráva z cesty Helen Ganlyové z prosince 1987. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

během své druhé návštěvy v Brně Helen Ganlyová nabyla. Při vernisáži své výstavy se domnívala, že politický tlak na místní obyvatelstvo, především na umělce, zmírní. Ve své zprávě po návratu do Británie tehdy napsala: „Rozmarná veselá záležitost, kdy jsem, oděna v bílém plášti, stála za pultem a nabízela zlevněné zboží, zatímco uprostřed místnosti hrála vážně cellistka na svůj nástroj, výtvarníci přicházeli a prohlíželi si mé práce; dostavili se i divadelníci a mezi nimi se motali zmatení zákazníci, kteří si chtěli koupit zubní pastu a náplasti. Před obchodem sice postávali uniformovaní příslušníci, ale usmívali se a povídali si s Rostou [Rostislav Pospíšil]... Pokoušela jsem se... prodat malý zlevněný kartáč upjatému muži ve stříbrošedé bundě – nakonec jsem to vzdala a věnovala mu pro tuto příležitost vytištěnou pohlednici... Byl to tajnej,‘ řekli mi ostatní, když konečně opustil obchod... Skončili jsme přesně v šest, v normální zavírací dobu. Když vešel uniformovaný policista, cellistka balila svůj nástroj. ‘Právě zavíráme,‘ řekl vedoucí.“¹¹²

Důsledkem veřejného uspořádání výstavy umělkyně z Velké Británie byly mnohem častější nečekané návštěvy policie v místní drogerii. Vedoucí prodejny se obával, zda bude vůbec možné v těchto aktivitách pokračovat.¹¹³ Britská výtvarnice nedokázala úplně pochopit, „proč její (neprovokativní) výstava vzbudila tolik nevole“. (DAYOVÁ 1999, 173) Po třech měsících se Helen Ganlyová do Československa vrátila, tentokrát v doprovodu Ludwiga von Winterfelda, kurátora bonnského Künstlerfora.¹¹⁴ Přijela se záměrem připravit právě v této galerii výstavu děl moravských umělců.¹¹⁵ Zároveň se chtěla seznámit s tvorbou výtvarníků v Praze. Další návštěva Helen Ganlyové v Brně se uskutečnila v pohnutých dnech sametové revoluce – 25. listopadu 1989. Není tedy divu, že se na této přednášce sešel poměrně nízký počet účastníků.¹¹⁶ Návštěva britské umělkyně však vedla k výtvarnému zachycení revolučních událostí u nás, např. obrázek k reportu zobrazující lidský řetěz táhnoucí se až k bohunické

¹¹² Zpráva z cesty Helen Ganlyové z března 1988. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

¹¹³ „Přestože StB vyvíjela na ředitelství drogerií v Jihlavě a na vedení restaurace Praha dost silný tlak, ti lidi naštěstí neuhnuli a prostor nám tam ani tam neuzavřeli. Z tohoto hlediska bylo vše v pořádku – prodej v drogerii šel dobře a konzumace v hospodě byla pokaždé značná. Ale když jsme vystavili Helen Ganlyovou z Oxfordu, tajní se rozzuřili. Prohlásili, že si hrajeme na nějaké ministerstvo kultury, a to že už přesahuje všechny meze. Na druhou stranu tato akce galerii chránila, protože o ní vyšly zprávy v anglických novinách a oni se tehdy už báli sáhnout na něco, co by vyvolalo rozruch v zahraničí, takže došlo k něčemu jako projevům bezmocného vzteku. Začali dělat proti prodejně jakési sabotáže – například zapálili vžadu za prodejnou papírové krabice a pak přišli vyšetřovat požár. Nebylo to snadné zejména pro prodáváče. K zatčení nedošlo, ale chtělo to pevné nervy.“ (HORÁČEK, R., 1995, 168–171)

¹¹⁴ Galerie Künstlerforum Bonn nabízí prostor pro současné umění založený roku 1987. Je to místo pro regionální a mezinárodní uměleckou a kulturní výměnu. Nabízí možnosti vzdělávání a podporu mladých talentů. Je místem, kde mohou vznikat mezioborové projekty. Dostupné z: <https://www.kuenstlerforum-bonn.de/kuenstlerforum/kuenstlerforum-ueber-uns/> [cit. 3. října 2024].

¹¹⁵ Výstavu se nakonec opravdu podařilo uskutečnit, konala se 27. května – 15. července 1990. (DAYOVÁ 1999, 173)

¹¹⁶ Sám Petr Oslzlý byl již v plném nasazení v Praze, kde právě vznikalo Občanské fórum.

věznici, kde byl tehdy uvězněn Petr Cibulka.¹¹⁷ Kresby se staly cenným dokladem proběhlých událostí, a to nejen osobitým výtvarným zpracováním. Zachytila je ruka výtvarnice ovlivněná jiným kulturním kontextem, výtvarnice z demokratického světa. Její oči se na revoluční dny dívaly jinak než oči lidí, kteří roky žili v nesvobodné zemi. Dívaly se zvenčí.

V květnu 1987 přednášeli o výtvarném umění v Brně také britští teoretici – profesor filozofie na univerzitě v Bradfordu Anthony O’Hear, který přinesl téma *Role umění v lidské kultuře*, a zakladatel a vydavatel časopisu *Modern Painters* Peter Fuller, který promluvil na téma *Bída modernismu*.¹¹⁸ I oni projevíli přání seznámit se s díly českých umělců.

Zájem o české výtvarníky

Velký zájem britských návštěvníků vyvolávala díla Karla Rechlíka a Milivoje Husáka. Nejčastěji navštěvovaným výtvarníkem byl Jan Šimek, kterému nebylo povoleno vystavovat v oficiálních výstavních prostorách. Šimek vytvořil ze svého bytu na Erbenově ulici v Brně galerii svých soch. Pracoval v nevelkém sochařském ateliéru, zřízeném v technické místnosti ve dvoře domu, kde bydlel.

Největší pokoj jejich bytu, v němž Šimek instaloval svou monumentální pyramidu *Lidský živel*, se stal místem, kde se scházeli podobně smýšlející přátelé. Přestože veřejná výstava jeho děl v tehdejší Československu nebyla možná, díky JHEF byla v dubnu 1989 realizována výstava děl Jana Šimka v galerii Central St. Martin’s School of Art v Southamptonu Row v Londýně.¹¹⁹ Autor dokonce získal povolení vycestovat do Velké Británie, aby se mohl vernisáže zúčastnit. I některým z dalších výtvarníků dopomohly získané kontakty prostřednictvím přednášek i dalších aktivit podzemní univerzity vystavovat po roce 1989 v zahraničí. Mezi ně patří například Rostislav Pospíšil (v Londýně na výstavě *Paintings by Czechoslovakian, Hungarian & Polish Artists*¹²⁰ pořádané 14. června – 7. července 1991) ad.

¹¹⁷ Kopie některých z těchto obrázků k reportům jsou uloženy ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

¹¹⁸ Svoji zkušenost reflektoval Peter Fuller později slovy: „To, co jsme viděli a slyšeli, mě přivedlo k přání dozvědět se mnohem víc o československé kultuře. Cítil jsem, že jsem se již zbavil mnoha falešných předpokladů. Například jsem pochopil, že zakazován ve skutečnosti není modernismus, ale ty oblasti kulturní zkušenosti, v nichž člověk usiluje o to nebo se dovolává toho, co se dá označit za duchovní dimenzi života.“ Zpráva z cesty Petera Fullera z 8.–11. května 1987. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

¹¹⁹ Výstava byla prodejní.

¹²⁰ Plakát z výstavy. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

Galerie Drogerie Zlevněné zboží – ostrůvek umělecké svobody v rytmu běžného dne

„Otázka tedy zněla, jak vytvořit galerii svobodnou ve smyslu nezávislosti? Jak uskutečňovat výstavy nikoliv za soukromými dveřmi pro pozvané přátele, ale ve veřejných prostorech otevřených pro kohokoliv? Jak je realizovat, aby do nich totalitní moc viditelně či skrytě, hodně či málo nezasahovala? Odpovědi na tyto otázky směřovaly k tehdy ještě nezrozené a nepojmenované galerii Zlevněné zboží.“

Petr Oslzlý

V místech, kde totalitní režim určuje kulturně omezující mantinely, téměř samozřejmě vznikají neoficiální, svobodomyšlné proudy, které danou ideologii ignorují, anebo jí dokonce odporují. V potřebě prezentovat své svobodné umění není nutně zakoreněna nutnost střetu s režimem. Umělci samostatně či ve skupinách tvořili v rámci nezávislé umělecké scény.

Příkladem byly osobnosti z oblasti výtvarného umění, které vystavovaly v rámci *Galerie Drogerie Zlevněné zboží*. „Touha založit takovou galerii ‚pařížského‘ typu a rozsvítit její barevností ulice města Brna byla dalším východiskem a motivem vzniku galerie Zlevněné zboží.“ (OSLZLÝ 1992) Založili ji Petr Oslzlý s Rostislavem Pospíšilem roku 1986.¹²¹ Prostory pro zrealizování nabídl drogist Drahomír Svatoň, s nímž se oba sblížili skrze Divadlo na provázku, jež mu nabídlo pomoc, aby je mohl navštěvovat spolu se svojí smrtelně nemocnou ženou. Jednalo se o funkcionalistickou prodejnu na Kotlářské ulici v Brně. Protože nepříliš velký prodejní prostor nabídl velmi omezený rozsah výstavních ploch, vytvořili organizátoři *Galerie Drogerie* Petr Oslzlý a Rostislav Pospíšil umělecký koncept, který dovolil účastníkům vernisáže pomocí natočení návštěvy ateliéru vystavovaných umělců zhlédnout větší počet jejich výtvarných děl a nahlédnout do jejich tvůrčího života. Za valuty zaslané z Londýna zakoupené video i barevný televizor tak našly vedle bytového kina další uplatnění.

¹²¹ „Už dávno předtím jsem spolupracoval s několika výtvarníky – zejména s Janem Šimkem a Rostou Pospíšilem, kterým jsem do té doby uváděl téměř všechny zpravidla neoficiální výstavy. Většinu vernisáží jsme koncipovali jako kulturní akce (samozřejmě bez povolení), Zlevněné zboží tedy bylo jakýmsi vyústěním dlouhodobé aktivity, na jejímž počátku byl happening při odhalení Šimkovy sochy *Lidský živel* v Železicích v roce 1975. Tehdy jsem byl poprvé spoluautorem koncepce celé události: v jejím rámci jsme se Sonny Halasem dokonce realizovali samostatnou výtvarnou akci nazvanou „Demolition Art“, což byly výbuchy balónů naplněných plynem a barvami v prázdných prostorách domu určeného ke zbourání. Ani vernisáže v Galerii Zlevněné zboží nebyly běžným zahájením výstavy – bylo to jakési otevírání prostoru. Když už jsme si ten prostor vytvořili, když už jsme do něj pootevřeli skulinku, tak jsme do ní strčili hned celou ruku. Vernisážové akce stejně jako celá galerie byly tedy tvarovány jako bohatě strukturovaný umělecký koncept.“ (HORÁČEK 1995, 168–171)

Galerie Drogerie Zlevněné zboží přivítala první návštěvníky 12. listopadu 1986 výstavou kreslíře a malíře Rostislava Pospíšila. Součástí programu vernisáží bylo promítání videoportrétů umělců. Historicky první natočil Aleš Záboj, který použil kameru svého bratra. V létě 1987 si zakoupil kameru vlastní. „K záznamu toho, co natáčel na kameru, jsme používali stolní videorekordér, který Aleš musel nosit na zádech, (...) a za sebou tahal dlouhý kabel, jímž byl napojený na elektrický proud.“ (OSLZLÝ, JEŘÁBKOVÁ 2020, 184) K natočení některých dalších videoportrétů byli přizváni kameraman videožurnálů Michal Hýbek a dokumentární kameraman, režisér a fotograf Milan Maryška. Videoportrét byl vždy natočen v průběhu jediné návštěvy v ateliéru jako „občas přerušovaný dokumentární záznam toku času“. (OSLZLÝ 1992)

Průběh jednotlivých výstav byl velmi podobný. Základem bylo vytvoření společného setkání výtvarníka a milovníků výtvarného umění. Pro realizaci byla vytvořena pravidla. Zahájení akce bylo vždy hodinu před uzavřením prodejny a mělo podobu free performance. Vystavující si hodinu před zavřením oblékl bílý plášť a prodával drogistické zboží spolu s prodávacem. Atmosféru akce spoluvytvářel živý hudebník hrající po celou dobu za pultem (někdy i na pultu). Pozvaní návštěvníci se mísili s běžnými zákazníky. A tomu všemu často přihlížely složky Státní bezpečnosti.¹²² Pokračování akce probíhalo v blízké pivnici Praha (v salóнку, v němž byla založena brněnská sekce uměleckého sdružení meziválečné české avantgardy Devětsil), kde Petr Oslzlý přednesl vždy esej ve volném verši inspirovaný každým autorem a jeho dílem a následovalo promítnutí videoportrétu. Samotná výstava pak byla veřejnosti přístupna minimálně měsíc s tím, že byla neprodejná.

Výstavy v rámci *Galerie Drogerie Zlevněné zboží* byly realizovány až do roku 1989, celkem jich vzniklo devatenáct. Jmenovitě byly výstavy věnovány těmto umělcům: Aleš Lamr (9. prosince 1986), Milivoj Husák (14. ledna 1987), Karel Rechlík (16. února 1987), Jan Steklík (17. března 1987), Jef Kratochvil (21. dubna 1987), Joska Skalník (18. května 1987), Jan Šimek a Petr Baran (16. června 1987), Jaroslav Kořán (2. září 1987), Krzysztof Rynkiewicz (29. září 1987), Vladimír Kokolia (18. listopadu 1987), Helen Ganlyová (18. prosince 1987), Zorka Ságlová (9. února 1988), Jan Dungal (16. března 1988), Jiří Hynek Kocman (25. května 1988), Bob Pacholík (21. září 1988), Václav Houf (9. prosince 1988), Josef Daněk spolu s Blahoslavem Rozbořilem (únor 1989) a Tomáš Ruller (18. dubna 1989).

Petr Oslzlý na toto období vzpomíná: „My jsme svou činnost otevírali nejširší veřejnosti na běžně dostupném místě v prodejně: na naše vernisáže velice často přichá-

¹²² „Akce v drogerii nevyhnutelně upoutaly pozornost tajné policie, agenti však omezovala nutnost chovat se v tomto otevřeném, ale intimním prostoru jako příslušníci ‚široké veřejnosti‘. Neodehrávalo se tu nic zjevně podvrtného, policisté se tedy jen dlouze rozhodovali, zda zakoupit náplasti, nebo rybářský klobouk.“ (DAVOVÁ 1999, 170)

zeli lidé z ulice, když viděli nějaký rozruch. Také nás odlišovala jistá forma záměrné umělecké provokace vůči režimu a snaha rozšiřovat nevelké pole svobody. Celou tu činnost jsme brali jako celistvou akci. S tím souvisí i symbolika názvu „Zlevněné zboží“ – vystavující autory i sebe samé jsme chápali jako cosi zlevněného. Rád říkám, že jsme vlastně taková generace odsunutá do role zlevněného zboží. Proto jsme také záměrně dávali prostor vynikajícím výtvarníkům, kteří nemohli vystavovat.“ (HORÁČEK 1995, 168–171) Tato, z dnešního pohledu pro někoho snad nepatrná aktivita, má veliký přesah do současnosti. Videozáznamy se dochovaly do dnešních dnů a jsou zájemcům volně přístupné. Zachycují nejen osobitost každého z umělců, jeho tehdejší umělecké směřování, vztahování se k totalitnímu režimu i obecně k životu, ale záznamy jsou především výpovědí, dnes už vlastně historickou, o výtvarném umění, a hlavně o člověku svobodně tvořícím navzdory totalitnímu režimu druhé poloviny 20. století v Československu.

V návaznosti na podzemní univerzitu a *Galerii Drogerie Zlevněné zboží* založili Petr Oslzlý s Joskou Skalníkem a přáteli mezinárodní volné tvůrčí sdružení *Otevřený dialog*¹²³ (8. srpna 1988).¹²⁴ V rámci této aktivity proběhly 1.–8. října 1988 *Dny otevřeného dialogu – Retrospektiva Zlevněného zboží* ve Vysokoškolském klubu na Gorského ulici v Brně. Pozornost byla věnována nejen dialogu výtvarnému, ale také dialogu literárnímu, hudebnímu, rockovému, divadelnímu a filmovému i dialogu dětské fantazie.¹²⁵

¹²³ O jeho vzniku informoval anglický tisk opět díky péči Barbary Dayové. Článek *Foreign Policies*. In: *Artists Newsletter, News International*, March 1989, str. 5. Článek Levin, Kim: *Blank Czech. Our Critic in Prague*. In: *Voice*. September 19, 1989. Kopie. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

¹²⁴ Inaugurační prohlášení volného sdružení kreativních umělců podepsali vedle Petra Oslzlého a Josky Skalníka také Jaroslav Kořán, Petr Kabeš, Petr Rezek, Karel Steigerwald, Petr Kofroň, Jan Šímek a Petr Váša. Kopie prohlášení. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

¹²⁵ Kopie programu. Uloženo ve fondu JHEF v podsбірce ODKAZ MZM.

V zákulisí. Zleva: Jiří Pecha, Boleslav Polívka, Miroslav Donutil, Iva Bittová, Mojmír Maděrič, v zrcadle Ivana Hloužková. Z archivu CED, sig. DHNP-AF-III-016. Foto Pavel Zatloukal

V říjnu 1985 uspořádala Barbara Dayová festival české kultury nazvaný Bristol Czech Fest s cílem představit českou alternativní kulturu. Hlavním lákadlem byla tři představení *Commedie dell'arte* Divadla na provázku. Soubor poté pokračoval do Cardiffu, kde vystoupil s představením a divadelní dílnou v rámci Dnů československé kultury.

Plakát k festivalu Dnů československé kultury, Bristol 1985. Z archivu CED, sig. DHNP-AF-III-016. Foto Pavel Zatloukal

Za organizací této akce stála divadelní historička Barbara Dayová, která se v té době systematicky věnovala teoretické a kritické reflexi tvorby Divadla na provázku.

30-n

VISIT TO PRAGUE AND BRNO

Thursday September 26th - Wednesday October 2nd
1985

Aim of visit: To visit all the groups in Prague
To give 2 talks in Brno: 1) British Painting 1600-1785
2) A shorter talk on my own painting

General comment: The Czech Festival Bristol brochure caused interest and pleasure everywhere (also amusement at placing the Jan Hus Trust beside the Ministry of Culture).

Thursday 26th

Arrived in the evening and found Petr R. at home. We went up the road to the bar and had a long drink outside at a table. He is trying to finish the Plotinus translation before the birth of his baby in December. He says he and his wife are pleased about this baby but they will remain divorced because of retaining the other flat. His wife would prefer to remarry him. He has not spent much time with his students because of the rush with Plotinus. I gave him Christopher Kirwen's course on Plato. He said this would not start until next year but could he have more than one book on each topic. He could borrow the book and get it photocopied. (He has returned Ralph's book via myself where he used this method). I told him the Heidagger would be coming soon. He is expecting Joanna Hodge from Wolfson College 6-9th December. I emphasised that they must have completed exercise 13 by the time of the next visitor (perhaps in October or November). I saw Petr at least three more times and he was extremely kind and helpful to me all the time, i.e. he bought my ticket to Brno and carried my luggage etc. but I feel I should have had a meal with him as I never saw him for very long. He is very pleased with the Walkman and made me listen to a recording he had taken during a concert. When he has finished Plotinus he would like to bring together a book on Patochka, some of it old essays and some new. He feels Palous and others do not treat Patochka like the philosopher he was, but use him as a prophet.

Friday 27th

Went to see Pavel B. We talked for two hours and then met again in the afternoon to visit the studio of a sculptor (with his friend D.Kroupa - philosopher). His main topics were:

1) The extraordinary occasion of the Celebration and Mass which took place on July 7th in Moravia. He says $\frac{1}{2}$ million people were present and

Při instalaci jedné z výstav Galerie Drogerie Zlevněné zboží. V popředí Petr Oslzlý a Jan Šimek. Z osobního archivu Petra Oslzlého

Z výstavy Jaroslava Kořána pořádané v rámci Galerie Drogerie Zlevněné zboží, září 1987. Foto Jef Kratochvíl

Součástí každé vernisáže bylo i promítání videoportrétu umělce. Petr Oslzlý vždy přednesl esej ve volném verši inspirovaný daným autorem. Z osobního archivu Petra Oslzlého

Kulturní program pokračoval v pivnici Praha, v salónku v němž byla založena brněnská sekce uměleckého sdružení meziválečné české avantgardy Devětsil. V první řadě sedával Jan Skácel, který na výstavě pravidelně chodíval. Foto Jef Kratochvíl

Helen Ganly. Visit to Brno. Dec 4-9 1987.

This little drawing is packed with information.....
- Christmas intelligence test is to decipher it !!

This time I bought a return ticket to Brno - remembering my difficulty in trying to leave Czechoslovakia last February! The coach was fairly empty this time. I realised this would mean that the choice of people to 'pounce' on at the border would be limited & I therefore stood a good chance of coming under scrutiny.

I had been invited to show work at the chemists shop in Brno, but on hearing that I couldn't be given an official letter saying I was only lending work, I realised I would have to smuggle the stuff in on the bus. I only took three original small scale collages, & photographs of work, and sketches - so that if they were seized it would not have been too disastrous. At the Czech border we dismounted. After

Helen Ganlyová na vernisáži své výstavy v rámci *Galerie Drogerie Zlevněné zboží*, 18. prosince 1987.
Foto Jef Kratochvíl

Jan Šimek a Roger Scruton v Londýně u příležitosti Šimkovy výstavy pořádané díky JHEF, duben 1989. Foto ©Ivan Kyncl. Fond Barbary Dayové

Jessica Douglas-Homeová a Barbara Dayová v Londýně, 90. léta. Fond Barbary Dayové

Funkcionalistická prodejna Drogerie Zlevněné zboží na Kotlářské ulici v Brně při vernisáži 18. listopadu 1987 výtvarníka Vladimíra Kokolii, jehož dílo vystavené na budově vzbudilo nevoli Státní bezpečnosti. Foto Jef Kratochvíl

Jan Hus Educational Foundation a hudba

Petra Pichlová

Počátky hudební spolupráce

Britská JHEF podporovala nezávislý český hudební svět již od samého počátku své existence, což souviselo do značné míry i s osobním zájmem Rogera Scrutona o vážnou hudbu. Již v samotném počátku svého angažování v rámci JHEF začal v roce 1981 zjišťovat možnosti pomoci českým neoficiálním hudebníkům. Zjišťování bylo zpočátku tápavé, Roger Scruton zkoušel různé možnosti a komunikační cesty. Písemně se obrátil například na Sira Charlese Mackerrase, dirigenta úzce spjatého s Československem. V dopise z 29. července 1981 adresovaném Rogeru Scrutonovi Mackerras přemýšlí o podobě pomoci, ale zároveň zmiňuje nepříjemné konsekvence, které by mohlo přinést prozrazení jeho spoluúčasti: „Hodně jsem přemýšlel o vašich otázkách týkajících se českých hudebníků, kteří by mohli potřebovat pomoc ze strany JHEF. Momentálně o nikom nevím, ale až budu příště v Československu, pokusím se zjistit, zda je někdo, kdo obzvláště potřebuje pomoc. Jak jistě chápete, musím být velmi opatrný, protože sebemenší pochybení z mé strany by mohlo snadno zničit nejen mé vlastní vztahy s českými hudebními autoritami, ale i dostat mnoho mých přátel do potíží.“¹²⁶

První zaznamenaná stipendia byla v roce 1983 určena hudebnímu skladateli Karlu Skleničkovi, postupně počet odběratelů stipendií narůstal. Důležitým mezníkem se stala zpráva s názvem *Poznámka ke stavu současné české vážné hudby 1983–1984*.¹²⁷ Je podrobným popisem jednotlivých oficiálních hudebních organi-

¹²⁶ Dopis Charlese Mackerrase Rogeru Scrutonovi z 29. července 1981. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

¹²⁷ Autorství této zprávy není dosud zcela jistě odhaleno. V zápisu schůzí JHEF se uvádí, že zprávu odeslal Pius (Karel Palek), překlad měl být zadán Karlu Hubkovi a následně jej Kathy Wilkesová měla odeslat dirigentu Yehudi Menuhinovi. Petr Rezek pak měl být pověřen nahrávkami vybraných děl českých hudebníků. Srov. Zápis z jednání správní rady JHEF z 26. ledna 1985. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

zací v Československu a konstatováním faktu, že bez členství v komunistické straně není možné dosáhnout adekvátního uplatnění ani v jedné z těchto organizací.¹²⁸ Byla tak zdůrazněna důležitost podpory neoficiálních hudebníků ze zahraničních zdrojů.

Scruton zkoušel ale i další možnosti oslovení britského čtenáře a britského hudebního světa, a to publikováním článků v tisku. Jedním z nich byl článek s názvem *A Feast of Fibich*, který vyšel v novinách *The Times* dne 10. ledna 1984. Popisuje v něm svoji návštěvu hudebního antikvariátu v Praze i svůj láskyplný vztah k české vážné hudbě. Barbara Dayová ve své knize *Sametoví filozofové* uvádí, že článek skutečně zaujal britské hudební publikum a byl také prvním podnětem, díky kterému David Matthews vešel v kontakt s Rogerem Scrutonem. (srov. DAYOVÁ 1999, 163)

V Brně pak Scrutonova láska k české hudbě harmonicky odrážela i pozitivní vztah Petra Oslzlého k hudebnímu světu i jeho koncepci bytových seminářů pojatých jako „Faculty of Arts“, tedy zaměření na širokou oblast umění. Po návštěvnicích a návštěvnicích, kteří se věnovali filozofii, politice a výtvarnému umění, se měla pozornost zaměřit právě na oblast hudby. Tento požadavek tlumočil také John Keane, který navštívil domácnost manželů Oslzlých v polovině prosince roku 1985: „Návštěva hudebního skladatele je pro naše přátele velmi důležitá, protože bude ‚oficiální‘ i ‚neoficiální‘ – bude tak odrážet strategii semináře a bude potřeba poskytnout tolik potřebné krytí P. O. Následující pohlednici zašlete co nejdříve.“¹²⁹ Právě v návštěvách hudebníků se zrcadlila, jak je již naznačeno v tomto reportu, výrazná brněnská strategie seminářů, která je také odlišuje od seminářů v Praze. A to propojování oficiálního a neoficiálního světa. John Keane postup propojování popisuje v další části reportu. Uvádí konkrétní text, který měl být uveden na pohlednici, kterou Barbara Dayová poslala Petru Oslzlému přímo do divadla. V textu pohlednice mělo být uvedeno konkrétní jméno hudebního skladatele, fakt, že se s Petrem Oslzlým poznali v Bristolu, a zpráva, že se hudební skladatel při svých cestách Evropou chce zastavit také v Brně, aby zhlédl operu Divadla na provázku *Chameleon*.¹³⁰ Tak by se naskytla možnost uskutečnit přednášku nejen neoficiálně v domácnosti manželů Oslzlých, ale také oficiálně na katedře hudební vědy filozofické fakulty. Tento záměr se v lednu 1986 ještě nenaplnil, ale je patrné, že v hudební oblasti šli jak Barbara Dayová a Roger Scruton, tak Petr Oslzlý na nejostřejší hranu oficiálního a neoficiálního. V tom s nimi úspěšně spolupracoval i první

¹²⁸ Uváděny jsou následující organizace: Unie československých skladatelů a hudebních umělců, Český hudební fond, Unie na ochranu autorství, Divadelní a literární agentura (DILIA), Pragokonzert a Pražské kulturní centrum, Unie hudebníků, Československá vysílací společnost.

¹²⁹ Zpráva z cesty Johna Keana z 13.–16. prosince 1985. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

¹³⁰ *Chameleon* byla opera s hudbou Miloše Štědrone. Libreto napsali Ludvík Kundera, Petr Oslzlý, Peter Scherhauser a Miloš Štědroň. Režii měl Peter Scherhauser.

hudební skladatel, který navštívil Brno na konci ledna 1986. Byl jím David Matthews.¹³¹

První návštěva Davida Matthewse v Brně

První seminář Davida Matthewse se odehrál v Brně dne 24. ledna 1986. Sám Matthews strávil v Brně několik dní a celý jeho pobyt jej hluboce zasáhl. Hovořil především o Mahlerově *Desáté symfonii* a o současné anglické hudbě. Obecenstvo bylo početnější než obvykle, čítalo asi 35 posluchačů, a to jak studentů, tak i brněnských hudebníků a skladatelů. Kromě přednášky přivezl Matthews knihy, partitury, nahrávky. Poprvé se také vydal po stopách hudebních skladatelů Leoše Janáčka a Gustava Mahlera. Další důležitou osobou v brněnském hudebním dění se stala Alena Němcová z Hudebního informačního střediska. Právě ona seznámila Matthewse s dalšími současnými brněnskými hudebními skladateli (např. Miloslavem Ištvanem). Nejdůležitějším bodem Matthewsovy návštěvy v Brně však byla dohoda na dalších možnostech a formách spolupráce brněnského a britského hudebního světa. Byla dohodnuta také příští návštěva dalšího britského hudebního skladatele, kterým měl být Nigel Osborne a do Brna se měl vydat v září téhož roku. Semínko bylo zasazeno, vzklíčilo a mohlo začít vzrůstat: „Všichni doufáme, že moje návštěva je začátek něčeho, co se bude vyvíjet, a já jsem v tom optimista.“¹³²

Tenké hranice

Jak již bylo řečeno, brněnský disent ve spolupráci s JHEF často balancoval na samotné hraně oficiálního a neoficiálního. Této taktiky využily také britské ženy spjaté s JHEF, Barbara Dayová a Jessica Douglas-Homeová, a odhodlaly se k odvážnému činu. Pozvaly totiž k Jessice domů kulturního ataše z Velvyslanectví Československa v Londýně, Libora Teleckého. Ten dorazil doprovázen svým kolegou, o kterém byly obě ženy přesvědčeny, že se jedná o spolupracovníka

¹³¹ David Matthews měl již před svým příjezdem k manželům Oslzlým velmi vřelý vztah k Československu a k české hudbě. Zabýval se dílem Gustava Mahlera. Působil jako asistent Benjamina Brittena, s nímž spolupracoval na koncertní verzi Mahlerovy *Desáté symfonie*. Na začátku října 1984 byl v Rytířském sále Valdštejnského paláce uveden jeho *Klarinetový kvartet*. Hudební pásmo složené ze skladeb Leoše Janáčka, Maurice Ravela, Davida Matthewse a Bohuslava Martinů uspořádal Český hudební fond – Hudební informační středisko ve spolupráci s British Council. Návštěva u Oslzlých v Brně byla Matthewsovou v pořadí třetí návštěvou Československa.

¹³² Zpráva z cesty Davida Matthewse z 23.–27. ledna 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

StB.¹³³ Jessica se představila svým dívčím jménem Gwynne, Barbara Dayová si byla jistá, že o její spolupráci s JHEF nemá ani jeden z pánů tušení. Nechyběl David Matthews, protože setkání se mělo dotýkat zejména jeho dalších aktivit v Československu. Jejich společné setkání se uskutečnilo 7. července 1986 a výsledek se dostavil v podstatě hned. David Matthews byl pozván na *Mezinárodní hudební festival* v Brně konaný ve dnech 1.–13. října 1986. V rámci tohoto festivalu se Matthews mohl seznámit nejen s hudbou Leoše Janáčka, ale i s hudbou soudobých brněnských hudebních skladatelů, například Miloslava Ištvana, Aloise Piňose, Petera Grahama, Michala Košuta, Františka Emmerta nebo Pavla Zemka-Nováka. Zejména s posledně jmenovaným navázal blízké přátelství.

Během Matthewsova pobytu v Brně se k němu připojil i Nigel Osborne. Návštěva Davida Matthewse v Brně probíhala na základě oficiálního schválení, čehož využil i Miroslav Pospíšil, který jej pozval na oficiální přednášku do nově obnoveného Anglického klubu. Přednáška Davida Matthewse nesla název *O anglickosti anglické hudby*. Jana Kuchtová rovněž využila možnosti a ve *Svobodném slově* dne 11. listopadu 1986 publikovala rozhovor s Matthewsem. Stejně veřejný, nijak neutajovaný charakter měla i jeho návštěva v Kalištích, rodišti Gustava Mahlera, a následně v muzeu v Humpolci. Rovněž ředitel humpoleckého muzea Jiří Rychetský publikoval o návštěvě britského skladatele krátký článek v oficiálním tisku.

Aktivity Davida Matthewse se díky této „oficiálními kruhy posvěcené“ říjnové návštěvě Brna velmi zintenzivnily a od té doby probíhaly ve třech hlavních oblastech, v nichž se oficialita i neoficialita vzájemně prolínaly: 1. brněnské semináře o hudbě, v nichž vystupoval nejen on, ale zároveň aktivně vyhledával další přednášející z řad britských hudebních skladatelů; brněnské semináře tak zahrnovaly i propagaci britských skladatelů v Brně, 2. uvádění brněnských skladatelů ve Velké Británii a 3. jeho aktivity ve prospěch Jazzové sekce, byť pod rouškou anonymity.

Brněnské semináře o hudbě

Nigel Osborne se k Davidu Matthewsovi připojil během posledních pěti dní jeho pobytu, jak se o tom zmiňuje ve své zprávě z cesty z 10.–14. října 1986. Ve své

¹³³ Návštěvě kulturního ataše z československého velvyslanectví předcházelo jeho osobní setkání s Barbarou Dayovou. Ta mu na konci června 1986 napsala dopis, který obsahuje pozvání k Jessice Douglas-Homeové. Zdůrazňuje, že se s ním chce setkat David Matthews a probrat s ním možnosti oficiálního koncertního vystoupení v Československu. Barbara Dayová Liboru Teleckému také připisuje, že bude vítán společně s panem Vaníčkem či dalším kolegou z velvyslanectví. Na společném setkání nebyla řeč jen o hudbě, ale také o Divadle na provázku.

zprávě podrobně líčí průběh divadelního představení *Balet Macabre* v Divadle na provázku. Doporučuje představení i pro provedení v Anglii. Nemalou část své zprávy věnuje i popisu svého pobytu u Petra Oslzlého. Další závěry jsou v harmonické shodě s intencemi Davida Matthewse – tedy zprostředkovávat brněnským hudebním skladatelům partitury současných anglických hudebních skladatelů a pomoci k představení brněnských hudebníků v Anglii. Hovořilo se také o možných stipendijních pobytech vybraných brněnských skladatelů v Anglii. Nechyběly ani tipy na další návštěvníky (s Davidem Matthewsem se shodli na Michaelu Tippetovi, který ale nakonec bohužel do Brna nikdy nezavítal), dovoz knih a videokazet. Zároveň se již zmiňuje o petici ve prospěch Jazzové sekce. Brněnské hudební semináře se mohly v dalších letech rozvinout, základy byly již pevně položeny. Dalšími britskými skladateli, kteří v následujících letech Brno navštívili, byli například Gordon Crosse (březen 1988), Judith Weirová a Anthony Powers (září a říjen 1988), Michael Berkeley (prosinec 1988) a Simon Bainbridge (únor 1989).

Brněnsko-britské hudební dialogy

Tato brněnsko-britská interakce se projevovala zejména v uvádění brněnských hudebníků ve Velké Británii a naopak představování soudobé anglické hudby v Brně. První uvedení brněnských skladatelů ve Velké Británii se uskutečnilo v červenci roku 1987 na festivalu v King's Lynn. Program uváděl David Matthews, Melinda Maxwelllová hrála na hoboje, Jane Salmonová na cello a William Howard na klavír. Představena byla díla celkem pěti současných brněnských hudebních skladatelů – Michala Košuta, Františka Emmerta, Petera Grahama, Miloslava Ištvana a Pavla Zemka-Nováka. Celý festival zahajovala hudba Leoše Janáčka. Další uvedení brněnské hudby ve Velké Británii se opakovalo dne 15. března roku 1988. Tehdy uvedl David Matthews v londýnském Purcell Room koncert, na němž zopakovali díla Michala Košuta, Petera Grahama a Pavla Nováka, britskou premiéru pak měla nová skladba Miloslava Ištvana s názvem *Kancóna pro violu, anglický roh, cello a klavír*. V programu koncertu je výslovně uvedeno, že koncert finančně podpořil Jan Hus Educational Trust.

Myšlenku uvést britské hudební skladatele zmínila ve svém dopise Alena Němcová již v dubnu 1987, kdy Davidu Matthewsovi děkovala za angažmá při prosazování brněnských hudebních zájmů na festivalu v King's Lynn. Ve stejné době předala kontakt na Davida Matthewse organizátorům brněnského bienále *Festivalu moderní hudby*. Skutečně hned na začátku července 1987 se za organizační výbor Mezinárodního hudebního festivalu Brno ozval Davidu Matthewsovi Arnošt Parsch. Festival se

pak konal v říjnu roku 1988 a účinkovali na něm William Howard, Jane Salmonová a Melinda Maxwelllová.¹³⁴

Petr Oslzlý zorganizoval ve stejnou dobu neoficiální festival *Dny Otevřeného dialogu*, který se uskutečnil ve Vysokoškolském klubu na Gorkého ulici. S Rostislavem Pospíšilem zde instalovali retrospektivní výstavu *Galerie Drogerie Zlevněné zboží* a každý večer se v tomto výtvarném prostředí odehrálo setkání věnované jednomu druhu umění. V literárním večeru své texty četli Petr Kabeš, Milan Uhde a Ludvík Kundera, v jednom z večerů například vystoupil filozof Petr Rezek, jindy zde se Šimkovou pyramidou *Lidský živel* vedl „butó dialog“ japonský tanečník Min Tanaka. Hudebního večera se vedle Davida Matthewse zúčastnili Michal Košut, Miloslav Ištvan a Pavel Zemek-Novák. Vše se odehrávalo v komornější atmosféře, která měla mít charakter vzájemného rozhovoru, dialogu (s šálkem čaje coby vstřícným gestem směrem k Anglii). Ostatně charakter vzájemného dialogu měla v této době již celá hudební brněnsko-britská scéna. Spolupráce pak pokračovala i dlouho po sametové revoluci.

Kromě koncertů a bytových seminářů se britský zájem o českou hudbu promítal také ve využití moderní techniky, kterou do Brna JHEF dodávala. Konkrétně se v tomto případě jednalo o použití videokamery pro natočení filmového dokumentu o životě hudebního skladatele Gustava Mahlera, který byl jak Davidu Matthewsovi, tak Petru Oslzlému velmi blízký. V srpnových dnech roku 1989 proto realizovali společně s kameramanem Alešem Zábojem a Miroslavem Pospíšilem projekt, kterým bylo natočení filmového dokumentu o prvních letech života Gustava Mahlera v Kalištích u Humpolce. V tomto městečku natočili rozhovor s paní Kratochvílovou, jež vedla hostinec Mahlerova otce, kde se Gustav Mahler také narodil. Poté filmaři pokračovali do Jihlavy a natáčeli na dalších místech spjatých se skladatelovým životem: „Byli jsme schopni natočit oba domy, ve kterých tam bydlel, do jednoho z nich se i dostat a nafilmovat byt obývaný Mahlerovými.“¹³⁵ Podobně jako jejich předchozí film o stavu církevních památek na Moravě, také tento dokument byl zároveň svědectvím vztahu komunistického režimu k historicky významným místům: „Na nádvoří tohoto domu byl lihovar provozovaný Mahlerovým otcem; budovy stále existují, ale jsou zchátralé a mají být strženy, takže jsme je téměř jistě natáčeli naposledy. Natočili jsme také salon, který býval hotelem Czap, a nyní je to zchátralá hospoda a komunitní centrum, kde se hrály některé z nejstarších Mahlerových skladeb. Tento salon brzy zmizí, protože budova bude brzy sloužit jako sídlo pošty a salon bude rozdělen

¹³⁴ David Matthews ve své zprávě z cesty z 28. září – 6. října 1988 pojmenoval tuto trojici hudebníků jako Jan Hus trio, protože s repertoárem složeným z děl současných brněnských hudebníků podporovaných JHEF vystupovali již poněkolkáté.

¹³⁵ Zpráva z cesty Davida Matthewse z 14. – 20. srpna 1989. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

na kanceláře.¹³⁶ Filmový dokument později David Matthews nabídl několika televizním společnostem, ale všechny ho bohužel odmítly, protože „technická úroveň snímku neodpovídala jejich standardům“. (DAYOVÁ 1999, 169) V současnosti je zdrojový, nezpracovaný materiál v délce 4 hodiny a 26 minut dostupný na kanálu YouTube. Dle vyjádření Aleše Záboje film nebyl nikdy zcela upraven a dokončen. Veřejné uvedení filmu, jistě zajímavého i pro současné hudební badatele, zůstává zatím nesplaceným dluhem.

Jazzová sekce

Oficiální a neoficiální v hudbě nepředstavovalo dva izolované světy. Ve své podstatě šlo o jeden jediný svět hudby, jen s nastavenými hranicemi povoleného a z oficiálních míst schváleného. A „nepovoleného“, ovšem ne ve smyslu „jen“ neschváleného, ale co hůř, zcela nepředloženého ke schválení. Oblast hudby je tím citlivější, čím víc zasahuje nejen lidské ratio a intelekt, ale také lidskou duši a cit. Hudební bytové semináře v domácnosti manželů Oslzlých zůstaly, stejně jako všechny ostatní semináře v jejich bytě, utajeny. O reakcích režimu na ně můžeme tedy jen spekulovat. Plně se ovšem reakce režimu projevila v procesu s Jazzovou sekci. Jazzová sekce totiž přestoupila hranice povoleného hned v několika bodech. Stále více a více rozšiřovala pole své působnosti (nejen hudba, ale i literatura a výtvarné umění). Neuposlechla zákazu činnosti. Nejtěžším prohřeškem byl ale fakt, že si činnost Jazzové sekce svou kvalitou získávala sympatie čím dál většího počtu lidí.

K pochopení problematiky a vztahu JHEF, Petra Oslzlého a Jiřího Müllera k pražské Jazzové sekci musím nejdříve čtenáře uvést do problematiky Jazzové sekce jako takové. Pochopení kontextu pak může vést k porozumění podstaty soudního procesu, a především zásadně důležité role JHEF v něm. Je třeba také zdůraznit, že v této oblasti brněnští představitelé (v první řadě Petr Oslzlý a Jiří Müller) překročili charakter spolupráce s JHEF orientovaný dosud na dění v Brně směrem k mezinárodní podpoře pražských přátel.

Jazzová sekce byla ustavena dne 30. října 1971. Ustavující schůzi však dlouho předcházela písemná žádost z poloviny roku 1969 o povolení vzniku organizace s názvem Česká jazzová unie, podepsána byla trojice jazzových nadšenců Milan Dvořák, Jan Seik a Karel Srp. Samostatný spolek s původně zamýšleným názvem nakonec nevznikl, ale byl začleněn jako jedna z amatérských „sekcí“ do Svazu hudebníků ČSSR.¹³⁷

¹³⁶ tamtéž

¹³⁷ Existoval rozdíl mezi Svazem hudebníků a např. Svazem hudebních skladatelů či Svazem spisovatelů. Zatímco posledně jmenované byly exkluzivními organizacemi určenými pro vybrané jedince, Svaz hudebníků byl otevřen širšímu okruhu zájemců. Sdružoval totiž amatérské hudebníky, které „se kulturním agenturám nevyplátilo provozovat“. (VLČEK 2001, 221)

Jazz byl tehdy na okraji hudebního zájmu, což ovšem ve své době mohlo nadšen-
cům z Jazzové sekce přinášet určité výhody. Jako členové jednoho ze zájmových klubů
tak stáli stranou hlavní pozornosti oficiálních politických představitelů. Jejich cílem
bylo organizovat jazzové přehlídky a čtyřikrát do roka vydávat zpravodajský bulletin.
„Zakládající tým tvořily největší hvězdy tehdejšího českého jazzového nebe a celá
plejáda významných jazzových publicistů a organizátorů.“¹³⁸ (VLČEK 2001, 221) Pů-
vodně se scházeli v malostranském klubu Rubín. K zakládajícímu týmu se postupně
přidávali další a další sympatizanti, „...poslední oficiální seznam z databáze pořízený
23. června 1986 evidoval 6068 řádných členů.“ (KOUŘIL 1999, 20) S rostoucím množ-
stvím členů rostly také konflikty se Svazem hudebníků a ministerstvem kultury. Proto
již v roce 1978 došlo k prvnímu pokusu zrušit Jazzovou sekci, nejprve interně, ze
strany mateřského Svazu hudebníků. Jazzová sekce si však uchovala nezávislost díky
svému členství v Mezinárodní jazzové federaci zapsané v UNESCO. (srov. DAYOVÁ
1999, 180) Mezitím se kvalitativně i kvantitativně rozšiřovala úroveň *Jazz bulletinu*
a dalších publikací, svůj záběr sekce navíc rozšiřovala i do oblasti výtvarného umění.
Ministerský nátlak se rovněž zvyšoval, až byla v říjnu 1984 zastavena činnost samot-
ného Svazu hudebníků, a tím zrušena i registrace Jazzové sekce. Ta však svéhlavě po-
kračovala ve své činnosti na základě členství v Mezinárodní jazzové federaci. „Od
této chvíle bojovala otevřeně.“ (tamtéž, 181) Jejich sídlo v domku na Kačerově se
stalo živým kulturním centrem. Z hlediska tehdejšího československého zákonodár-
ství však představitelé Jazzové sekce od roku 1984 svou nepolevující činností (ovšem
z oficiálních míst již nějakou dobu zastavenou a zrušenou) nedovoleně podnikali
a obohacovali se.

V červenci roku 1985 došlo k zahájení vyšetřování proti členům výboru Jazzové
sekce pro zpronevěru fondů a majetku. V září následujícího roku bylo pět členů vý-
boru (Karel Srp, Vladimír Kouřil, Joska Skalník, Čestmír Huňát a Tomáš Křivánek)
spolu s pokladníkem Milošem Drdou a jeho synovcem Vlastimilem Drdou zatčeno
a obviněno z nedovoleného podnikání. Prostory Jazzové sekce byly zapečetěny a zby-
tek jejího majetku zabaven. (srov. tamtéž)

Ve zprostředkování styku mezi JHEF a Jazzovou sekci hrál zásadní roli Petr Oslzlý,
který seznámil Jessicu Douglas-Homeovou s Karlem Srpem. Stalo se tak těsně po za-
hájení trestního stíhání, jejich schůzka se uskutečnila 1. října 1985.¹³⁹ Výsledky se do-
stavily v podstatě okamžitě. V britském tisku se začaly objevovat články informující
o nátlaku, který byl na členy výboru Jazzové sekce vyvíjen (například v novinách

¹³⁸ Patřili mezi ně například Luděk Hulan, Karel Velebný, Aleš Benda, Lubomír Dorůžka, Milan Hájek, Míla Langer, Jindřich Kautský, Zbyněk Mácha, Rudolf Neuls, Jiří Novotný, Jan Seik, Mojmír Směkal, Karel Srp, Stanislav Titzl, Antonín Truhlář a Michael Zethner. Předsedou byl Milan Dvořák.

¹³⁹ Srov. Zpráva z cesty Jessicy Douglas-Homeové z 24. září – 2. října 1985. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

The Observer, *The Times* nebo *Index on Censorship*).¹⁴⁰ Barbara Dayová zahájila rozsáhlou korespondenci, týkající se nejen publikování článků o případu Jazzové sekce, ale například i žádost Niallu McDermonttovi (Centrum pro Nezávislost soudců a právníků) v Ženevě s žádostí, aby přijali jako svého člena dr. Josefa Průšu, který obhajoval členy výboru Jazzové sekce, a tím mu zajistili mezinárodní ochranu.

Po zatčení členů Jazzové sekce došlo k dalšímu zásadnímu kroku. Petr Oslzlý společně s Jaroslavem Kořánem vytypovali pro další zahraniční spolupráci člena z řad Jazzové sekce Jiřího Exnera. Petr Oslzlý zařídil jeho pozvání k Jiřímu Müllerovi do Brna, kde v konspiračním prostředí koupelny manželů Müllerových v Chudobově ulici v Brně došlo k dalšímu předání informací a svěření úlohy kontaktu se zahraničím. Jiří Exner se svého úkolu zmocnil skvěle. Svědčí o tom dopis, který odeslal dne 17. října 1986 Charlesi Alexanderovi, prezidentu Mezinárodní jazzové federace, a který sehrál v dalším dění zásadní úlohu. V dopise jej žádal o osobní podporu a angažovanost ve prospěch Jazzové sekce. Charles Alexander tak skutečně učinil, a tím se spustil celý proces zahraniční podpory členům výboru Jazzové sekce v Praze. Její nejdůležitější moment představovala petice odeslaná prezidentu ČSSR Gustávu Husákovi dne 23. prosince 1986 a podepsaná řadou významných britských hudebníků (např. Eltonem Johnem, Paulem McCartneym, Philem Collinsem nebo Stingem).¹⁴¹

Na schůzce konané dne 4. února 1987, které se účastnili Charles Alexander, Jessica Douglas-Homeová, Zina Freundová, Zuzana Princová,¹⁴² Nigel Osborne a Roger Scruton, byl dohodnut vznik společnosti s názvem Přátelé Jazzové sekce. Tato společnost měla ze zahraničí systematicky pomáhat Jazzové sekci v Praze. Důležité bylo také osobní setkání Charlese Alexandra s Jiřím Exnerem, které proběhlo za přísných konspiračních podmínek ve vlaku.¹⁴³ Dne 10. března 1987 se pak odehrál samotný

¹⁴⁰ Mezinárodní publicita byla, jak již bylo řečeno v předcházejících kapitolách, životně důležitá pro existenci neoficiálních organizací, spolků i jednotlivců, a naopak životně nebezpečná pro oficiální kruhy. Ty se totiž negativní zahraniční popularity obávaly a často ustupovaly jen proto, aby dalším zahraničním článkům předešly.

¹⁴¹ Na vzniku petice měli největší zásluhy Nigel Osborne a David Matthews. O ideji vzniku petice psal Nigel Osborne ve své zprávě z cesty do Brna z října 1986: „Rádi bychom s Davidem zorganizovali petici britských hudebních skladatelů, která by byla předána české vládě na podporu zadržených členů Jazzové sekce. Dohodli jsme se také, že bychom chtěli oslovit i představitele dalších oblastí hudební profese se stejnou, nebo možná samostatnou petici.“ Zpráva z cesty Nigela Osborna a Davida Matthewse z 10.–14. října 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM. Nutné je však také zdůraznit, že zájem o angažmá v záležitosti Jazzové sekce v obou britských hudebních podnitil Petr Oslzlý. Jiskra zájmu byla zažehnuta v Brně v říjnu 1986. V následujících letech se rozhořela velkým plamenem.

¹⁴² Zina Freundová i Zuzana Princová žily v té době v emigraci v Anglii.

¹⁴³ Jiří Exner poslal po Geoffrey Robertsonovi, který navštívil Prahu dne 27. února 1987, lístek s několika možnostmi vlakových spojení. Charles Alexander si jedno spojení vybral a v daném vlaku se s Jiřím Exnerem setkal.

proces s Jazzovou sekcí, kterého se Charles Alexander osobně zúčastnil.¹⁴⁴ Proces byl velkou událostí, podobně jako proces s Plastic People of the Universe v roce 1976. Sám Vladimír Kouřil na něj vzpomíná: „Když mne 10. března 1987 v soudní budově na Karlově náměstí vyvedli želízky připevněného k zelenohnědě uniformovanému bachaři z kobky na veřejnou chodbu, byl to pro mne šok. Narvané chodby potleskem vítaly Karla Srpa a mne. Nenapadlo mě, že je něco takového možné. To tady desítky let nebylo. Byli tam nejen přátelé ze Sekce, ale také představitelé VONS a Charty 77 v čele s Václavem Havlem a spousta dalších příznivců. Nálada byla nadějná.“ (KOUŘIL 1999, 310) Celý proces trval dva dny a výsledkem bylo neočekávaně mírné rozhodnutí. Karel Srp byl odsouzen k jednomu roku a čtyřem měsícům vězení, Vladimír Kouřil na deset měsíců vězení, Joska Skalník na deset měsíců podmíněně, Čestmír Huňát a Tomáš Krivánek osm měsíců podmíněně. Miloš Drda a Vlastimil Drda byli z hlavního líčení vyloučeni k samostatnému projednání. (srov. tamtéž, 314) Velkou zásluhu na relativně mírných trestech měla zcela jistě zahraniční publicita vyvolaná aktivitami lidí spřízněných (vědomě i nevědomky) s JHEF. Pregnantně to vyjádřil Jiří Müller ve svém dopise adresovaném Rogeru Scrutonovi z 26. června 1987: „Vliv mezinárodního zájmu na průběh procesu s JS, stejně jako přítomnost lidí, které se Vám podařilo dostat do Československa, byly opravdu mimořádné. Mělo to ohromný účinek nejen na naše instituce (policie nesměla zasahovat proti lidem přítomným v soudní budově!), ale i na členy JS. Podle mého názoru je vše, co bylo vykonáno, skvělým příkladem úspěšnosti naší spolupráce.“¹⁴⁵

Samotným procesem s Jazzovou sekcí a následným vývojem se však rozlomilo její pevné vnitřní jádro. Mezi Karlem Srpem a ostatními členy pracovního výboru vznikly napjaté vztahy, které vygradovaly po jeho návratu z vězení. Jazzová sekce už nemohla být jako dřív. Rozštěpila se proto na dva proudy. Karel Srp a Joska Skalník založili novou organizaci Art Forum, která se zaměřovala spíše na výtvarné umění, a byla orientována jen na Prahu. Jiří Exner zřídil s Čestmírem Huňátem společnost Unijazz, která se měla i nadále věnovat převážně hudbě, a to s celostátní působností. Britové, kteří dříve podporovali Jazzovou sekcí jako celek, a i nadále chtěli zůstat nestranní, proto pomáhali oběma, ale ve výrazně omezeném rozsahu. Ostatně do sametové revoluce, která mnohé změnila, již zbýval jen rok.

Hudební oblast v rámci podpory JHEF brněnskému disentu byla velmi výrazná a bohatá. V samotném počátku plynula z harmonicky sladěných osobních zájmů Ro-

¹⁴⁴ Charles Alexander byl jedním ze čtyř zahraničních návštěvníků, kteří se mohli procesu s Jazzovou sekcí přímo účastnit. Bylo to možné díky aktivitám JHEF, Jessicy Douglas-Homeové a britského velvyslance v Praze. Dalšími třemi přímými účastníky byli zahraniční novináři.

¹⁴⁵ Dopis R. (Rogeru Scrutonovi) od Davida a B. (Jiřího a Bronislavy Müllerových) z 26. června 1987. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

gera Scrutona a Petra Oslzlého o klasickou hudbu. Šťastně volenými spolupracovníky se stali David Matthews a posléze i jeho přítel Nigel Osborne, kteří se dokázali pohybovat na tenkých hranicích oficiálního a neoficiálního a byli schopni tyto hranice prostupovat i v brněnském dění. Britové ve spojení s Brňany pak společně pomáhali pražské Jazzové sekci, zejména v době před konáním soudního procesu v roce 1987. Podpora v hudební oblasti byla výrazná nejen rozsahem svého záběru od bytových seminářů se skladateli klasické, vážné hudby až po podporu Jazzové sekce. Ale byla navíc oblastí podpory, která přesáhla regionální hranice Brna směrem k mezinárodní podpoře pražských disidentů. V tomto momentu se hudební oblast stýká s oblastí ekologické problematiky. Právě v ekologii přesáhla podpora nejen z Brna do Prahy, ale dosáhla mezinárodního významu.

Anglickost anglické hudby

PRI KLUBU SKOLSTVI a vědy B. Václavka v Brně zahájil v říjnu činnost obnovený Klub učitelů angličtiny. Součástí jeho náplně by měla být setkání s rodilými Angličany či Američany, která by umožnila učitelům tohoto jazyka občerstvit si znalosti ve svém oboru.

Prvním hostem klubu byl britský hudební skladatel David Matthews, který byl předtím také hostem Mezinárodního hudebního festivalu Brno. V klubu hovořil na téma „Anglickost anglické hudby“. Po skončení přednášky a besedy na toto téma jsme ho požádali o rozhovor.

David Matthews pochází ze skladatelské rodiny. Jeho mladší bratr je také skladatel a oba sourozenci se navzájem ovlivňovali. David studoval klasickou filologii na univerzitě v Nottinghamu. Nyní žije a pracuje v Londýně. Věnuje se převážně kompozici, někdy píše texty nebo instrumentuje díla pro jiné skladatele. Jeho učitelem byl Benjamin Britten a Sir Michael Tippett, jeho velkým vzorem je Gustav Mahler. Patří ke střední skladatelské generaci. Nejprve nás zajímalo, do jakého proudu či skupiny se jeho hudba řadí.

● Soudobou anglickou hudbu bohužel nemáme u nás možnost často slyšet, ačkoli to málo, co z ní známe, ukazuje, že máte spoustu vynikajících skladatelů. Mohl byste nám alespoň slovy přiblížit, jaký druh hudby píšete vy sám?

To je pro každého skladatele těžká otázka. Nezabývám se příliš experimenty, myslím, že těmi se zabývá dost jiných skladatelů. Rád bych spíš prohloubil to, co už existuje. Snad bych se mohl

tedy označit za tradičního, typicky anglickou hudbu písničného skladatele. Ale jestli jím skutečně jsem, to by měli říci spíše jiní.

● Co považujete za typicky anglickou hudbu?

Rysem, který odlišuje soudobou „tradiční“ anglickou hudbu od hudby jiných skladatelských škol, je její konzervativnost, uchování tradic, které si anglický národ brání ve všech oblastech, nejen v hudbě. Zkrátka věříme v to staré dobré, neradíme to měníme za nové, nevyzkoušené. Vždyt výstupy minulosti se mohou stát základem pro kvalitní nové, progresivní hudby. Pro nás je to především tradice vrcholného období vývoje hudby v Anglii, kterým je renesance. Jedním z důležitých styčných bodů se současnou hudbou je bohaté zdobení melodie.

● Co ještě kromě anglické krajiny, možná, spojení s historií, se snažíte vyjadřit svou hudbou?

Daší nesmírně těžká otázka. Zkrátka všechno, co na mne silně zapůsobilo, jsou to kromě pocitů i myšlenky, samozřejmě. Nesnažím se vědomě vyjadřovat hudbou svou filozofii, ale je to ve mně, proto se to musí odrazit i v mé hudbě. Nehledám v hudbě ani formální experiment, spíše věcnou, nadčasovou krásu.

● Jaké žánry máte nejraději?

Mám dojem, že stále méně a méně skladatelů se zabývá komorní hudbou. Čtím jako svou povinnost přispět k tomuto opomíjenému žánru. Nedávno jsem třeba napsal hobojevý kvintet. Těch dosud existuje na světě velmi málo.

● Jaké máte možnosti prosadit své dílo na koncertní či jiné pódiu?

V Británii je hodně možností. Není si ce snadné přesvědčit orchestry, aby zahrály každou novou skladbu do svého repertoáru, ale rozhodl často vsílá soudobou britskou hudbu, a dokonce si u nás objednáva nové skladby.

● Jak vypadá váš pracovní den?

Komponuji převážně dopoledne, asi od devíti do oběda. To je nejlepší doba pro tvůrčí práci. Po obědě už mě toho tolik nenapadá, tak se spíše věnuji orchestraci nebo jiné podobné práci, nebo zkrátka čerpám inspiraci, například na procházce do přírody. Někdy se vrátím k psaní ještě večer.

● Co Československo a česká hudba?

Na vaší zemi se mi nejvíce líbí její krajina. Jsem velmi rád, že v tak krásné krajině vyrůstal můj největší vzor Gustav Mahler. Česká krajina se musí hodně odrazit v jeho hudbě, protože vlivy z dětství jsou u skladatele vědecky nejinakší. A kromě Mahlera se možná něco z české krajiny dostalo i do mé hudby. A česká hudba? Zatím to byl pro mne hlavně Janáček. Káťa byla první opera, kterou jsem vůbec slyšel v divadle. Ale vidět ji u vás, to je fantastické zážitek.

J. KUCHTOVÁ

Svobodné Slovo, 11 Nov 1986

V listopadu 1986 byl ve Svobodné slově otištěn rozhovor Jany Kuchtové s Davidem Matthewsem. Uskutečnil se u příležitosti návštěvy Davida Matthewse v Brně a jeho přednášky v nově obnoveném Anglickém klubu v Brně. Fond Jan Hus Educational Foundation

St Margaret's Church 3.30pm

FESTIVAL EVENSONG

To be sung by the choir of St Margaret's
augmented by the Thoresby Singers

Introit : Haec Dies (Charles Wood)
Canticles : (Darke in F)
Praises and Responses : (Richard Shephard)
Anthem : Hosanna to the Son of David (Weelkes)

The Town Hall 3pm

CONTEMPORARY CZECH MUSIC FROM BRNO

Melinda Maxwell oboe
Jane Salmon cello
William Howard piano

Introduced by David Matthews

Sonata '1.x.1905' for piano
Leoš Janáček (1854-1928)

- I Presentiment (Con moto)
- II Death (Adagio)

Song of the Swan for oboe and piano (1974)
Michal Košut (b 1954)

The World of Jan Zrzavý for piano

Michal Košut (b 1954)

- I Sleeping Ships I
- II Cleopatra I
- III Venice; Sleeping Ships II; Cleopatra II;
Sleeping Ships III
- IV Ships Sailing

Gama Asociace for solo cello
František Emmert (b 1940)

Dumky for oboe, cello and piano
Peter Graham (b 1952)

Sonata for cello and piano
Miloslav Ištvan (b 1928)

Introduzione; Canto; Recapitulazione

**The Garden of Delights for oboe, cello
and piano**

Pavel Novák (b 1957)

- I The Glass Globe I; Intermezzo I (Eden I)
- II The Garden of Delights I; Intermezzo II
(Eden II)
- III The Garden of Delights II; Intermezzo III
(Eden III)
- IV Hell; Epilogue (The Glass Globe II)

Programme notes

David Matthews

Janáček : Sonata : '1.x.1905'

On 1 October 1905, a demonstration was held in Brno calling for the establishment of a Czech university there. There were clashes with the police and the army and, on the following day, a young workman, František Pavlík, was bayoneted on the steps of the Besední dum — the concert hall of the Beseda Choral Society which Janáček conducted — and subsequently died. Janáček wrote this piece in his memory. Originally there were three movements, but at one moment during the rehearsals Janáček seized the finale from the performer and burned it. He also threw the manuscript of the surviving movements into the Vltava after a performance in Prague, but fortunately the soloist had kept a copy, and later Janáček allowed it to be published. Both movements are in E flat minor, but despite their titles, they are by no means unrelentingly sombre.

Michal Košut : Song of the Swan : The World of Jan Zrzavý

Many Czech contemporary composers continue to write pieces based on poetic ideas, or on paintings. *Song of the Swan* is a miniature tone-poem, a distant cousin of *The Swan of Tuonela*. Both oboe and piano parts are freely written, and the oboe improvises at one point. *The World of Jan Zrzavý* is a series of four connected preludes, inspired by the paintings of the early twentieth-century Czech artist Jan Zrzavý, some of whose paintings are nationalistic in style and others in a romantically surrealist manner somewhat akin to Chagall. The 'Cleopatra' sections are progressions of mysterious, bitonal chords; 'Venice' is full of bell sounds; and the last prelude, 'Ships Sailing' has a plainsong-like melody in the bass.

František Emmert : Gama Asociace

Emmert teaches composition at the Janáček Academy in Brno. He is one of the most 'advanced' composers of his generation, as this short solo cello piece — dating from 1969 and one in a series of chamber pieces composed at that time — demonstrates. It is based on an exotic scale containing many quarter-tones.

Peter Graham : Dumky

Peter Graham is the nom-de-plume of Jaroslav Pokorný. He is a pianist, who plays for the Brno ensemble Theatre on a String, and he has written a number of compositions for solo piano. Of his *Dumky*, he says: 'The title refers to Dvořák, but the music refers rather to the terms of traditional Japanese aesthetics and to a silent meditation.' The piece has three short movements, the first featuring the oboe, the second the piano, and the last — the most lyrical and expansive — the cello.

Miloslav Ištvan : Sonata for cello and piano

Ištvan is probably the leading contemporary composer in Brno. As a pupil of Janáček's pupil Jaroslav Kvapil, he is the prime inheritor of the Janáček tradition. Like Emmert, he teaches composition at the Janáček Academy. His works show the influence of folk music from other countries besides Czechoslovakia — for instance African music — and also of jazz. But this cello sonata, which was written in 1970, belongs very much to the European mainstream, in the tautness of its structure, its fragmented lyricism, and the overall darkness of mood.

První uvedení brněnských skladatelů ve Velké Británii se uskutečnilo v červenci roku 1987 na festivalu v King's Lynn. Program uváděl David Matthews. Představena byla díla celkem pěti současných hudebních skladatelů — Michala Košuta, Františka Emmerta, Petera Grahama, Miloslava Ištvana a Pavla Nováka. Fond Jan Hus Educational Foundation

Sobota 1. října 1988 — Studio Dukla — 16.30 hodin

V rámci „Dnů britské hudby v ČSSR“

Britská soudobá hudba

MELINDA MAXWELL (Velká Británie) — hoboje

JANE SALMON (Velká Británie) — violoncello

WILLIAM HOWARD (Velká Británie) — klavír

KYNČLOVO KVARTETO **Pavel Kyncl** — 1. housle
Eduard Křivý — 2. housle
Miroslav Stehlík — viola
Václav Horák — violoncello

Na pořadu:

Simon Bainbridge (1952)

Music for Mel and Nora — pro hoboje a klavír (1979) **)

Anthony Powers (1953)

Nocturnes (Book II) — pro sólové violoncello (1984) **)

I. Prologue. Andante

II. Lento, tranquillo

III. Presto, nervoso

IV. Variation I. Largo, molto cantabile

V. Variation II. Poco rubato

VI. Variation III. Poco meno mosso, molto rubato

VII. Allegro molto, bizzarro

VIII. Poco adagio, intimo

IX. Epilogue. Andante

Gordon Crosse (1937)

Variations: „Little Epiphany“ — pro hoboje a violoncello (1977) **)

Howard Skempton (1947)

Lament and Farewell — pro hoboje, violoncello a klavír (1988) **)

Britská soudobá hudba byla představena v Brně dne 1. října 1988 v rámci Dnů britské kultury v ČSSR. Fond Jan Hus Educational Foundation

PURCELL ROOM

**THE SCHUBERT
ENSEMBLE
OF LONDON**

**with MELINDA MAXWELL (oboe)
and ILEANA RUHEMANN (alto flute)**

JANÁČEK Pohádka

MARTINŮ Quartet for oboe,
violin, cello & piano

DVOŘÁK 'Dumky' Trio

and

CONTEMPORARY CZECH MUSIC
from Brno

**Tuesday March 15th 1988
at 8 pm**

PURCELL ROOM

Programme

LEOŠ JANÁČEK	Pohádka for cello and piano
MILOSLAV IŠTVAN (b. 1928)	Canzona for alto flute, cor anglais, cello and piano (first British performance)
PAVEL NOVÁK (b. 1957)	'The Garden of Delights' for oboe, cello and piano (first London performance)
BOHUSLAV MARTINŮ	Quartet for oboe, violin, cello and piano
PETER GRAHAM (b. 1952)	'Dumky' for oboe, cello and piano (first London performance)
MICHAL KOŠUT (b. 1954)	'The World of Jan Zrzavy' for solo piano (first London performance)
ANTONÍN DVOŘÁK	Piano Trio Op.90 ('Dumky')

The Players

WILLIAM HOWARD – piano
JACQUELINE SHAVE – violin
JANE SALMON – cello
MELINDA MAXWELL – oboe & cor anglais
ILEANA RUHEMANN – alto flute

The Schubert Ensemble of London has featured a great deal of Czech music in its repertoire over the last four years, including two concerts in the Purcell Room to celebrate the centenary of Smetana's death in 1984. In March 1986 the pianist, William Howard, received a medal from the Czech Minister of Culture for his performances of Czech music in Britain and abroad.

The Group will be playing works by Czech composers later this year in the Wigmore Hall (May 20th), at the Warwick and Norwich Festivals and for BBC Radio 3.

Melinda Maxwell, Jane Salmon and William Howard gave the first British performance of three of the above works and other contemporary music from Brno at the 1987 King's Lynn Festival and they will be performing works by British and Czech composers at the Brno Festival in September 1988.

Contemporary Music from Brno

Brno is the capital town of Moravia in Czechoslovakia where Janáček lived and taught for most of his life. Since Janáček's day Brno has preserved a strongly independent and colourful musical tradition which is illustrated in these four recent works. The leading composer in Brno is Miloslav Ištvan, who studied with Janáček's pupil Jaroslav Kvapil and is himself the teacher of Pavel Novák. Peter Graham is the *nom de plume* of Jaroslav Pokorný, a pianist who plays with the celebrated Brno ensemble 'Theatre on a String'.

TICKETS: £3.00, £4.50, £6.00 Obtainable from **The Box Office, Royal Festival Hall, London SE1 8XX.** Tel. 01-928-3191. Credit Card Hotline 01-928-8800. Please send s.a.e. with postal applications. Cheques payable to **The South Bank Board.**

This concert is receiving financial assistance from the Jan Hus Educational Trust.

The programme was devised in collaboration with David Matthews

Concert Management: Ann Senior, Schubert Ensemble Administrator, 31 Applegarth Road, London W14 0HY Tel. 01-603-7490

Další uvedení brněnské hudby ve Velké Británii se opakovalo dne 15. března 1988. Tehdy uvedl David Matthews v londýnském Purcell Room koncert, v rámci něhož zazněla díla Michala Košuta, Petera Grahama a Pavla Nováka. Londýnskou premiéru měla nová skladba Miloslava Ištvan s názvem *Kancóna pro flétnu, anglický roh, cello a klavír*. Fond Jan Hus Educational Foundation

Návštěva Davida Matthewse na Moravě v roce 1988. Zleva: Jindřiška Pokorná (matka Jaroslava Pokorného), Jaroslav Šťastný (tehdy Pokorný), Martin Šubrt (synovec J. Š.), Apolena Pokorná (dcera J. Š.), David Matthews, Miroslav Pospíšil, Adamov. Fond Miroslava Pospíšila

ADVERTISEMENT

A petition from leading British musicians to Dr. Gustáv Husák, President of the Czechoslovak Socialist Republic

We the undersigned are concerned to hear of the arrest of Karel Šrnp, Tomáš Krivánek, Vladimír Kouril, Cestmír Huňát and Vlastimil Drda, the leading officers of the Jazz Section of the Musicians' Union of the Czechoslovak Socialist Republic, and of the charges still standing against Josef Skálník, Miloš Drda and Vlastimil Marek.

As musicians, we value the contribution made by the Jazz Section to the musical life of Czechoslovakia and to the musical culture of Europe. The Jazz Section has also supported in a remarkable way our sister arts, and conveyed through its work an inspiring vision of the place of culture in modern society. Music is the most international of the arts, and jazz in particular expresses peoples' ability to communicate at a popular level across cultural and political boundaries. By embodying these values so vividly in its activities, the Jazz Section has made a real contribution to world peace and international understanding.

In the spirit of the long-standing friendship that exists between the people of Britain and Czechoslovakia, we appeal to you to intervene on behalf of our colleagues and to uphold the principles of justice. The Jazz Section is a member of the International Federation of Jazz Musicians and we trust that, as a section of the Musicians' Union, it will soon be restored to its full and rightful basis of legality. In making this appeal we affirm our commitment to the Helsinki Accords which our respective governments signed in good faith in 1974, and which are still binding on all of us.

Joan Armatrading
Derek Bailey
Tom Bailey
Simon Bainbridge
David Bedford
George Benjamin
Sir Lennox Berkeley
Michael Berkeley
Harrison Birtwistle
John Carewe
Ian Carr
Kyung Wha Chung
Tony Coe
Phil Collins
David Cox
Lyll Cresswell
Alannah Currie
Peter Maxwell Davies
Carl Davis
Sir Colin Davis
David Drew
Michael Garrick
Bob Geldof
Professor Alexander Goehr
Berthold Goldschmidt
Jill Gomez
Sir Charles Groves
Barry Guy
Professor Jonathon Harvey
Jon Hiseman

Robin Holloway
Elton John
Nigel Kennedy
Geoffrey King
Mark Knopfler
Oliver Knussen
Professor Kenneth Leighton
Paul McCartney
Jane Manning
Sir Yehudi Menuhin
Anthony Milner
Professor Donald Mitchell
Stephen Montague
Peter Nelson
Nigel Osborne
Simon Rattle
Don Rendell
Elise Ross
Daryl Runswick
Ronnie Scott
Robert Simpson
Sting
Barbara Thompson
Sir Michael Tippett
Pete Townshend
Stan Tracey
Penelope Walmsley-Clarke
Andrew Lloyd Webber
Gillian Whitehead
Hugh Wood

Nejdůležitějším momentem zahraniční podpory členů výboru Jazzové sekce byla petice britských hudebníků odeslaná prezidentu ČSSR Gustávu Husákovi. Na vzniku petice měli největší zásluhy Nigel Osborne a David Matthews. O petici informoval i britský tisk na konci roku 1986. Fond Jan Hus Educational Foundation

Prezident Mezinárodní jazzové federace Charles Alexander se osobně zúčastnil procesu s Jazzovou sekcí v Praze dne 10. března 1987. Jazzová sekce byla členem Mezinárodní jazzové federace, a proto se její představitelé sešli s Charlesem Alexanderem již mnohokrát dříve. Fotografie je zachycuje při příležitosti valné hromady Mezinárodní jazzové federace ve Varšavě v roce 1980. Zleva: Čestmír Huňát, Karel Srp, Charles Alexander a Lubomír Dořůžka. Archiv Národního muzea, Jazzová sekce – Jiří Exner

Jedním z odsouzených v rámci procesu s Jazzovou sekcí byl Karel Srp. Archiv Národního muzea, Jazzová sekce – Jiří Exner

Další odsouzeným byl Vladimír Kouřil. Archiv Národního muzea, Jazzová sekce – Jiří Exner

Samotný proces s Jazzovou sekcí byl velkou událostí, která do chodeb soudní budovy přivedla davy podporovatelů. Odsouzené provázeli bouřlivým potleskem. Archiv Národního muzea, Jazzová sekce – Jiří Exner

14
FOREIGN NEWS

Jazzmen face music as Czechs put art on trial

THE MOST important political trial since the advent of Gorbachev's new liberalism began in Prague on Tuesday. Karel Šp, chairman of the Jazz Section of the Czech Musicians Union, and six members of his committee are charged, on the pretext of economic fraud, with the unlicensed communication of ideas.

Faced with up to eight years imprisonment, their defence is a form of counter accusation: that Socialist legality was abused by the cultural communists who withdrew the Jazz Section's licence to lives up its member's lives.

In a state where virtually nothing is permitted which is not officially approved, the Jazz Section, has struggled for 15 years for the right of spontaneous artistic expression. The first bureaucratic moves to disband the section arose from complaints that it was not just playing 'classical jazz' – it was promoting decadent rock, punk rock, living theatre, surrealist art, and John Lennon's memory.

It was cheekily publishing the 'unacceptable' works of acceptable Socialist literary figures, linking up with Western peace movements, affiliating to FND and various SS-20s. And all this for the benefit of some 3,000 members and 100,000 friends, in the name of Socialist art.

Then by the way. The Jazz Section was a legitimate Communist organisation, founded in 1977 as a trade union branch, while membership of the International Jazz Federation (IJF) additionally

GEOFFREY ROBERTSON, the barrister and author, reports on his inquiry in Prague for the Jan Hus Foundation, a human rights group.

brought it within the protective umbrella of UNESCO.

In order to close it down, in October 1984, the Ministry of the Interior had to issue an emergency decree abolishing the entire Musicians Union.

The Jazz Section's lawyers claimed that the decree was invalid, because no reasons had been given for its exercise. Moreover, the order had been made under legislation passed in the wake of the 1968 Soviet invasion, which was expressly confined to periods of domestic subversion. In any event, the section retained a separate legal existence through its membership of the IJF.

Appeals were lodged, and activities continued pending the outcome. The authorities, taken aback by the section's legal initiatives, played cat and mouse with the jazz aficionados for two years. Then, last September, Šp and the other members of the Jazz Section committee were arrested and imprisoned.

At Tuesday's court hearing, they face charges of 'fraudulent trading', which relate to their activities since the 1984 decree. But this will not be a fraud trial: the prosecution accepts that they made no personal gain whatsoever and that the section operated as a non-profit-making organisation, staffed by unpaid volun-

teers, which spent all its income on publications and concerts for the benefit of members.

The charge, under Article 118(2) of the criminal code, carries a mandatory jail sentence of at least two years: it has never before been invoked against defendants who have not lifted their own pockets.

The prosecution will argue that, if nonetheless covers any form of unlicensed trading. The defence will be that Article 118(2) is inapt and that, in any event, the 1984 decree is invalid. Moreover, the defendants say they lacked any intention to breach the law—they were entitled to continue operating until all their appeals were resolved.

Beneath the 'Socialist legality' on which the defence takes its stand lies Communist reality. This must be the only fraud in history to be investigated by secret police with the help of the 1968 Frank Zappa songbook. But the device of silencing artists by branding them as common criminals is wearing thin. And the prosecution of the Jazz Section has been marked by a degree of ineptitude and nervousness which betrays not merely the weakness of the case but the uncertainty as to how much longer President Husak's handiwork will be allowed to undermine Gorbachev's human rights initiative.

These initiatives do not create much optimism in a country which has seen *Glasnost* (openness) once before. 'What's the difference between Gorbachev and Dubček?' runs the current joke in Prague. 'There is none, except that Gorbachev doesn't realise it—yet.'

Grey area: A snatched picture of Karel Šp and guard outside courtroom 39 in Prague.

O procesu s Jazzovou sekcí informoval zahraniční tisk. Zde ukázka z britského periodika *Observer* z března 1987. Fond Jan Hus Educational Foundation

Ekologie

Romana Dominika Hrbatová

V poválečném Československu byla ochrana přírody pod vlivem politiky přicházející ze Sovětského svazu podřizována budování „velkých staveb socialismu“, které bohužel svou funkčností životnímu prostředí velmi škodily. (PAVELČÍKOVÁ 2022)

Pokud se zaměříme na vývoj těžebního průmyslu v období 1945–1989, byl ovlivněn dvěma zásadními skutečnostmi. Prvním faktorem bylo poválečné uspořádání a začlenění naší země do sféry vlivu Sovětského svazu, což „se nejvíce projevilo v prioritním zájmu sovětské strany o ložiska uranu, která byla klíčová pro výrobu jaderných zbraní“. (SMOLOVÁ 2008, 39) K 1. lednu 1946 vznikl proto Národní podnik Jáchymovské doly.¹⁴⁶ Další důležitou aktivitou bylo znárodnění těžebních podniků na základě Dekretu prezidenta republiky č. 100/1945 Sb.¹⁴⁷ Další vlna znárodnění proběhla roku 1948. Velký rozvoj nastal právě v oblasti těžby uhlí, což přinášelo zvýšené požadavky na těžební náklady a nové otvírky černouhelných dolů, hnědouhelných lomů. „Ještě v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století byla v Podkrušnohoří reálná tzv. velká varianta těžby, která byla prosazována tehdejší Federálním ministerstvem paliv a energetiky, a znamenala by otevření velkolomu v centrální části Severočeské hnědouhelné pánve v pásnu od Klášterce nad Ohří po Ústí nad Labem. Tato varianta by rovněž znamenala odtěžení částí okrajových svahů Krušných hor a likvidaci téměř všech obcí, včetně měst Chomutov, Jirkov, Litvínov, Lom u Mostu, Novosedlice či Chabařovice, na celkové ploše 80 × 25 km a hloubce až 400 metrů.“ (ŘÍHA A KOL. 2005, 103) Těžba uhlí v Čechách až do roku 1984 neustále rostla. (REIL 2011, 102)

Jednou z nejzatíženějších oblastí, v níž byl kladen důraz na těžký průmysl, bylo Ostravsko. „Obyvatelé centra Ostravy se masově stěhovali do nově budovaného sídliště Poruba, které pod vlivem převážného směru větrů bylo enormního znečištění ušetřeno; později také do ‚socialistického města‘ Havířova. V řekách na Ostravsku

¹⁴⁶ Podřízený Ústřednímu ředitelství československých dolů v rámci tehdejšího ministerstva průmyslu. (SMOLOVÁ 2008, 39)

¹⁴⁷ Znárodněny byly doly rudné, uhelné, naftové a částečně i nerudného těžebního průmyslu. (SMOLOVÁ 2008, 40)

místo vody pluly splašky, šířil se kolem nich nesnesitelný zápach. Měření vykazovala vesměs pátý, tedy nejhorší stupeň kvality protékající vody. Výroba však měla stále navrch nad snahami o zlepšení stavu životního prostředí, vyskytl se dokonce návrh na zbourání poddolovaného městského centra ve prospěch dalšího rozšíření dobývacích prostorů zdejších dolů.“ (PAVELČÍKOVÁ 2022) Během období socialismu dosáhla těžba uhlí svého vrcholu právě v 80. letech. Součástí tohoto procesu však byl problém se znečištěním ovzduší. Na konci 80. let byly na jeho základě organizovány teplické demonstrace.¹⁴⁸

Ekologie v normalizačním Československu

V rámci Botanického ústavu Československé akademie věd¹⁴⁹ vzniklo oddělení ekologie. Vytvořila se díky tomu spolupráce na mezinárodní úrovni, především díky aktivitám Ústavu pro tvorbu a ochranu krajiny. Čeští i slovenští přírodovědci velmi přispěli svým monitoringem stavu životního prostředí v ČSSR – zmapovali zvyšování nepříznivých vlivů těžkého a chemického průmyslu na stav ovzduší, vod, a tím pádem i na flóru a faunu, např. v oblastech horských masivů. Se svými výsledky vystupovali na mezinárodních konferencích, např. roku 1971 v Praze na konferenci Výboru pro životní prostředí Evropské komise OSN. (PAVELČÍKOVÁ 2022)

V období normalizace působili ochránci životního prostředí už jen za zdmi výzkumných ústavů, v izolaci a pod pečlivou kontrolou komunistické strany. Zjištění stran znečištění ovzduší a vod vlivem průmyslové výroby, problematika kyselých dešťů zůstávaly před veřejností utajovány. „Například s pečlivě propracovaným atlasem nemocnosti v severních Čechách se zacházelo jako s čistě teoretickým materiálem. Vytištěno smělo být jen padesát kopií a na vládní politiku měl nepatrný vliv.“¹⁵⁰ Zpráv z odborných výzkumů vycházelo v Československu i na Ostravsku v sedmdesátých letech mnoho. Bohužel zůstávaly ve strojopisech uložených ve vědeckých knihovnách. (PAVELČÍKOVÁ 2022)

Pozornost nepříliš velkých skupin, které přináležely Českému svazu ochránců přírody nebo Slovenskému svazu ochránců přírody a krajiny, byla zpočátku zaměřována na problémy životního prostředí pouze v jednotlivých lokalitách. Jedním z výrazných center věnujících se otázkám ekologie bylo brněnské hnutí vedené Miroslavem Kundratou, který zároveň pravidelně navštěvoval bytové semináře u Evy a Petra Oslzlých.

¹⁴⁸ Uhelný základ Československého státu. In: *Ekolist.cz*. Praha, 26. října 2018. <https://ekolist.cz/cz/publicistika/eseje/uhelny-zaklad-ceskoslovenskeho-statu> [cit. 20. ledna 2025].

¹⁴⁹ Botanický ústav AV ČR byl založen 1. ledna 1962.

¹⁵⁰ Rozhovor s Tomem Burkem ze 17. července 1998. Uloženo ve fondu Barbary Dayové v podsírbce ODKAZ MZM.

A právě tam vznesl návrh na možnost uspořádání i přednášky věnující se tématu životního prostředí. Tento jeho požadavek inspiroval Jiřího Müllera, aby začal uvažovat o rozšíření činnosti nadace i tímto směrem.¹⁵¹ Roger Scruton přišel s návrhem, aby Československo navštívil Tom Burke, tehdejší ředitel Green Alliance (Svazu zelených ve Velké Británii). Jiří Müller požadoval setkání Burka s českým ekologem a cestovatelem Josefem Vavrouškem¹⁵², který roku 1985 působil na významné pozici v Ústavu pro vědeckotechnický rozvoj v Praze. Časem se vyprofiloval ke specializaci péče o životní prostředí. Vzhledem k tomu, že odmítal vstup do komunistické strany, nebyly mu umožňovány mezinárodní oborové kontakty. (DAYOVÁ 1999, 191–192) Vavroušek strávil tři čtvrtiny roku 1968 v Africe.¹⁵³ Ovlivněn tímto pobytem uprostřed nepředstavitelné chudoby, a zároveň ideály humanisty, teologa a filozofa Alberta Schweitzera se vrací do vlasti s vědomím plné odpovědnosti člověka k životnímu prostředí.¹⁵⁴

Na Brněnsku byl pro širší ekologické aktivity významný rok 1985, kdy zástupci okresů Brno-město a Brno-venkov společně započali s vydáváním informačního bulletinu *Veronica*¹⁵⁵, který byl dostupný i laické veřejnosti.¹⁵⁶

Spolupráce s britskými ekology

Tom Burke navštívil Brno poprvé v dubnu 1986.¹⁵⁷ Přednášel zde na téma *Ochrana přírody a ochránci v Británii*. Miroslav Kundera poskytl pro víkendový seminář prostory vlastního domu. Tato návštěva Burka byla uskutečněna spíše z popudu Scrutona, který chtěl, aby se Burke seznámil s přístupy a postoji k ekologii v Česko-

¹⁵¹ Jiří Müller vzpomíná: „My třeba jsme projevíli zájem o ekologii. Roger Scruton měl za souseda ministra, který se staral o životní prostředí ve Velké Británii. Ten zase znal vedoucího představitele ekologického hnutí v Británii, tak ho sem vyslali. Já už jsem se zmínil o tom, že jsem znal dlouho Josefa Vavrouška, který pracoval v oficiální instituci. Tak jsem chtěl ty dva lidi dát dohromady. Na tom se pracovalo dlouho.“ (URBÁŠEK 2005, 601)

¹⁵² Josef Vavroušek se s Jiřím Müllerem setkal v šedesátých letech jako student na brigádě. Jejich vzájemnou důvěru dokazuje fakt, že v době věznění Jiřího Müllera v letech sedmdesátých se Vavroušek staral o některé Müllerovy osobní záležitosti, např. ukrýval jeho osobní archiv. A také vozil rodiče Jiřího Müllera za ním do věznice a posílal jim peníze. (DAYOVÁ 1999, 191); MÜLLER, J.: *Stará vzpomínka na Josefa Vavrouška*.

¹⁵³ Byl členem studentské expedice Lambaréné, která měla předat léky a zdravotnický materiál gabonské nemocnici založené uprostřed pralesa Albertem Schweitzerem, nositelem Nobelovy ceny míru z roku 1952.

¹⁵⁴ MÜLLER, J.: *Stará vzpomínka na Josefa Vavrouška*.

¹⁵⁵ „Kundera si vzpomíná, že některé členy organizace, kteří byli zároveň členy komunistické strany, si předvolávali do ‚Bílého domu‘ (pozn. kde sídlil Krajský sekretariát strany v Brně) a kárali za obsah bulletinu; nikdy ho však nezakázali.“ (DAYOVÁ 1999, 190)

¹⁵⁶ Bulletin *Veronica* redigoval Oldřich Bárta, obálku navrhl Rostislav Pospíšil. Byl vydáván ve spolupráci s Českou státní spořitelnou v Brně.

¹⁵⁷ „Jel jsem do Československa se zvědavostí, abych na vlastní oči viděl, jaký je život lidí žijících za železnou oponou. Neměl jsem žádné předchozí zkušenosti s životem v totalitním systému a chtěl jsem více porozumět tomu, jak to fungovalo pro lidi, jako jsem já.“ E-mail Toma Burka Petře Pichlové ze dne 23. března 2025.

slovensku. Naopak Jiří Müller v této věci nabádal k velké obezřetnosti.¹⁵⁸ Jeho hlavním cílem bylo dostat Burka do oficiální struktury ekologie v Československu. Pak mohlo následovat propojení s neoficiálním proudem.

Druhá návštěva Toma Burka se uskutečnila jen o pár měsíců později, 22. června 1986 večer se setkal s Jiřím Müllerem v Brně v jednom z nočních klubů. Bylo to z bezpečnostních důvodů, aby nebyli odposloucháváni.¹⁵⁹ Následující den navštívil Burke pražský Ústav pro vědeckotechnický rozvoj, kde se setkal s Josefem Vavrouškem.¹⁶⁰ V průběhu společné diskuse vzešel od českého kolegy návrh, aby host z Británie přednesl následujícího dne v ústavu přednášku. Burke byl za tím účelem představen vedoucímu oddělení.¹⁶¹ Přednáška se tehdy neuskutečnila, protože nebylo uděleno povolení od Státní plánovací komise. Samotná návštěva Burka v Praze však měla pro české prostředí mnohem širší dopad. Burke navázal kontakty i s dalšími ekology, např. Evou Kružikovou, která velmi stála o setkání s dr. Richardem Brabazonem Macrorym z Imperial College.

Potřetí zavítal Tom Burke do Československa na podzim téhož roku, 8. listopadu 1986 přiletěl do Prahy. Jiří Müller ho očekával na konečné zastávce autobusu jedoucího z letiště, následně ho přivedl k Josefu Vavrouškovi. Tentokrát se již podařilo uskutečnit dříve plánovanou přednášku o vývoji politiky životního prostředí v západní Evropě. Jiří Müller doplňuje: „...Josef Vavroušek získal spoustu informací. Burke se vrátil domů a informoval příslušná ministerstva, a nejen v Británii, ale také ve Francii. Informoval je o tom, že tady existuje také vrstva lidí, kteří jsou v pozicích, s režimem nesouhlasí a jsou velmi dobře kvalifikovaní a informovaní. Tedy o něčem, s čím prostě ty země oficiálně vůbec nepřišly do styku.“ (URBÁŠEK 2005, 601) Významné bylo i setkání Burkeho s Bedřichem Moldanem z Akademie věd. Opětovně se také potkal s Josefem Zieleniecem, s nímž se dotkli mj. i problematiky zdravotnictví, diskutovali o postoji k nemoci AIDS atd.¹⁶² K významu jednotlivých návštěv Toma Burka se vyjádřil Jiří Müller ve svém vzkazu Michaelu Potterovi (Potter byl v Československu

¹⁵⁸ „Všechno muselo být zváženo a promyšleno z každého úhlu, aby bylo jisté, že krycí legenda odolá tlaku státních orgánů. Znečištění životního prostředí představovalo citlivou otázku a plánování muselo být naprosto dokonalé.“ (DAYOVÁ 1999, 192)

¹⁵⁹ Burke s sebou přivezl výstřižky o Černobylu (176 kusů), nahrávky, časopisy. (DAYOVÁ 1999, 192–193)

¹⁶⁰ „...a řekl vrátnému, že během své dovolené navštívil Prahu, zná Vavrouškovy práce a rád by se s ním setkal, pokud by měl náhodou čas.“ (DAYOVÁ 1999, 193)

¹⁶¹ „Předtím mi důkladně vysvětlil, jak se mám chovat. Měl jsem vyzdvihovat svůj profesionální zájem a soustředit se na otázky metodologie. Opakovaně a důrazně mě varoval, abych neprojevoval zájem o konkrétní údaje.“ (DAYOVÁ 1999, 193)

¹⁶² „Je to klíčová postava československé ekologie. Jestli W.[aldegrave] přijede do Prahy, musí se s ním rozhodně setkat. Hraje důležitou úlohu při tvorbě základních materiálů týkajících se české politiky životního prostředí. Jako jediný z lidí, s nímž jsem se setkal, už navázal kontakty se Západem.“ Zpráva z cesty Toma Burka z listopadu 1986. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

na návštěvě v lednu 1987): „...skutečnost, že [Burke] je oficiálně přijatelný, které se dosáhlo neoficiálními prostředky, může vytvořit základnu pro další rozvoj oficiálních vztahů s lidmi, kteří se obávali, že takové styky jsou příliš riskantní. On [Müller] se domnívá, že komunikaci, tak jak byla zahájena, už česká vláda nemůže potlačit. Podle jeho názoru je tato strategie životně důležitá (a to nejen v oblasti ekologie). Doufá, že neoficiální komunikace umožní západním vládám, aby si uvědomily názorové rozvrstvení východoevropských společností (že totiž neexistují jen dva póly – vláda a disidenti – jak to v současné době vnímají) a toto pochopení využily při formování své politiky.“¹⁶³

V září 1988 Tom Burke opět přicestoval do Prahy. S Josefem Vavrouškem navštívili, v rámci informativních cest po severních Čechách a na Slovensku, množství organizací zabývajících se životním prostředím. O vývoji politiky ochrany životního prostředí v Evropském společenství přednášel Burke hned dvakrát, v Praze v Ústavu pro stát a právo a v Bratislavě ve Výzkumném ústavu pro společenský vývoj a práci. Přednášky se setkaly s úspěchem u posluchačů. O jedné z nich se dokonce objevily zprávy v oficiálním tisku. Bylo povzbudivé, že zájem veřejnosti vzbudily informace přicházející ne z oficiálních míst, ale od přednášejícího z podzemní univerzity. „Po návratu z Prahy si Burke vyžádal návštěvu na britském ministerstvu zahraničních věcí a sdělil, že se zdálo, že mají o otázku životního prostředí v Československu velký zájem, ale mnoho o ní nevědí. Rozhodně neznají klíčové postavy a vlastně ani netuší, že by mohla existovat nějaká vrstva mezi členy strany a vyloženou opozicí.“ (DAYOVÁ 1999, 197) Tom Burke na toto období dnes vzpomíná: „Největší dojem na mě udělalo to, co jsem se dozvěděl o strukturální neschopnosti totalitních vlád. Důležitou součástí toho, jak se komunistická strana v Československu držela u moci, bylo roztříštění vládních institucí tak, aby se nemohly stát základnou analýzy a porozumění, ze které by bylo možné zpochybňovat moc strany.“¹⁶⁴

Výhodou aktivit a přednášek týkajících se ekologie byla jednoznačně náplň, která zdánlivě nepřinášela pro komunistické zřízení hrozbu, protože nevedla k filozofickým debatám a ovlivňování světonázoru veřejnosti. Podle Burka „...se tento program věnoval praktickým otázkám s cílem narušovat hegemonii strany, překonávat byrokratické překážky a pranýřovat nedostatky oficiální politiky.“ (DAYOVÁ 1999, 197) Avšak Jiří Müller a další členové správní rady Nadace Jana Husa předpokládali přechod uskutečněných aktivit v politickou protiakci. Opravdu se tak stalo. Příkladem bylo zveřejnění zprávy o stavu kvality životního prostředí v okolí Bratislavy a zásahu proti ochráncům životního prostředí ze strany oficiálních orgánů. Na základě této události byly všechny další ekologické přednášky v rámci podzemní univerzity v Brně pro

¹⁶³ Zpráva z cesty Michaela Pottera z 2.–4. ledna 1987. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

¹⁶⁴ E-mail Toma Burka Petře Pichlové ze dne 23. března 2025.

jistotu pozastaveny. Ostražitost úřadů se zvyšovala. Přestože profesionální i amatérské skupiny ochránců životního prostředí mohly získané údaje o aktuální situaci v Československu shromažďovat, v žádném případě však nebylo povoleno je zveřejňovat.

Burke se na základě informací získaných v naší republice snažil propojovat ekology jednotlivých zemí východní Evropy (obzvláště Maďarska, Polska, Rumunska). Své poznatky poskytl například Evropskému úřadu pro životní prostředí. Podařilo se mu zprostředkovat výměnný program pro členy organizace Brontosaurus v Čechách i na Slovensku. On sám se domníval, že neformální a vlastně utajované propojování odborníků demokratické části Evropy a těch, kteří pracovali pod přísným dohledem totalitního režimu, velmi napomohlo mnohem rychlejšímu navazování oficiální a efektivní spolupráce po listopadu 1989.

Josef Vavroušek¹⁶⁵ vystoupil již 23. listopadu 1989 na manifestaci Občanského fóra na Václavském náměstí v Praze s informací o neutěšené ekologické situaci v Československu. S Vavrouškem v Ekologické sekci Biologické společnosti při ČSAV spolupracovali Ivan Dejmal, signatář Charty 77 a vydavatel samizdatového *Ekologického bulletinu*, a také Bedřich Moldan, dlouholetý tajemník Ekologické sekce Biologické společnosti, kteří se do spolupráce s OF také zapojili a díky nimž se otázka ochrany životního prostředí stala rychle důležitým tématem.¹⁶⁶

Jistě lze dnes již říci, že slova Toma Burka nevycházela z naivního pozitivismu. Avšak to nejcennější, co tato neoficiální spolupráce do Československého prostoru přinesla, byly vzájemné vztahy s odborníky ze západní Evropy. Samozřejmě problematika ekologie, ochrany životního prostředí patří i dnes do kategorie oborů s neustálými novými výzvami. Přesto možnost konzultace s odborníky ze zahraničí, otevřenost zelené politiky, stejně jako přenesení určité zodpovědnosti na každého jednoho občana je nedílnou součástí ohleduplné péče o naši planetu. A k tomu se samozřejmě váže i právo na pravdivé informace o stavu jednotlivých přírodních živlů na globální úrovni i na těch nejmenších územních celcích. Díky aktivitám podzemní univerzity bylo po sametové revoluci na čem stavět. A to nejen v ekologii, ale obecně v oblasti podpory kultury a vzdělanosti.

¹⁶⁵ „Josef Vavroušek začal od let 1997/98 spolupracovat s týmem Antonína Bučka, který se v tehdejším Geografickém ústavu ČSAV zabýval výzkumem stavu životního prostředí. Vavrouška k nám přivedl Igor Míchal, který se pohyboval v okruhu Ekologické sekce Biologické společnosti ČSAV a dalších nezávislých skupin. Výsledky našich geografických analýz využil J. Vavroušek k doplnění kritických zpráv, které Ekologická sekce vydávala, a za Vavrouškova vedení Federálního výboru pro životní prostředí vydal Geografický ústav v roce 1992 *Atlas životního prostředí Československa*.“ E-mail Miroslava Kundraty Romaně Dominice Hrbatové ze dne 17. července 2025.

¹⁶⁶ MÜLLER, J.: *Stará vzpomínka na Josefa Vavrouška*.

VISIT TO PRAGUE

8-12 NOVEMBER 1986

Saturday 8th. November

Travel to Prague by Czech airlines in fine weather. Airport security check much less intensive than the bus border check. There was much waiting about but only a cursory examination of baggage. I took the bus from the airport to the terminal where Jerzy was waiting. The air pollution over Prague very noticeable as the bus descended into the City.

Jerzy wants Josef Vavrousek to handle co-ordination of the ecological work in future. He is also very keen that we help establish links to German groups.

Josef arrived and took me to the hotel. He is very keen on a ministerial visit. It would be very important to let them know the programme in advance. He stressed the importance of trying to arrange invitations for them to visit events in the West, particularly if it were possible to arrange for travel and living costs to be paid.

Sunday 9th. November

We spent the morning touring the countryside around Prague. There were a great number of second homes, many of them in very fine condition in marked contrast to the state of many of the buildings in Prague itself. There were many people visiting historic sites and rock climbing venues. Much of the new construction in the Prague suburbs seems to be concrete system build. They are going to have enormous infrastructure problems in a few years, especially as the high level of air pollution will speed deterioration of the buildings. I suspect the economic consequences will be very serious.

At 3.00p.m., I met Eva Kruzikova and a colleague of hers from the Institute for Law and the State, Mazariski. I had the impression she was senior to him. She has turned down membership of the Communist Party (Vavrousek told me he had just been asked again, for the third time, to join.) She had just attended an international seminar on the environment held in Prague. At it she made contact with my friend from Imperial College who I had briefed about her. She stressed how important it was for her to be personally invited to participate in the continuing work of the seminar (this has happened) and to be invited to contribute articles to learned journals. The Director of

the Institute for State and Law is Dr. Josef Blahoz and invitations should be addressed to him, but name E.K.

We discussed the possibility of a Ministerial visit at some length. They stressed how important it was for VV to ask to see and talk to the right people. He should see Mr. Obsina, Chairman of the S.C. for S.T.D.I. who is also a Deputy Premier and Academician Baruč, Vice-chair of CAS responsible for the biological sciences, including ecology. M had read Peter Hall's book, Europe 2000. He was keen for PH to go to Prague and wondered if an update of the book could be done to include Eastern Europe. (I know Peter Hall quite well and will raise this with him).

I had dinner that evening with J.V. and his family at their home.

Monday 10th November

I went with J.V. at 10.00 to his institute and spent the morning in a discussion with his immediate superior Hbrek. He explained the working of the Institute to me in very much the same terms that J.V. had done on my previous visit. He also reviewed some of the practical problems of the development and implementation of environment policy in Czechoslovakia.

After lunch, the seminar took place. It started at 1.30 and continued until 5.00. There were about 20-25 people present, mostly from V's own institute although there were a number of people from other institutes. V regarded this as a particular coup. I spoke for about 45 minutes on the development of environmental policy in Western Europe and on the current themes of importance. The rest of the session was taken up by questions.

At 7.30, I again met Mazariski for a drink and a further discussion of a Ministerial visit. Afterwards I had dinner with V and Jan Tauber. We mainly discussed the current political situation in Czechoslovakia. There seems to be considerable speculation over Husak's future, a growing feeling that the economy is in serious trouble and much waiting to see what signals are coming from Moscow. They commented on Gorbachov's failure to visit Czechoslovakia and interpreted this as a sign of disapproval. They were hopeful that Gorbachov would succeed with his reforms as they thought this would have a significant effect on the succession in Czechoslovakia.

Tuesday 11th November

In the morning I had to change hotels. I then had lunch with Jan Tauber, again discussing the general political picture. At 3.00 I met Moldan. He is the key figure in ecology in

Czechoslovakia. His own field is geology, but he is the leading popular writer on environmental matters in Czechoslovakia. Together with Mazariski he founded the Ecological Association of the CAS. This has provided them with an appropriate institutional base from which to develop networks outside the official bodies. He is someone VV must see if he goes to Prague. He has played a central role in the development of all the principal texts on Czech environment policy. He is the only person I met who has already developed a network of Western contacts. He is interested in the possibility of translating Western texts.

His daughter is a statistician at the Institute of Public Hygiene. She has been awarded a scholarship by the Norwegian Government to spend a year studying in Norway. He confirmed the points made in my other discussions about a ministerial visit and gave me a great deal of information about the real state of the Czech environment.

I had dinner that evening with Zieleniec from the Economic Institute. He had also invited some Hungarian friends and a doctor. We discussed health problem in Czechoslovakia and in particular how their kind of society was going to handle AIDS. It is an issue that has so far recieved little public attention, though there is some official concern.

Wednesday 12th November

The day began with an 8.30 meeting with two women from the Economic Institute who are studying the economic impacts of environmental problems. We talked until 11.00. Although many of the perceptions and policy themes are the same as they are here there are impossible problems in achieving anything. Every attempt to look at penalties or incentives simply runs into the sand. For instance, far from there being an incentive to save energy in a country with relatively limited supplies, the way a concern's budget is calculated penalises someone who doesn't use all their allocation of energy.

At 12.00 I caught the bus to the airport. leaving was even easier than entering.

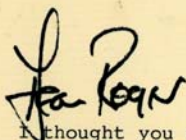
Tom Burke.

The Green Alliance

60 CHANDOS PLACE LONDON WC2N 4HG TELEPHONE 01-836 0341

Roger Scruton
7 Linden Gardens
London W2

1st July 1988

I thought you might be interested in some information on Hungary. The enclosed report is from Janos Vargha. It will be published in due course by the IUCN but for the moment I would be grateful if you would limit its circulation.

Janos Vargha attended an important seminar organised by the European Environment Bureau (EEB) on Thursday and Friday of last week. The seminar was on CO2 and climate change. The EEB is Europe's premier environmental body with over 100 national organisations representing some 20 million members. The importance of the seminar meant that Janos had an opportunity to meet many of the most influential environmental leaders in Western Europe as well as two of the most influential US environmentalists who were also present. Everyone was very interested to meet him and all were impressed by his technical grasp of the issues.

On Saturday, he addressed a meeting of the Executive Committee of the EEB on the Hungarian situation. The outcome of this meeting is that he has been formally appointed the EEB's correspondent in Hungary.

All told the visit was a great success and will lead to a much greater flow of information to and from Hungary. Janos has agreed to arrange a visit to Hungary for me in the spring of next year in order to prepare a proposed international seminar in Budapest in the autumn.

Events are also moving forward in Czechoslovakia. Josef Vavrousek has arranged three lectures for me in September. He could not come to Brussels but I will arrange for him to come to something else later in the year.

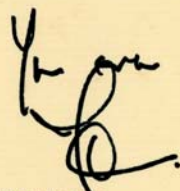
Chairman: Elisabeth Sidney Hon. Treasurer: Richard Holme
Committee: Ian Branton, Robin Grove-White, Nigel Haigh, David Hall, Roger Harrison,
Ronald Higgins, Angela King, Richard Mackie, Tony Paterson, Diana Schumacher,
Charles Secrett
Director: Tom Burke

THE GREEN ALLIANCE IS A CROSS-PARTY ECOLOGICAL INITIATIVE

The EEB has also mandated the Chairman and Secretary-General to bring whatever pressure they can on the EEC to refuse to cooperate with Romania until it drops its dreadful proposals to bulldoze thousands of villages. I shall be following this up in due course. Do you still want me to go to Romania?

I shall let you have my report on Poland in the near future.

We should talk soon. Perhaps you might give me a call.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Tom Burke', with a stylized flourish at the end.

Tom Burke
Director

Josef Vavroušek. Foto Archiv Nadace Partnerství

Časopis *Veronica* – bulletin
MEV ČSOP Brno a OV ČSOP
Brno-venkov, červenec 1986.

Po redakční uzávěrce

Vládní návrh zákona,

terým se doplněná zákon o státní chráně přírody schválila 20. října 1986 Česká národní rada. Základním cílem navržená úprava je poskytnout společnosti občanské prostředky ve skutečně ochraně přírody, rezerv, chráněných přírodních výtvorů, chráněných živočichů a rostlin před nevolným sňatím, znečištěním a zničením.

jak se do lesa volá ...

[illegible][illegible]

Letní školení v Krkonoších

[illegible]

Ich persönlich:
Hans Kerschner

Ve dnoch 15. a 16. Hjna

problém v Třeboni zasedal pracovní skupina pro biotrické rezervace. Čs. národního komitě programu MAB (Člověk a biosféra). Obstarali byli informováni. Je sekretariát UNESCO v Paříži definitivně pověřit ochranu CHKO Pálava do celosvětové sítě biotrických rezervací. Vyhlášení problémů prováděných v dubnu 1987.

V údolí
Hostěnického potoka

byla slavnostně otevřena Mírové slavnostní výstavě a předsední lodiho Mezinárodního roku míru. Na výstavě třiapadesátí plodových umělců se pod vedením Zdeňka Kohouta podíleli mladí ochránci přírody z Prahy, školních dětí i z Brna. Tu

Zivotní prostředí
Erněnska

V sobotu 8. prosince v 9.00 hodin bude v síle Hrdoušův a planetárního tržního podniku umístěn výstavní Zvotalsko proslavil Rina Ofcova přednáška bude zaměřena na koncepty tvorby prostředí a na možnost budování zelené v centru města. Na závěr promluvy představení film o designu interiéru. Po obědě přednáška (do 12 hod.) bude zaměřena na péči o děti návštěvníků. Všechny úkoly se budou Zvotalsko proslavil a Město Trnava.

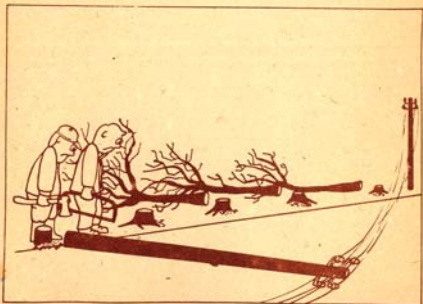
K vyhlášení

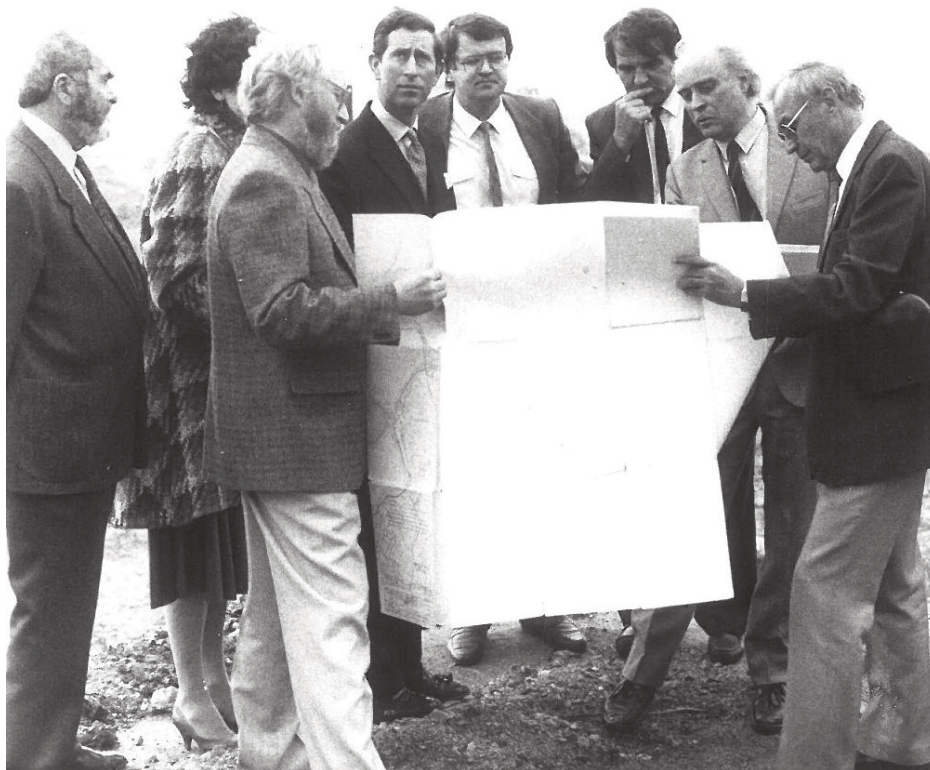
je připravena první křesťanská obřadní kniha — Podskanzená kniha. Obřadní podklady byly zpracovány již v roce 1979, připravena je i kniha v souvislosti s lokalizací nově nalezené Velké cesty Československé republiky Zlatého Ostravského. Vydání této knižní obřadní knihy bude také díky přínosu podkladů pro povýšení v přírodních a kulturních záležitostech. Kniha bude také rekrutací obřadní knihy, která bude přehledem, zahrnujícím i legendární knihu Podskanzená kniha.

Na chůlce: Vyhejno z Eofirů

VERONICA – bulletin MĚV ČSOP Brno
o OV ČSOP Bino-venkov
Vydání měsíční výbor Českého ústavu
ochrany přírody v Brně
Adresa: Český ústav ochrany přírody
Brno, P.O. Box 401, 602 00

Činné výstupy: 2 Kčs, předplatné na tel. až 12 Kčs
Vedoucí redaktor: E.N.Dr. Miroslav Kun-
drota,
nástupci: E.N.Dr. Jitka Pallantová
a ing. Jiří Turek
Redaktor: Oldřich Bárta, oběma navrh-
l: Karel Pospíšil
Kupující: oděšník do sazby 9.7.1966
Vydáno ve spolupráci s Českou státní
společností v Brně
s 370032184
Tisk: Městočeská tiskárna
Olomouc, provoz 36 Proletář

Josef Vavroušek (čtvrtý zprava) organizoval v květnu 1991 jako ministr životního prostředí návštěvu prince Charlese, dnes krále Karla III., v Severních Čechách – na Mostecku, tehdy postiženém povrchovou těžbou a spalováním uhlí. Foto Archiv Nadace Partnerství

Ekologická sekce Československé biologické společnosti při ČSAV
a Ekologická pracovní skupina Rady ekonomického výzkumu ČSSR
ve spolupráci s Ústředním ústavem národohospodářského výzkumu v Praze

STAV A VÝVOJ
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
V ČESKOSLOVENSKU

Praha, únor 1989

Brožura *Stav a vývoj životního prostředí v Československu*. Připravila Ekologická sekce Československé biologické společnosti při ČSAV a Ekologická pracovní skupina Rady ekonomického výzkumu ČSSR ve spolupráci s Ústředním ústavem národohospodářského výzkumu v Praze. Vydáno v Praze, únor 1989, 145 stran (počítačový tisk). Fond Jan Hus Educational Foundation

**Institut
für
Europäische
Umweltpolitik**

Bonn · London
Paris · Brüssel
Institute for European
Environmental Policy
Institut pour une Politique
Européenne de l'Environnement
Institut voor Europees
Milieubeleid

IEEP · Aloys-Schulte-Strasse 6 · D-5300 Bonn 1

THE OTHER EUROPE - EAST EUROPE AND THE SOVIET UNION

Helmut Schreiber

Paper for the Conference on
European Environment Policy: The Next Five Years,
organized by the
Centre for Environmental Technology,
Imperial College of Science and Technology,
London, June 23-24, 1989.

Aloys-Schulte-Strasse 6
D-5300 Bonn 1
Tel. 49 228 215810-220972
Telex 940608/Sec. d
Fax 49 228 221082

5 Endsleigh Street
GB-London WC1H 0DD
Tel. 44 1 588 2117
Telex 201081 cswan g
Fax 44 1 588 2826

55, rue de Vienne
F-75341 Paris Cedex 7
Tel. 33 1 42 22 12 54
Telex 201220 fec par f
Fax 33 1 42 22 65 54

Eendrachtsstraat 51
B-1050 Brussel
Tel. 32 2 512 89 38
Telex 21504 fec bdx
Fax 32 2 512 32 95

Das Institut
gehört zum Netzwerk der
Europäischen Kulturstiftung
Jan van Goyenkade 5
NL-1075 HN Amsterdam

Helmut Schreiber: *The Other Europe – East Europe and The Soviet Union*. Materiály připravené jako podklady pro konferenci European Environment Policy: The Next Five Years pořádané v Londýně, 23.–24. června 1989, 25 stran, (xerokopie). Fond Jan Hus Educational Foundation

Vzdělávací nadace Jana Husa po roce 1989

Marta Mrázová

Po sametové revoluci

V listopadu 1989 padl komunistický režim v Československu. V té době v Brně probíhaly již pět let britské semináře u Oslzlých, u rodiny Jelínkových se konaly francouzské semináře a uskutečnilo se také několik německých seminářů. Týden po začátku revoluce, 25. listopadu 1989, přijela do Brna výtvarnice Helen Ganlyová. Její plánované přednášky se zúčastnilo pouze několik umělců (s Petrem Oslzlým, který byl v té době v Praze, se Ganlyová vůbec nesetkala), zažila však neopakovatelnou atmosféru revolučního Brna včetně toho, že se zapojila do živého lidského řetězu vedoucího z náměstí Svobody k bohunické věznici.¹⁶⁷ Ganlyová vše zaznamenala v obšírné zprávě, kterou doprovodila kresbami zachycujícími vzrušené revoluční dění: „Najednou se lidé začali řadit do zástupů, chytli se za ruce a pak se dali do pohybu. Bylo to velmi vzrušující. Řetěz se začal pohybovat po náměstí. Když jsme opustili náměstí a šli do kopce doprava, foukal nám do tváří ledový sníh. Skupinky studentů stály u silnice s plastovými kbelíky plnými horkého voňavého ovocného čaje pro běžící a klopýtající postavy. (...) Zatímco tmavé davy napůl pochodovaly a napůl běžely ulicemi, okolo projížděly tramvaje s jásajícími cestujícími (...). Byl to neuvěřitelný pocit uhánět po zledovatělých silnicích – kdykoli mi podklouzla noha, cizí teplá ruka mě sevřela a podržela mě nahoře. (...) Jednou jsme se zastavili před žlutohnědým domem s oprýskanou omítkou. Jedno z oken v patře bylo otevřené. Přes krajkové závěsy někdo prostrčil zesilovač a pouštěl projevy z Prahy. (...) Už jsme byli skoro nahoře, když jsme potkali lidi, kteří šli opačným směrem. ‚Tam nahoře není místo,‘ řekli. ‚Je tam naráváno a lidi zpívají hymnu.‘“¹⁶⁸

¹⁶⁷ V bohunické věznici byl tehdy stále vězněn brněnský disident Petr Cibulka.

¹⁶⁸ Zpráva Helen Ganlyové o návštěvě Brna 25.–28. listopadu 1989. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

Zatímco Petr Oslzlý prožil horečné dny sametové revoluce převážně v Praze, kde spolu s Divadlem na provázku a HaDivadlem zahájil jako první stávku českých divadel a posléze začal úzce spolupracovat s Václavem Havlem a dalšími při zakládání Občanského fóra (OSLZLÝ, JEŘÁBKOVÁ 2020, 223–229), v Brně se Miroslav Pospíšil (v době revoluce působil na filozofické fakultě brněnské univerzity) zapojil jako člen stávkového výboru do okupační stávky studentů v budovách univerzity. Jiří Müller, v té době topič a hlídač v bytovém družstvu, se stal po založení brněnského Občanského fóra členem jeho parlamentu a rady a začátkem roku 1990 předsedou Občanské komise pro prověrky StB v Jihomoravském kraji.¹⁶⁹

Už 9. ledna 1990 se do Brna vrátil Roger Scruton, vyhoštěný v červnu 1985 z Československa. Zatímco před listopadem 1989 neměl příležitost v Brně přednášet, nyní měl přednášku *Obnovení práva* v Justičním paláci.

Po změně poměrů se zdálo, že už podpora ze strany britské nadace nebude potřeba, jak o tom vyprávěl Roger Scruton ve svém článku *A Catacombe Culture* z února 1990: „Je nyní naše práce u konce? Doufali jsme, že téměř ano. Ale naši čeští a slovenští kolegové byli zcela jiného názoru. Jejich systém školství, balancující po dlouhá desetiletí na samém pokraji zničení, byl konečně svěřen do rukou lidem, kteří jsou schopni jej zachránit. Ale potřebují znalosti, knihy a technické vybavení; potřebují přepsat osnovy všech předmětů, kde marxismus znemožňoval skutečné poznání nebo stranická privilegia zajišťovala studium pouze dětem vyvolených. Potřebují restaurovat vědecké disciplíny – jako jsou právo, ekonomika nebo politologie – které byly prakticky zardoušeny politickým rozhodováním. Naše práce, tvrdí všichni shodně, nekončí, nýbrž začíná.“ (SCRUTON 1990)

Podobně na tehdejší dobu vzpomínal Miroslav Pospíšil: „No, naši přátelé v Anglii otevřeli šampaňské, zvolali hurá, naše práce končí, a my jsme opáčili, naopak, teď vás potřebujeme ještě víc, než jsme vás potřebovali dříve, protože teď konečně můžete nám pomoci znovuobnovit ta zdevastovaná pracoviště humanitních věd na skutečných univerzitách, ten kapitál prostě by byla strašná škoda zahodit, že jo, to byli lidé, kteří se stali přáteli Československa, kteří měli tu úžasnou zkušenost těch bytových seminářů a byli ochotni dál, dál pomáhat.“¹⁷⁰

¹⁶⁹ Později se organizátoři brněnských britských seminářů vydali různými směry. Miroslav Pospíšil byl v letech 1989–1991 proděkanem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a od roku 1990 se věnoval práci v Československé vzdělávací nadaci Jana Husa. Petr Oslzlý působil po roce 1989 v Praze jako poradce prezidenta Václava Havla pro kulturní otázky a ředitel kulturní sekce jeho kanceláře, od roku 1993 byl ředitelem Centra experimentálního divadla a v letech 2018–2022 rektorem brněnské JAMU. Jiří Müller byl od června do listopadu 1990 ředitelem Úřadu pro ochranu ústavnosti a demokracie, v letech 1990–1992 poslancem ČNR, později pracoval v neziskovém sektoru.

¹⁷⁰ Rozhovor s Miroslavem Pospíšilem, 2019. Podzemní univerzita v Brně 1984–1989. Projekt MUNI/FR/1094/2019 Podzemní univerzita – význam, dějiny. Masarykova univerzita, Brno. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2022/OV101/um/podzemni-univerzita-v-Brne_11222.pdf [cit. 25. února 2025].

Mezitím se prezidentem Československa stal Václav Havel a také další bývalí spolupracovníci JHEF se ujali vysokých státních funkcí.

V květnu 1990 prezident Václav Havel v oficiálním dopise zaslaném tehdejšímu předsedovi správní rady JHEF Anthonymu Smithovi vyjádřil poděkování nadaci za práci v posledních letech a zároveň naději, že bude nadace pokračovat ve spolupráci: „Bývalí komunističtí vládci nám zanechali velký úkol obnovy. Devastace našich vzdělávacích institucí byla stejně velká jako devastace našeho životního prostředí a přírodních zdrojů. Konečně však přišla příležitost obnovit jak naše vzdělávací dědictví, tak naši krajinu. V obou těchto životně důležitých úkolech potřebujeme využít vaše odborné znalosti a dobrou vůli. A doufáme, že nám pomůžete obnovit naše univerzity, zejména v takových oborech, jako je právo, vzdělávání, ekologie, management, literatura a umění. Prosíme, podávejte nám i nadále pomocnou ruku, kterou jste nám podávali v minulosti. V tuto chvíli ji potřebujeme stejně jako kdykoli předtím.“¹⁷¹

Československá vzdělávací nadace Jana Husa

Na základě těchto úvah se představitelé britské JHEF rozhodli, že budou pokračovat ve své práci, trvali však na tom, že jejich role už nyní bude pouze podpůrná a že si veškerou organizaci musí zajišťovat sami kolegové v Československu.¹⁷² V květnu 1990 tak vznikla Československá vzdělávací nadace Jana Husa, jejími zakladateli se stali Jiří Müller, Eva Oslzlá a Miroslav Pospíšil. K oficiálnímu otevření kanceláře došlo v říjnu 1990 za účasti prezidenta ČSFR Václava Havla. Kromě brněnského ústředí působila nadace v té době také v Praze a v Bratislavě.¹⁷³

Československá vzdělávací nadace Jana Husa se ve svém statutu přihlásila k odkazu svých předchůdců, působících před listopadem 1989:

„Vzdělávací nadace Jana Husa je nepolitická, nekofesijní nadace, zřízená k podpoře vzdělanosti, kultury a svobody.

Vzdělávací nadace Jana Husa se hlásí k odkazu svých předchůdců, občanů Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a Francie, kteří v osmdesátých letech mi-

¹⁷¹ Dopis Václava Havla Anthonymu Smithovi z 21. května 1990. Uloženo ve fondu JHEF v podsírbce ODKAZ MZM.

¹⁷² Rozhovor s Miroslavem Pospíšilem, 2019. Podzemní univerzita v Brně 1984–1989. Projekt MUNI/FR/1094/2019 Podzemní univerzita – význam, dějiny. Masarykova univerzita, Brno. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2022/OVK101/um/podzemni-univerzita-v-Brne_11222.pdf [cit. 25. února 2025].

¹⁷³ Po rozpadu Československa rozhodla československá nadace o svém rozdělení na českou a slovenskou nadaci, a tak vznikla slovenská Vzdělávacia nadácia Jana Husa v Bratislavě. Obě nadace měly stejnou správní radu složenou z Čechů a Slováků a totožné poslání. Slovenská nadace ukončila svou činnost v roce 2009 a od té doby vypisuje česká Vzdělávací nadace Jana Husa programy i pro slovenské uchazeče.

nulého století založili ve svých zemích JHEF a AJH jako výraz solidarity s občany Československa. V době nesvobody a bezpráví prostřednictvím Husovy nadace prakticky podporovali aktivity lidí v Československu, kteří v obtížných podmínkách represe udržovali svobodný tok informací a chránili tradici svobodného vzdělávání a kultury.¹⁷⁴

Mezitím už probíhala intenzivní práce staronové nadace. Miroslav Pospíšil, který se posléze stal výkonným ředitelem nadace a působil v ní až do roku 2001, na dobu po sametové revoluci vzpomíná jako na naprosto chaotickou: „(...) tehdy bylo takové nadšení, že nám chtěl pomáhat celý svět a začaly se sem hrnout nejrůznější návštěvy, umělci, politici a samozřejmě taky spousta lidí z univerzit a ty naše univerzity na to nebyly připraveny samozřejmě, byly velice slabý a často nedokázaly rozpoznat, kdo jim chce skutečně něco přinést a kdo se jenom přišel podívat, jak to teda teď vypadá v republice, kde je filozof prezidentem“.¹⁷⁵

V době těsně po revoluci se práci Husovy nadace v československých bytových seminářích dostalo široké publicity v západních médiích a v důsledku toho se na nadaci začali obracet lidé, kteří nabízeli pomoc: „V prvních měsících a letech po listopadu 1989 jsme byli zavaleni žádostmi o zprostředkování kontaktů, o vyhledání vhodných partnerů, o informace a rady, o zorganizování konferencí, přednášek, kursů atd. atd. Neodmítali jsme. Jednak jsme byli schopni poskytnout velmi cennou službu, ale zároveň tyto žádosti byly cenným zdrojem kontaktů a základem spolupráce s mnoha významnými institucemi – skvělým základem pro naši budoucí práci.“ (POSPÍŠIL 2001, 3)

V tomto přechodném období (do léta 1990) byl dokončen program přednášek, které byly naplánovány ještě pro bytové semináře, přijížděli však i mnozí další kolegové z předlistopadové doby a také noví spolupracovníci působící v nejrůznějších oborech. Vzhledem k tomu, že práce nadace byla založena právě na kontaktech s kvalitními odborníky, rozhodli se představitelé nadace, že budou pokračovat v práci ve stejných oborech, kterým se věnovaly bytové semináře (teologie, humanitní a společenskovědní obory, kultura a umění). Brzy se však objevila další pole působnosti, ve kterých byla práce nadace potřebná: informace a poradenství o vzdělávání, oblast anglického jazyka, ekonomické vědy, právo, podpora knihoven a vydávání odborné literatury, další vzdělávání dospělých a učitelská příprava. (POSPÍŠIL 2001, 2–3) Některé z těchto oblastí podporuje nadace dodnes a systematicky se jim věnuje, od jiných programů v průběhu let upustila.

¹⁷⁴ Statut Vzdělávací nadace Jana Husa. Dostupné z: <https://www.vnjh.cz/o-nadaci/statut/> [cit. 13. ledna 2025].

¹⁷⁵ Rozhovor s Miroslavem Pospíšilem, 2019. Podzemní univerzita v Brně 1984–1989. Projekt MUNI/FR/1094/2019 Podzemní univerzita – význam, dějiny. Masarykova univerzita, Brno. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2022/OV101/um/podzemni-univerzita-v-Brne_11222.pdf [cit. 25. února 2025].

Desetiletí obnovy

V klíčovém období po sametové revoluci si nadace jako svůj cíl stanovila pomáhat univerzitám při obnově a rozvoji svobodného vzdělávání a v roce 1990 zahájila dlouhodobý program nazvaný *Desetiletí obnovy*. V první fázi, nazvané „první pomoc“ (1990–1993), se nadace „snažila prolomit několik desetiletí trvající izolaci a napomoci opětovnému navázání mezinárodní spolupráce“.¹⁷⁶ Pracovníci nadace se soustředili na poskytnutí toho, čeho se na obnovovaných svobodných univerzitách nejvíc nedostávalo – kontaktů se zahraničními institucemi, knih, přednášejících atd.

Velký podíl na úspěšném rozjezdu nadace po roce 1990 měl Roger Scruton, který si vzal na rok volno z Birkbeck College, a také Barbara Dayová, která od roku 1989 stále více pobývala v Brně.¹⁷⁷ Nepostradatelným pomocníkem v oblasti etablování výuky politologie na českých (zejména brněnských) vysokých školách byl Frank Bealey, který do Československa přijížděl přednášet v rámci bytových seminářů ještě před sametovou revolucí a patřil také k členům správní rady JHEF.

Druhá fáze, „akutní terapie“ (1993–1996), měla za cíl „využití mezinárodní spolupráce k cílené pomoci českým a slovenským vysokoškolským učitelům a pracovníkům“.¹⁷⁸ Nadace se zaměřila na to, aby pomáhala obnovujícím se vysokoškolským pracovištím vytvářet trvalejší kontakty s podobnými pracovišti na Západě a aby se výuka a bádání na univerzitách dostaly na mezinárodní úroveň.

Ve třetí fázi, nazvané „stabilizace“ (1996–2000), už se zodpovědnost za navazování a udržování kontaktů se zahraničím přesouvala z nadace na samotné katedry a fakulty.¹⁷⁹ Nadace tehdy nabízela program *Cursus innovati* zaměřený na podporu inovace výuky na vysokých školách a program *Novicius* podporující výchovu nové generace vysokoškolských učitelů. Ve spolupráci s nadací Open Society Fund vzniklo v roce 1997 Akademické informační centrum, které sídlilo v Brně na Staré radnici a brzy se stalo nejvýznamnějším centrem informací o vzdělávání v zahraničí v České republice.¹⁸⁰

Po tomto desetiletí usilovné práce na obnově vysokého školství se nadace rozhodla pokračovat ve své činnosti a přešla k „desetiletí rozvoje“ českého vyššího vzdělávání. Nadále se soustředila na humanitní a společenskovědní obory, na rozdíl od devadesátých let, kdy pomoc přicházela ze zahraničí, už však nyní dokázala pracovat zcela nezávisle.

¹⁷⁶ Viz informační materiál Vzdělávací nadace Jana Husa, archiv VNjH, b. d.

¹⁷⁷ Nyní žije trvale v Praze a má české občanství.

¹⁷⁸ Viz informační materiál Vzdělávací nadace Jana Husa, archiv VNjH, b. d.

¹⁷⁹ Rozhovor s Miroslavem Pospíšilem, 2019. Podzemní univerzita v Brně 1984–1989. Projekt MUNI/FR/1094/2019 Podzemní univerzita – význam, dějiny. Masarykova univerzita, Brno. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2022/OVK101/um/podzemni-univerzita-v-Brne_11222.pdf [cit. 25. února 2025].

¹⁸⁰ Srov. Historie nadace. Dostupné z: <https://www.vnjh.cz/o-nadaci/historie-od-1980/> [cit. 13. ledna 2025].

Ocenění

Práce Vzdělávací nadace došla mnohokrát zaslouženého uznání.¹⁸² Již v roce 1990 ji ocenil Václav Havel ve zmiňovaném dopise předsedovi správní rady JHEF Anthony Smithovi. Roger Scruton, klíčová postava nadace, obdržel mimo jiné čestný doktorát Masarykovy univerzity (v roce 1998, spolu s francouzským filozofem Jeanem-Pierrem Vernantem, spoluzakladatelem a významným představitelem francouzské AJH), ve stejném roce mu prezident Václav Havel udělil medaili Za zásluhy. Dne 15. listopadu 2019, tedy nedlouho před svou smrtí, obdržel Roger Scruton z rukou Jaroslava Kubery Stříbrnou pamětní medaili Senátu. V roce 2021 bylo Rogeru Scrutonovi uděleno čestné občanství města Brna in memoriam.

Několika ocenění se dostalo i Barbaře Dayové: v roce 1998 obdržela pamětní medaili prezidenta Václava Havla. Roku 2022 získala cenu Ústavu pro studium totalitních režimů za mimořádný přínos k reflexi novodobých dějin, v roce 2024 jí udělil ministr kultury Martin Baxa medaili Artis Bohemiae Amicis (Přátelům českého umění) za soustavnou práci přispívající k rozvoji české kultury v zahraničí. Barbara Dayová se navíc zásadním způsobem zasloužila o historickou dokumentaci dějin JHEF v letech 1979–1989 v knize s názvem *The Velvet philosophers*. Do češtiny ji pod názvem *Sametoví filozofové* přeložila Bronislava Müllerová.

Jiří Müller získal v roce 2021 Cenu města Brna za zásluhy o svobodu a demokracii. Medaili Rogera Scrutona Masarykovy univerzity obdrželi v roce 2023 Jiří Müller a Miroslav Pospíšil. Dne 17. listopadu 2024 pak obdrželi z rukou premiéra Petra Fialy Medaili Karla Kramáře všichni tři muži, kteří se zásadní měrou zasloužili o chod bytových seminářů, Jiří Müller, Petr Oslzlý i Miroslav Pospíšil.

Nešlo však jen o hmotná ocenění v podobě skutečných medailí. Zasloužených ocenění v intelektuální oblasti, zejména obsazením rektorských postů významných brněnských vysokých škol a jedné vysoké školy slezské, se dostalo pěti lidem, kteří patřili mezi organizátory či posluchače bytových seminářů. Milan Jelínek se stal prvním polistopadovým rektorem Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně a zasloužil se o návrat jejího původního názvu Masarykova univerzita. V letech 1998–2004 byl rektorem Masarykovy univerzity v Brně Jiří Zlatuška. Na rektorském postu jej v letech 2004–2011 vystřídal Petr Fiala. Společně s Milanem Jelínkem pomáhal založit Slezskou univerzitu v Opavě Martin Černožský a v letech 1992–1998 stanul v jejím čele. V letech 2010–2018 zastával rektorskou funkci Janáčkovy akademie múzických umění Ivo Medek, následně v letech 2018–2022 byl rektorem JAMU Petr Oslzlý.

¹⁸¹ V následujících řádcích uvedu jen některá československá ocenění, celkový přehled by byl obsáhlejší.

Nadace v současné době

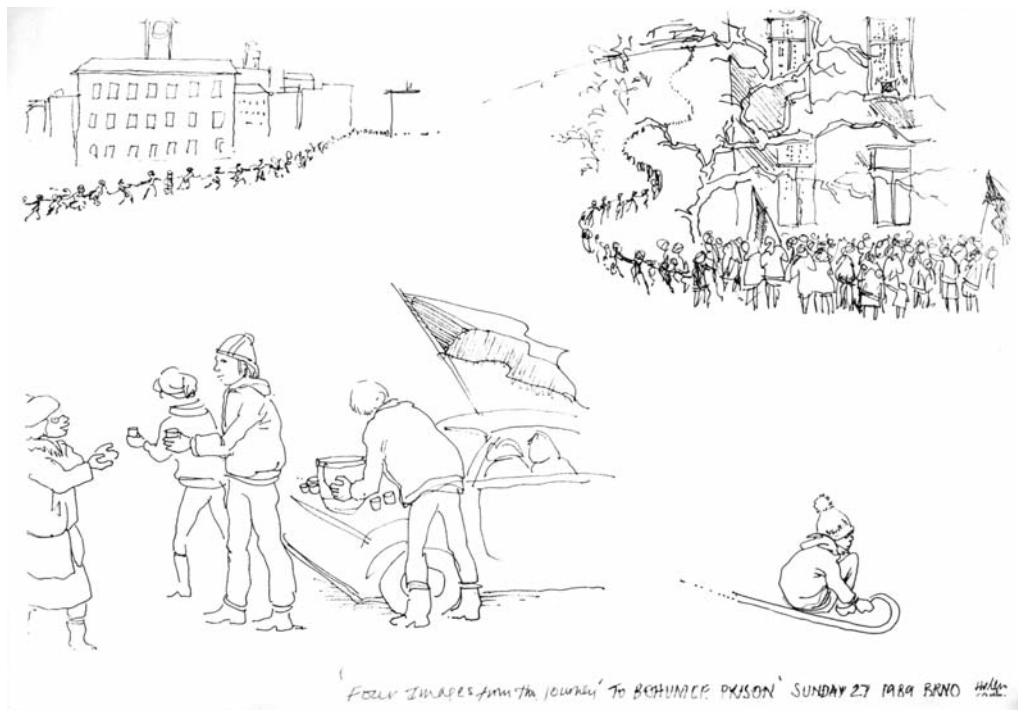
V současné době nabízí VNJH čtyři programy určené pro střední školy a tři programy pro vysoké školy. Oceněním pro inspirativní pedagogy na středních školách je Labyrint světa – Cena Vladimíra Jochmana pro učitele, zatímco program Cena Bronislavy Müllerové oceňuje nejlepší studentské práce na téma svobody slova a odpovědnosti ve veřejném životě. Dalšími středoškolskými programy jsou Přírodovědná stipendia Husovy nadace a Seminář pro slovenské a české učitele dějepisu.

K vysokoškolským programům patří Grant Husovy nadace, který zahrnuje vypracování odborné eseje na zadané téma, Stipendium Husovy nadace pro doktorandy nebo doktory do věku 40 let, působící v neaplikovaných humanitních, společenskovědních a příbuzných oborech, a Cena IUS et SOCIETAS udělovaná studentům za vypracování eseje o roli práva a justice ve společnosti. Do roku 2022 podporovala nadace také Francouzskou letní univerzitu (první letní univerzita se uskutečnila roku 1991, do roku 2010 program fungoval pod názvem Letní univerzita francouzské filozofie). Cílem programu byla podpora dlouhodobé spolupráce francouzských, českých a slovenských studentů a učitelů filozofie. Vyvrcholením spolupráce pak byla právě Francouzská letní univerzita, diskusní setkávání nadaných českých a slovenských frankofonních studentů, především doktorandů, s francouzskými protějšky. Letní univerzita se konala střídavě v České republice, Slovenské republice a ve Francii.

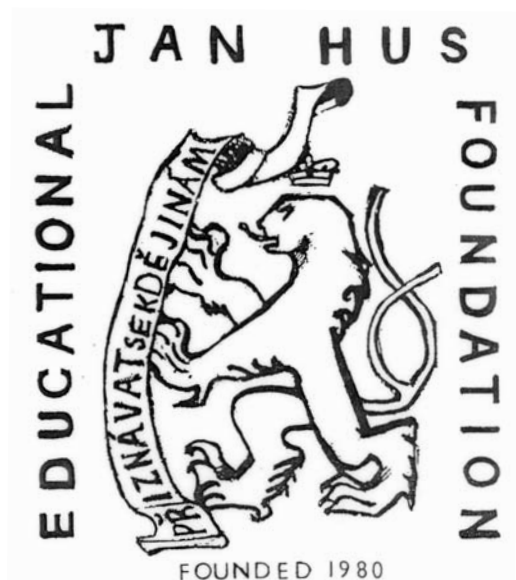
Všechny programy jsou vypisovány pro Českou republiku i Slovenskou republiku.¹⁸²

VNJH tak i po více než čtyřiceti letech své existence stále naplňuje, co si na počátku své existence stanovila v článku III svého statutu – podporovat vzdělanost, kulturu a svobodu.

¹⁸² Informace o programech byly čerpány z webových stránek VNJH. Dostupné z: <https://www.vnjh.cz/> [cit. 13. ledna 2025].

Na konci listopadu 1989 přijela do Brna oxfordská výtvarnice Helen Ganlyová. Svou zprávu z cesty doplnila kresbami zachycujícími tehdejší události v Brně, zejména lidský řetěz, který vedl z náměstí Svobody až k věznicí v brněnských Bohunicích. Fond Jan Hus Educational Foundation

Logo Vzdělávací nadace Jana Husa.
Archiv Vzdělávací nadace Jana Husa

Slavnostní otevření brněnské kanceláře Vzdělávací nadace Jana Husa za účasti prezidenta republiky Václava Havla. ČTK / Zeh Igor

Barbara Dayová v první brněnské kanceláři Vzdělávací nadace Jana Husa na Radnické ulici, 2. října 1990. Fond Barbary Dayové

Frank Bealey s Miroslavem Pospíšilem v Brně na České ulici, červenec 1994. Soukromý archiv rodiny Franka Bealyho

Slavnostní udílení doktorátů Rogeru Scrutonovi a Jeanu-Pierru Vernantovi na Masarykově univerzitě v roce 1998. Doktoráty udílí emeritní rektor Milan Jelínek, přihlíží rektor Jiří Zlatuška. Fond Barbary Dayové

Roger Scruton a Jean-Pierre Vernant při udílení doktorátů na Masarykově univerzitě v Brně v roce 1998.
Fond Barbary Dayové

Prezentace knihy *Sametoví filosofové* na Pražském hradě u prezidenta Václava Havla v roce 1999. Zleva: Jiří Müller, Oriana Stocková, Wolfgang Stock, Jean-Pierre Vernant, Barbara Dayová, Alan Montefiore, Catherine Audardová, Paul Flather. Fond Barbary Dayové

Přednáška Rogera Scrutona v aule Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2004. Fond Jiřího Müllera

Setkání správní rady Vzdělávací nadace Jana Husa na počátku nového tisíciletí. Zleva: Petr Zeman, Barbara Dayová, Jiří Müller, Vladimír Jochmann, Roger Scruton a Ján Čarnogurský. Fond Barbary Dayové

Závěr

V květnu roku 1978 odeslal Julius Tomin dopis čtyřem zahraničním univerzitám s žádostí o pomoc československým intelektuálům proti represím totalitního režimu ve vzdělávání. O osm měsíců později, na konci ledna 1979, jej přečetl na zasedání sekce filozofů univerzity v Oxfordu Bill Newton-Smith. Jako první vyslankyně vyjela do Prahy v dubnu 1979 Kathy Wilkesová. O rok později vznikla charitativní organizace JHEF. V roce 2025, tedy v roce konání výstavy i vydání katalogu, uplyne přesně 45 let od zahájení systematické britské podpory československého disentu. Vztah Britů a Čechů je i nadále živý, o čemž svědčí i udělení záštity nad výstavou britským vel-vyslancem v České republice Mattem Fieldem.

V Brně se spolupráce rozhořela díky Rogeru Scrutonovi a Jiřímu Müllerovi v dubnu 1981. Jak se prvotní setkání dvou silných osobností proměnilo v intenzivní a rozsáhlou oblast podpory svobodné kultury, jsme ukázali na výstavě i v katalogu. Podpora zahrnovala zejména pořádání utajovaných bytových seminářů s britskými přednášejícími v domácnosti manželů Evy a Petra Oslzlých. Součástí podpory bylo i poskytování moderních technologií, které pak byly využívány pro výrobu a rozšiřování samizdatu a promítání v ČSSR nedostupných či zakázaných filmů či natáčení filmů nových. Oblast spolupráce dosáhla z Brna do Prahy i mnohem dále za hranice republiky. Při procesu s Jazzovou sekcí Britové ovlivnili konkrétní české životní osudy. Vrstvě nekonformních ekologů ve státních službách zprostředkovali informace a kontakty ze Západu. Díky Britům se rozšířilo mezinárodní povědomí o brněnském výtvarném umění, o hudbě.

V těsném osobním kontaktu zůstal Roger Scruton s manželi Jiřím a Bronislavou Müllerovými jen čtyři roky. V červnu roku 1985 byl totiž v Brně zadržen a následně z Československa vyhoštěn. Vrátit se mohl až po sametové revoluci. Duchovně a tajnými kanály byl ale s Brňany spojen pevně i nadále, železně opoňe navzdory. Díky Rogeru Scrutonovi se spolupráce v podobě podpory na několika „kulturních fron-

tách“ a s dalšími přesahy tak úspěšně dařila. První svobodné kroky Rogera Scrutona vedly zpět do Brna, kde již 9. ledna 1990 pronesl v Justičním paláci přednášku *Obnovení práva*. Následně pomáhal zakládat Československou vzdělávací nadaci Jana Husa a podílel se na porevoluční restauraci českých univerzit. V roce 1998 mu byl udělen čestný doktorát na Masarykově univerzitě v Brně. O čtrnáct let později, v roce 2012, získalo Moravské zemské muzeum právě z rukou Rogera Scrutona archiv JHEF, který je nyní uložen v Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření. Symbolický kruh přátelství, návratu do Brna a satisfakce za vše, čím brněnskou kulturu obohatil, se pak uzavřel na konci roku 2021. Právě tehdy bylo uděleno Siru Rogeru Vernonovi Scrutonovi in memoriam Čestné občanství města Brna. Výstava i katalog jsou nejen reflexí tohoto symbolického kruhu. Jsou i jejím přesahem, v poselství vzájemné pomoci při předávání kulturních hodnot a vzdělanosti.

Summary

The initiative to establish international collaboration in the form of foreign academics giving lectures in private Czechoslovak homes came from the Prague philosopher Julius Tomin. During the normalization period, Julius Tomin worked in manual labour jobs and held seminars in his apartment focused primarily on ancient philosophy. In 1978, he wrote a letter to four Western universities requesting assistance for Czechoslovak intellectuals. Already the following year, the first lecturers arrived in Prague from the University of Oxford. The very first lecturer in Czechoslovakia was Kathy Wilkes. At that time, Bill Newton-Smith was involved in organizing the lectures. In 1980, the Jan Hus Educational Foundation (JHEF), a charity based in Oxford, was established to provide systematic support. In Brno, collaboration with JHEF began in 1981, the first home seminar was held in December 1984, and the mutual cooperation continued uninterrupted and without having been discovered until the end of 1989. Subsequently, the Czechoslovak Jan Hus Educational Foundation was established in Brno and continues its work to this day under the name Vzdělávací nadace Jana Husa.

The catalogue accompanies an exhibition of the same name, which was on display in the Marble Halls of the Moravian Museum from 15 October 2025 to 19 April 2026. Both the catalogue and the exhibition focus on the events in Brno during the 1980s. The individual chapters of the catalogue follow, at least partially, a chronological order of events. However, many developments took place simultaneously across several cultural fronts. For this reason, the chapters are further subdivided according to the focus of each area. The reader is first introduced to the beginnings of British-Czechoslovak, and later more specifically British-Brno, collaboration related to samizdat activities. Subsequent chapters explore home cinemas, visual arts, music, and ecology. The final chapter is devoted to the current Vzdělávací nadace Jana Husa. The core of the catalogue is the section dedicated to home seminars with British guests hosted by Eva and Petr Oslzlý. The organizers of the collaboration between Brno and Oxford were the couple Bronislava and Jiří Müller. On the British side, they were joined especially by Roger Scruton and Barbara Day. Miroslav Pospíšil served as the interpreter for the home seminars in Brno.

The book is accompanied by an illustrated supplement and short profiles of key figures associated with JHEF. Both the exhibition and the catalogue draw on materials preserved in the subcollection of the Department of the History of Anti-Totalitarian Culture (ODKAZ) at the Moravian Museum. They are also based on consultations and personal archives of individuals connected with JHEF – above all Barbara Day, Jiří Müller, Petr Oslzlý, and Miroslav Pospíšil.

Key words: home seminars, Julius Tomin, Oxford, Bill Newton-Smith, Kathy Wilkes, Roger Scruton, dissent, State Security, Jan Hus Educational Foundation, Prague, Brno, Jiří Müller, Petr Oslzlý,

Miroslav Pospíšil, secrecy, strategy, grey zone, samizdat, philosophy, notes for visitors, participants, visual arts, Jan Šimek, couriers, encrypted floppy disks, English Club, audiocassettes, electronic typewriter, computer, printer, Jessica Douglas-Home, Prameny series, The Czech Word Processor Morning Star, VCR, video camera, dubbing, Gallery at the Discount Chemist's, Helen Ganly, report on a visit, music, Jazz Section, trial, David Matthews, ecology, Tom Burke, award, Department of the History of Anti-Totalitarian Culture, Moravian Museum, Czechoslovak Socialist Republic, Czechoslovakia, totalitarian regime, Josef Vavroušek, home cinemas

Seznam použité literatury

Sbírka Moravského zemského muzea

Podsbírka Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření (ODKAZ)

ODKAZ, fond Barbara Dayová

ODKAZ, fond Jan Hus Educational Foundation

ODKAZ, fond Milan Jelínek

ODKAZ, fond Petr Zeman

ODKAZ, fond Petr Oslzlý

ODKAZ, fond Jiří Müller

ODKAZ, fond Miroslav Pospíšil

Archiv Národního muzea, Jazzová sekce

Archiv bezpečnostních složek

Fond Hlavní správa rozvědky SNB, reg. č. 12402 I. S

Fond Správa sledování SNB (SL), arch. č. SL-146 MV

Sbírka Svazky kontrarozvědného rozpracování (KR), arch. č. KR-845942 MV

Archiv Vzdělávací nadace Jana Husa

Archiv Centra experimentálního divadla

Osobní archivy, korespondence a rozhovory

Tom Burke, e-mailová korespondence 23. 3. 2025

Barbara Dayová, e-mailová korespondence 22. 11. 2024

Jiří Müller, e-mailová korespondence 16. 6. 2018, 27. 3. 2019, 13. 7. 2020, 19. 11. 2024, 4. 12. 2024, 31. 3. 2025

Jiří Müller: Stará vzpomínka na Josefa Vavrouška

Miroslav Pospíšil, e-mailová korespondence

Miroslav Pospíšil, rozhovor s Martou Mrázovou 7. 11. 2024

Miroslav Pospíšil: Desetiletí obnovy, Brno 2001

Alena Příbáňová, e-mailová korespondence 23. 4. 2025

Osobní archiv rodiny Franka Bealyho
Osobní archiv Jiřího Zlatušky

Literatura a publikované prameny

- DAYOVÁ, B. 1999: *Sametoví filozofové*. Doplněk, Brno. ISBN 80-7239-045-7.
- DUDZIKOVÁ, M.; BOROVSÁKÁ, J. A VEJVODOVÁ, D. 2013 (ed.): *Filosofie v podzemí – filosofie v zázemí: podoby filosofie v době normalizace a po sametové revoluci*. Nomáda, Praha. ISBN 978-80-260-3764-4.
- DĚD, J. 1987: Video na startovní čáře. *Amatérský film a video – Měsíčník pro audiovizuální tvorbu a techniku* 19 (27), č. 11, 256–257.
- GRAEVENITZ, K. VON 2009: „Podzemní univerzita“ pražských bohemistů: ukázka paralelní kultury v „normalizovaném“ Československu. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha. ISBN: 978-80-7285-120-1.
- HORÁČEK, R. 1995: Otvírání prostoru. Rozhovor Radka Horáčka s Petrem Oslzlým o Galerii Zlevněné zboží, Divadle v pohybu a Otevřeném dialogu. *Zakázané umění II*. Praha: Občanské sdružení pro podporu výtvarného umění, 1995. 168–171.
- HROMÁDKOVÁ, A.; KUČERA, R. 2014: Rozhovor k 30. výročí založení kulturně-politické revue Střední Evropa a britskému angažmá v regionu. Alenu Hromádkovou zpovídá R. Kučera. In: *Střední Evropa: revue pro středoevropskou kulturu a politiku*. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku 27, č. 139, 11–20. ISSN 0862-691X.
- KOURL, V. 1999: *Jazzová sekce v čase i nečase, 1971–1987*. Torst, Praha.
- OSLZLÝ, P. a kol. 1999: *Divadlo Husa na provázku 1968(7)–1998*. Centrum experimentálního divadla a nakladatelství Ulita, Brno. ISBN 978-80-902684-0-1.
- OSLZLÝ, P., 1992: Katalog retrospektivní výstavy Drogerie Zlevněné zboží pořádané ve Francii v Renes roku 1992.
- OSLZLÝ, P. 1993: Podzemní univerzita v Brně 1984–1989 (...1990). (Příběhy, studie, rozhovory – fragment). In: P. Fiala – F. Mikš (edd.): *Podzemní univerzita. Vznik a organizace brněnských bytových přednášek a seminářů (1984–1989). Přednášky z filosofie a politologie*, 9–103. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno.
- OSLZLÝ, P.; JEŘÁBKOVÁ, O. (ed.) 2020: *Vzpomínky Petra Oslzlého. Husa na provázku, univerzita v bytě, s Havlem na Hradě, houfy bílých psíků v dramaturgii i v životě...* Books & Pipes, Brno. ISBN 978-80-7485-228-2.
- PICHOVÁ, P. 2020: *Britská podpora brněnského disentu v 80. letech 20. století*. Acta Musei Moraviae, Scientiaes sociales, CV: 2, s. 321–354.
- PICHOVÁ, P.: Rozhovor s Jiřím Müllerem. *Odkaz*, 4/2023.
- PICHOVÁ, P.: Rozhovor s Barbarou Dayovou. *Odkaz*, 2/24.
- POSPÍŠIL, M. 2001: *Desetiletí obnovy*.
- PŘIBAN, M. a kol. 2018: *Český literární samizdat 1949–1989. Edice, časopisy, sborníky*. Academia a Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., Praha. ISBN 978-80-200-2903-4.
- REIL, R. 2011: *Radvanické kutání a dolování černého uhlí*. Obecní úřad Radvanice, Radvanice. ISBN 978-80-260-0068-6.
- ŘÍHA a kol. 2005: *Územní ekologické limity těžby v SHP*. Společnost pro krajinu, Praha. ISBN 80-903663-0-9.
- SCRUTON, R.; DOOLEY, M. 2021: *Hovory s Rogerem Scrutonem*. Books & Pipes ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, Brno. ISBN 978-80-210-9886-2.
- SMOLOVÁ, I. 2008: *Těžba nerostných surovin na území ČR a její geografické aspekty*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc. ISBN 978-80-244-2125-4.

- UHDE, M. 2012: *Objevy pozdního čtenáře. „Druhé čtení“ českých autorů od Máchy k Havlovi*. Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Brno. ISBN 978-80-7325-288-5.
- UHDE, M. 2013: *Rozpomínky. Co na sebe vím*. Torst, Praha. ISBN 978-80-7491-059-3.
- URBÁŠEK, P. 2005: Rozhovor s Jiřím Müllerem. In: M. Vaněk – P. Urbášek (edd.): *Vítězové? Poražení?: životopisná interview. I. díl, Disent v období tzv. normalizace*, 573–615. Prostor, Praha. ISBN: 80-7260-140-7.
- VLČEK, J. 2001: Hudební alternativní scény sedmdesátých až osmdesátých let. In: *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945–1989*, 201–263. Nakladatelství Lidové noviny, Praha. ISBN: 80-7106-449-1.
- WILKES, K. 1979: Philosophy and the Absurd. Why does a police state fear lectures in technical metaphysics? *New Statesman*, č. 98, 588–589.

Online zdroje

- Anon. Historie nadace. *Vzdělávací nadace Jana Husa* [online]. ©2018 [cit. 13. ledna 2025]. Dostupné z: <https://www.vnjh.cz/o-nadaci/historie-od-1980/>
- Anon. Informace o programech Vzdělávací nadace Jana Husa. *Vzdělávací nadace Jana Husa* [online]. ©2018 [cit. 13. ledna 2025]. Dostupné z: <https://www.vnjh.cz/>
- Anon. Odkaz Josefa Vavrouška. *Nadace Partnerství* [online]. ©2025 [cit. 29. května 2025]. Dostupné z: <https://www.nadacepartnerstvi.cz/cena-josefa-vavrouska/odkaz-josefa-vavrouska>
- ČERNÍK, M. Uhelný základ Československého státu. *Ekolist.cz* [online]. 26. října 2018 [cit. 20. ledna 2025]. ISSN 1802-9019. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/eseje/uhelny-zaklad-ceskoslovenskeho-statu>
- Euroskop (pseud.). Češka Eva Kružíková už 12 let vede tým v Právní službě Komise. *Tvoříme Evropu* [online]. 27. listopadu 2019 [cit. 29. května 2025]. Dostupné z: <https://tvorimeevropu.cz/2019/11/27/ceska-eva-kruzikova-uz-12-let-vede-tym-v-pravni-sluzbe-komise>
- FOJTŮ, M. Podzemní univerzita byla školou dialogu. *Universitas* [online]. 15. listopadu 2019 [cit. 19. května 2025]. ISSN 1212-8139. Dostupné z: <https://www.universitas.cz/tema/4272-podzemni-univerzita-byla-skolou-dialogu>
- PAVELČÍKOVÁ, N. Životní prostředí v době státního socialismu. Teorie, plány a realita na Ostravsku. *Dějiny a současnost*, 9–10 [online]. 2022 [cit. 20. ledna 2025]. ISSN 0418-5129. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2022/10/zivotni-prostredi-v-dobe-statniho-socialismu>
- POLČÁKOVÁ, P. StB o mně věděla, ale na strach nebyl čas. *Universitas* [online]. 31. prosince 2019 [cit. 19. 5. 2025]. ISSN 1212-8139. Dostupné z: <https://www.universitas.cz/osobnosti/4580-stb-o-mne-vedela-ale-na-strach-nebyl-cas>
- POUČOVÁ, M., ROZBOŘIL, B., DVOŘÁK O., VORÁČ O., NEDOMOVÁ J., & KAMENICKÝ P. Podzemní univerzita v Brně – dějiny a význam. *Masarykova univerzita* [online]. 2020 [cit. 29. května 2025]. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/do/ped/kat/KFJ/muni_fr_1094_2019_id_52630_podzemni-univerzita_v_brne_-_dejiny_a_vyznam/podzemni-univerzita-v-Brne_11222.pdf
<https://www.kuenstlerforum-bonn.de/kuenstlerforum/kuenstlerforum-ueber-uns/> ? Německý zdroj (webová stránka, O nás = Über uns)
- SCRUTON, R., 1990: Kultura v katakombách. *Times Literary Supplement*, č. 4, 16.–22. února 1990, s. 171–176. https://www.vnjh.cz/fileadmin/Dokumenty/Pdf/zajimavosti/R_Scruton_Kultura_v_katakombach.pdf [cit. 27. února 2025]. <https://galeapps.gale.com/apps/auth/tlsacc?cause=https%3A%2F%2Ffind.gale.com%2Fmenu%2Fstart%3FuserGroupName%3Dtlsacc%26prod%3DTLSH%26finalAuth%3Dtrue>

Biografické medailonky

V následujícím soupisu neuvádíme medailonky důsledně všech osobností, jejichž jména jsou v knize zmíněna. Objevují se zde biografické údaje těch, kteří se na dění podíleli výrazným způsobem. Při tvorbě medailonků jsme vycházeli z běžně dostupných elektronických zdrojů a slovníků. Mnohé medailony jsou autorizované.

Abensour, Miguel (1939–2017) byl francouzský filozof, který se specializoval především na politickou filozofii. Svou pedagogickou kariéru zahájil na Université de Bourgogne v Dijonu. V 70. letech byl jmenován profesorem na Université de Reims Champagne-Ardenne. Později působil jako emeritní profesor na Université Paris Diderot. Stal se prvním předsedou Collège international de philosophie. Věnoval se filozofii Theodora W. Adorna, Hannah Arendtové a Emmanuela Lévinase. Zaměřoval se na problematiku utopie. V lednu 1987 navštívil bytový seminář s francouzskými filozofy v domácnosti manželů Jany a Milana Jelínkových.

Alexander, Charles (1946) je britský jazzový kytarista a pedagog působící na Richmond Adult and Community College v Londýně. Ve druhé polovině 80. let byl prezidentem International Jazz Federation, jejímž členem byla také česká Jazzová sekce. V této funkci se podílel na mezinárodní podpoře Jazzové sekce, v roce 1987 se v Praze účastnil soudního procesu s je-

jími čelnými představiteli a vydal o něm oficiální prohlášení.

Audardová Catherine (1944) je francouzská filozofka známá svou prací v oblasti morální a politické filozofie. Absolvovala École normale supérieure a přednášela na Collège international de philosophie v Paříži a na London School of Economics, kde v současnosti působí jako hostující vědecká pracovnice (Senior Visiting Fellow) na Katedře filozofie. V letech 1979 a na počátku 80. let navštěvovala Prahu, kde přednášela na neoficiálních bytových seminářích. Podílela se na založení JHEF a sehrála klíčovou roli při vzniku francouzské Association Jan Hus, která rovněž podporovala podzemní vzdělávání a kulturu v tehdejší Československu. Jako spoluzakladatelka Forum for European Philosophy je oceňována za propojení anglo-amerického a kontinentálního myšlení a za zpřístupnění složitých filozofických idejí napříč Evropou.

Bainbridge, Simon (1952–2021) byl britský hudební skladatel a pedagog. Vystudoval na Royal College of Music v Londýně a Tanglewoodu v Massachusetts, USA. Jeho záliba v americké kultuře se příležitostně odrážela v jeho díle inspirovaném jazzem a americkým minimalismem. Skládal orchestrální, komorní a vokální hudbu, opery a skladby pro sólové nástroje a orchestr a experimentoval také s elektronick-

kými prvky. V letech 1999–2007 byl vedoucím katedry kompozice na Royal Academy of Music, hostoval rovněž na univerzitě v Kentucky, USA. V roce 1988 navštívil Brno v rámci podpory, kterou JHEF poskytovala neoficiální umělecké scéně.

Baran, Petr (1943) je původním povoláním projektant. Jako fotograf začal amatérsky tvorbou souborů výtvarných černobílých fotografií, které prolínal s několika negativů. Vystavovány byly neoficiálně v bytech, ve sklepích, zahradách a do roku 1989 pak byly zveřejňovány v samizdatových publikacích v maximálním počtu do šesti kusů. Mezi jeho významné počiny patří spolupráce s Janem Šimkem, s nímž po roce 1989 vystavoval doma i v zahraničí. Po roce 1993 se začal věnovat natáčení filmů, řada z nich byla odvysílána v České televizi a televizí Noe. Se Společností Podané ruce spolupracoval stran tématu drogové závislosti. Je členem Sdružení Q.

Bealey, Frank William (1922–2013) byl britský politolog a v 80. letech 20. století bojovník za demokracii ve státech sovětského bloku. Během druhé světové války sloužil v britském královském námořnictvu. Po válce vstoupil na London School of Economics, věnoval se zejména politologii. Roku 1964 se stal profesorem politologie na univerzitě v Aberdeenu. V roce 1981 se stal členem správní rady JHEF a podílel se na organizaci bytových seminářů v ČSSR, v rámci nichž i sám přednášel. Po sametové revoluci založil a koordinoval program TEMPUS, jenž se zabýval rehabilitací vysokoškolského vzdělávání v postkomunistické Evropě.

Berkeley, Michael (1948) je britský skladatel a hudební publicista, známý svou orchestrální, komorní a vokální tvorbou. Je synem skladatele Sira Lennox Berkleye a kmotřencem Benjamina Brittena, studoval na Royal Academy of Music. Věnuje se tvorbě oper, koncertů a sbo-

rových skladeb a jeho díla byla uváděna na významných festivalech ve Velké Británii i v zahraničí. Mezi jeho známé skladby patří opera *Jane Eyre*. Kromě skladatelské činnosti je již více než dvacet let moderátorem pořadu *Private Passions* na stanici BBC Radio 3. V roce 2013 byl za zásluhy o hudbu jmenován doživotním členem Sněmovny lordů. V roce 1988 navštívil Brno v rámci podpory, kterou JHEF poskytovala neoficiální umělecké scéně.

Besnier, Jean-Michel (1950) je francouzský filozof, který se ve svém bádání věnuje hlavně otázkám filozofie a etiky vědy. Působí jako emeritní profesor na Université Paris-Sorbonne. Je členem vědecké rady Institut des hautes études pour la science et la technologie, dále je členem výkonného výboru MURS (Mouvement universel pour la responsabilité scientifique) a komise pro vědeckou a technickou literaturu Centre national du livre (CNL). Vyučuje a vede doktorské práce v oblasti filozofie techniky. Je rovněž členem vědecké rady Evropského hudebního centra. Bytové semináře v domácnosti manželů Jelínkových navštívil v květnu roku 1986.

Blažke, Jaroslav (1938) je český literární historik, kritik a překladatel, signatář Charty 77. Vystudoval češtinu a ruštinu na FF UJEP v Brně. Poté vyučoval na středních školách a učilištích, pracoval také jako stavební dělník. Aktivně se zapojoval do brněnské samizdatové scény. Společně s manželkou Marií pořádal autorská čtení a hostil bytové semináře organizované JHEF, na nichž přednášeli němečtí lektoři. Po roce 1989 krátce působil jako metodik pro výuku češtiny v Krajském pedagogickém ústavu v Brně a jako krajský školní inspektor. Následně až do odchodu do důchodu vyučoval český jazyk a literaturu na Gymnáziu Matyáše Lercha v Brně.

Blažková, Marie (1951) vystudovala dějiny umění a etnografii na FF UJEP v Brně. Krátce

pracovala jako redaktorka odborného tisku, úřednice a pečovatelka. Se svým manželem Jaroslavem Blažkem se podílela na vydávání samizdatů a organizaci čtení zakázaných autorů. Oba se stali signatáři Charty 77. V letech 1988–1989 v Ústavu přístrojové techniky v Brně pod patronací ředitele ústavu Armina Delonga uspořádala v součinnosti s architektem Janem Velkem a v návaznosti na alternativní výstavy pořádané Petrem Oslzlým řadu výstav výtvarníků tvořících mimo oficiální uměleckou scénu. Po roce 1989 pracovala v oboru památkové péče, podílela se na vzniku Rádia Proglas, kde od roku 1996 působila nejprve jako redaktorka, následně jako šéfredaktorka.

Burke, Tom (vl. jm. David Thomas Burke, 1947) je anglický environmentalista, který v letech 1982–1991 působil jako ředitel organizace Green Alliance. Poté byl až do roku 1997 zvláštním poradcem tří britských ministrů životního prostředí. V roce 2002 se stal poradcem Centrální politické skupiny při Úřadu místopředsedy vlády. V roce 2004 spoluzaložil think-tank zaměřený na změnu klimatu E3G (Third Generation Environmentalism). Na základě jmenování ministrem pro Severní Irsko vedl v letech 2006–2007 nezávislé přezkoumání systému environmentální správy v tomto regionu. Na konci 80. let několikrát navštívil Prahu, Brno a Bratislavu a přednášel zde o otázkách životního prostředí.

Candole, James de (1961) studoval na britských univerzitách v Exeteru, Yorku a Londýně. Koncem 80. let několikrát navštívil Československo jako kurýr JHEF. V roce 1991 působil jako zvláštní poradce Jána Čarnogurského, tehdejšího předsedy vlády Slovenské republiky. O rok později založil spolu s Rogerem Scrutonem lobbistickou společnost v Praze, kde se také s rodinou usadil a žil zde dalších 26 let. Napsal dvě monografie o Československu: *Czechoslovakia: Too Velvet a Revolution?* a *Czechoslova-*

kia: The End of an Illusion. Nyní žije na venkově v rumunském Sedmihradsku. Spolu se svou manželkou je zakladatelem a pracovníkem Transylvánské školy botanického umění a ilustrace (Transylvania School of Botanic Art & Illustration).

Crosse, Gordon (1937–2021) byl britský skladatel, jehož dílo zahrnuje operní, orchestrální, komorní i vokální hudbu. Studoval na Oxfordské univerzitě a již na počátku své kariéry se proslavil skladbami, které často vycházely z literárních předloh, zejména z anglické poezie. Získával zakázky od významných britských souborů a festivalů a jeho hudba byla hojně uváděna v 60. a 70. letech 20. století. Po období snížené skladatelské aktivity se k tvorbě vrátil v 21. století a ve svých pozdějších letech vytvořil řadu nových děl. V roce 1988 navštívil Brno v rámci podpory, kterou JHEF poskytovala neoficiální umělecké scéně.

Černohorský, Martin (1923–2024) byl český fyzik a vysokoškolský pedagog. Působil na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Opavě, kterou poté po dvě funkční období vedl jako rektor. Patřil k okruhu spolupracovníků Jiřího Müllera při vydávání samizdatové edice *Prameny* v Brně. Sám organizoval četné vědecké i společenské aktivity. Byl předsedou Odborné skupiny Organizace výzkumu České fyzikální společnosti. Získal velké množství odborných ocenění, například v roce 1992 Medaili MŠMT ČR II. stupně za průkopnické dílo ve vysokoškolské pedagogice, v následujícím roce pak Zlatou medaili Masarykovy univerzity za vynikající přínos k vědeckému a vzdělávacímu působení univerzity.

Daněk, Josef (1961) roku 1980 absolvoval Střední uměleckoprůmyslovou školu v Brně. V letech 1980–1989 studoval PdF UJEP v Brně, následně 1992–1993 scénografii na JAMU. V průběhu let 1994–2003 vyučoval kresbu na

FaVU VUT v Brně, 2003–2007 byl na stejné fakultě vedoucím ateliéru kresby. Roku 2007 založil spolu s K. G. Hayem spolek Frozen Academy v Larroque ve Francii.

Dayová, Barbara (1944) je původem britská divadelní historička, překladatelka, spisovatelka a pedagožka, která od roku 1990 žije trvale v Brně a Praze. Vystudovala divadelní vědu na univerzitě v Manchesteru a výzkumem českého divadla se začala zabývat už v 60. letech. V roce 1985 uspořádala v Bristolu český kulturní festival s názvem *Czechfest*, v jehož programu mělo výrazné zastoupení Divadlo na provázku. Díky tomu se seznámila s Petrem Oslzlým, který ji téhož roku doporučil Jessice Douglas-Home (Gwynne) jako sekretářku JHEF. Měla na starosti praktickou organizaci neoficiálních seminářů v Praze a Brně. Je nositelkou Řádu britského impéria a byla oceněna také prezidentem Václavem Havlem. V roce 2022 obdržela Cenu za mimořádný přínos reflexi moderních dějin udělovanou Ústavem pro studium totalitních režimů a v roce 2024 ocenění Artis Bohemiae Amicis od ministra kultury.

Douglas-Homeová, Jessica (roz. Gwynnová, 1944) je britskou malířkou, spisovatelkou a divadelní výtvarnicí. Pracovala v BBC a londýnských divadlech (především National Theatre a Savoy Theatre). Své obrazy a lepty vystavovala nejen v Londýně, ale i v Bruselu a Washingtonu. Do aktivit JHEF se zapojila v roce 1983. Byla to právě ona, kdo jako první v září 1985 přednášel v brněnských seminářích v domácnosti manželů Oslzlých o výtvarném umění. Přednáška byla počátkem cyklu přednášek o umění a stála také na počátku úvah o vzniku nezávislé Galerie Drogerie Zlevněné zboží. Pomáhala disidentům nejen v Československu, ale také v Polsku a Rumunsku. Je zakladatelkou a předsedkyní Mihai Emesec Trust (1986). Zkušenosti nejen z Československa, ale z celé východní Evropy zachytila v knize *Once Upon Another Time*.

Dummett, Michael (1925–2011) byl jeden z nejvlivnějších britských filozofů své doby, profesor na univerzitě v Oxfordu a Birminghamu. Byl představitelem analytické filozofie, věnoval se především oblasti logiky, filozofie matematiky a jazyka. Silně ho ovlivnil německý filozof Gottlob Frege, jehož dílo originálně interpretoval. Angažoval se v protirasistickém hnutí. Věnoval se rovněž problematice volebních systémů a dějinám karetních her, zejména tarotu. V roce 1980 byl jedním ze zakládajících členů JHEF, brzy ho však nahradil Roger Scruton.

Dungel, Jan (1951) studoval v letech 1969–1974 biologii na UJEP v Brně. Po krátkém působení v Biofyzikálním ústavu ČSAV se rozhodl pro kariéru umělce na volné noze – je především malířem, grafikem a ilustrátorem. Již více jak 30 let pravidelně pobývá v tropické Jižní Americe, kde dokumentuje tamní přírodu. Byl členem ČFVU, TT Klubu výtvarných umělců a teoretiků. Nyní je členem Unie výtvarných umělců ČR.

Durhamová, Nancy (1952) je mezinárodní novinářka. Svou novinářskou kariéru zahájila v 70. letech v kanadské vysílací společnosti CBC v Torontu. Po emigraci do Spojeného království v roce 1984 pokračovala v práci novinářky pro CBC i britskou vysílací společnost BBC. V roce 1994 se stala videožurnalistkou a věnovala se reportážím o rozpadu Jugoslávie z různých úhlů pohledu. Její televizní reportáže ji zavedly po celé Evropě, bývalém SSSR, Africe a Iráku. Koncem 80. let navštívila Československo, kde natáčela o Jazzové sekci a neoficiální české kultuře. V listopadu 1989 se připojila ke studentskému pochodu na Národní třídu v Praze a stala se přímostou svědkyní události, které vedly k pádu komunistického režimu.

Emmert, František Gregor (1940–2015) byl český hudební skladatel a pedagog, známý především svou symfonickou tvorbou. Skládal

orchestrální a komorní skladby, kantáty a oratoria. Jeho tvorba byla silně inspirována také katolickou vírou a mystikou a představovala alternativu k racionálně komponované hudbě tehdejší „brněnské kompoziční školy“. V 70. a 80. letech se uplatnil také jako autor scénické hudby pro brněnské Divadlo Husa na provázku a další divadelní soubory. V letech 1975–2012 působil jako pedagog kompozice na JAMU v Brně, kde vychoval řadu významných současných skladatelů.

Exner, Jiří (1954) je původním povoláním geofyzik zaměřený na geologický průzkum. Později vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Specializuje se na správní, ústavní a občanské právo. Byl aktivním členem Jazzové sekce, podílel se na její publikační a organizační činnosti. Byl také jejím hlavním fotografem. V době soudního procesu s Jazzovou sekcí stál v čele jejího pracovního výboru a stal se hlavní kontaktní osobou pro komunikaci s JHEF a dalšími zahraničními subjekty, které se angažovaly na obranu Jazzové sekce.

Fiala, Petr (1964) je politik, politolog a vysokoškolský učitel. V letech 1983–1988 studoval český jazyk a literaturu a dějepis na FF UJEP v Brně. V této době se zapojil do nezávislých občanských aktivit, účastnil se bytových seminářů v domácnosti manželů Oslzlých v Brně. Byl zapojen i do neoficiálních křesťanských aktivit, především v okruhu tajně vysvěceného biskupa Stanislava Krátkého. S několika brněnskými studenty založil a v letech 1988–1989 vydával samizdatový vysokoškolský časopis *Revue 88*. V letech 1988–1989 pracoval jako historik v Muzeu Kroměřížska v Kroměříži. Po listopadu 1989 se vrátil do Brna. Od dubna 1990 byl zástupcem šéfredaktora *Revue Proglas*. Podílel se na založení oboru politologie, společně s Vladimírem Čermákem zakládal katedru politologie na FF MU. V roce 1993 se stal vedoucím této katedry. Roku 2002 byl jmenován

prvním profesorem pro obor politologie v ČR. Rektorem MU byl v letech 2004–2011, 2012–2013 působil jako ministr školství, mládeže a tělovýchovy. Od roku 2013 je členem ODS, následující rok byl zvolen jejím předsedou. V listopadu 2021 byl jmenován předsedou vlády ČR.

Flather, Paul (Paul Charles Ram Flather, 1954) je britský akademik a novinář. Pracoval pro BBC, noviny *The Times* a *The New Statesman* (jako zástupce šéfredaktora). Je autorem mnoha publikací o vzdělávání a politice. V 80. letech spolupracoval s disidentským hnutím ve střední Evropě a s britskými skupinami bojujícími za rasovou rovnost. Byl předním voleným členem Londýnské rady. V letech 1990–1994 působil jako zakládající generální ředitel Středoevropské univerzity v Praze, poté vedl mezinárodní agendu na Oxfordské univerzitě. Později byl generálním tajemníkem Europaea, sdružení předních evropských univerzit, včetně Oxfordu a Univerzity Karlovy.

Fraňková, Jana (1946) je česká překladatelka, tlumočnice a lektorka angličtiny. Koncem 60. let studovala tři roky angličtinu a filozofii na univerzitě v Oxfordu, po návratu do Československa dokončila studia na UK v Praze. Poté pracovala v různých dočasných zaměstnáních, překládala české knihy do angličtiny a učila angličtinu na Státní jazykové škole. V 70. letech se zapojila do okruhu kolem Charty 77 a překládala dokumenty vztahující se k Chartě, včetně Charty samotné. Následně byla nucena opustit své zaměstnání a živila se jako překladatelka a tlumočnice na volné noze. Stala se jednou z významných kontaktních osob JHEF a s podporou nadace přeložila *Původ totalitarismu* od Hannah Arendtové. Po roce 1989 tlumočila významným českým politikům a obchodníkům a také na filmovém festivalu v Karlových Varech.

Fuller, Peter (1947–1990) byl britský umělecký kritik, dokumentarista a spisovatel. Po absolvo-

vání studia angličtiny na Cambridgeské univerzitě v roce 1968 začal pracovat pro City Press, New Society a další časopisy v Londýně. V roce 1987 založil čtvrtletník *Modern Painters*, kde uveřejňoval své úvahy o principech estetiky Johna Ruskina. Posléze se živil jako spisovatel. V Cambridgi byl ovlivněn marxistickými myšlenkami a v umělecké kritice byl především zpočátku stoupencem Johna Bergera.

Ganlyová, Helen (1940) je britská výtvarná umělkyně. Studovala na Slade School of Fine Art v Londýně. Deset let vyučovala na Ruskin School of Drawing and Fine Art v Oxfordu a dalších deset let na School of Education při Oxford Brookes University. V roce 2000 obdržela Cenu tisíciletí (Millennium Award) a stala se první rezidenční umělkyní v Ashmolean Museum. Vystavovala a vyučovala ve Spojeném království, po celé Evropě a v Indii. Koncem 80. let několikrát navštívila Brno ve spolupráci s JHEF a přednášela v bytových seminářích. V listopadu 1989 se v Brně účastnila události sametové revoluce.

Graham, Peter (vl. jm. Jaroslav Pokorný, Jaroslav Šťastný, 1952) je hudební skladatel a improvizátor, pedagog na brněnské JAMU. V letech 1993–2009 byl dramaturgem festivalu Expozice nové hudby. Je také autorem řady článků, odborných studií a publikací (například kniha *Josef Berg a jeho Snění*). Řídil tým překladatelů českého vydání Cageových knih *Silence* a *John Cage: Vybrané dopisy*. Věnuje se i vlastní činnosti literární a výtvarné.

Grant, Robert (1945) byl stipendistou na Trinity College v Cambridge a později členem Trinity Hall. Po dobu 36 let vyučoval anglickou literaturu na University of Glasgow, přičemž se rovněž věnoval publikační činnosti v oblasti estetiky a politické filozofie. Kariéru završil jako profesor dějin idejí. Působil jako hostující akademik mimo jiné na těchto pozicích: člen Policy

Center v Bowling Green (Ohio), profesor angličtiny na Dartmouth College a význačný hostující profesor Britské rady na Institutu politických studií v Lisabonu. V letech 1984–1987 vystupoval díky podpoře nadace JHEF na podzemních seminářích v Praze a Bratislavě, za což jej Státní bezpečnost (StB) označila za nežádoucí osobu. Je autorem dvou esejistických sbírek a průkopnické knihy o Michaelu Oakeshottovi, jehož biografii má téměř dokončenou. V češtině vyšla jeho esej *Poctivost, čest a důvěra: Úpadek sebekontroly ve společnosti*.

Hejdánek, Ladislav (1927–2020) vystudoval filozofii a sociologii na UK v Praze. Patřil mezi žáky Jana Patočky, zásadně jej ovlivnilo i myšlení Emanuela Rádl a Josefa Lukla Hromádky. Po druhé světové válce se aktivně podílel na činnosti středoškolské a vysokoškolské YMCA (křesťanské sdružení mládeže). V padesátých letech se společně s Janem Šimsou, Jakubem Trojanem, Jaromírem Procházkou, Alfrédem Kocábem, Boženou Komárkovou a dalšími podílel na koncepci evangelického reformního hnutí Nová orientace. Během normalizace pracoval jako vrátný, topič a skladník. Zároveň pořádal bytové filozofické semináře nejprve s tuzemskými přednášejícími, od roku 1980 i s přednášejícími ze zahraničí. V letech 1977–1980 byl dvakrát mluvčím Charty 77. Po sametové revoluci působil jako profesor na ETF UK v Praze.

Hromádková, Alena (1943–2024) byla profesí ekonomka, politoložka a socioložka výchovy a vzdělávání. Patřila k druhé vlně signatářů *Prohlášení Charty 77*, po sametové revoluci byla jednou ze tří předposledních mluvčích Charty 77. V 80. letech organizovala samizdatové aktivity a semináře především z oblasti politické filozofie. V roce 1994 patřila k zakladatelům Demokratické unie. O deset let později kandidovala do Evropského parlamentu na kandidátce Konzervativní strany. Podílela se především na uvá-

dění textů a myšlenek britského filozofa Rogera Scrutona do českého prostředí.

Houf, Václav (1949), grafik, ilustrátor a scénograf, maturoval roku 1968 na Střední průmyslové škole textilní v Brně, v letech 1968–1973 studoval na PdF UJEP v Brně na Katedře výtvarné výchovy. Působil jako lektor Ateliéru Mladých přátel výtvarného umění při Domě umění města Brna. Od roku 1978 se výtvarnému umění a grafice věnoval jako svobodnému povolání. V letech 1990–1993 působil jako externí pedagog na Střední škole uměleckých řemesel v Brně. V letech 1991–2000 vedl Ateliér grafického designu na FaVU VUT Brno. Spolupracoval s nakladatelstvími Blok, Albatros, Kruh a s divadly Radost, Divadlo Husa na provázku, HaDivadlo, Večerní Brno a Národní divadlo v Brně.

Husák, Milivoj (1950) studoval Školu uměleckých řemesel v Brně v letech 1965–1969, v Praze pokračoval v letech 1970–1972 na AVU. Jako umělec ve svobodném povolání působí od roku 1985. Spolupracoval s Divadlem u stolu a s Divadlem na provázku (např. scéna inscenace *Labyrint světa a lusthauz srdce*). Součástí jeho tvorby jsou realizace sakrálních interiérů, např. v Brně nebo ve Slavkově u Brna. Svou výstavu *Labyrint světa i srdce* představil návštěvníkům v Haagu roku 2009 u příležitosti českého předsednictví Radě EU.

Ištván, Miloslav (1928–1990) byl hudební skladatel a pedagog na JAMU v Brně, kde i sám začínal ve třídě Jaroslava Kvapila. Učil se na skladbách L. Janáčka, B. Bartóka, I. Stravinského, S. Prokofjeva. Po uvolnění režimu v 60. letech poznal tzv. Novou hudbu (sérijní, seriální, tembrovou, EAH aj.). Serialitu následně pojal jako slepou cestu. Proto na přelomu 60. a 70. let, ovlivněn celosvětovou etnickou hudbou a soudobým big beatem, začal svoji hudbu „zpřístupňovat“ zejména mladému publiku. Stopy Nové

hudby však v jeho díle zůstaly napořád. Ovlivněn L. Janáčkem se orientoval na metodu montáže. Ve formě díla viděl jeho podstatu, z montáže odvinul odpovídající permutační formy. Důraz kladl na rytmus, vycházel zejména z africké hudby. Mezi první z jeho pozoruhodných žáků patřil Arnošt Parsch, jenž nabyl velkého významu i na poli mezinárodním. Stál v čele festivalu Moravský podzim Brno, dlouho před politickým převratem roku 1989 i dále po něm. V 80. letech měl zásluhy na navázání kontaktů mezi našimi a britskými umělci. Asi v polovině 80. let zval na festival anglické hudebníky a také odborníky, např. muzikologa Grahama Malewille-Masona působícího v BBC. Roku 1987 se zúčastnil s dalšími brněnskými umělci hudebního festivalu v King's Lynn v Anglii roku 1987. Později se pozvání do Anglie opakovala.

Jacobson, Dan (1929–2014) byl romanopisec, esejista a profesor anglické literatury na londýnské univerzitě. Pocházel z Jihoafrické republiky, kde se narodil do rodiny litevských Židů. Jeho dílo se zabývá tématy rasy, identity a morálního konfliktu. Mezi jeho stěžejní díla patří *The Rape of Tamar*, odvážná, psychologicky propracovaná interpretace biblického příběhu, a *Heshel's Kingdom*, memoár z cesty do Litvy po stopách ztraceného světa ze života jeho dědečka. V letech 1986 a 1989 přednášel v literárních bytových seminářích v Brně a také se setkal s neoficiálními spisovateli v Praze.

Jelínek, Milan (1923–2014) byl po maturitě v roce 1942 totálně nasazen v Rakousku v továrně na letecké motory Flugmotorenwerke ve Wiener Neudorfu. Ve stejné době začal vypořádávat v odbojové činnosti. V roce 1944 byl gestapem ve Vídni zatčen a vězněn do konce války. Po válce vystudoval na FF MU v Brně češtinu, ruštinu a srbochorvatštinu. V letech 1960–1961 působil jako proděkan pro pedagogické záležitosti na FF UJEP v Brně, v roce 1962 se stal děkanem. V roce 1971 musel univerzitu v rámci

normalizačních čítek opustit. Pracoval v jazykové poradně Ústavu pro jazyk český. Po odchodu do důchodu v roce 1983 se Jelínek začal naplno věnovat neoficiální činnosti, zejména vydávání samizdatů a pořádání bytových seminářů. Po listopadu 1989 se vrátil opět na univerzitu. Stal se prvním polistopadovým rektorem Masarykovy univerzity.

Jochmann, Vladimír (1923–2008) byl český sociolog, pedagog a překladatel, který významně přispěl k šíření svobodného myšlení v období normalizace. V letech 1950 až 1966 působil jako učitel na řadě typů škol a kulturní pracovník (zakladatel Krajského vlastivědného muzea). Od roku 1966 byl pracovníkem Katedry pedagogiky FF UP v Olomouci, kde se orientoval na vzdělávání dospělých. Po nuceném odchodu z akademické sféry po roce 1968 pracoval jako učitel obtížně převychovatelné mládeže a později jako čerpadlář. V těchto podmínkách se věnoval překladům pro samizdatovou edici *Prameny*, zaměřenou na nemarxistickou odbornou literaturu. Přeložil více než dvacet děl z francouzštiny a němčiny. Po roce 1989 byl znovu povolán na UP jako vedoucí Katedry sociologie a andragogiky. Stal se hlavním tvůrcem oboru andragogika v Česku i na Slovensku a zaváděl distanční vzdělávání.

Kavan, Jan (1946) se narodil v rodině diplomata a důstojníka československé exilové armády Pavla Kavana a jeho britské manželky Rosemary, povoláním učitelky. Otec Pavel Kavan byl v květnu roku 1953 odsouzen k 25 letům vězení. V 60. letech byl Jan Kavan jako posluchač UK jedním z čelných představitelů studentského hnutí. V roce 1969 emigroval do Velké Británie. V Londýně založil a řídil agenturu Palach Press a dvě nadace – Nadaci Jana Palacha a Východoevropskou kulturní nadaci. Vytvořil tak jedno z nejvýznamnějších center československého exilu. Významně se podílel také na převozu dokumentů, knih i techniky do Československa. Po listopadu 1989 se vrátil do

Československa a začal se angažovat v politice, v roce 1998 se stal třetím ministrem zahraničních věcí České republiky.

Keane, John (1949) je významný australský politický teoretik, známý především svou průkopnickou prací o demokracii a občanské společnosti. Studoval na Univerzitě v Adelaide a Torontu. Působil rovněž ve Velké Británii a Německu. V 80. letech se proslavil podporou demokratických hnutí ve střední a východní Evropě – výrazně se zapojil do činnosti podzemních univerzit a ve spolupráci s JHEF přednášel v bytových seminářích v Brně. Redigoval první anglické vydání textu Václava Havla *Moc bezmocných*. Založil Centrum pro studium demokracie v Londýně a Sydney Democracy Network. Dnes působí jako profesor politologie na Univerzitě v Sydney a jeho práce ovlivňuje debaty o demokracii po celém světě.

Kirwan, Christopher (1932) je britský historik filozofie se specializací na antickou filozofii. V letech 1961 až 2000 působil jako vyučující filozofie na Exeter College na Oxfordské univerzitě a třikrát zastával funkci hlavního vyučujícího (Senior Tutor). V roce 2000 se stal emeritním členem této koleje. Na počátku své kariéry, v letech 1957 až 1958, byl hostujícím vědeckým pracovníkem na Princetonské univerzitě. Jeho publikace se zaměřují na Aristotelovu metafyziku a Augustinovu filozofii. Působil také jako správce JHEF a v 80. letech cestoval do Prahy a Brna, kde přednášel na neoficiálních seminářích.

Kocman, Jiří Hynek (1947) započal svou pracovní kariéru po studiu Vysoké školy veterinární v Brně jako klinický farmakolog. Dnes je jednou z klíčových postav českého konceptuálního umění. Výtvarným uměním se začal zabývat v polovině 60. let, jeho učiteli byli teoretik Jiří Valoch, umělecký knihař Jindřich Svoboda a restaurátor Tomáš Vyskočil. Jako umělec za-

čilal tvorbou grafiky a kresby, rokem 1970 přináší do veřejného prostoru díla tvořená ve stylu koncept-artu. V polovině 70. let se zaměřil na médium papíru, začaly vznikat jeho autorské krásné knihy. V roce 1996 obhájil docenturu v oboru konceptuálního umění. V letech 1998–2011 vedl Ateliér papír a kniha na FaVU VUT v Brně. Na FaVU působil též v akademických funkcích, mj. jako proděkan pro tvůrčí činnost a vnější styky (2002–2007) a také statutární zástupce děkana FaVU (2004–2007).

Kokolia, Vladimír (1956), malíř, performer, hudebník, literát. Žije ve Veverských Knínících. V letech 1971–1975 studoval SUPŠ v Uherském Hradišti, v roce 1981 absolvoval studium malířství u profesora Jana Smetany na Akademii výtvarných umění v Praze. Po povinné vojenské službě zůstal až do roku 1992 na volné noze. V letech 1992–2025 vedl na AVU v Praze ateliér Grafika II; v roce 2006 byl jmenován profesorem. Věnuje se převážně plenérové malbě, často přetavené do abstraktních struktur. Mezi lety 1984–1997 byl vokalistou a autorem textů v rockovém triu E. Jako žák mistra Zhu Tiancai je od roku 1999 pokračovatelem 20. generace Chen taji quan.

Komárková, Božena (1903–1997) byla česká filozofka, pedagožka, teoložka, jedna z prvních brněnských signatářů *Prohlášení Charty 77*. Během druhé světové války se zapojila do činnosti odbojové organizace Obrana národa. V lednu 1940 byla zatčena, propuštění jí přinesl až konec války. Angažovala se v křesťanském (především evangelickém) studentském hnutí, které organizovala YMCA. Po zrušení této organizace v roce 1950 iniciovala vznik lesních studentských brigád. Její filozofické a teologické práce vycházely převážně v samizdatu či exilu. V roce 1992 byla jmenována docentkou v oboru dějin filozofie na MU v Brně. Dne 28. října 1991 jí prezident Václav Havel propůjčil Řád T. G. Masaryka za celoživotní zápas o demokracii.

Korbela, František (1938–2023) vystudoval Římskokatolickou cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Praze se sídlem v Litoměřicích. Pracoval jako administrátor v různých katolických farnostech na jižní Moravě. V roce 1975 mu byl odebrán souhlas k výkonu duchovenské činnosti. Následně vykonával různé dělnické profese. Podepsal *Prohlášení Charty 77*, podílel se na samizdatové činnosti. Texty opisoval například pro edici *Prameny* a pro samizdatové vydavatelství Jiřího a Bronislavy Müllerových. Účastnil se četných bytových seminářů.

Košut, Michal (1954) je český hudební skladatel a pedagog. Působil jako korepetitor na Taneční konzervatoři v Brně. Od roku 1991 vyučuje hudební teorii a novodobé dějiny hudby na Katedře hudební výchovy PdF MU a od roku 2002 vyučuje také skladbu na HF JAMU. Píše komorní i orchestrální skladby, stejně jako elektroakustickou, filmovou a operní hudbu. Jeho skladby spolu s díly dalších soudobých brněnských skladatelů zazněly koncem 80. let na koncertech v Británii a v Brně, které se konaly za přispění britského skladatele Davida Matthewse a JHEF.

Kouřil, Vladimír (1944) je český jazzový publicista. Od roku 1972 byl aktivním členem Jazzové sekce. Publikoval v bulletinu *Jazz* (1974–1982), samizdatových časopisech *Lógr* a *Druhá strana*. V letech 1979–1990 byl dopisovatelem časopisu Mezinárodní jazzové federace Jazz Forum. V roce 1991 byl s ostatními členy výboru Jazzové sekce soudně rehabilitován. Spoluzakládal sdružení Unijazz (1987) a Artforum (1988). Publikoval knihy *Český rock'n'roll 1956–1969*, *Starý a mladý pán hraje jazz*, *Jazzová sekce v čase a nečase 1971–1987*, *Divná hudba dob nekalých* a *Concerto grosso pro jazz a disharmonii doby*. Píše recenze a články do kulturního magazínu UNI a pořádá poslechové pořady v čitárně Unijazzu nazvané Jazzmánie.

Kratochvil, Jef (1943–2018) působil v letech 1969–1986 jako reklamní fotograf podniku Textil a oděvy v Brně, 1986–2018 byl fotografem Městského divadla v Brně (dříve Divadla bratří Mrštíků). Roku 1993 se stal šéfredaktorem divadelního časopisu *Dokořán*, v letech 2000–2018 působil jako šéfredaktor kulturní revue *Pasáž*. Za divadelní fotografii byl nominován na cenu Alfréda Radoka, v roce 2013 obdržel Cenu města Brna.

Kružíková, Eva (1953) je docentka práva životního prostředí, po sametové revoluci učila téměř patnáct let právo životního prostředí na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Působí jako ředitelka týmu odpovědného za právo v oblasti životního prostředí, energetiky a vnitřního trhu na Právní službě Komise v Bruselu.

Kundrata, Miroslav (1956), geograf a environmentalista, vystudoval fyzickou geografii na PřF UJEP v Brně. Po studiích pracoval v brněnském urbanistickém ateliéru. Od roku 1984 působil v Geografickém ústavu ČSAV. Patřil mezi spoluzakladatele ekologického časopisu *Veronica*, který osm let redigoval. Roku 1992 se začal věnovat rozvoji neziskového sektoru a navazování zahraničních kontaktů. O dva roky později se stal ředitelem Nadace Partnerství, která uděluje granty, nabízí odborné služby a vzdělává děti i dospělé. V roce 2010 zorganizoval návštěvu prince Charlese v jeho bělokárpatském rodišti, ekologické obci Hostětín.

Labarrière, Pierre-Jean (1931–2018) byl francouzský katolický kněz, člen Tovaryšstva Ježíšova. Na kněze byl vysvěcen v roce 1963. Vyučoval na filozofické fakultě v Centre Sèvres, později se stal profesorem v Institut Catholique v Paříži. Zabýval se zejména Platónovou, Kantovou a Hegelovou filozofií a společně s Gwendolinou Jarczykovou překládal dílo Mistra Eckharta. Spolu také přednášeli v rámci bytových semi-

nářů s francouzskými akademiky v domácnosti manželů Jany a Milana Jelínkových v Brně.

Lamr, Aleš (1943–2024), malíř, grafik, sochař a keramik, pocházející z rodiny kamnářů a keramiků. V letech 1960–1964 studoval Střední uměleckoprůmyslovou školu, obor prostorové výtvarnictví u profesora J. A. Šálka. Krátce působil jako asistent režie na Barrandově. V době normalizace se podílel na různých neoficiálních projektech. Byl členem výtvarného odboru Umělecké besedy, v letech 1991–2013 pak členem SČUG Hollar.

Lenox-Conyngham, Andrew George (1944) je anglikánský kněz a kanovník. Studoval nejprve na Oxfordské univerzitě, doktorát získal na univerzitě v Cambridgi. Na tamní teologické fakultě přednášel dějiny rané církve. V letech 1974 až 1988 podnikl dvanáct cest do Ruska, Československa a Rumunska na podporu křesťanů žijících pod nadvládou komunistických režimů. V Praze vedl neoficiální semináře z teologie a zařídil, aby studenti mohli po jejich absolvování získat externí diplom a certifikát z teologie udělovaný univerzitou v Cambridgi.

Levy, David (1947–2003) byl britský sociolog a filozof, známý svými nekonvenčními konzervativními názory v převážně levicově orientovaném akademickém prostředí. Studoval na prestižních školách Stowe a Oxford, kde si osvojil tradiční britský patriotismus, avšak silně ho ovlivnili také středoevropští konzervativní myslitelé. Aktivně podporoval disidentské hnutí ve východní Evropě, ve spolupráci s JHEF přednášel v bytových seminářích v Praze a Brně a jeho práce kolovaly v samizdatu. Mezi jeho klíčové publikace patří *Realismus* (1981), *Politický řád* (1987) a *Míra člověka* (1994), v nichž kritizoval ideologické deformace v sociologii.

Lukes, Steven Michael (1941) je britský politolog a sociolog, v současnosti emeritní profesor

na New York University. V roce 1968 získal doktorát na Balliol College v Oxfordu, kde v dalších letech také sám přednášel. Dále působil mimo jiné jako profesor politické a sociální teorie a morální filozofie na European University Institute ve Florencii, Univerzitě v Sieně a London School of Economics. Zabývá se zejména sociologickou teorií Émila Durkheima a jeho následovníků. V 80. letech přednášel pod záštitou JHEF v bytových seminářích v Praze.

Mackerras, Charles (1925–2010) byl mezinárodně uznávaný australský a britský dirigent, který měl velmi hluboký vztah k české hudbě. Studoval mimo jiné u Václava Talicha v Praze a stal se jedním z nejvýznamnějších interpretů českých skladatelů. Zvláštní pozornost věnoval zejména Leoši Janáčkovi, Bedřichu Smetanovi a Antonínu Dvořákovi. Často dirigoval českou hudbu v češtině a úzce spolupracoval s Českou filharmonií. Jeho repertoár sahá od baroka až po hudbu 20. století, přičemž významně přispěl k rozvoji historicky poučené interpretace v operách W. A. Mozarta a G. F. Händela. Byl pravidelným hostem předních operních scén po celém světě a spolupracoval s mnoha prestižními orchestry.

Macrory, Richard Brabazon (1950) je emeritním profesorem práva životního prostředí na University College London. Je jedním z předních ekologických právníků své generace a měl významný vliv na vývoj britského práva a politiky v oblasti životního prostředí.

Mahler, Gustav (1860–1911) byl česko-rakouský hudební skladatel a dirigent židovského původu. Narodil se do německy mluvící rodiny v Kalištích u Humpolce, mládí strávil v Jihlavě. V patnácti letech odešel na konzervatoř do Vídně, kde studoval hru na klavír, kompozici a dirigování. Po jejím absolvování se začal věnovat dirigentské dráze, která ho zavedla na různá místa včetně Olomouce, Prahy, Kasselu,

Lipska, Budapešti a Hamburku. V roce 1897 byl jmenován uměleckým ředitelem Vídeňské dvorní opery, kde působil až do roku 1907. V roce 1908 se stal šéfdirigentem Metropolitní opery v New Yorku. Složil devět symfonií (desátou nedokončil), kantáty a písňové cykly. Jeho hudba, charakterizovaná emocionální hloubkou a bohatou orchestrací, se stala základem pro moderní hudbu 20. století. Britský skladatel David Matthews a kameraman Aleš Záboj natočili za přispění JHEF a asistence Petra Oslzlého neoficiální dokument z míst Mahlerova dětství a mládí.

Matthews, David (1943) se narodil v Londýně a skládat začal ve svých šestnácti letech. Byl převážně samoukem, přestože soukromě studoval u Anthonyho Milnera a dostával rady a povzbuzení také od Nicholase Mawa a Petera Sculthorpa. Mnohé se naučil rovněž koncem 60. let jako asistent Benjamin Brittena. Jeho rozsáhlá tvorba zahrnuje jedenáct symfonií (dvanáct právě vzniká), pět symfonických básní, osm koncertů, osmnáct smyčcových kvartetů a mnoho dalších komorních a vokálních skladeb. Matthewsova hudba se pravidelně hraje ve Spojeném království i na mezinárodních pódiiích a skladatel je považován za jednu z vůdčích osobností současné britské klasické hudby. Mnoho jeho děl je k dispozici na CD, zejména jeho symfonie, kvarteta a rozsáhlé oratorium *Vespers*. Ve své tvorbě se často inspiruje krajinami a ročními obdobími, malbami a literárními texty, a také spoluprací s přáteli instrumentalisty. Napsal knihy o Tippettovi a Brittenovi a významně se věnoval hudebnímu aranžování. V letech 2018–2022 složil operu *Anna* na libreto Rogera Scrutona, které reflektuje jejich zážitky z Československa před revolucí roku 1989. Koncertní premiéra se konala na festivalu v Grange, Hampshire, v červenci 2023. Jeho posledním dokončeným dílem je *Third Violin Concerto* určené houslistovi Anthony Marwoodovi.

Medek, Ivo (1956) je hudební skladatel, hudební publicista a organizátor, vysokoškolský pedagog. V roce 1980 vystudoval Fakultu stavební VUT a na této škole působil až do roku 1997 jako odborný asistent. Navštěvoval bytové semináře v domácnosti manželů Oslzlých zaměřené převážně na hudební problematiku. V roce 1989 vystudoval kompozici na JAMU, roku 1997 dokončil doktorské studium v oboru Teorie kompozice. Od roku 1990 působí jako pedagog na JAMU, v letech 2010–2018 byl jejím rektorem. Je autorem více než 50 hudebních skladeb a také multimediálních projektů. Spoluzaložil hudební soubor Ars Inkognito, zaměřený na soudobou hudbu, a soubor Marijan. Je konzulem hudební sekce Sdružení Q.

Misaková, Cheryl Jayne (1961) je kanadská filozofka zabývající se převážně pragmatismem, historií analytické filozofie a bioetikou. Studovala na univerzitě v Lethbridge, na Columbia University v New Yorku a v Oxfordu. V současnosti je profesorkou na univerzitě v Torontu. V roce 1986 navštívila Brno jako kurýr pro JHEF.

Mitchell, Julian (1935) je britský dramatik, scénarista a romanopisec. Studoval na koleji ve Winchesteru a na univerzitě v Oxfordu. Od roku 1962 je spisovatelem ve svobodném povolání. Prosadil se především jako dramatik a scénarista, mezi jeho nejznámější díla patří divadelní hra *Another Country* (1981), scénář k filmu *Wilde* (1997) a k několika epizodám kriminálního seriálu *Inspector Morse* (1987–1997). V listopadu 1987 přednášel o literatuře v bytovém semináři v Brně.

Moldan, Bedřich (1935) je geochemik, ekolog, publicista a bývalý český ministr životního prostředí (1990–1991). Patřil mezi významné osobnosti vytvářející ekologickou legislativu po listopadu 1989. Středoškolská léta prožil v Děčíně, kde se seznámil s hnutím woodcraftingu. Po studiu na MFF UK, obor analytická chemie, působil od poloviny 60. let do roku 1989 v Ústřed-

ním ústavu geologickém ČSAV. Byl mezi zakladateli Ekologické sekce při ČSAV. Roku 1992 založil Centrum pro otázky životního prostředí při Univerzitě Karlově, jemuž i předsedal.

Montefiore, Alan Claude Robin Goldsmid (1926–2024) byl britský filozof a emeritní profesor Balliol College v Oxfordu. Patřil mezi spoluzakladatele Fóra pro evropskou filozofii, byl předsedou Froebelova vzdělávacího institutu. Ve svém filozofickém díle se zabýval zejména tématy morální a politické filozofie. V letech 1979–1985 navštěvoval Prahu a přednášel zde v bytových seminářích. Byl jedním ze zakládajících členů JHEF a členem správní rady nadace. V roce 2019 byl vyznamenán stříbrnou čestnou medailí Jana Masaryka.

Müller, Jiří (1943) patřil během svých vysokoškolských studií společně s Lubomírem Holečkem k předním vůdcům studentského opozičního hnutí. Z Fakulty strojní ČVUT byl dvakrát vyloučen, odpromovat mohl až v roce 1990. V letech 1971–1976 byl vězněn pro podvracení republiky. Bezprostředně po návratu z vězení podepsal jako vůbec první brněnský signatář *Prohlášení Charty 77*. Společně se svojí budoucí ženou Bronislavou se začal věnovat samizdatové činnosti. V roce 1981 začal spolupracovat s Rogerem Scrutonem. S jeho pomocí organizoval v Brně utajené bytové semináře. Po roce 1989 se angažoval v rámci Občanského fóra, byl ředitelem Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie a poslancem. Současně se věnoval aktivitám v rámci neziskových organizací (člen správních rad Nadace Charty 77, Vzdělávací nadace Jana Husa, SOS dětských vesniček, Masarykovy univerzity a Nadace ADRA). Pro Vzdělávací nadaci Jana Husa pracuje dodnes.

Müllerová, Bronislava (roz. Koutná, 1959–2003) se zapojila do samizdatové činnosti v roce 1977. Společně se svým manželem Jiřím vydávala nejprve knihy převzaté z *Edice Petlice*,

postupně se samizdatová produkce jejich vydavatelství rozšířila o vlastní tituly. Od poloviny 80. let se podílela i na produkci edice *Prameny*. Překládala z angličtiny, k jejím nejdůležitějším překladům patří např. *Sametoví filozofové* od autorky Barbary Dayové. Organizačně se v průběhu 80. let 20. století podílela na utajené spolupráci s JHEF. Na začátku 90. let stála u zrodu brněnské kanceláře Vzdělávací nadace Jana Husa. Od školního roku 2005/2006 je k připomenutí její činnosti Vzdělávací nadací Jana Husa udělována studentům středních škol Cena Bronislavy Müllerové.

Němcová, Alena (1934) je česká muzikoložka. Vystudovala hudební vědu na FF UJEP v Brně, studovala zpěv na JAMU a získala uměleckou aspiranturu. Badatelsky se zaměřuje na život a dílo Leoše Janáčka, jeho genezi, interpretaci a dokumentaci, na ediční problematiku janáčkovských skladeb a janáčkovské reálie. Působila jako vedoucí brněnské pobočky Hudebního informačního střediska Českého hudebního fondu. Byla dramaturgyní opery Národního divadla v Brně, tajemnicí Nadace Leoše Janáčka a členkou britské společnosti Antonína Dvořáka. Přednášela o české hudbě na zahraničních univerzitách a odborných konferencích.

Newton-Smith, Bill (William Herbert Newton-Smith, 1943–2023) byl původem Kanaďan. Vystudoval matematiku a filozofii v Ontariu, později přešel na univerzitu v Oxfordu, kde získal doktorát z filozofie a následně také vyučoval. Zabýval se zejména filozofií času, významná je jeho kniha *The Structure of Time* (1980), a filozofií vědy, *The Rationality of Science* (1981). Společně s Kathy Wilkes stál u zrodu JHEF a působil ve správní radě nadace. Stál v čele Central European University (CEU) od jejího založení v roce 1991 do roku 1993. Společně se svojí manželkou Nancy Durhamovou založil ve Walesu levandulovou farmu.

Nezmeškalová-Kuchtová, Jana (1961) vystudovala anglický a český jazyk a literaturu a hudební vědu na FF UJEP v Brně. Vyučovala na Státní jazykové škole v Brně, pracovala jako redaktorka hudebního časopisu *Opus musicum* a manažerka začínajícího mezinárodního hudebního festivalu *Concentus Moraviae*. Poté působila na Katedře anglistiky a amerikanistiky FF MU. Po návratu z ročního pracovního pobytu v New Yorku se stala překladatelkou na volné noze. Přeložila dílo J. R. Talmona *O původu totalitní demokracie* (1998). Byla první sekretářkou české Vzdělávací nadace Jana Husa.

Novák, Pavel (Zemek-Novák, 1957) je český hudební skladatel, pedagog a hobojista. Studium hry na hoboj a skladby se věnoval na brněnské konzervatoři, skladbu pak vystudoval také na JAMU u Miloslava Ištvana. Hrál jako první hobojista v orchestru Janáčkovy divadla v Brně, působil jako učitel skladby na brněnské konzervatoři. Nyní se věnuje výlučně skladbě. Vytvořil více než sto komorních a orchestrálních skladeb pro různá obsazení, charakteristické jsou kompozice, které jsou výsledkem jeho osobité monofonní metody skládání. Trvalým inspiračním podnětem je mu katolická víra. Jeho skladby spolu s díly dalších soudobých brněnských skladatelů zazněly koncem 80. let na koncertech v Británii a v Brně, které se konaly za přispění britského skladatele Davida Matthewse a JHEF.

O'Hear, Anthony (1942) je britský profesor filozofie. Do roku 2019 působil jako ředitel Royal Institute of Philosophy a šéfredaktor časopisu *Philosophy*, kdy z obou funkcí odstoupil. Je autorem řady knih o filozofii. V minulosti působil také jako vládní poradce pro oblast školství a vzdělávání učitelů. Za své zásluhy v oblasti vzdělávání obdržel v roce 2018 Řád britského impéria (OBE), udělený v rámci každoročního novoročního seznamu britských vyznamenání (New Year's Honours List). V roce 1987 navští-

vil Brno, kde přednášel v neoficiálních bytových seminářích.

O’Keeffe, Dennis (1939–2014) byl britský profesor společenských věd na univerzitě v Buckinghamu a vedoucím vědeckým pracovníkem v oblasti vzdělávání v Institute of Economic Affairs (IEA) v Londýně. Jeho stěžejním zájmem byla sociologie vzdělávání, zabýval se rovněž vztahem morálky a ekonomie. V 80. letech podporoval disent ve střední Evropě, zejména v Polsku. V roce 1986 navštívil Brno jako kurýr pro JHEF, v prosinci 1989 přednášel v Bratislavě.

Osborne, Nigel (1948) je britský hudební skladatel, pedagog a humanitární pracovník. Působil mimo jiné na univerzitách v Edinburghu, Hannoveru, Oxfordu a Boloni. Je držitelem mnoha významných ocenění a jeho hudba se hraje na mnoha světových podiích a jevištích. Píše orchestrální a komorní skladby, elektroakustickou hudbu, opery a scénickou a filmovou hudbu. Nedílnou součástí jeho působení je hudebně-terapeutická činnost na podporu dětí zasažených válečnými konflikty, podílel se mimo jiné na projektech v Bosně a Hercegovině, Sýrii a na Ukrajině. Na konci 80. let doprovázel Davida Matthewse na cestě do Brna a přednášel zde v bytových seminářích. Zapojoval se také do činnosti na obranu Jazzové sekce.

Oslzlá, Eva (1950) studovala v letech 1968–1973 češtinu a francouzštinu na UJEP v Brně. Vzhledem k tomu, že nebyla přijata jako pedagožka na střední školu, začala svou pracovní kariéru jako družinářka na základní škole v Brně, následně učila v kurzech češtiny pro cizince. V 80. letech s manželem Petrem Oslzlým pořádala bytové semináře. Po roce 1989 působila na Gymnáziu Matyáše Lercha v Brně, vyučovala češtinu a francouzštinu.

Oslzlý, Petr (1945), z kádrových důvodů nuceně vystudovaný strojař, zasvětil svůj život

divadlu – působí jako dramaturg, scenárista a herec spjatý zejména s Divadlem Husa na provázku. Ve druhé polovině 80. let byla domácnost manželů Evy a Petra Oslzlých místem konání bytových seminářů s britskými přednášejícími. V roce 1989 se stal zakládajícím členem Občanského fóra, v následujících letech působil jako asistent a poradce (pro kulturní otázky) prezidenta Václava Havla. Od roku 2018 až do 2022 působil ve funkci rektora JAMU.

Pacholík, Bob (vl. jm. Bohuslav Pacholík, 1947) po vyučení frézářem nastoupil na Střední průmyslovou školu strojnickou v Prostějově, kde maturoval v roce 1969. Od roku 1977 působil jako metodik amatérské výtvarné tvorby a fotograf v Okresním kulturním středisku v Prostějově. Patří mezi zakládající členy skupiny PAF (Prostějovská amatérská fotografie), v letech 1975–1985 spolupracoval s HaDivadlem. V 90. letech byl fotografem *Hanáckých novin* a *Prostějovského týdne*, věnuje se reportážní, divadelní a krajinářské fotografii.

Paynová, Lenka (roz. Dvořáková, 1958) se narodila v Ostravě, vyrostla v Havířově a gymnázium studovala v Orlové. Ze studia Fakulty stavební ČVUT byla roku 1979 kvůli organizaci bytových seminářů i účasti na nich vyloučena. Později vystudovala ETF UK v Praze. Do roku 2021 působila jako nemocniční kaplanka na Bulovce a v Hospici Štrasburk v Praze Bohnicích, v současnosti je nemocniční duchovní ve Fakultní nemocnici Motol.

Petrusek, Miloslav (1936–2012) byl významný český sociolog. Vystudoval filozofii a historii na FF MU, poté vyučoval filozofii a formální logiku a postupně se začal věnovat sociologii. V 60. a 70. letech působil jako odborný asistent na FF UK, kde se v týmu Pavla Machonina podílel na výzkumu sociální stratifikace československé společnosti. V letech 1979–1987 pracoval

na fakultě jako pomocný knihovník. V tomto období se zapojil do samizdatové činnosti – byl členem redakční rady brněnské edice *Prameny* a spolu s Josefem Alanem vydal tři ročníky časopisu *Sociologický obzor*. Po roce 1989 se podílel na založení FSV UK, kde působil jako její druhý děkan. Později zastával funkci prorektora UK a byl členem správní rady Vzdělávací nadace Jana Husa v Brně.

Piňos, Alois (1925–2008) byl český hudební skladatel, publicista, hudební organizátor a pedagog. Vystudoval kompozici na HF JAMU v Brně u Jaroslava Kvapila a následně zde působil jako učitel hudební teorie a skladby. V 60. letech patřil k zakladatelům české Nové hudby a stal se jedním z jejích nejvýraznějších představitelů. Věnoval se širokému spektru klasických žánrů – od komorní a vokální hudby po symfonická díla. Vedle toho se zabýval o netradiční formy – vytvářel hudební happeningy, nové hudební divadlo, scénické produkce a audiovizuální kompozice. Jako jeden z prvních českých skladatelů se systematicky věnoval elektroakustické hudbě. Jeho kompoziční třídou na JAMU prošla řada významných hudebníků, mimo jiné Miloš Štědroň a Petr Kofroň.

Pithart, Petr (1941) je český politik, spisovatel a právník. Vystudoval práva na UK a v letech 1962–1971 působil na PF UK jako odborný asistent. Na podzim roku 1968 vystoupil z KSČ a v roce 1971 byl vyhozen z univerzity. Pracoval v maringotce u Vodních zdrojů, dále jako podnikový právník. V letech 1973–1977 spolu s Janem Kavanem organizoval pašování samizdatové a exilové literatury. Po podpisu Charty 77 pracoval jako noční hlídač, obalový referent a knihovník, publikoval v samizdatu. Jeho stěžejními tématy jsou české dějiny, politická kultura a role občanské společnosti. V letech 1990–1992 byl předsedou vlády ČR, v pozdějších letech předsedou Senátu, působil také jako vedoucí Katedry politikologie a sociologie PF UK.

Pospíšil, Miroslav (1951) vystudoval anglistiku a germanistiku na FF UJEP v Brně. Krátce na fakultě působil, pak odešel vyučovat angličtinu do Státní jazykové školy. Byl hlavním tlumočnickem bytových seminářů s britskými přednášejícími a se svou ženou Yvonou jejich druhým hlavním hostitelem. S Petrem Oslzlým, Rostislavem Pospíšilem a Alešem Zábojem zajišťoval program, náplň a dokumentaci výstav Galerie Drogerie Zlevněné zboží. Ve svém domě v Králově Poli provozoval domácí kino, pro které také překládal zahraniční filmy. Na konci 80. let se vrátil na Katedru anglistiky a amerikanistiky FF UJEP. Stal se členem stávkového výboru fakulty a následně brněnského Občanského fóra. V letech 1989–1991 zastával funkci proděkana FF MU. Stal se spoluzakladatelem a prvním ředitelem Vzdělávací nadace Jana Husa. Patří mezi přední odborníky v oblasti neziskového sektoru.

Pospíšil, Rostislav (1950) je výtvarník, typograf, spisovatel. V 70. a 80. letech byl členem brněnského Divadla X. Svá díla vystavuje od roku 1973. Vystavoval v Anglii, USA, Německu, Polsku, Rakousku, na Slovensku a na Taiwanu. Spolupracoval s mnoha divadly doma i v zahraničí, spolupracuje, mimo jiné, s Ekologickým institutem Veronica, Nadací Partnerství. Ilustroval a upravil řadu knih a podílí se na vizuálním projevu různých festivalů a přehlídek.

Pospíšilová, Yvona (roz. Ošlejšková, 1954) vystudovala LF UJEP v Brně. Pracovala pak na interních odděleních v nemocnicích v městě Brně, v současné době působí ve Fakultní nemocnici Bohunice a od roku 2000 také přednáší na LF MU v Brně. Byla se svým manželem účastnicí a v domě, ve kterém tehdy s manželem a dětmi bydleli, rovněž hostitelkou bytových seminářů s britskými přednášejícími. Ve své domácnosti také manželé Pospíšilovi provozovali domácí kino, kde se promítaly české i zahraniční filmy, jež byly v ČSSR tehdy zakázané.

Powers, Anthony (1953) je britský skladatel, jehož tvorba zahrnuje orchestrální, komorní i vokální hudbu. Studoval nejprve soukromě, poté získal doktorát z kompozice na University of York. Působil jako pedagog na Dartington College of Arts a později na Cardiff University, kde byl v letech 2004–2010 profesorem kompozice. Je autorem více než šedesáti děl, včetně čtyř smyčcových kvartet, symfonií, koncertů pro violoncello a lesní roh a řady sborových skladeb. Zhudebnil texty autorů jako Wordsworth, Shelley, Baudelaire nebo Philip Larkin. V letech 1995–1997 zastával funkci předsedy Association of Professional Composers.

Prečan, Vilém (1933) je historik zabývající se moderními českými dějinami. Vystudoval Vysokou školu politických a hospodářských věd, specializoval se na dějiny KSČ. V letech 1957–1970 pracoval v Historickém ústavu ČSAV. V roce 1970 byl propuštěn, pracoval v rozličných manuálních povoláních. Roku 1976 emigroval do NSR, kde se vrátil k profesi historika. Roku 1986 spoluzaložil a do roku 1994 vedl Československé dokumentační středisko nezávislé literatury v Scheinfeldu, které shromažďovalo fondy samizdatových a exilových publikací a dokumentů. Po návratu do Československa po sametové revoluci založil Ústav pro soudobé dějiny ČSAV/AV ČR, který v letech 1990–1998 vedl, a odborný časopis *Soudobé dějiny*. Vilém Prečan byl důležitým spolupracovníkem JHEF v Německu. Od roku 1983 se podílel na převozu dokumentů, knih i techniky do Československa.

Rajnošek, Leonard (1940–2015) vystudoval v letech 1957–1962 FF UJEP v Brně, obor čeština–ruština. V šedesátých letech přispíval do časopisů *Host do domu*, *Červený květ* a dalších periodik a jako lektor spolupracoval s ostravským nakladatelstvím Profil. Na FF UJEP spoluzakládal katedru filmové vědy, odkud však musel v roce 1970 odejít. Krátce se uchytil jako

dramaturg brněnského studia Československé televize, v letech 1971–1979 byl zaměstnán jako skladník v modřických drůbežárnách, poté vyučoval na Střední průmyslové škole v Jedovnicích (1979–1990). Spolupracoval se samizdatovým vydavatelstvím Milana Jelínka.

Rajnošková, Hana (1940–2014) vystudovala na FF UJEP obory čeština a ruština (1957–1962). Poté učila na středních školách ve Zlíně (tehdejší Gottwaldov) a v Ostravě–Vítkovcích. Od roku 1971, kdy se rodina přestěhovala z Ostravy do Brna, působila až do roku 1990 na Střední hotelové škole ve Velkém Meziříčí. Příležitostně se podílela na samizdatové vydavatelské činnosti Milana Jelínka.

Regan, David (1939–1994) byl britský politolog, profesor na univerzitě v Nottinghamu. Osobně se podílel na šíření pluralitní demokracie a opozici proti totalitní vládě ve východní Evropě. Ve spolupráci s JHEF přednášel ve druhé polovině 80. let v bytových seminářích v Brně a Bratislavě.

Rechlik, Karel (1950) absolvoval FF UJEP v Brně, obor dějiny umění a filozofie. V letech 1993–2013 působil jako ředitel Diecézního muzea Brno. Je autorem řady scénářů k dokumentárním filmům věnovaným sakrální architektuře pro Českou televizi Studio Brno. Uspořádal řadu samostatných i společných výstav v ČR i zahraničí. Jeho vitráže zdobí baziliku na Starém Brně, farní kapli sv. Jakuba v Brně, kostely v Břeclavi, Březině, Moravském Žižkově, Dačicích, v Olomouci ad. Roku 2005 obdržel Cenu města Brna.

Rozbořil, Blahoslav (1959) studoval na Střední uměleckoprůmyslové škole v Brně knižní a propagační grafiku v letech 1976–1980, následně 1990–1995 sociologii na MU v Brně. Od roku 1987 se zabývá tvorbou gramofonových desek, které vytváří jako linorytové matrice – fonolino-

ryty, které přehrává na vlastnoručně zkonstruovaném přístroji – fyziofonografu. Při dlouhodobé spolupráci s Josefem Daňkem v rámci aktivit tzv. Neutlitární školy vyvinuli ve druhé polovině 80. let na obranu před tehdy nastupující dobou „pragmatické“ reformy společnosti. „Smyslem subverzivního pedagogického systému je výchova ‚zbytečného člověka‘, osobnosti, která není způsobilá ke zneužití v soukolí pragmatického společenského řádu.“

Ruller, Tomáš (1957) svou uměleckou kariéru započal v Divadle na provázku jako výtvarník-herec. Následně studoval na AVU v Praze, kde se často dostával do konfliktu s totalitním režimem. Jeho akce se často stávaly symbolem protestu proti tehdejšímu establishmentu, za představení *Mezi tím* byl v polovině 80. let dokonce trestně stíhán. Po sametové revoluci vystavoval a prováděl své performance v Evropě, Izraeli, Kanadě, Japonsku a USA. Je spoluzakladatelem Fakulty výtvarných umění na FaVU VUT v Brně, od roku 1993 vede ateliér Video – multimedia – performance, v letech 1998–2000 byl děkanem této fakulty. Roku 2005 byl jmenován profesorem.

Rynkiewicz, Krzysztof (1952) v letech 1973–1978 studoval na Státní vysoké škole výtvarných umění v Lodži. 1977–1987 působil jako scénograf a herec v Teatrze 77 v Lodži. Následně působil deset let v Łódź Semafor. Ve Sto Films v Lodži produkoval 34 epizod animovaného seriálu pro děti. V současné době je vedoucím katedry animovaného filmu a speciálních efektů na Národní filmové, televizní a divadelní škole v Lodži a vede Ateliér animovaného filmu na Fakultě výtvarných umění Akademii výtvarných umění tamtéž.

Ságllová, Zorka (roz. Jirousová, 1942–2003) studovala v letech 1961–1966 textilní tvorbu na UMPRUM v ateliéru prof. Antonína Kybala. V 60. letech se angažovala při vystavování ve veřejných galeriích, při akcích performance a land-artu. Oblíbeným výtvarným tématem se

jí stali králíci. Systematicky toto téma zpracovávala po celou dobu tvorby, a to různými výtvarnými technikami a v různých materiálech (nejčastěji dvourozměrné objekty, včetně aplikací do pletiva z králíkáren). Její další metoda vycházela z principu programování a promyšleného kladení jednotlivých znaků nebo částí překopírovaných archeologických a vědeckých kreseb či keramických značek, které bylo podmíněné vnitřním dějem a prožitkem citovým i estetickým. V letech 1970–1988 měla spolu s bratrem Ivanem Martinem Jirousem pro jejich politickou angažovanost zákaz veřejného vystavování. V roce 1989 začala samostatně vystavovat autorské tapiserie. Od roku následujícího se účastnila kolektivních výstav v zahraničí.

Scruton, Roger Vernon (1944–2020) byl britský filozof, estetik, politolog, spisovatel a hudebník, představitel britského konzervatismu. Vystudoval filozofii na Jesus College v Cambridge, kde získal doktorát. Od roku 1971 do roku 1992 vyučoval a následně byl profesorem estetiky na Birkbeck College of London. Od roku 1979 se významně podílel na činnosti podzemní univerzity, nejprve v Praze, následně v Brně. Stál u zrodu britské JHEF, podílel se i na založení podobné nadace s názvem The Jagiellonian Trust v Polsku. Přednášel v bytových seminářích v Praze, vystupoval v rámci jednoho bytového semináře v Brně. Roku 1985 byl v Brně zadržen a z Československa vypovězen, vrátit se mohl až po sametové revoluci. I na dálku však brněnský dissent výrazně podporoval. V roce 1990 pomáhal založit brněnskou kancelář československé VNJH. Od roku 1992 působil až do své smrti jako hostující profesor na Bostonské univerzitě a na Univerzitě v St. Andrews. Napsal více než padesát knih o filozofii, estetice, umění, je autorem prozaických literárních děl i oper. Roku 1998 mu prezident Václav Havel předal Medaili za zásluhy I. stupně. V roce 2004 získal čestný doktorát Masarykovy univerzity v Brně. V listo-

padu 2019 mu byla předána Stříbrná pamětní medaile Senátu. V roce 2021 obdržel in memoriam Čestné občanství města Brna.

Skalník, Joska (vl. jm. Josef Skalník, 1948) vystudoval pražskou Střední uměleckoprůmyslovou školu. Působil ve Státním divadelním studiu, od roku 1977 v Činoherním klubu, kde pořádal také výstavy obrazů a fotografií umělců, kteří neměli přístup do tehdejších oficiálních galerií. Roku 1970 spoluzakládal Jazzovou sekci, ve které uskutečnil svůj projekt Minisalon. Zároveň také působil v samizdatových periodikách (*Revolver Revue*, *Lidové noviny*). Na konci roku 1989 se účastnil zakládající schůze Občanského fóra, působil jako poradce prezidenta republiky Václava Havla. Věnuje se malbě, kolážím, plakátové tvorbě. Vystavoval kromě Evropy také v Japonsku, jihovýchodní Asii, Africe a Severní Americe.

Sklenička, Karel (1933–2001) byl český hudební skladatel a varhaník. Opakovaně se hlásil na HAMU, ale z politických důvodů nebyl přijat. Nakonec vystudoval hudební výchovu a český jazyk na PedF UK; skladbu studoval soukromě. Vytvořil přibližně 70 děl v oblasti soudobé vážné hudby – komorní (*Pohádková suita*, 1979), vokální i symfonické. Od 50. let působil jako varhaník v kostele Panny Marie Bolestné v Praze Na Slupi, kde proslul svými improvizacemi. Duchovní hudba tvoří stěžejní část jeho tvorby, hojně komponoval pro liturgické potřeby (*Missa Brevis*, 1966; *Salve Regina*, 1966; *České mešní ordinárium*, 1966). Skládal však také scénickou hudbu pro divadla a televizi, např. *Ferda Mravenec* (1960), *Kočár největší svátosti* (1962) nebo *Sňatky z rozumu* (1968).

Smith, Anthony (1938–2021) byl významný britský moderátor, autor a akademik. Vystudoval na univerzitě v Oxfordu. V letech 1979–1988 byl ředitelem Britského filmového institutu

a v letech 1988–2005 prezidentem Magdallen College v Oxfordu. Zároveň předsedal i dalším institucím nebo byl jejich členem. Od roku 1989 do roku 1999 byl předsedou JHEF.

Srp, Karel (1937) je český hudební publicista a dlouholetý předseda Jazzové sekce. V roce 1986 byl v rámci politického procesu s Jazzovou sekci zatčen a odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na 16 měsíců. Po propuštění se opět zapojil do činnosti sekce. V roce 1989 se stal předsedou organizace Artforum, která vznikla na jeho popud. Pracoval jako dělník, technik, výzkumný pracovník, úředník, ředitel odboru knižní kultury na Ministerstvu kultury ČR. Byl odpovědným redaktorem všech tiskovin Jazzové sekce a dramaturgem Pražských jazzových dnů. Patří mezi zakládající členy Hnutí za občanskou svobodu.

Steklík, Jan (1938–2017) po neukončeném studiu na Střední průmyslové škole textilní nastoupil do propagace podniku Kniha v Pardubicích a věnoval se vlastní tvorbě. V roce 1963 založil se sochařem Karlem Nepřašem umělecké uskupení Křížovnická škola čistého humoru bez vtipu, kde mohl rozvíjet svůj smysl pro anekdotu. Roku 1969 pořádal jednu z prvních landartových akcí u nás a happeningové projekty se sociálním rozměrem. V 70. letech byl vyloučen ze Svazu výtvarných umělců. Do roku 1989 se živil volnou tvorbou a fotografováním, spolupracoval s ekologickými časopisy *Věda a život*, *Veronica* a také s časopisem *Host*, kde publikoval své perokresby. Po sametové revoluci veřejně vystavoval, ilustroval knihy. In memoriam mu byla roku 2017 udělena Cena města Brna.

Stock, Wolfgang (1959) studoval historii a politologii na univerzitě ve Würzburgu a na univerzitě v Oxfordu, kde se seznámil s Rogerem Scrutonem a Timothyem Gartonem Ashem a začal spolupracovat s brněnským disentem. Nejprve do Brna jezdil jako kurýr, poté se spolupráce

zejména v oblasti počítačových technologií ještě zintenzivnila. Stock navázal úzké kontakty nejen s nezávislými intelektuály v Československu, ale také s polským hnutím Solidarita. Působil zejména jako novinář a humanitární pracovník. Od roku 2017 je generálním tajemníkem Německé asociace evangelických škol a mateřských škol.

Šimek, Jan (1941) se učil sochařskému řemeslu u svého bratrance malíře a sochaře Karla Bajáka. Na počátku 70. let 20. století zaujal sousoším *Lidský živel* sestávajícím z pyramidy těl. K sochařovým monumentálním undergroundovým realizacím ještě z doby před sametovou revolucí patří venkovní socha *Mezi zemí a nebem* v Želešicích u Brna či deset zastavení *Cesty života* na Jižním svahu v Lázních Jeseník. Sochy a realizace Jana Šimka se nachází také na mnoha místech v Brně. Je autorem pamětního místa s křížem z kamenů v Kapucinských zahradách na Petrově věnovaného Janu Zahradníčkovi, jeho *Prameny země* dotváří Botanickou zahradu MU na Kotlářské. Podílel se na iniciativě Otevřený dialog, je členem Sdružení Q.

Šimsová, Milena (1932–2022) byla archivářka, historička, laureátka ceny Prix Irene za rok 2006. Roku 1956 se provdala za evangelického faráře, teologa a disidenta Jana Šimsu. Svému muži ve výkonu jeho poslání aktivně pomáhala. Společně působili ve sborech Českobratrské církve evangelické v Pardubicích, v Praze na Vinohradech, v Klášteře nad Dědinou a v Prosetíně. Následně se odstěhovali do Brna. Ve své odborné práci se věnovala historii evangelických sborů.

Taylor, Charles Margrave (1931) je původem kanadský sociolog, politolog a filozof. Studoval na McGill university v Montrealu a v letech 1953–1961 v Oxfordu, kde se pak stal také učitelem a profesorem. Souběžně byl také profesorem politických věd a filozofie na McGill University až do svého penzionování. Působil

jako profesor práva a filozofie na Northwestern university v Evanstonu u Chicaga. V 60. letech 20. století třikrát neúspěšně kandidoval do kanadského parlamentu za sociální demokracii (New Democratic Party). Zabývá se zejména Hegelovou filozofií, ale ovlivněn je i Heideggerem, Merleau-Pontyem nebo Wittgensteinem. V roce 2007 obdržel Templetonovu cenu za příspěvek k humanitním vědám.

Tomín, Julius (1938) studoval filozofii a psychologii na UK v Praze. Byl jedním z prvních iniciátorů křesťansko-marxistického dialogu v Československu. V 60. letech 20. století přednášel na univerzitách v Heidelbergu a Göttingenu, v letech 1969–1970 působil jako hostující profesor na University of Hawaii. Po roce 1970 pracoval ve vodárně a v pražské ZOO. Na konci 70. let organizoval bytové semináře s mezinárodním přesahem. V roce 1980 odešel do Velké Británie, působil na univerzitách v Cambridge a v Oxfordu.

Turek, Vladimír (1938) je český pedagog, bývalý československý disident a signatář Charty 77. Vystudoval VŠCHT v Praze a poté působil jako středoškolský učitel. Po roce 1968 pracoval převážně v dělnických profesích. Podílel se na vydávání samizdatu v Brně, byl členem redakční rady edice *Prameny*. V roce 1990 zasedal do prvních svobodných voleb ve Federálním shromáždění jako poslanec za Občanské fórum. V následujících letech působil na Ministerstvu vnitra a před odchodem do penze zastával post ředitele policejní školy v Brně.

Uhde, Milan (1936) je spisovatel, dramatik, scenárista. Pracoval jako redaktor brněnského měsíčníku pro literaturu, umění a kritiku *Host do domu*. V 70. letech 20. století se jeho jméno ocitlo na seznamu zakázaných autorů, jeho knihy proto mohly vycházet jen v samizdatu. Jako jeden z prvních podepsal *Prohlášení Charty 77*. V roce 1989 se připojil k nakladatelskému druž-

stvu Atlantis, od 1. prosince působil jako jeho šéfredaktor. Po sametové revoluci byl v letech 1990–1992 ministrem kultury, v roce 1993 se stal předsedou Poslanecké sněmovny České republiky.

Vaculík, Ludvík (1926–2015) byl významný český spisovatel, publicista a disident. Proslavil se již v 60. letech románem *Sekyra* (1966), který reflektuje střet osobních a politických hodnot. Po kritickém vystoupení na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v červnu 1967 byl ještě téhož roku vyloučen z KSČ. V roce 1968 se stal autorem manifestu *Dva tisíce slov*, který vyvolal silnou reakci komunistického režimu. Za normalizace působil v samizdatu, kde mimo jiné stál u zrodu *Edice Petlice*. Patří mezi první signatáře Charty 77. Po roce 1989 pokračoval v literární a publicistické činnosti, zejména v *Lidových novinách*. Roku 1996 mu byl propůjčen Řád T. G. Masaryka III. třídy, v roce 2008 byl vyznamenán Státní cenou za literaturu.

Vašíček, Zdeněk (1933–2011) byl český filozof, historik a kulturní antropolog. Vystudoval filozofii a historii na FF UK a později absolvoval postgraduální studium muzeologie na FF UJEP. Byl zaměstnán v archivu v Kroměříži, v muzeu v Trutnově a v Moravském zemském muzeu v Brně. Roku 1972 byl odsouzen na tři léta za podvracení republiky. Po propuštění pracoval jako dělník. Patří k prvním signatářům Charty 77, v 70. letech se zapojil do brněnských bytových seminářů a samizdatu. V roce 1981 odešel do exilu, nejprve do Francie, později do Švýcarska, kde působil jako pedagog a badatel. Spolupracoval s exilovým prostředím a přispíval do zahraničních časopisů. Po roce 1989 se vrátil do Česka, v devadesátých letech přednášel na universitách v Praze a Brně.

Vavroušek, Josef (1944–1995) byl ekolog, publicista a politik, vystudoval Strojní fakultu ČVUT v Praze. Stal se pomocnou vědeckou

silou českého matematika Alfonse Bašty. Byl členem redakční rady studentského časopisu *Buchar*. Roku 1968 byl členem studentské expedice Lambaréné v Gabonu (dříve Gabunu). V roce 1975 se stal zaměstnancem Výzkumného ústavu vědeckotechnického rozvoje. Byl velmi aktivní – pořádal kurzy, přednášel na konferencích, aktivně se angažoval v činnosti nevládního ekologického hnutí. Stál u zrodu Kruhu nezávislé inteligence (1988) nebo Občanského fóra (1989). Po Sametové revoluci se stal prvním federálním ministrem životního prostředí. Ve své funkci uspořádal první evropskou konferenci o životním prostředí v Dobříši, která se stala významným milníkem pro českou i evropskou environmentalistiku.

Vernant, Jean-Pierre (1914–2007) byl francouzský historik, antropolog a specialista na starověké Řecko, původně vystudoval filozofii. Pod vlivem díla Claude Lévi-Strausse rozvinul strukturalistický přístup ke studiu starověké řecké mytologie, tragédie a společnosti, který ovlivnil mnohé badatele zabývající se antikou. Jako člen Mladých komunistů se zúčastnil francouzského hnutí odporu během druhé světové války, komunistou zůstal do roku 1969. Působil mimo jiné na Collège de France a univerzitě v São Paulo. Celý život aktivně podporoval různá hnutí proti násilí a válkám. V roce 1981 se stal prezidentem francouzské Assotiation Jan Hus a přednášel v bytových seminářích v Praze.

Walker, Ralph (1944) je britský filozof, známý především svou prací o Immanuelu Kantovi, morální filozofii a koherenční teorii pravdy. Studoval na Univerzitě McGill v Kanadě a Balliol College v Oxfordu. Profesní dráhu začal na Merton College, v roce 1972 pak přestoupil na Magdalen College, kde působil až do odchodu do důchodu v roce 2012. Mezi jeho nejznámější díla patří *Kant* (1978), *Kant: Kant and the Moral Law* (1998), *Objective Imperatives: An Explora-*

tion of Kant's Moral Philosophy (2022). Do Československa přijel poprvé přednášet v roce 1981, od roku 1983 byl členem správní rady JHEF. Přednášel v bytových seminářích Petra Rezka v Praze a na činnosti nadace se aktivně podílel až do konce 90. let.

Weirová, Judith (1954) je britská hudební skladatelka skotského původu. Začínala jako hobojistka, studovala kompozici na univerzitě v Cambridgi a Tanglewoodu v Massachusetts, USA. Ve své tvorbě vychází mimo jiné ze skotské lidové hudby. Píše také libreta ke svým operám, vychází z literárních předloh. Na festivalu BBC Proms zaznělo její dílo v provedení Jiřího Bělohávků. V roce 1995 jí byl udělen řád britského impéria. V roce 2014 se jako první žena stala dvorní skladatelkou a na pohřbu Alžběty II. byla provedena její skladba na slova Žalmu 42. V roce 1988 navštívila Brno v rámci podpory, kterou JHEF poskytovala neoficiální umělecké scéně.

Wilkesová, Kathleen Vaughan (1946–2003) byla anglická filozofka specializující se převážně na racionální filozofii (filozofii mysli). Vzdělání získala ve Wycombe Abbey a na St Hugh's College v Oxfordu. Doktorát získala na Princeton University, kde byla žačkou například Thomase Nagela nebo Richarda Rortyho. Po pobytu na King's College v Cambridgi se v roce 1973 stala členkou St Hilda's College v Oxfordu a po zbytek své kariéry přednášela filozofii na Oxford-

ské univerzitě. Pomáhala intelektuálům nejen v Československu, ale i na území bývalé Jugoslávie, zejména v Dubrovniku. Stála u zrodu oxfordské JHEF. V roce 1998 obdržela z rukou prezidenta České republiky Václava Havla Pamětní medaili.

Záboj, Aleš (1956) v dobách, kdy točil dokumenty pro Galerie Drogerie Zlevněné zboží a další, působil jako středoškolský učitel tělocviku a trenér žonglování. Dnes působí jako vedoucí Ateliéru audiovizuální tvorba a divadlo, odborný asistent Laboratoře médií – Děkanátu DF JAMU.

Zieleniec, Josef (1946) pracoval ve Výzkumném ústavu ČSAV v oboru ekonomie. Roku 1990 společně s Janem Švejnarem založil Centrum pro ekonomický výzkum a doktorské vzdělání CERGE na Karlově univerzitě. Byl jmenován docentem ekonomie a členem Vědecké rady FSV UK v Praze. Působil jako místopředseda ODS (1991–1997). V letech 1992–1997 byl prvním ministrem zahraničních věcí České republiky.

Zlatuška, Jiří (1957) absolvoval v roce 1981 PřF UJEP v oboru matematická informatika a teoretická kybernetika. V roce 1994 založil Fakultu informatiky (FI) jako samostatné pracoviště vyloučené z PřF. Jako děkan této fakulty působil s několika přestávkami v letech 1994–2023. V letech 1998–2004 zastával úřad rektora MU.

Soupis užívaných zkratk

ADRA – Adventist Development and Relief Agency
AJH – Association Jan Hus
AV ČR – Akademie věd České republiky
AVU – Akademie výtvarných umění
BBC – British Broadcasting Corporation
CBC – Canadian Broadcasting Corporation
CERGE – Centre for Economic Research and Graduate Education
CEU – Central European University
CMBF Litoměřice – Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze se sídlem v Litoměřicích
CNL – Centre national du livre
ČFVU – Český fond výtvarných umění
ČSAV – Československá akademie věd
ČSSR – Československá socialistická republika
DF JAMU – Divadelní fakulta Janáčkovy akademie múzických umění
E3G – Third Generation Environmentalism
ETF UK – Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy
EU – Evropská unie
FaVU VUT – Fakulta výtvarných umění Vysokého učení technického
FF MU – Filozofická fakulta Masarykovy univerzity
FF UJEP – Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně
FF UP – Filozofická fakulta Univerzity Palackého
FI – Fakulta informatiky
FSV UK – Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy
HAMU – Hudební a taneční fakulta Akademie múzických umění
HF JAMU – Hudební fakulta Janáčkovy akademie múzických umění
IEA – Institute of Economic Affairs
JAMU – Janáčkova akademie múzických umění
JHEF – Jan Hus Educational Foundation
KSČ – Komunistická strana Československa
LF MU – Lékařská fakulta Masarykovy univerzity

LF UJEP – Lékařská fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně
MFF UK – Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy
MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
MURS – Mouvement universel pour la responsabilité scientifique
NSR – Německá spolková republika
ODS – Občanská demokratická strana
PAF – Prostějovská amatérská fotografie
PdF MU – Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity
PdF UJEP – Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně
PedF UK – Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy
PF UK – Právnická fakulta Univerzity Karlovy
PřF MU – Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity
PřF UJEP – Přírodovědecká fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně
SSSR – Sovětský svaz / Svaz sovětských socialistických republik
StB – Státní bezpečnost
UJEP – Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
UK – Univerzita Karlova
UMPRUM – Vysoká škola uměleckoprůmyslová
UP – Univerzita Palackého
USA – Spojené státy americké
VNĚH – Vzdělávací nadace Jana Husa
VŠCHT – Vysoká škola chemicko-technologická
YMCA – Young Men's Christian Association / Křesťanské sdružení mládeže

PAPRSKY SVOBODY

Britská podpora brněnského disentu
v 80. letech 20. století

Autorky: Romana Dominika Hrbatová, Marta Mrázová, Petra Pichlová

Překlad resumé: Jana Klapilová

Jazykové korektury: Taťána Pernesová

Fotografie: Archiv Národního muzea, CED, ČTK, MZM, osobní archiv
(Ros Campbellová, Petr Oslzlý, Jiří Zlatuška)

Autoři fotografií: Petr Baran, Jiří Exner, Jana Jelínková, Jef Kratochvil,
Ivan Kyncl, Demeter Malaták, Pavel Zatloukal, Igor Zehl

Grafická úprava a sazba: Silvie Straková

Návrh obálky: Rostislav Pospíšil

Vydavatel: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno

Tisk: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno

Vydání první

Brno 2025

ISBN 978-80-7028-625-8